

# A SPORT ETIKÁJA ÉS LÉLEKTANA

(HAT TANULMÁNY)

ÍRTA

D<sup>R</sup> DOROS GYÖRGY

*Második kiadás*

BUDAPEST  
STEPHANEUM NYOMDA  
1943

Kiadásért felelős: dr. Doros György. — Stephaneum nyomda Budapest. Felelős: ifj. Kohl Ferenc.

## ELŐSZÓ.

MÁR az első világháború után nyilvánvaló volt, hogy nevelési rendszerünk értéktáblái repedeznek. A főleg és elsősorban klasszikus-humanisztikus műveltség megteremtésére törekedő nevelési rendszer mintha csődöt mondott volna. Az egyoldalúan szellemi életre beállított embertípus talán megtalálta volna helyét egy olyan világban, mely az örökbéke jegyében alakul ki. Korunk azonban nem az örökbéke, hanem ellenkezőleg a világháborúk és a gyökeres társadalmi átalakulások kora, mely nemzetfenntartó rétegeitől lényegesen többet kíván, mint az egyoldalú, szellemi életbe való elmélyülést. *Történelmünknek ez a korszaka pusztulással fenyegeti mindazokat a nemzeti közösségeket, melyeknek fiai testileg nem elég edzettek és akaratban nem elég erősek.*

Ezek a szerény tanulmányok, melyek részint 1931-ben «A versenysport etikai és lélektani problémái» című könyvben, részint 1932-ben a «Testnevelés» című folyóiratban és végül 1933-ban a «Magyar sport» című enciklopédiában jelentek meg, azt kívánták már akkor bizonyítani, hogy *a testnevelés és főleg az ezzel kapcsolatos akaratnevelés nemzeti szempontból legalább is egyenlő fontosságú az értelmi neveléssel.*

De rámutattam ezekben a tanulmányokban arra is, hogy a sportban kifejlődő akaratérő csak akkor jelent nemzeti értéket, ha az ifjú sportját magasabb erkölcsi szempontok irányítják. *Míg tehát a sportlélektan, mint az akaratnevelés lélektana, pedagógiai szempontból nélkülözhetetlen segédtudomány, addig a sport etikája fontos kiegészítője az általános erkölcsi nevelésnek, mert azokkal a magasabb célkitűzésekkel foglalkozik, melyek a sportban kifejlődő akaratot a társadalom és a nemzet szolgálatába kívánják állítani.*

Úgy látszik, hogy munkám és törekvésem megértésre talált a legilletékesebb helyen. A M. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Országos Sport Központ most azzal a megbízással tüntetett ki, hogy főleg a Testnevelési Főiskola részére összegyűjtve adjam ki másodszer is tanulmányaimat.

Amidőn ennek a megtisztelő felszólításnak eleget teszek és a több mint egy évtizeddel ezelőtt írt tanulmányaimat kiválogatva és átdolgozva a Testnevelési Főiskolának és a sport iránt érdeklődő magyar közönségnek rendelkezésére bocsátom, köszönetet mondok

*vitéz Tárczay-Feticides Román* miniszteri osztályfőnök úr öméltóságának, a TST vezetőjének, továbbá *dr. Misángyi Ottó* tanügyi főtanácsos úr Öméltóságának, a Testnevelési Főiskola igazgatójának, az OSK vezetőjének elismerésükért, melyben tanulmányaimat részesítették.

Sportéletünk társadalmi vezetőit és sportbajtársaimat arra kérem, hogy fogadják könyvemet olyan megértéssel, mint amilyen sportkultúránk iránti tiszta szeretettel azt megírtam.

A Testnevelési Főiskola hallgatóitól pedig ezt kérem: igyekezzenek úttörő s következésképen bizonyos nehézségekkel küzdő munkámat tökéletesíteni. Ambicionálják a tárgyban való elmélyedést, igyekezzenek újabb és jobb tanulmányokkal a pszichológiát az általam kevésbé ismert sportágakra is kiterjeszteni és általában a lélektani megfigyeléseket, élményleírásokat mélyíteni és kiszélesíteni. Ezzel a munkájukkal a testnevelésnek bizonyára jelentős szolgálatot tesznek.

Kelt Budapesten, 1943 február havában.

***Dr. Doros György***

# ELSŐ TANULMÁNY

**A SPORT GYAKORLATI PSZICHOLÓGIÁJA.**

## I.

# A sport gyakorlati pszichológiája.

### 1. Milyen gyakorlati eredményeket várhatunk a sportpszichológiától?

**A**Z EMBER nem gép, hanem pszichés lény; erő kifejtéseit nemcsak izmok, tüdős tb. útján, hanem szelleme útján is gyakorolja. A sportolásnál is az értelem és az érzelmek által alátámasztott akarat hajtja az emberi gépezetet. Egyes sportágaknál az értelem játssza a főszerepet, másoknál az érzelmi és akarati elemek döntő fontosságúak. Túlzás nélkül megállapítható azonban, hogy minden sportágban jelentékeny szerepe van az összes lelki folyamatoknak.

A sporttal és testneveléssel mégis sokáig csak fiziológiai szempontból foglalkoztak és a pszichikai (lelki-szellemi) szempontot teljesen elhanyagolták. Ez egyrészt arra vezethető vissza, hogy a sportemberek a pszichológiában valami teljesen elméleti, a gyakorlati élettől távol álló tudományt sejtenek, másrészt arra, hogy a sport és testnevelés feladatát sokan még ma is csak a test edzésében látják.

Ámde a testi és lelki jelenségek organikus, válthatatlan egységet képeznek. A test minden funkciója szoros összefüggésben áll a lélek működésével. Egy lépést sem tehetünk anélkül, hogy ez kapcsolatban ne állna lelki életünk valamely mozzanatával. Mindebből folyik, hogy nem lehet a testet sem nevelni (általában nevelési munkát végezni) anélkül, hogy a lelki jelenségekre figyelmet ne fordítanánk.

Másrészt a tudomány mai álláspontja szerint *a pszichológia nem spekuláción, hanem tapasztalaton épül; nem filozófia, hanem természettudomány.* A lélek jelenségei ugyanis nem természetfeletti, amint azt a középkorban hitték, hanem az embernek éppen olyan (bár mástermészetű) életmegnyilvánulásai, mint a gyomorkorgás, vagy a szívdobogás. Így a lelki jelenségek tudományát is éppen annyira természettudománynak kell tekintenünk, mint pl. a biológiát.

A versenysport szempontjából az első kérdés természetesen ***ez: lehet-e a sportpszichológia segítségével a sporteredményeket fokozni, javítani, egyszóval bajnokokat kitermelni?***

Nem akarunk az olvasónak csalódást okozni és ezért már most előre kell bocsátanunk, hogy az ember *alapkarakterét* semmiféle lelki beavatkozás útján megváltoztatni nem lehet. A hiányzó lelki tulajdonságok tehát nem pótolhatók a pszichológia segítségével

sem. Pl. akiből a kellő intelligencia hiányzik, abból kiváló vívó nem lehet, mert a vívósport erős, bizonyos irányú értelmi készséget követel. Akiből tökéletesen hiányzik a szívós és kitartó akarat, az egyáltalában alkalmatlan a versenysportra. Ha azonban a szükséges szellemi készségek csirái a sportemberben feltalálhatók, ezeket a csirákat a sportpszichológia segítségével fejleszteni lehet. Egyszóval a teljesen hiányzó tulajdonságok nem teremthetők meg, de a meglévők fejleszthetők, irányíthatók a sportpszichológia segítségével.

A bajnokkitermelés azonban nem a legfontosabb feladata a sportnak. Általános nemzeti szempontból *sokkal fontosabb az, hogy a tömegek sportoljanak*, A tömegnevelés szempontjai írják elő a sport magasabb kulturális feladatát. A testnevelőt tehát elsősorban az fogja érdekelni, hogy a sportpszichológia segítségével megismerhető-e a sportember lelki alkata és megállapítható-e, hogy a különböző lelki alkatú egyéneknek milyen sportág felel meg? Ha ez lehetséges, elkerülhető lesz, hogy az ifjak felesleges és elkedvetlenítő próbálkozásokkal töltsék idejüket és mindenki azt a sportágat fogja választani, ami neki leginkább megfelel.

Összefoglalva a mondottakat, két kérdésre igyekszünk ebben a tanulmányban válaszolni:

1. *hogyan lehet a sportpszichológia segítségével a versenysport eredményeit fokozni?*

2. *hogyan lehet a sportpszichológia segítségével az egyes sportágaknak megfelelő emberanyagot kiválogatni?*

## 2. A sportpszichológiai megismerés módszerei.

Minden tudomány elméleten alapszik, de alkalmazása gyakorlat. A mechanika pl. mint tudomány, elmélet; a mechanika alkalmazásával készülnek a gépek: ez már gyakorlat. Így van ez a pszichológiával is, melynek szintén van elméleti és gyakorlati oldala aszerint, hogy a tudomány kiépítéséről, vagy pedig alkalmazásáról van szó. Természetesen ismernünk kell az elméletet, hogy azt gyakorlatban alkalmazhassuk.

Ezért ismertetni fogjuk itt vázlatosan a pszichológiai megismerés három legfontosabb módszerét: 1. a leíró, 2. a magyarázó, 3. a kísérleti pszichológiai módszert, mert azt hisszük, hogy ebből a három irányból fog összetevődni a jövő gyakorlati sportpszichológiája.

A *leíró pszichológia* alapja az élmény, ami nem egyéb, mint lelki történet. Gondolataink, érzelmeink, akarásaink, amennyiben tudatosak, tehát tudatunkban megjelennek, élmények, melyek megfigyelése és leírása a pszichológia alapja. A megfigyelés kétféle: önmegfigyelés és mások megfigyelése.

Szükség van-e a sportban az önmegfigyelésre? Tréning közben minden sportembernek figyelnie, kell önmagát nemcsak a test

mechanikája, a szorosabb értelemben vett sporttechnika szempontjából, hanem a tudat jelenségei szempontjából is, mely utóbbiak — amint később látni fogjuk — döntő szerepet játszanak a versenysportban. *Ez a megfigyelés azonban csak egyszerű és nem elemző önmegfigyelés legyen*, mert különben az eredmények rovására megy, A verseny alatt nem elemezhetjük önmagunkat, de segítségünkre jön itt az emlékezet, melyet verseny után visszafordítunk az elmúlt élményre. A sportember megfigyelése tehát főként ilyen «*utóképekkel*» dolgozik.

Önmegfigyeléseink bizonyos ellenőrzésre és igazolásra szorulanak. Az «*utókép*» tükrében az élmény nem rögzíthető meg a maga teljességében. Az emberben meg van a hajlam arra, hogy az «*utókép*» töredékeit értelmes összefüggésekbe foglalja és pedig rendszerint érzelmi állapotának megfelelő módon. (Logifikáció és szuggesztió.) Többször és rendszeresen kell tehát figyelni önmagunkat, mert különben könnyen tévedésbe esünk.

Ott, ahol tömegek neveléséről, oktatásáról van szó, a magunk megfigyelése nem elégséges. A testnevelés, a sportoktatás lényegéhez tartozik a tanítvány élményeinek megfigyelése. Mások élményeinek megfigyelése úgy történik, hogy visszaemlékezünk bizonyos külső jelek nyomán *a saját élményeinkre*. Az élmények ugyanis többnyire külső, fizikai megnyilvánulásokkal járnak, pl. ha a versenyző fáradt vagy csüggedt, ez bizonyos arckifejezéssel jár nála. Miután ezeket a külső jeleket hasonlónak találjuk a mi hasonló élményünk jeleivel, következtetünk bizonyos élményekre, melyeket emlékezetből igen jól ismerünk. Az emlékezetünk útján felújított élményt belevetítjük — beleélés útján — a megfigyelt alanyba. Egyszóval beleh- eljük magunkat a megfigyelt alany élményeibe.

A csalódások természetesen itt is gyakoriak, ha a megfigyelés rendszertelen és felületes. Ezért veszedelmes az a bizonyos közkeletű «*emberismeret*». A rendszerességre itt is éppen annyira súlyt kell vetni, mint az önmegfigyelésnél. Az emberi tudat hajlik arra, hogy saját énjét lássa másokban is. Az ilyen ember nem képes az idegen lelki mozzanatok megértésére. Másokból hiányzik az a mélységes pártatlanság és érdeknélküliség, ami minden pszichológiai megfigyelésnek alapfeltétele. Az ilyen szubjektív természetű emberekből jó testnevelő vagy sportoktató nem lehet.

Szerencsére a lelki tulajdonságok legnagyobb része minden embernél feltalálható, csak fokozati különbségeket mutat szemé- lyenként. Mindnyájunkban feltalálható úgy a hősiesség mint a gyávaság csirája és mindnyájunkban meghúzódik úgy a kitartás; mint a csüggedés szelleme. A szélsőséges embertípus igen ritka. Ez teszi lehetővé, hogy mások élményeit a saját élményeinkkel való összehasonlítás útján megértsük.

A leíró pszichológia az önmegfigyelés és mások megfigyelése útján elvezet a *típus fogalmához*, mely a pszichológiának egyik leg^



jelentősebb és leghasznosabb módszertani eszköze. A megfigyelések ugyanis ahhoz a tapasztaláshoz vezetnek, hogy bizonyos emberekben bizonyos tulajdonságok vannak erősebben kifejlődve, másokban más lelki készségek jutnak érvényre. Így azután minden megfigyelő képzeletében kialakulnak bizonyos főtípusok, melyek altípusokra oszlanak és pedig minél mélyebbek a megfigyelések, annál számosabb altípusra.

A sportoktató azonban ne felejtse el, hogy a típus csupán eszmei elképzelés: keret, melybe a tanítvány beosztható, de nem skatulyázható. Tiszta típusok nincsenek a való életben. Minden ember lelkivilága egy eredeti, mással végeredményben nem azonosítható kis kozmosz, melyben azonban csaknem mindig felfedezhető az összes emberi tulajdonságok csirái. Nem szabad azt sem elfelejteni, hogy az egyes ember típusa is változásoknak van alávetve. Más a gyermek, más az ifjú, más a felnőtt lelkivilága és így a testgyakorlás, illetve *a sport is korszakonként változó legyen.*

Az élmény megfigyelése és leírása azonban nem merítheti ki a sportpszichológiát, mert vannak a lelki életnek mozzanatai, melyeket nem élünk át, de a gondolkodás segítségével mégis tudjuk, hogy ezek a lelki funkciók léteznek. Az élményeink körén kívül eső lelki funkciók feltárása a *magyarázó pszichológia* feladata. A magyarázó pszichológia már inkább elméleti természetű és erősen tudományos jellegű. Szükséges azonban a tudomány által felkutatott magyarázó fogalmak ismerete a sportban is, mert lényegesen megkönnyíti a nevelés és önnevelés munkáját.

Ilyen magyarázó fogalom pl. a *«gátlás»* fogalma, mely a sport terén is rendkívül nagy jelentőséggel bír. Magát a pszichés jellegű gátlást nem éljük át, a gátlás nem élmény, hanem legfeljebb a gátlással járó kellemetlen érzelmek képezik élmény tárgyát. Ezekből a kellemetlen élményekből utólag következtethetünk bizonyos érzelmi vagy értelmi gátlásokra. (Pl. a teniszező néhányszor a hálóba üti a labdát, amire megzavarodik és folyton arra gondol, hogy ezen ellenfelével szemben mindig veszteni szokott. Tudatában egy bizonyos képzettársulás folyik le, mert a korábbi vereségek képzete bekapcsolódik a jelen mérkőzés képzeteibe, azzal asszociálódik és ez a képzettársítás gátlólag hat a küzdelemben.)

*«Asszociáció»* és *«gátlás»* természetesen csak két példa. Ilyen magyarázó fogalom sok van és számuk a pszichológia fejlődésével természetszerűen szaporodni fog. A sportembernek nem hivatása, hogy ilyen magyarázó fogalmak után kutasson, de a sportoktató és a testnevelő nem térhet ki e kutatások elől, ha hivatásának ideális magaslátán akar állni.

Míg a leíró pszichológia az egyesek megfigyeléséből az általánosra törekszik: élményrögzítés útján a típust állítja fel, addig *a kísérleti pszichológia* azon fáradozik, hogy az egyénre nézve megállapítsa: melyik típusba sorolható a kísérleti egyén?

A kísérleti pszichológia a sport terén főleg azt a célt fogja szolgálni, hogy az egyénről megállapítható legyen: alkalmas-e a sportra általában, ha igen, milyen sportágra; versenysportra, vagy csupán egészségi sportra stb.?

Ezekkel a kísérletekkel, melyeket az amerikai pszichológus, *Cattel* nyomán «test»-eknek nevezünk, meg lehet mérni az egyén egyszerűbb lelki sajátságait, mint az érzet és inger viszonyát, az emlékezet, a figyelem mineműségét stb. De nem mérhetők meg semmiféle kísérlettel a bonyolultabb lelki folyamatok, mint pl. a következtetés, ítélet, érzelmek, akarat, stb. Ezen összetett lelki folyamatok feltárása egyelőre a leíró és magyarázó pszichológia feladata.

Ezeknek a «test»-eknek, vagyis kísérleteknek a sportpszichológia terén is csak annyiban és csak akkor lesz gyakorlati jelentőségük, ha *állandó lelki sajátságokról* tudnak tanúságot tenni, tehát ha olyan lelki vonásokat rögzítenek meg, melyek állandóan jelen vannak, vagy visszatérnek a kísérleti egyénnél. Az olyan lelki folyamatok, melyek futólag jelennek meg és azután nyomtalanul elillannak a semmiségbe, hogy soha vissza ne térjenek, kísérleti megfigyelés tárgyát nem képezhetik.

Pl. kísérlet tárgya lehet a sportpszichológiában az, hogy a kísérleti egyén milyen típus a figyelem szempontjából: egyirányú vagy sokoldalú figyelmi típus, állhatatos, vagy ingadozó? Egyes sportágak, mint a vívás, tenisz, boxolás állhatatos és sokoldalú figyelmi típust igényelnek, míg más sportok, mint pl. az evezés, egyirányú állhatatos figyelmet tesznek szükségessé. Viszont az ingadozó figyelmi típus semmiféle versenysportra sem alkalmas.

Már az itt röviden ismertetett módszerekből is látható, hogy a sportpszichológia tisztára tapasztalati tudomány. Semmi mással nem foglalkozik, mint azzal, amit tréningen és verseny közben magunkon és másokon tapasztalunk. E tapasztalatok rendszerbe szedésének célja pedig a sport és testnevelés útjának egyengetése.

### **3. Hogyan lehet a sportpszichológia segítségével javítani a sporteredményeket?**

Bizonyára minden sporttal foglalkozó ember eljutott a megfigyeléseiben odáig, hogy egyes feltűnő sporteredmények, győzelmek vagy vereségek okát a lélektani rugóban keresse. Hányszor halljuk a sportpályán, hogy Kis Péter azért veszített, mert nincs elég intelligenciája, hogy viszont Nagy András azért győzött, mert erősebb volt az akarata, vagy mert helyesebb taktikát választott stb.

Ezek a megfigyelések azt bizonyítják, hogy többé-kevésbé minden sportember pszichologizál, természetesen rendszertelenül és ötletszerűen. Kérdés, ha ezt a pszichologizálást módszeres alkalmazással arra fordítanók, hogy a sporteredményeket javítsuk, le-

hetne-e bizonyos eredményeket felmutatni? Lehet-e az egyes sportember rekordját vagy győznetudását felfokozni az ilyen megfigyelésekkel, illetve az ilyen megfigyelésekből eredő tanulságokkal?

Bizonyára igen, ha nem is mindig és ha nem is minden esetben egyenlő mértékben. Maga a tréning csak akkor helyes és célszerű, ha ezeket a lelki motívumokat is figyelembe veszi és nemcsak az izmok, hanem a lélek tréningje is. *Tisztán fizikai tréning, a pszichikai tréning teljes mellőzésével célra nem vezethet, mert a tréning nem egyéb, mint bizonyos irányú nevelés, illetve önnevelés, már pedig semmiféle nevelés sem képzelhető el a lélek figyelmen kívül hagyásával illetve semmibe vevésével.*

A tréning tehát szellemi nevelés is legyen és pedig: a) *értelmi nevelés*, b) *akarat nevelés*,

#### **4. Eredmények fokozása az értelem nevelése útján.**

Minden sport alapja a *sporttechnika*. Enélkül sportról nem beszélhetünk. Ha valaki csak úgy egy kicsit korcsolyázik, vagy ütöget a teniszütővel és kineveti azt, aki tanácsokat ad neki, hogy miként csinálja: nem sportot űz, hanem egy kis testgyakorlást vagy szórakozásfélét.

*A sport ott kezdődik, ahol mozgásunkat a gyakorlat útján racionalizáljuk.* A technika a sportban nem más, mint mozgásbeidegzés. A technikai alap elsajátítása nélkülözhetetlen és évekig eltart; amíg a kellő mozdulatok beidegződnek és reflexszerűekké válnak. A technika mégis csak az első lépés, különösen a küzdősportban. A vívás, tenisz, birkózás, boxolás, vízipóló, futball, stb. sportágaknál, ahol nem egymás mellett, hanem egymás ellen kell küzdeni és ahol az ellenfél értelmével és akaratával is számolni kell, ott a *taktikának* egyenlő szerepe van a technikával: egyik a másik nélkül semmit sem ér.

A küzdősportokban bizonyos taktikai elveket mélyen keli a sportembernek emlékezetébe vésnie. Ilyen pl. a vívásnál: aki felemelt karral támad, annak elő keli vágni. Az ilyen emlékezet *mechanikus emlékezetnek* tekinthető. Nemcsak a sportban, ha'riem minden olyan hivatásban, amelyben folyékonyan, megszakítás nélkül kell valamely ténykedést végezni, a mechanikus emlékezet működik, ami nem egyéb, mint beidegzett mozgás. Ilyen pl. a beszéd is.

A sportoló mechanikus emlékezetműködése értelmi funkció, ha nem is világos tudatban megy végbe. Az ehhez való készség kétségtelenül fejleszhető. A sportoktatónak törekednie kell arra, hogy az ilyen taktikai mechanizmust mélyen vesse a tanítvány pszichéjébe, annyira, hogy a taktikai fogások minden különösebb agymunka nélkül kifejthetők legyenek. Ha pl. a vívásban az elővágáson gondolkodni kell, akkor az már régen elkésett. Ha pl..a

teniszben olyan a helyzet, hogy egy rövid labdát, vagy esetleg egy magas labdát kell adni, ennek az átgondolása pillanat alatt megy végbe, szinte reflexszerűen. Ezt a mechanikus emlékezetet a gyakorlat fejlesztheti és a helyes tréning erre is kiterjed a technikai tréning mellett. Természetesen csak akkor kerül erre a sor, amikor a mozgás-beidegzés relatív tökéletességgel már végbement.

A mechanikus emlékezet mellett azzal egyenlő fontosságú a küzdősportokban a *figyelmi készség* fejlesztése. Ennek a fontosságát már erősen elhanyagolják a sportoktatás és nevelés terén. Pedig a figyelem koncentrációja nélkül eredményesen vívni, boxolni, teniszezni stb. egyáltalában nem lehet. A sportélet számtalan példát mutat arra, hogy ragyogó technikai felkészültséggel bíró egyes sportemberek nem tudnak kellő eredményeket elérni, mert figyelmük a döntő pillanatban kihagy.

A figyelem a küzdősportokban ugyanis erősen próbára van téve. *A küzdősport eszmélései mozgásérzékelésen alapszanak.* Ezek a mozgásérzékelések igen nagy figyelmet igényelnek, mert ha közel van az ellenfél és a mozgások gyorsan következnek egymás<sup>1</sup> után, a mozgásváltozások elkülönítése igen nehéz. Ezenkívül nemcsak a mozgást kell az ellenfélnél figyelni, hanem sok más egyebet is, amire még visszatérünk.

Természetesen az ilyen mozgásérzékelés koncentrált figyelmet kíván. *A figyelemkoncentráció részben értelmi, részben akarati jelenség.* Ha a díványon fekszem és szabadjára hagyom folyni gondolataimat, a gondolatok rendszertelenül csaponganak egyik tárgyról a másikra. Nemcsak belsőleg feltóduló emlékképek terelik egyik tárgyról a másikra, hanem külső behatások is. Pl. az utcán egy autó gumidefektet kap, a hang eltereli a figyelmem, vagy tekintetem egy képre esik, annak alakjáról eszembe jut valami. Egyszóval, ha nem igyekszünk akaratunk segítségével figyelmünket egy bizonyos dologra koncentrálni, az rendszertelenül fog ide-oda csapongani.

A kombattáns sportokban a figyelem nem csaponghat ide-oda, hanem figyelmünket teljes odaadással kell a küzdelem során felmerülő történésekre, az ellenfél mozdulataira, a saját ténykedésünkre stb. fordítani.

Hogyan lehet megtanulni ezt, hogy lehet elsajátítani a figyelem koncentrációját? Válasz: *gyakorlás útján.* A tréningnek ki kell terjedni arra is, hogy a sportoló időközönként megfeszítse figyelmét és feszültségi állapotban tartsa huzamosabb ideig. Pl. a vívásnál gyakran kell 5 tusra menő küzdelmeket teljes erőből, minden figyelmünk odaadásával a teremben, tréning közben is vívni. Nem elég az, hogy lanyhán trenírozzunk, félgözzel és próbálgatva egyes akciókat. Ez is szükséges, de nem *elég.* Pl. a teniszben a tréningzetek *mellett* időközönként erős mérkőzéseket kell játszani és figyelni kell önmagunkat a figyelemkoncentráció szempontjából. Igen sok hiba esik a teniszben a figyelem hiányából. Pl. a fogadó még nem kész

és az adogató labdáját ezért hibázza el. Figyelme még az előző labdánál időz és nem tudja akarata segítségével figyelmét az újabb labdára koncentrálni és ezért nem helyezkedett el kellő módon, vagy nem startolt azonnal.

Az önmegfigyelés és az önkontroll e téren a legjobb nevelő-eszköz. Tréning közben gyakran kell arra ügyelnünk, hogy *figyelünk-e eléggé?* Ha elhibázunk egy mozdulatot, fel kell tennünk önmagunknak a kérdést, hogy ez miért történt? Ha arra a megállapításra jutunk, hogy a figyelem kihagyása volt az ok, össze kei! szednünk magunkat, akaratainkat a figyelem koncentrációjára kell terelnünk. Már említettük, hogy *a figyelem összpontosítása az értelem mellett főleg az akarat kérdése.* Akarni kell tehát a figyelem összpontosítását. Ha ezt így tréning közben gyakran akarjuk, ez a gyakorlás nem téveszti hatását, lassanként kifejlődik egy készség bennünk erre a koncentrációra. így aztán, ha versenyre kerül a sor, mind több és több lesz figyelmi készségünk. Ha azonban csak a versenyen akarunk erősen figyelni és máskor lanyhán, félerővel figyelünk, nem fejlődhetik ki bennünk ez a készség és természetesen a versenyen, ahol úgylis több mellékkörülmény tereli más vágányra figyelmünket, a figyelmi kihagyások gyakoriak lesznek.

Csodákat a gyakorlás sem érhet el. Mindenesetre lesznek olyan Sportemberek is, akik sohasem tudják a figyelemkoncentráció képességét elsajátítani; ezeken nem lehet segíteni. Az iskolában is gyakori, hogy a tanár, vagy nevelő minden igyekezete hiábavalónak mutatkozik, a gyermek nem tud megtanulni figyelni. Ennek vagy értelembeli, vagy idegbeli oka van és ilyen hiányosságok a sportban is előfordulhatnak és lehetetlenné teszik a versenyeredményekben gazdag sportolást.

A küzdősportoknál a sportoktató feladata, hogy állandóan figyelje tanítványainak figyelmi készségét, a tanítványt figyelmeztesse, ha azt veszi észre, hogy figyelme kihagy, sőt időközönként megkérdezze a tanítványtól, hogy nem a figyelem kihagyása miatt hibázott-e? A sportoktatók feladata az is, hogy sportáganként megtalálják azokat a gyakorlatokat, melyek a figyelmi készséget nevelik a tanítványban.

A mechanikus emlékezet és a figyelemkoncentráció mellett a *gondolkodás és Ítéleterő* is jelentős szerepet játszik a küzdősportokban. Ez az, amit a sporthoz nem értő és felületesen ítélkező emberek rendszerint figyelmen kívül hagynak akkor, amikor a sportról úgy beszélnek, mintha az a szellemi képességek rovására fejlesztené a testet. Hiszen kétségtelenül vannak olyan sportágak is, ahol az izomerő, a testi-technikai felkészültség a döntő, de olyan sportág egyetlen egy sincs, ahol a gondolkodásnak semmi szerepe se volna, ellenben több sportág is van olyan, ahol a gondolkodás és ítéleterő döntő fontosságú. Ilyenek a már fentebb említett kombattans (küzdő) sportok.

A gondolkozás és ítéleterő szerepe nemcsak az egyes taktikai fogások kiagyálásában, a trükkök és ravaszságok alkalmazásában rejlik. Ez a sportbéli intellektus primitívebb szerepe. Erről nem is kívánunk többet írni, mert hiszen ez magától értetődő.

A sportbéli intellektus magasabb szerepe az *ellenfél sportbéli alkatmegfigyelésénél és felismerésénél* kezdődik. Ez már mélyebb eszmélés! Itt már elkerülhetetlen a sportember részéről a pszichológizálás, mert emberismeretet, lélekismeretet tételez fel a sportember részéről. Lássuk, hogy az elmélyülés ezen a téren hogyan történik és mennyiben szolgálja ez az eredmények javítását?

Amikor a sportember már odáig eljutott, hogy legyőzte a technika nehézségeit és a mechanikus emlékezet, továbbá a figyelemkoncentráció terén bizonyos gyakorlatra tett szert, szükségessé válik részére a továbbhaladás érdekében, hogy ellenfelét — akár tréningben, akár versenyen — megfigyelje.

Minden sportembernek vannak beidegzett szokásai, melyekhez gyakran visszatér, melyeknek megfigyelése az eredményes küzdelem szempontjából nélkülözhetetlen. A vívásnál pl. az egyik vívó az elővágást idegezte be, a másik a feltartó szúrást, egyesek a fejre támadnak, mások az oldalra. Vannak, akik mindig ugyanoda vágnak vissza (fej vagy oldalriposzt). A tenisznél minden versenyzőnek vannak forszütései (keresztütés, rövid nyesett labda, sarokadogatás stb.). Ezekkel hamar tisztába kell jönni.

Éppen ezért a sportembernek meg kell tanulnia az ellenfél sportbéli alkatfelismerését. A sportember mihelyt egy újabb, nem ismert ellenféllel áll szemben, igyekezzék az ilyen beidegzett szokásokat — ha már előbb, mint néző, meg nem figyelhette — lehetőleg mihamarabb kiismerni, az ellenfelet ebből a szempontból is élesen figyelni és a mérkőzés után önmagától mindig megkérdezni, hogy milyen is ennek az ellenfélnek a sportbéli alkata? Mik a beidegzett szokásai? Ha a sportember ezt ilyenformán gyakorolja, ebbe a gondolatvilágba igyekszik magát beleélni, lassanként a gyakorlat útján az ellenfél alkatbéli megfigyelése szinte önmagától jönni fog. Hogy ennek milyen nagy fontossága van az eredményesség szempontjából, azt bővebben fejtegetni felesleges.

Az ellenfél teljes megismeréséhez azonban hozzátartozik az *ellenfél lelki alkatának felismerése* is. Ez annál fontosabb, mert a sportstílus rendszerint a lelki alkat függvénye. Az egyik sportember védekező, a másik támadó karakterű, az egyik szívós, a másik hamarabb lankad. Mindezt jó felismerni, mert másként kell az egyik ellen küzdeni és ismét másként a másik ellen. Ha pl. az ellenfélről tudom, hogy kitartása és akaraterije csak egy bizonyos pontig szokott érvényesülni, az ilyen ellenféllel szemben igyekszem kitarítani még akkor is, ha az illető ellenfél erősen vezet és a küzdelem rámnézve elveszítettnek látszik.

Néhai vitéz Terstyánszky Ödön éveken keresztül, jegyzeteket

készített az összes ismert, ellenfélként számbavehető vívókról. Volt egy kis naplója és ebbe beírta megfigyeléseit. Eleinte mosolyogtak ezen, de Terstyánszky haladt a maga útján és megszerezte a kardvívás olimpiai bajnokságát.

Az ellenfél előttünk kell, hogy álljon a maga totalitásában, a teljes testi és lelki alkatával. A gyakorlott versenyző bármikor fel tudja emlékeztében idézni az ellenfél totális sportbéli képét és ez igen nagy segítségére szolgál, mert így bizonyos mértékben elő tudja magát készíteni a küzdelemre. Vannak persze olyan versenyzők akiket nehéz vagy lehetetlen kiismerni. Ha az ellenfél nem sorozható be valamelyik alaptípusba, akkor rendszerint ezt halljuk róla: «nem tudom, hogy hová tegyem ezt az embert.» Az ilyen sportban szokásos kifejezések elárulják, hogy milyen nagy fontossága van az ellenfél kiismerésének a küzdelem eredményessége szempontjából.

Nem hallgathatjuk el azonban azt sem, hogy önmagában igen sokszor nem segít az ellenfél kiismerésére vonatkozó megfigyelés sem. Gyakran hiába állapítom meg, hogy a valószínűség és a logikai feltevés szerint az ellenfél mit fog csinálni. Semmi sem biztosít afelől, hogy nem éppen az ellenkezője fog történni, hiszen az ellenfél is eszméi és gondolkodik.

Ilyenkor már csak az ugrásszerű, villámgyors ráeszmélés és felismerés segít. Az ilyen *ugrásszerű ráeszmélés*,<sup>1</sup> illetve villámgyors gondolkodás és ítélet speciális pszichikai sajátosság és jóformán el sem sajátítható készség. Bár fokozni a gyakorlat által az ilyen készséget is lehet, ha alapjában véve hiányzik, akkor az ilyen sportember nem alkalmas a küzdősportokra, hanem esetleg valami más sportágra. Erről egyébként a következő fejezetben, az emberanyagkiválasztás módjának fejtegetésénél fogunk bővebben szólni.

Végül áttérünk *a gátlások felismerésének* kérdésére, mint a sportbéli értelmi nevelés egyik legfontosabb területére.

A gátlások lehetnek fizikai és pszichikai gátlások. A *fizikai gátlások* az izmok és az idegek működésével függenek össze. Tulajdonképpen a tréning nem más, mint az izom és az idegbeli gátlások fokozatos leküzdése és kiküszöbölése. Ennek módszertani körülírása inkább a fiziológia, mint a pszichológia körébe vág és így jelen munkánk kereteit meghaladja. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy az izom és ideggátlások kérdése a sportban elsőrendű fontosságú, hogy minden sportoktató és testnevelő elsőrendű kötelessége ennek az alapvető kérdésnek tudományos ismerete a sportnevelés szempontjából. A fiziológia és a pszichológia a sportoktatásnak együttes segédtudománya kell, hogy legyen a jövőben. Egyiknek sem szabad túlságos fontosságot tulajdonítani a másik rovására. Az izom- és ideggátlások pszichikai gátlásokat okozhatnak és fordítva. Viszont a

<sup>1</sup> Boda István: «Az eszmélések organizálódása».

gátlások, a görcsösségek megszüntetése egyik téren, valószínűleg feloldólag hat a másik területen is, ami az ember pszichofizikai természetéből önként folyik.

Ezen a helyen természetesen *a pszichikai gátlások* érdekelnek elsősorban. *A pszichés jellegű gátlások a sportban többnyire érzelmi eredetűek.* Bizonyos érzelmek gátolják, mások elősegítik az akarat kifejtését. A leggyakoribb gátlást okozó érzelmek: *a csüggedés, a kitartás hiánya, gyávaság, közöny, kedvetlenség, lemondás, a kishitűség, az önbizalom elvesztése, az erős külső hiúság és az azzal járó érzékenységek stb. Ezeket passzív érzelmeknek nevezzük. Az aktív érzelmek viszont azok, melyek lendítően hatnak az akarat kifejtésénél. Ilyenek: önbizalom, sportszeretet, hazaszeretet, becsvágy stb.*

Hogyan ismerheti fel a sportember az érzelmi gátlásait?

Kétségtelenül nem könnyű dolog, de az eredményes sportolás szempontjából mégis igen fontos. A sportember állandóan megfigyeli, bizonyos önkontrollnak veti alá magát. Ez azonban nem mehet túlzásba és nem csaphat át öncélú önelemzésbe, mert a túlságos önelemzés elvonná a figyelmet a küzdelem feladataitól. A túlságos elmerülés az önelemzésbe éppen olyan hiba, mint az önkontroll teljes hiánya. Mégis az utóbbi a gyakoribb eset.

A legtöbb sportember észrevétlenül halad el érzelmi gátlásai mellett. Ügyet sem vet azokra. Jóformán teljesen *a tudata alatt folyóknak le.* Gsak azt tudja, hogy veszített, talán mérlegeli is vereségének egyes okait, de az érzelmi gátlásokra ritkán gondol.

Az érzelmi gátlások felismerése az önmegfigyelés útján olyképpen történik, hogy felidézzük az érzelmek utóképet a verseny után, felidézzük azokat az érzelmeket, melyekről azt gondoljuk, hogy gátolóan hatottak az akaratkifejtésnél, megállapítjuk, hogy ezek az érzelmek miként jöttek létre, mi okozta megszületésüket és a jövőre nézve igyekezünk az ilyen érzelmek ellen védekezni.

## **5. Eredmények fokozása az akarat nevelése útján.**

Az akarat és akaraterő kérdését a sportban annyira fontosnak tartjuk, hogy ennek szenteltük könyvünk második tanulmányát. Itt csak röviden érintjük. Minden sportember, ha nem is tudja körülírni, de érzi, hogy mit jelent az: akarni. Azt is tudják a sportemberek, hogy a legtöbb sportágban, mint pl. atlétika, úszás, evezés, tehát különösen azokban a sportágakban, amelyek kitartást igényelnek, két egyforma testtechnikai felkészültségű sportember közül az fog győzni, amelyiknek szívósabb az akarata.

De a küzdősportoknál is döntő szerepe van az akaraterőnek, bár ezekhez más természetű akarat kell, mint az erősportokhoz. Itt az akarat nemcsak a fizikai nehézségek legyőzésére, hanem a pszichikai gátlások leküzdésére is irányul, pl. a figyelem lanyhulásának, a csüggedésnek legyőzésére, a türelemre, a megfigyelésre stb.



A sportban, különösen a versenysportban oly nagyfokú erőmegfeszítéssel találkozunk, amely szinte páratlan és a mindennapi életben alig fordul elő. A sportverseny ugyanis nemcsak állandó akarati feszültséget kíván, hanem fokozódóan erősödő akaratkoncentrációt. A finis felé kell a legjobban akarni. A testi fáradtság-  
nak azonban okszerű következménye a szellem fáradása is. A fokozódó testi kimerülés folytán a kombattáns sportokban a figyelem ingadozavá lanyhul, az eszmélések veszítenek gyorsaságukból és élességükből, a passzív érzelmek előtörnek, a csüggedés, a lemondás, az önbizalom teljes elvesztése mindinkább érvényre jutnak. És akkor a sportember az akarat végső erőfeszítésével kényszeríti a figyelmet a koncentrációra, az elmét a gyors ráeszmélésre, a passzív érzelmek által okozott gátlásokat kiküszöböli, visszaszorítja.

Hogyan tehet szert a versenyző ilyen akaratere, hogyan nevelheti úgy akaratát, hogy a verseny során végső erőfeszítéseivel kivívhatta a győzelmet? Bizonyára csak erős, nagy, sőt fanatikus érzelmek segítségével.

Akiből az ilyen nagy érzelmek hiányoznak, az nem lesz képes ilyen nagyfokú erőfeszítésre. Milyen érzelmek kellenek ide tehát és hogyan teremthetjük meg magunk számára ezt az érzelmi világot? Erről a következő tanulmányban szólnunk.

A sportbéli akaratnevelésnél azonban a célképzetnek is jelentékeny szerepe van. Tudni kell azt is, hogy mit és hogyan akarjunk. A cél természetesen a győzelem. Végeredményben a sportgondolat magában foglalja a győzelmi gondolatot. A célképzet végén tehát a győzelem áll, de közben még sok mindennek lennie kell. Ez azt jelenti, hogy a verseny folyamán a győzelem, mint egy távolabbi célképzet kell, hogy előttünk lebegjen, ellenben a közelebbi célképzetek a sportbéli feladatok megoldására irányuljanak.

Gyakran lehet hallani sportemberek szájából ezt a kijelentést: «azért vesztettem, mert túlságosan akartam». Az ilyen akarást *görcsös akarásnak* nevezhetnők. A hiba mégsem az akarat mennyiségében, hanem annak minőségében rejlett. Ilyenkor a versenyző abba a hibába esett, hogy csak a győzelmet akarta, illetve egyedül a győzelem gondolatára koncentrált a figyelmét, holott a verseny folyamán nem a győzelemre kell gondolni, hanem a győzelemhez vezető utakra, az azt szolgáló eszközökre.

Ilyenkor tehát egy bizonyos *célképzet eltolódás* jön létre a versenyző akaratában. A győzelem, mint távolabbi célképzet, helyet változtat és kiszorítja a közelebbi célképzeteket, melyek a küzdelemre magára irányulnak. Mint végcél természetesen a győzelem lebegjen a sportember előtt, de a küzdelem során mégsem a győzelemre kell gondolni, hanem a küzdelemre magára.

Egyszóval nem a győzelemét kell akarni a verseny során, hanem a küzdelmet. Mély sportbölcsség nyilvánul meg ebben a jelszóban: «nem a győzelem fontos, hanem a küzdelem a lényeg».

Látjuk tehát, hogy az értelmi és akarati nevelés útján a sporteredmények bizonyos mértékben javíthatók. Nem valami csodaszerről van itt szó; a pszichológus nem csodadoktor, hanem egy fél-század óta kialakuló gyakorlati tudomány napszámosa. Csodateredményeket nem is várhatunk a sportpszichológiától, de megelégszünk azzal is, ha itt-ott lépésről-lépésre kisebb-nagyobb részletteredményeket elérhetünk. Nem mindenkinél és nem is mindig lehet az eredményeket a sportpszichológia segítségével felfokozni, mert ennek útját állhatja az egyén alapkaraktere, mely ellenkezik ezekkel a követelményekkel, s melyeket végeredményben megváltoztatni nem lehet. Ezért fontos a lelki alkat, a lelki konstrukció ismerete a sportban is, mert ez szolgálhat alapul az egyes sportágakra való kiválogatásnál, illetve a sportember részéről a sportág és a miként való sportolás megválogatásánál. Erről az alábbi fejezetben szólnunk.

## **6. Miként lehet a sportpszichológia segítségével az egyes sportágaknak megfelelő emberanyagot kiválasztani?**

Milyen különös, hogy az ember a gőzgép, a benzinmotor s a villamosság segítségével meghódította a földet, a levegőt és már abban reménykedik, hogy meghódítja az étert is. Megismerte az őt körülvevő világ egy jelentékeny részét és ismereteit fel is használta. Csak a saját lelki világa maradt egészen a legutóbbi időkig ránézve «terra incognita». Az ember mindennel törődött, ami rajta kívül esett, tárgyi ismeretek terén néhány évszázad alatt messze előre jutott, de a szubjektív «én» mint valami misztikum lebeg még mindig előtte és hozzányúlni is félénken mer.

Az emberek ezrei és milliói nem tudják, hogy miként fogjanak hozzá a saját lelkiviláguk megismeréséhez. Nem tudják, hogy hová sorozzák magukat. Nem ismerik a saját hajlamaikat és készségeiket. Pedig mindennek ismerete sok csalódástól menthetné meg őket. A legtöbb ember későn ébred rá, hogy nem neki való pályát választott, hogy életét valamely fontos lépéssel elhibázta, mert helytelenül ítélte meg önmagát. *Λ pszichológia arra törekszik, hogy az ember előtt feltárja az önmegismerés útjait és ezzel felesleges kísérletezéstől és csalódástól mentse meg az embert.*

Az első komoly eredményeket e téren *Münsterberg* pszichotechnikai kísérletei érték el Amerikában. Vizsgáljuk meg, hogy miből állott *Münsterberg* kísérlete, mert a sport terén komoly tanulságokat vonhatunk le belőle?

Még az első világháború előtt egy nagy amerikai telefontársaságnak mintegy 16.000 telefonoskisasszony alkalmazottja volt. Minden új alkalmazottnak el kellett végezni a telefoniskolát s mintegy próbaképen több hónapig kellett gyakoronkoskodnia, majd fél-esztendeig a telefonközpontban dolgoznia megfelelő felügyelet alatt, amíg meg lehetett állapítani róla azt, hogy alkalmas-e a telefon-

szolgálatra vagy sem. A tapasztalat szerint félévenként el kellett a lányok egyharmadát bocsátani, mert nem tudott megfelelni a követelményeknek, így aztán a be nem vált telefonoslányok hiába végezték el az iskolát, elvesztettek egy fél évet a társaságnál és a társaság is jelentékeny anyagi kárt szenvedett a meg nem felelő anyag ki-tanításával.

Ekkor a társaság felkérte Münsterberg professzort, hogy dolgozzon ki valamelyes pszichológiai kísérleti módszert, melynek segítségével a telefoniskolába felveendő lányok pszichikai alkata a? alkalmasság szempontjából előzetesen megvizsgálható.

Münsterberg először megvizsgálta, hogy milyen pszichológiai «temekből áll a telefonos munka. Ennek során a következő megállapításokra jutott: a jó és pontos telefonmunkához: 1. mozgásbeli gyorsaság, 2. mozgásbeli biztonság, 3. jó halló- és szókiejtőképesség, 4. kitartó és egyenletes figyelmi készség kell.

Ezek után a felveendő lányokat a következő kísérleteknek vetette alá: 1. a mozgásbeli gyorsaság megállapítása végett színes kártyákat a lehető legrövidebb idő alatt kellett színeik szerint csoportosítani, 2. a mozgási biztonságot úgy vizsgálták, hogy papírlapok közepét kellett a jelöltnek írónnal lehetőleg gyorsan és pontosan megjelölni, 3. végül a figyelem teljesítőkéességének és kitartásának megvizsgálására egy meghatározott szövegben bizonyos betűket kellett a jelöltnek írónnal keresztül húznia, pl. 6 perc alatt. Egyesek sokat keresztül húztak, de sokat keresztül is ugrottak. Mások lassan haladtak és egyet sem mellőztek, de elkéstek stb.

A harminc kísérleti személyt aztán beállították a telefonüzembe anélkül, hogy az eredményeket közölték volna. Három hónap eltelte után összehasonlították a kísérleti eredményeket a gyakorlati munkával és az utóbbi általánosságban az előbbieket igazolta azok, akik a kísérleti eredmény szempontjából az utolsók voltak, a gyakorlati munkában is használhatatlanoknak bizonyultak és viszont akik a kísérleti ranglistán elől álltak, a gyakorlatban is a legjobbaknak mutatkoztak.

Az ilyen, úgynevezett «pszichotechnikai» kísérletek ma már nagy elterjedtségnek örvendenek. Különösen Németországban és Amerikában a fontosabb ipari üzemeknél, közlekedési vállalatoknál stb. pszichotechnikai kísérlet nélkül ma már alig vesznek fel alkalmazottat.

Önként kínálkozik ez a módszer a sport területén is, ahol talán még a fentebb említett hivatásoknál is speciálisabb készségekre van szükség. A testkultúra területe ma már annyira szétágazó és olyan sokféle, hogy csaknem minden emberi típus megtalálhatja a maga területét, vagyis a testkultúra azon ágát, amely pszichikai alkata-nak a legjobban megfelel.

Ennek a módszernek az alkalmazásához kétirányú vizsgálatra van szükség. Meg kell először vizsgálnunk azt, hogy melyik sportág.

helyesebben a testkultúra melyik ága milyen pszichikai elemeket foglalkoztat. Másképpen, hogy a testgyakorlás és sport különböző ágai milyen lelki funkcióval járnak?

Másodszor körül kell írunk azt a módszert, mely lehetővé teszi az egyes ember megvizsgálását abból a szempontból, hogy a testkultúra, illetve a sport melyik ágára alkalmas? Másszóval, hogy milyen sportoló típus a kísérleti alany?

## 7. A sportélmény pszichológiai leírása. Testélmény-e a sportélmény?

A legtöbb ember, ha sohasem volt tényleges sportoló, a sport szó hallatára egészen más dolgot gondol, mint amilyen az a valóságban. Szükséges tehát a sportbéli lelkifolyamatok leírása azért, hogy ha valaki még nem sportoló, csak az akar lenni, ezekből a leírásokból értesüljön arról, hogy a sport miféle élményekkel jár, milyen pszichikai készségek kelljenek hozzá. Az ilyen leírások szükségességét felismerték a németek és pályázatokat hirdettek ilyen irányú leírásokra a sportemberek körében.

Az alábbiakban megkíséreljük a testkultúra különböző ágainak és az egyes sportágaknak lélektani összehasonlítását.

A leggyakoribb tévedés, amit az emberek a sporttal szemben elkövetnek, hogy a testkultúra minden ágát egyszerűen a sport fogalma alá vonják. Nem szavakon akarunk itt nyargalni, hanem éppen azon lényeges, sőt alapvető lélektani különbségekre kívánunk itt rámutatni, amelyek a testkultúra egyes ágai között egészen világosan kimutathatók.

A ritmikus gimnasztika pl. kétségtelenül fontos ága a testkultúrának és a jövő testnevelésben igen jelentékeny szerepet fog játszani. Ez a terület áll a legmesszebb a sporttól. A ritmikus gimnasztikában található fel leginkább az az élmény, amit *testélménynek* nevezhetünk. Ezzel szemben a sportban a testélmény egészen minimálisra csökken és egyéb természetű élmények háttérbe szorítják.

Mi az a testélmény? Általános felfogás szerint a sportélmény nem egyéb, mint testélmény és éppen azért nem is érdemes lélektani szempontból foglalkozni vele.

Ennek a felfogásnak alapvető tévedése, hogy a testélményt valami olyan élménynek képzelet, amely csak a testtel függ össze, de a lélekhez semmi köze. Amde az élmény nem testi, hanem lelki, Pszichés folyamat. Minden élmény a többé-kevésbé világos tudatban, tehát végeredményben az agycentrumban játszódik le. Ilyenfönn ez a szó: testélmény, tulajdonképpen paradox kifejezés.

Mégis vannak bizonyos élmények, melyeket bár helytelenül, testélményeknek nevezünk, mert közvetlenül a testünkre vonatkoznak. Ilyenek pl. a napfény, a levegő, a víz által okozott érzetek.

Ezek azonban, nem tulajdonképeni testérzetek, mert pl. a strandoló, amikor a napfényben sütkeznek, nem? saját testét érzi, hanem a napfényt, melyet az érzékszervei közvetítenek. Ha a bőrt érezzük, akkor már baj van; ez annyit jelent, hogy a bőr megbetegedett, mert túlságosan leégettük.

Jogosabban nevezhető testérzetnek az, amit a pszichológia kinesztetikus érzetnek nevez. Ilyen kinesztetikus érzetek a mozgás, helyzet és erőérzetek, mert ezek nem kívülről jönnek és nem külső érzékszerveink közvetítésével hatnak, hanem magából a testből támadnak és belülről keletkeznek. Ilyen belső érzet az a kellemes szervi érzet is, köznyelven «közérzet», ami a jól végzett és mértékletes testgyakorlás, illetve sport nyomán járn szokott.

A testérzet tehát a nap, a fény, a levegő, a víz külső hatása alatt keletkező, továbbá a mozgás, hely és erőérzettel párosuló belső szervi érzetek komplexuma. Természetesen végtelen árnyalatú és sokaságú érzetek ezek és az ilyen osztályozások csak durva keretet képeznek, melyek a lélektani megismerés mérhetetlen és kimeríthetetlen lehetőségét foglalják magukban.

Szükséges most már annak leírása, hogy ez a testérzet hogyan alakul, gyengül, vagy erősödik a testkultúra egyes ágaiban? Hogyan és milyen más élményekkel párosul és melyek azok az élmények, amelyek a testélményt fellépésükkel háttérbe szorítják, elhomályosítják? Szükséges ennek a leírása azért, mert ennek az ismerete nélkül nem tudja az apa, hogy gyermekét tulajdonképen mire taníttatja akkor, amikor a testkultúra valamelyik ágában oktattatni akarja. Szükséges ez a felismerés az ifjú részéről, mielőtt időt, fáradságot és pénzt áldozna a testkultúra valamelyik ágára. Legnagyobb szüksége természetesen magának a testnevelésnek, mint tudománynak van arra, hogy a testkultúra egyes ágai az élmény szempontjából elhatároltassanak, mert hiszen enélkül a nevelés lényegében el sem képzelhető.

A testkultúra különböző ágaiban előforduló élménybeli különbségeket, különös tekintettel a testélményre, az alábbi táblázatban feltüntetett csoportok szerint fogjuk tárgyalni.

### *Játék.*

#### *Testgyakorlás.*

*Ritmikus gimnasztika. Torna, Egészségi sport. Versenysport.  
Tánc.*

A kiindulási pontul szolgáljon a *gyermek játékában* megnyilvánuló ösztön.

A gyermek játékában a legkiemelkedőbb élmény az öröm. A gyermeknek szüksége van biológiai szempontból a játékra és ezért a természet bölcs berendezkedése folytán a gyermek játékát szakadatlan, szinte mámoros örömmérséklet kíséri. Hozzájárul ehhez a gyermek fantáziája, mely a játékot csodálatos képekkel aranyozza be

A gyermek játékélményének lényege az, hogy fejlődő ösztönei minden vonalon kielégülést és feloldást nyerjenek. Minél kiadósabban adja oda magát a gyermek a játéknak, annál sokoldalúbb annak hatása, annál tökéletesebb a mozgásbeli ösztönök kielégítése és a feszültségek feloldása.<sup>1</sup> Ha most a gyermek játékában megnyilvánuló; élményt a sportélménnyel összehasonlítjuk, arra az eredményre jutunk, hogy *a sportélmény csaknem teljesen ellenkező irányt mutat a játékélménnyel szemben.* Míg a játékélmény főleg az ösztönök gátlás nélküli feloldásával és az azt kísérő gyönyörérzelemmel jár, addig a sport egyáltalában nem tekinthető lényegében ösztönfeloldásnak.

*A felnőtt sportja sokkal nagyobb mértékben az ösztönök leküzdésére, a feltörő atavisztikus hajlamok legyőzésére, mint azoknak feloldására irányul és szolgál.* A sportolás lelki folyamatai a tréningtől kezdve a versenyzésig állandó és rendszeres küzdelmet jelentenek az emberi természetben rejlő gyengeségekkel szemben. Ennek a küzdelemnek során óráról-órára, percről-percre le kell küzdenünk ösztöneinket és így a sportélmény ösztönfeloldó élménynek nem tekinthető. Ugyanezen okból *a felnőtt sportját nem is jellemzi az a felfokozott és állandó gyönyör, mint a gyermek játékát, mert a sport megköveteli a rendszert, a tréningjellegét, a határozott célkitűzést és az akarat felfokozását. Ezek a lelkifolyamatok pedig nem mindig járnak örömmel és élvezettel.*

*A testgyakorlás, különösen az iskolai testgyakorlás mintegy átmenetet képez a gyermek játéka és a sport között.* A testgyakorlásnál a mozgás már nem tisztán ösztönös, mint a játéknál, hanem bizonyos mértékben tudatos. A testgyakorlás mégis sokkal szabadabb, természetesebb kinyilatkozás, mint a sport, mert közelről sem mechanizálja annyira a testet, mint az. A testgyakorlásnál teljes lelki odafordulást fejtünk ki a mozgásbeli feladatok keresztülvitelénél. A testgyakorlásnál erős a testélmény, különösen a mozgás, hely és erőérzet játszik nagy szerepet, mert itt a lényeg a test foglalkoztatása és a testmozgás nincsen valami meghatározott célnak alárendelve.<sup>2</sup>

*Ezzel szemben a sport ott kezdődik, ahol racionalizáljuk mozgásunkat bizonyos cél érdekében.* A sportnál bizonyos irányú mozgásokat kell beidegezni oly erős mértékben, hogy azok valósággal reflexszerűekké váljanak. Erre azért van szükség, mert a sportnál már nincs lelki odafordulás a test felé, nem lehet figyelmünket a testre irányítani. Mozgásunknak automatikussá kell válnia. Ellenkező esetben nem tudnánk minden szellemi készülségünket a küzdelemre fordítani,

A testgyakorlás általános testi készségek elsajátítására irányul,

<sup>1</sup> A gyermek játékáról bővebben szólunk a hatodik tanulmányban.

<sup>2</sup> Szőke Elemér: «Testgyakorlás és sport».

különösen az iskolai testgyakorlás. Ezzel szemben a sport speciális testi készségek beidegzése. A testgyakorlásból hiányzik a küzdelem és a győzniakarás abszolút jellege, míg a sportnak ez az alapvető élménykaraktere. Ezért a sportban a testélmény csökkenő tendenciát mutat, míg viszont a testgyakorlás lényege a testélmény.

*A ritmikus gimnasztika és a tánc* terén a testélmény dominál. Itt nárcisztikus testszeretetre van szükség. Bizonyos odaadó és gyöngéd szeretet mutatkozik itt a saját test iránt, ami a nap, fény és levegő hatása mellett főleg a mozgás, a ritmus erős átélésében nyilvánul meg. A táncos szépségformákra törekszik és ezeket a szépségformákat át is éli.

A táncban az esztétikai élmény alapvető fontosságúvá lesz, mert a táncos arra van beállítva, hogy az esztétikumot keresse a mozgásban és így a saját mozgásában kifejezésre jutó szépségbeli elemeket átérzi, átéli. Fontos, sőt lényegszerűvé lesz nála a kifejezőmód, mert mozgásával mindig valami érzelmet vagy gondolatot akar kifejezni. Ezáltal a művészethez közeledik. Nagyjában ugyanez áll a ritmikus gimnasztikára és műkorcsolyázásra s némileg a műugrás néhány fajtájára is.

A sportnak ezzel szemben nem tárgya a kifejezőmód. Az esztétikai szempont a sportban mindig csak másodrendű kérdés. A stílus javítás sohasem azt célozza a sportban, hogy a mozgás szebb vagy kifejezőbb legyen, hanem főcélja mindig az eredmény javítása. A sportemberek mindig más szépséget keresnek és találnak a sportban, mint a művészek. Sportszempontból rendszeren az a szép, ami eredményes. Így a sportból az esztétikai élmény csaknem teljesen hiányzik. Abban a pillanatban, ahogy a versenyző az eredményeséget a szép stílusnak alárendeli, akár azzal, hogy saját mozgásbeli szépségét akarja élvezni, akár azzal, hogy a nézőközönségnek tetszeni akar, a biztos vereségnek teszi ki magát, mert a nárcisztikus önszemlélet vagy a tetszeni vágyás figyelmét elvonja a küzdelemtől.

*A torna* főleg abban különbözik pszichikai szempontból a sporttól, hogy a tornában egyfelől az engedelmesség, másfelől a parancsolás szelleme érvényesül. Az egyén különösen a csapattornában az összességbe beleolvad és az erősen kidomborodó fegyelmi élmény az egyénnek az összességhez való tartozását hangsúlyozza.

Ezzel szemben a sportban — még a társas sportban is — az egyén magára van hagyatva. A sport az egyén önállóságra való utaltságát és ebből kifolyólag az egyéniség érvényesülését juttatja kifejezésre.

A tornában a testélmény már erősen kezd háttérbe szorulni és helyét a szellemi élmény, a fegyelem élménye kezdi kiszorítani.

Az *egészségi sport* és a *versenysport* inkább csak fokozati különbségeket mutat. A legfőbb választófal a technika tökélye, illetve a mozgásbeli mechanizmus fejlettsége. A versenysportnál bizonyos technikai tökélyt feltételezünk. Enélkül a versenyzés lehetetlen,

mert a verseny során állandóan szellemi feladatot kell megoldani és így a technikai kivitel nem lehet kérdés tárgya.

Az egészségi sportnál nincs tökéletes technika és a figyelem főleg a mozgásbeli feladatok megoldására irányul. Ezért a testélménynek még némi nyomai itt felfedezhetők. A versenysportban a testélmény teljesen háttérbe szorul és minél versenyszerűbb a sport, az élmény annál inkább szellemi térre terelődik.

Az egészségi sportoló pl. az, aki egy keveset teniszezik, anélkül hogy technikai tökélyre törekedne, állandóan azzal van elfoglalva, hogy miként helyezkedjék egy labdához, miként fogja az ütőjét, milyen mozdulattal üssön meg egy labdát és élményvilágát általában az uralja, hogy mozgásbeli merevségeit, görcsösségeit miként küzdje le. A sikeres mozdulatnál feloldódnak ezek a görcsösségek és ilyen esetben a mozgás, hely és erőérzet kellemes érzelmeket vált ki belőle. Élvezi saját mozgását.

A versenyteniszezőnél a mozgások a nagy gyakorlat folytán be vannak idegezve és automatikussá válnak. A versenyteniszező nem fordíthat figyelmet arra, hogy miként helyezkedjék el egy ütéshez, ez mechanikusan történik nála, figyelmét az ellenfél akcióira és a saját akcióira kell, hogy irányítsa. *Ha a technikai kivitel leköti figyelmét, még nem nevezhető verseny teniszezőnek.*

A küzdősportban az értelmi és akarati élmények dominálják a lelki folyamatokat. A versenysport itt már szellemi tevékenység, melynek csupán eszköze a teljesen mechanikussá vált testi mozgás.

Az erő és idősportoknál a testélmény, a mozgás, hely és erőérzet még feltalálható. Itt az akarat főleg arra irányul, hogy a fizikum gyengeségét legyőzzük, illetve a fizikum teljesítőképességét a végsőkéig próbára tegyük. Az élmény kevésbé szellemi és a testélmény részére még némi hely maradt.

Minél szellemibb a sportág, annál inkább háttérbe szorul benne a testélmény. Minél nagyobb szerepe van a sportágban az értelmi, illetve az értelmire irányuló akarati folyamatoknak, minél döntőbb fontosságú a figyelemkoncentráció és az ugrásszerű ráeszmélés, annál kevesebb hely és alkalom marad arra, hogy a sportember testi élményben részesüljön.

## **8. Kiválogatás a tipizálás segítségével.**

Úgy a testnevelőre, mint a sportoktatóra nézve mélységes csalódást és sok keserűséget jelent, ha a tanítvány sportbéli fejlődése ellenkező irányban halad, mint ahogy azt szeretnék és elképzelik. A lelki alkat gyakran áttörhetetlen falaként mered az oktató elé és minden nevelői bölcsesség megtorpan előtte. Világosan látjuk sokszor, hogy semmiféle oktatási vagy tréningrendszer nem teremthet meg tetszésszerű céloknak megfelelő erőket, ha ezek az erők a tanítvány lelki alkatából hiányoznak.



Sokáig nem gondoltak arra, hogy az eredmény hiányának okait a pszichés alkatban keressék. Az előbbi fejezetben igyekeztünk rámutatni arra, hogy a sportban a lelki alkatnak legalább is egyenlő fontosságú szerepe van a testi alkattal. Rámutattunk arra, hogy a testkultúra egyes ágaiban, továbbá a különböző sportágakban milyen élmények dominálnak. Az utolsó fejezetben azt próbáljuk kifejteni, hogy miként ismerhető fel a lelki alkat abból a szempontból, hogy milyen sportágra, illetve a testkultúra melyik ágára alkalmas az egyén?

Említettük már, hogy a pszichológiai kutatások egyik legfontosabb segédeszköze a típus fogalma. Az embereket típusokba osztályozzuk, de ez az osztályozás nem lehet «skatulyázás». A típus helyes értelmezése rugalmas. Az egyén ugyanis sohasem talál bele tökéletesen valamely típusba, hanem mindig számtalan típus összetevődéséből adódik. Ezt nem szabad soha elfelejteni. A típus csak segédeszköz és így csak kiindulási pontot jelenthet. Helytelen értelmezése veszélyes lehet, mert olyan következtetésekhez vezet, melyek az élő realitástól messze esnek.

Lássuk tehát, hogy az egyes lelki folyamatok szerint milyen alaptípusok állíthatók fel? Ezek az alaptípusok kiindulási pontul szolgálhatnak részint a sportolónak önmagának, részint a sportoktatóknak és nevelőknek.

A legprimitívebb lelki folyamatok az érzetek, mert ezek még erősen fiziológiás jellegűek. Érzetelmény szempontjából kétféle alaptípust különböztethetünk meg: 1. a nárcisztikus, 2. az aszketikus típust.

A *nárcisztikus típus* jellegzetes sajátága, hogy bizonyos gyöngéd szeretettel viseltetik a saját teste iránt. Ezek az emberek azok, akikre azt szoktuk mondani közönségesen, hogy puha, erőtlen, elkényeztetett természetű emberek. Rendszerint erős bőrérzékenységet tanúsítanak és rendkívül nehezen viselik el a testi fájdalmat. Belső énjük intenzíven irányul a saját testük felé. Nagy gondot fordítanak testük ápolására, anélkül azonban, hogy testüket valami radikálisabb behatásnak kitenni szeretnék.

Az ilyen lelki alkatú egyéneket arról ismerjük fel rendszerint, hogy a «dandy» képében jelennek meg, mert sokat adnak a külsőre. Ilyen a nőies férfi típusa. Beállítottsága erősen esztétikai, mert fél mindentől, ami esetleg külsejének kellemes hatását lerontja. Így nem szeret izzadni, magát megerőltetni, kifulladás, stb.

A nárcisztikus lelki alkatú ember nem alkalmas a sportra, a testkultúra más ágaiban azonban esetleg jól érzi magát. A napozás, a strandolás, egy kis úszkálás, talán egy minden technika nélküli testgyakorlás, vagy a ritmikus gimnasztika az ő területe. Általában a testkultúrában a testi élmény kielégítését keresi és így a sport, de különösen a versenysport távol áll tőle.

Az *aszketika típus* jellegzetes sajátága, hogy énje elfordul a

saját testétől. A testi élmény nála legfeljebb erőélményben nyilvánul meg, melyet szeret felfokozni egészen a test teljesítőképességének a legfelső határáig. A testi élmény ránézve kevesebb jelentőséggel bír és a testkultúrában is inkább a szellemi élményt keresi, pl. a küzdelmet, az akarat megfeszítését, a koncentrációt, stb.

*Az aszkéta típus a versenysport embere.* Hiányzik belőle a puha, nőies vonás, távol áll tőle a saját testének szerelme, ami a nárcisztikus típust annyira jellemzi. Kész a szellemi élmény, mint pl. a győzelem érdekében testét a kínzásnak, a sanyargatásnak kitenni, ami a versenysportnak nélkülözhetetlen eleme. Az aszkéta típus felismerése nehezebb, mint a nárcisztikus típusé, mert ez utóbbi külső megnyilvánulásokban elárulja magát, míg az aszkéta típus inkább belső életet él. Ezért hosszabb megfigyelésre van szükség annak az elbírálásánál, hogy valaki besorozható-e és ha igen, milyen mértékben az aszkéta típusba.

A másik két primitív, de azért döntő jelentőségű típus a sportkultúra terén 1. a mozgékony (motorikus) és 2. a nehézkes típus.

*A motorikus* készséget a reakcióidővel mérjük. Reakcióidő alatt azt az időközt értjük, ami a sportembernél ahhoz szükséges, hogy valamely adott jelre valamely meghatározott mozdulattal válaszoljon. Pl. a sprintnél a lövésre elinduljon, a tornánál a vezényszóra megkezdje a szükséges gyakorlatot, a vívásnál a védés után visszavágjon, stb.<sup>1</sup>

A reakcióidő attól függ, hogy a látási, hallási vagy más érzékszervek által közvetített inger milyen gyorsan váltja ki az agy centrumában az ingernek megfelelő akaratot és az akarat milyen gyorsan váltja ki a megfelelő mozgást. A reakcióidő a gyakorlás által csökkenthető, de *a nehézkes típusból* végeredményben jó sportembert faragni nem lehet. A mozgásbeli nehézkesség kétségtelenül az agyműködéssel függ össze és így pszichés jellegű alapsajátosság.

Azt, hogy valaki motorikus vagy nehézkes típus-e, kísérleti alapon is meg lehet állapítani. A német sportpszichológusok többféle módot ajánlanak erre. (Giese, Schulte, Sippel, stb.), melyeknek taglalásába ennek a munkának kereteiben nem bocsátkozhatunk. Minden sportoktató, illetve testnevelő megtalálhatja a kísérlet módjait olyképen, hogy tanítványaival bizonyos látási vagy hallási jellel kapcsolatos mozgásokat végeztet és az időt leméri. 25—30 ilyen kísérletből megállapítható lesz, hogy a tanítvány milyen mértékben motorikus típus és ha az derülne ki, hogy motorikus hajlamai minimálisak, vagyis a reakcióideje túlságosan hosszú, sportra, de különösen versenysportra nem lesz alkalmas. Így megtakaríthatja az oktató és a tanítvány is jónéhány esztendő felesleges küzdelmét, munkáját. A nehézkes típus is örömet találhat azonban a minden versenyzés nélküli testgyakorlásban vagy egészségi sportban.

<sup>1</sup> Giese: «Psychotechnik in der Körpererziehung».

Mélyebb ismeretet igényel és kísérleti alapon már alig állapítható meg, hanem inkább csak huzamos megfigyelés útján az, hogy a sportember milyen értelmi, érzelmi és akarati típust képvisel. Ezek a lelki folyamatok az úgynevezett összetett lelki folyamatok, melyek a pszichében annyira össze vannak szövődve és oly mértékben egymásba folynak, hogy csak az állandó és sokoldalú megfigyelés segíthet ahhoz, hogy e téren a lelki alkatot felismerjük és valamely alaptípusba besoroljuk.

Az értelmi funkciók között talán a figyelem az az egyetlen és könnyen tipizálható folyamat, amely kísérleti úton is megfigyelhető. Kísérleti úton megállapítható, hogy az egyén *állhatatos* vagy *ingadozó figyelmi típus-e*? Az állhatatos figyelmi típus hosszú ideig, egyforma erősséggel tudja figyelmét egy tárgyra koncentrálni, míg az ingadozó figyelmi típus figyelme kimerül, csökken és alábbhagy, esetleg egészen kihagy. Az állhatatlan figyelmi típus nem alkalmas a küzdősportra. Ezekben a sportágakban a figyelem lanygulása, vagy éppen teljes kihagyása pontvesztést jelenthet, mert az ellenfél minden ilyen kihagyást kihasznál a maga javára. Gyakran látjuk a sportéletben, hogy egyes sportemberek ragyogó testi-technikai felkészültségük ellenére sem tudnak olyan eredményeket elérni, amilyentőlük várunk. Alaposabb megfigyelés után megállapítjuk, hogy az illető sportember ingadozó figyelmi típus és ezért kapja az egyik vereséget a másik után.

A sportoktató, a tréner, a testnevelő még idejekorán, a tréning kezdetén könnyen meggyőződhet arról, hogy milyen állhatatosságú tanítványának figyelme. Ez irányban többször kísérletnek kell a tanítványt alávetni, természetesen annélkül, hogy a tanítvány erről tudna. Pl. valamely figyelmet igénybe vevő gyakorlatot kell végeztetni vele huzamosabb ideig. Aztán több alkalommal meg kell ezt ismételni. Ha állandóan ingadozó figyelmi típusal állunk szemben, nem ajánlatos a versenysportra való kiképzés, mert az nagy csalódást fog hozni mindkét fél, úgy a mester, mint a tanítvány részére. A figyelmi készséget természetesen fejleszteni lehet és csak nagyon szélsőséges ingadozó figyelmi típusnál szabad a végítéletet kimondani: versenysportra nem alkalmas.

Az állhatatos figyelmi típus ismét kétféle: 1. intenzív, 2. disztributív figyelmi típus.

Az *intenzív figyelmi típus* figyelmét csak egy meghatározott irányban tudja koncentrálni, míg a *disztributív figyelmi típus* tárgyköre terjedelmesebb, könnyen megy át egyik tárgyról a másikra és alkalmas több benyomás összefoglalására.

Az intenzív figyelmi típus inkább az atlétika, evezés, úszás stb.-re alkalmas, míg a disztributív figyelmi típus területe a küzdősport, mint a vívás, tenisz stb.

Ez a két figyelmi típus is megállapítható kísérlet útján. A sportoktató valamelyes gyakorlati feladat alapján megfigyelheti azt,

hogy a tanítvány figyelmét ki tudja-e egyidejűleg több tárgyra terjeszteni?

A gondolkodás szempontjából az *élesen és mélyen gondolkodó* két típus fontos a sport területén. Az előbbi a sportoló, az utóbbi a nem sportoló típus. Az élesen gondolkodó bizonyos mértékben a felületen mozog, de gyorsan «vált az esze». Az ilyenre mondják, hogy «schlagfertig». A mélyen gondolkodó észjárása perszeveransabb, jobban tapad a tárgyakhoz, nem annyira külső benyomásokra, mint inkább a dolgok belső tartalmára és összefüggésére irányuk Rendszerint minél mélyebben gondolkodik valaki, annál lassabban változtatja gondolatainak tárgyát, egy tárgynál tovább időz, azt alaposabban kimeríti. Az éles gondolkodás azonban nem jelent ok<sub>T</sub> véltlenül felszínességet, bár többnyire ez a két sajátság együtt jár.

A mélyen gondolkodó a sportban is túl sokat fordít a gondolati tartalomra, esetleg túlzásba viszi a maga és mások megfigyelését, túlságosan elmélyül és esetleg szórakozott. Ezek a típusok a szellemi kultúra területén vannak igazán otthon és a sportban inkább csak vendég szerepet játszanak.

Az éles gondolkodás is erős intelligenciát tételez fel. Ez nélkülözhetetlen a küzdősportokban. A túlságosan szerény intelligens eiajú ember a küzdősportokban eredménytelen marad, míg vannak sportágak, melyekben kimondottan a testi-technika felkészültség a döntő. Az utóbbi sportágakban a szerényebb intelligenciájú versenyző is érvényesülhet, ámbár a kifejezetten buta ember minden sportágban szájalmat kelt.

Az élesen gondolkodó ember rendszerint gyorsan eszmél. Ebből a *szempontból lassan és gyorsan eszmélő* típust különböztetünk meg, minek a küzdősportoknál van nagy jelentősége.

A küzdősportokban állandóan előfordul, hogy a versenyző teljesen új és ismeretlen helyzettel áll szemben, melynek jelentését egy pillanat alatt fel kell fognia. Az akciók és kontraakciók végtelen nagy lehetősége, gyorsasága, váratlansága és meglepetésszerűsége ezekben a sportágakban, mint a birkózás, boxolás, de különösen a vívás stb. lehetetlenné teszi azt, hogy a versenyző előre elkészüljön minden eshetőségre. Itt tehát csak a gyors asszociáció, vagyis a gyors képzettársítás készsége segíthet. A gyorsan eszmélő típus sajátos képessége abban rejlik, hogy az ismeretlent hirtelen valamely ismerthez tudja kapcsolni. (Ugrásszerű ráeszmélés.)

A lassan eszmélő típusnál az észlelés bizonyos fázisokon megy keresztül. Az ellenfél mozdulatát először csak elkülöníti a többi mozdulattól, majd észreveszi a mozdulat formáját, majd a mozdulat ismertsége válik előtte világossá, végül felfogja a mozdulat jelentőségét. Egyszóval a lassan eszmélő típusnál másodperceket is kés-  
het ez a felismerés, amit azzal magyarázhatunk, hogy bizonyos idő kell ahhoz, hogy az észlelés ezeken a fázisokon átmenjen.

Ezzel szemben a gyorsan eszmélő típusnál az észlelési folya-

matban bizonyos ugrásszerűséget tapasztalunk. Ez a típus — feltevésünk szerint— észlelésénél egyszerűen átugorja ezeket a fázisokat, helyesebben az ilyen gyorsan észlelő típusnál a fentebb körülírt észlelési fázisok egy villámgyors, bár nem feltétlenül a világos tudatban lejátszódó asszociációra egyszerűsödnek. A fejlődési fázisokat természetesen csak a nagy versenyrutin, vagyis a lassanként felhalmozott versenytapasztalatok tömege, tehát a globális ismeret pótolhatja és ez teszi lehetővé azt, hogy a gyorsan eszmélő típus az új ismeretlen helyzetet valamely régi és ismert helyzettel villámgyorsan társíthassa.

A hosszú időn át tartó gyakorlás természetesen fejlesztheti a gyors eszmélési készséget, de a szélsőségesen, lassan eszmélő típusból mégsem lehet jó kombattáns sportoló. Egyéb sportokat természetesen eredményesen űzhet.

Érzelmi világ szempontjából *a magas és alacsony lelki feszültségű* típus a sportban a legfontosabb. (Lelki tenzió.)

A magas lelki feszültségű típust az úgynevezett aktív érzelmek jellemzik, mint az önbizalom, bátorság, lelkesedés, optimizmus. Ezek az aktív érzelmek állandó cselekvésre készítetnek, minélfogva a magas tenziójú típus külsőleg abban nyilvánul meg, hogy a reális világban érvényesülésre törekszik és egész magatartása a külvilág akadályainak leküzdésére, tehát cselekvésre irányul.<sup>1</sup>

Az alacsony lelki feszültségű egyén ezzel szemben a passzív ember típusa, aki inkább az elmélkedésre, a filozofálásra, mint a cselekvésre hajlamos.

A magas lelki feszültségű típus a sport embere, az alacsony feszültségű psziché inkább a testkultúra egyéb ágaiban fogja jól találni magát.

A lelki feszültségről itt röviden csak annyit mondunk, hogy a sors bizonytalansága ránehezedik a pszichére és a lélek a külső körülmények bizonytalansága miatt van állandó készültségben és feszültségben. A külvilág felé irányuló lelki tenzió tulajdonképpen az egyén védekezése, résenállása. Miután a sors bizonytalansága az ifjú korban nehezedik legnagyobb súllyal a lélekre, a lelki tenzió is rendszerint az ifjú korban a legmagasabb. Ezért a sport, de különösen a versenysport az ifjúság terrénuma és férfikorban már azért is csökken a sport jelentősége, mert a lelki feszültség is enged már intenzivitásából 30 éven túl.

*Labilis (ingtag) és egyenletes érzelmi* típus a következő szembeállításunk. A labilis érzelmi típusnál az aktív és a passzív érzelmek gyorsan váltakoznak és általában rövid ideig tartanak. Ezek a «szalmaláng» emberek. Semmiféle sportra, sem a küzdő, sem az idő, vagy erősportra nem alkalmasak, mert a sport minden ága türelmet, kitartást és így egyenletes érzelmi világot tételez fel. A labilis érzelmi

<sup>1</sup> Fenyvesi Andor: «A lelki tenzió és annak társadalmi jelentősége»

világ mellett az önbizalom és a csüggedés, az optimizmus és a pesszimizmus, a bátorság és a félelem, a türelem és a türelmetlenség egyre-másra váltogatják egymást.

Az egyenletes érzelmi típus természetesen akkor érték a sportban, ha egyenletessége az aktív érzelmek terén nyilvánul meg. Ha egyenletesen bátor, magabizó, optimista, türelmes stb. Ez az érzelmi világ jellemzi a sportember ideáltípusát. Mert természetesen egyenletes érzelmi világa lehet a passzív érzelmű embernek is. Valaki egyenletesen lehet pesszimista, bártorta Jan, csüggedt, türelmetlen stb. Ebből jó versenyző sohasem lesz.

Az érzelmi világ nagy intelligenciával és önkontrollal némiképp nevelhető. A szélsőséges típusokon itt sem lehet változtatni. A *fanatikus típus* a sportban a legeredményesebb, mert a legegyszerűsebb érzelmi világa a fanatikusnak van. Aki fanatikusán törekszik a kitűzött sportcél felé, annak a legalkalmasabb az érzelmi világa a versenysportra. Bizonyos mérvű fanatizmus nélkül a versenysport el sem képzelhető.

Az *ideális és cinikus érzelmi világ* is szembe állítható a sport területén. Az ideális érzelmek lendítő erejűek, míg a cinizmus lehúzza az embert. Ideális érzelmek mellett kisebb testi-technikai készségű egyén is elérhet nagy eredményeket, míg a cinikus érzelmű sportembert csak a testi-technikai felkészültség segítheti a győzelemhez.

Végül szólnunk kell még az akaratvilág típusairól. Azt, hogy valaki milyen akarati típusba tartozik, főleg érzelmi világa és némileg értelmi világa határozza meg. Az egyenletes és fanatikus érzelmi világ mellett fejlődik ki az *akaraterős típus*, mint a férfi ideáltípusa. Az akaraterős típus alatt a szívós, kitartó, sohasem csüggedő és célja felé minden ingadozás nélkül egyenesen haladó embert értjük. A versenysportban az ilyen akaraterős típusok érvényesülnek.

Az akaraterős típusok egyik ellentéte a *hisztériás típus*. A hisztériás típust az jellemzi, hogy túlságosan akar, de nem úgy és nem azt akarja, amit kellene. Görcsösen akar. Többnyire csak a győzelmet akarja, de a küzdelmet utálja. Ott, hol az akaratot bizonyos értelmi tevékenységre kell irányítani, pl. a figyelem koncentrációjára, a gondolkodás, az eszmélés gyorsaságára, ott a hisztériás akarás rendszerint csődöt mond és rossz sportot eredményez. Az erős agressziós lelki alkatú emberek, vagyis akik nagyon erősen akarnak mások fölé kerekedni és mindenkit legyőzni, ha a megfelelő önkritika és önkontroll hiányzik és az érzelmi világ labilis, rendszerint a hisztéria felé hajlanak. Nincs elég intelligenciájuk ahhoz, hogy érzelmi gátlásaikkal értelmi alapon leszámoljanak. Ezek a sportemberek sohasem tudnak igazán nagy eredményeket elérni, mert rendszerint éppen a finisben akaratuk felmondja a szolgálatot.

Az akaraterős típus másik ellentéte a *gyenge akaratú*, melynek jellegzetes sajátsága, hogy nem tud akarni. Nincsenek meg az állandó

kitartó, nagy akaráshoz szükséges érzelmi hajtóerők benne. Ezek mindenhez hozzáfognak, minden sportág után kapkodnak, rövid idő múlva mindent otthagynak, mert néhány nap alatt nem érheti nek el világraszóló eredményeket. Gyorsan lelkesednek, de ugyanolyan gyorsan el is veszítik türelmüket, kedvüket. Rossz sportemberek.

A hisztériás akaratú sportolók az erő és idősportokra alkalmassabbak, mert ezek nem járnak akkora idegfeszültséggel, mint a küzdősportok. A gyenge akaratú emberek semmilyen sportra sem alkalmasak, mert minden sport feltételez bizonyos akarakterőt. A küzdősportban csak akarakterős emberek érvényesülhetnek, mert ezek a sportágak nemcsak egyirányú, hanem sokoldalúan próbára tett akaratot követelnek meg.

Az érzelmi és akaratú típusok felismerése csak hosszas megfigyelés alapján történhetik. A megfigyeléseket a tréning alatt eszközölhetjük először. Az a nagy hasznunk lehet mégis ezekből a megfigyelésekből, hogy előre figyelmeztethetnek bennünket: bármilyen kitűnő testi adottság sem elég, különösen a küzdősportban ahhoz, hogy valaki eredményes versenyző lehessen. A múltban pl. a versenyvívók kiképzése úgy történt, hogy 3—4 évig tanult valaki, iskolázott szorgalmasan a mesternél és nagyszerű technikára tett szert. Csak mikor a tréning éveit után kiállt versenyezni, akkor derült ki, hogy tulajdonképpen van-e tehetsége a vívásához? Számptalan esetben előfordult, hogy évekig nagy tehetségnek tartott és felismerni vélt vívó, mikor versenyzésre került a sor, abszolúte tehetségtelennek bizonyult és így hiába pazarolta éveit egy sportágra, melyhez tehetsége egyáltalában nem volt.

A sportbéli tipológia és kísérlet odafejlődhetik idővel, hogy ezt a sokévi felesleges próbálkozást megtakaríthatjuk. Ez a szerény tanulmány már csak méreteinél fogva sem szolgálhat kimerítő és mindent felölelő útmutatásokkal. Az itt említett típusok csak durva kerettípusok, melyek azonban alkalmasak lehetnek további típusok megrajzolásához. Nem is ölelik fel az összes szempontokat, mert hiszen a munka szerzője csak két sportágot űzött némileg versenyszerűen: a vívást és a teniszt és így közvetlen élményei csak ebben a két sportágban lehetnek.

Mindazonáltal remélhető, hogy a sportpszichológia gyakorlati jelentősége idővel erősödni fog. Szükséges volna ehhez, hogy a kiváló sportemberek rászánják magukat és őszintén leírják sportélményeiket, így a lassan felhalmozódó anyagból kialakulnának a törvényszerűségek. Egy ilyen újabb keletű tudományban, mint a sportpszichológia, csak lépésről-lépésre lehet előhaladni, mérőföldes ugrások itt nincsenek és egy élet. munkája sem lehet ezen a téren sokkal több, mint egyetlen téglát az épülő ház anyagában.

Aki azonban fáradtságot vett és ezeket a szerény sorokat elolvasta — bár a sportélet vezetői elolvassák — el fogja ismerni a

sportpszichológia gyakorlati jelentőségét. A sportban, ahol nevelni, képességeket fejleszteni, hajlítani kell, ahol emberanyagot kell gondosan kiválogatni, pszichológiai ismeretek nélkül alapos munkát végezni alig lehet. Az eljövendő magyar nemzedék sorsa pedig megérdemli, hogy mindazok, akiknek kezébe a testnevelés és a sportélet vezetése le van téve, a szebb és jobb magyar jövő érdekében megragadjanak és felhasználjanak minden pedagógiai értékei bíró eszközt: így a sportpszichológiát is.



# **MÁSODIK TANULMÁNY**

**AZ AKARATERŐ KIFEJLŐDÉSE A VERSENY-  
SPORTBAN.**

## II.

### Az akaraterő kifejlődése a versenysportban.

A LELKI élet finom elméjű tudósai azért nem fordítanak megfelelő figyelmet a versenysportra, mert nem ismerik fel annak lényegbeli sajátosságait. A sportot legfeljebb egészségi eszköznek tekintik és a versenysportot, mint ilyent többnyire elítélik, mert csak túlzott testiséget és durvaságot látnak benne, amely mellett a lélek üresen marad és az agy begyepesedik.

Ezért a finom, tudós elme irtózik a versenysport gondolatától. Pedig a versenysport, belső lényegét tekintve, nagyszerű színtere a lelki folyamatok harcának. A versenyzés maga már nem is annyira fizikai, mint inkább pszichikai erő kifejtés, magának az akaraterőnek a leghatalmasabb próbája és az összes lelki tevékenységek agglomerációja. A pszichikai folyamatok megfigyelésére talán még jobb alkalom nyílik itt, mint a laboratóriumokban vagy az íróasztal mellett, ahol végre is csak a laboratóriumi vagy szoba-levegőben született lelki folyamatok mérhetők meg és szedhetők a törvényszerűség rendjébe. Ezért sápadt és vértelen a legtöbb tudományos pszichológia. A nehézség a mi tárgykörünk szempontjából abban van, hogy akik a pszichológiával elméletileg foglalkoznak, azok oly messze állnak a versenysporttól, hogy annak lelki folyamatait nem ismerhetik fel, viszont a versenyzők, mint a gyakorlati élet emberei, nem vehetnek időt és fáradságot maguknak a versenysport lélektanilag folyamatainak tanulmányozására és leírására. Ezért ritka a versenysport és a pszichológia találkozása.

Mielőtt az akaraterő kifejlődését a versenysportban részletesen tárgyalnók, egy kis kitérést kell, hogy tegyünk. Meg kell vizsgálnunk a tudományos lélektan álláspontját az akaratnak a lelki életben való szerepéről, az akarat elemeiről és az akaratfolyamatok törvényszerűségéről. Meg kell vizsgálnunk a lélektan mai álláspontját abban a kérdésben, hogy van-e akaraterő és ha van, miben áll és mi által fejleszthető? Csak ennek megvizsgálása után, a következő fejezetekben vizsgáljuk az akaraterő viszonyát a versenysporthoz.

Nélkülözhetetlennek gondoltuk ennek a tisztán elméleti pszichológiával foglalkozó két fejezetnek a közbevetését, nemcsak azért, mert a következő fejezetek megértéséhez szükséges, hanem azért is, mert úgy véljük, hogy a versenysporttal foglalkozókat a Probléma általános szempontból is érdekelni fogja. Minden ver-

senyző pszichológus bizonyos mértékben és így nyilván kell, hogy érdekelje a tudományos lélektan felfogása az akaratról és az akarat-erőről, mint olyan lelki folyamatokról, amelyeket évekre menő versenyzései hosszú során állandóan gyakorol.

### 1. Mi az akarat?

A pszichológusok a tudatállapotot általában három részre szokták bontani: értelmi, érzelmi és akarat-erőre. A lélektan az értelmi és érzelmi elemekkel kezdettől fogva behatóan foglalkozott, de annak felkutatására és megállapítására, hogy mi az akarat-folyamat, csak legújabbban terelődött a figyelem, minthogy a pszichológiának tényleg egyik legnehezebb feladata annak leírása, hogy mit élünk át akkor, amikor akarunk.

A közfelfogásban a legtevésebb képzetek uralkodnak az akarat mibenléte felől. Sokan azt hiszik, hogy az akarat valami önálló, egységes lelki erő, valami szubsztancia, amit úgy készen kap az ember. Mások ismét a mozgás, illetve cselekvés képzetébe helyezik az akaratot, ami szintén fogalmi zavarra mutat.

A tudományos pszichológia viszont sokáig az akaratnak a gondolkodással és az érzellemmel való azonosságát állította. Eszerint a felfogás szerint a tudatállapot csak kétféle lelki folyamatból áll: értelmi és érzelmi folyamatból és az akarat ezekből nem különálló, hanem ezekhez tartozói ezekben benne lévő lelki élmény. Vizsgáljuk meg sorra ezeket a felfogásokat a tudományos lélektan legújabb szemszögéből.

Az akarat és a mozgás összefügg, de nem feltétlenül függ össze és mindenesetre két teljesen önálló tényező. Mozdulás van tudat és akarat nélkül is. Keresztbetett lábakkal mellett a térdünkre alkalmazott ütés (térdreflex) alsó lábszárunknak olyan természetű, lendülő mozgását eredményezi, amely teljesen független az akaratunktól. Ez a mozdulat minden akarat és tudat nélküli fiziológiai folyamat, amelyhez a pszichének semmi köze sincsen. Itt tehát mozdulás van akarat nélkül is.

Viszont az akarat nem mindig jelent mozgást vagy cselekvést. Mindenekelőtt megtörhet a cselekvésre irányuló akarat már azelőtt, mielőtt eredményt érne el és így létezését semmi külsőleg felismerhető fizikai megnyilvánulás nem tanúsítja. Az akarat megvan, de a cselekmény, illetve mozgás létrehozása elháríthatatlan akadályba ütközik. «Ki akarom nyitni az ajtót, de nem lehet, mert be van zárva». Az akarat fennforog, a cselekmény nem jöhetett létre. Az akarat fogalma tehát világosan elválasztható a külsőleg felismerhető fizikai mozgás vagy cselekvés fogalmától. Bár külsőleg nem nyilvánul meg, az öntudat mégis felismeri, mint tisztán belső, pszichikai folyamatot. Az akarat mozgás, illetve cselekvés képzetébe való helyezésének egyik fő oka talán az volt, hogy a gyermek első akarat-erője tényleg mozgásban nyilvánul. Továbbá, hogy a leg-

több esetben az akarat tényleg külsőleg felismerhető mozgásra, illetve cselekvésre irányul. De irányulhat az akarat valaminek a nem tevésére is, amely esetben külsőleg felismerhető mozgás vagy cselekvés szintén nem létesül. Például elhatározom, hogy nem megyek többet kocsmába és nem iszom több alkoholt. Ebben az esetben valami nemleges körülményt akarok és az akaratom abban az esetben diadalmaskodik, ha a cselekmény elmarad.

Az akarat tehát nem mozgás és nem cselekvés, hanem az utóbbi okozatként követi az előbbit. Az akarat a cselekvéstől független, önálló lelki folyamat, ha eredményes, okozhat valamely cselekvést, valaminek tevését vagy abbahagyását, de végeredményében ezektől az eredményektől függetlenül is létezik.

Amiként az akarat nem azonos a mozgással, illetve cselekvéssel, éppen úgy nem azonosítható az érzelmi vagy értelmi lelki folyamattal sem.

*Wundt Vilmos*, a tudományos lélektan egyik alapvetője, az akaratfolyamatokat az indulatokhoz, tehát az érzelmi folyamatokhoz sorolja. Szerinte nem különleges lelki elem az akarat, hanem az érzelmi folyamatok közé tartozik. Az akaratfolyamatok és az indulatok között jellemző különbség csak az akarati tevékenység végső stádiumát közvetlenül megelőző és azt kísérő folyamatban van. Ha ez a kísérő folyamat elmarad, úgy nincs egyéb, csak pusztán indulat. Indulat nélkül való, pusztán értelmi mérlegelésből fakadó akarat, *Wundt* szerint, egyáltalában nem létezik.

Viszont az akarati folyamatok a közönséges indulatoktól jellegzetes lefolyásukban különböznek. Ezek a tevékenységérzelmek, amelyek az akarati jelenségeknél megegyező módon ismétlődnek. Ilyenek az izgatottság, megfeszülés és az ezekkel kapcsolatos érdeklődés, majd az azt kísérő megoldás, azaz a kielégülés érzelme.

Az akarati cselekmények *Wundt* szerint kétfélek, ösztönszerűek és önkényesek. Ha egyetlen egy indítékuk van, amely az indulatot és a cselekvést előkészíti, akkor az akaratfolyamat ösztönszerű. Ha többféle, egymással küzdő érzelemindítékből keletkező cselekvés jön létre, akkor önkényes akaratfolyamatról beszélünk. Ezek a komplex akarati cselekmények. Az ilyen komplex akarat azonban nem mindig cselekvésben nyilvánul, illetve nem testmozdulatokban, hanem a tudati folyamatok lefolyásában okoz változásokat. Ezek belső akarati tevékenységek, amelyek figyelmünk megfeszítésében és gondolkodásunk irányításában nyilvánulnak meg. Maga az appercepció (figyelem) sem egyéb, mint akarati jelenség.

Végeredményben tehát, *Wundt* szerint, az érzelmek és az akarati folyamatok olyan lelki tartalmak, amelyek egymástól csupán jellegzetes lefolyásukban különböznek, de lényegükben nem tartalmaznak különleges elemeket. Az akarati folyamat bármilyen sajátosságos is, ez a sajátosság nem nyugszik különleges képzeti vagy

érzelmi elemeken, hanem csupán azon a módon, amelyen megnyilvánul.

Az akaratnak az indulattal vagy érzelmi folyamattal való azonosítása téves. *Komis Gyula* «A lelki élet» című munkájában megvilágítja, hogy törekedni, akarni más, mint gyönyört vagy fájdalmat érezni. Az érzelem magában véve az Én-nek mintegy nyugvó állapota, a törekvés ellenben az Én-ből kiinduló erő kifejtés.

Egyébként *Wundt* is koncedálja, hogy az akarat folyamatok a közönséges indulatoktól különböznek, bár ezt a különbséget *Wundt* csak az akaratfolyamatok végső lefolyásában látja. Szerinte az akarat olyan indulatfolyamat, amely izgatottsággal és megfeszítéssel kezdődik és kielégüléssel végződik. Véleményünk szerint azonban ez a szabály vagy törvény sem az akaratfolyamat kezdetére, sem a végződésére vonatkozólag kritika nélkül el nem fogadható. Kielégülést az akarat önmagában nem hoz, hanem esetleg az akarat által létrehozott cselekmény. Az akaratot megelőző izgatottság és megfeszülés pedig nem maga az akarat, hanem az akarat motívuma és mint ilyen az akarat okát képezi.

Mások az akarást ismét a gondolkozásból származtatják le, illetve azzal azonosítják. Ezen felfogás szerint az akarást semmi egyéb, mint erős érzelmektől kísért gondolkozás, valami jövőbeli élménykomplexum uralkodó képzelete. Ez a tévedés nyilván onnan származik, hogy a célképzetet megfontolás útján választjuk ki, miután a cél az egyik legfontosabb szerepet játssza az akarat kialakulásában, a cél kiválasztását azonosítják az akaráttal.

Az akaratnak az értelmi és érzelmi lelki folyamatokai való téves azonosítása főleg arra a lelki sajátságunkra vezethető vissza, hogy gondolkozásunk, érzelmünk és akaratunk nincsenek a lelki életben izolálva, hanem válnak egységet alkotnak. Ebben az egységben azonban vagy a gondolati vagy az érzelmi, vagy az akarat mozzanat van felismerhetőleg előtérben és eszerint nevezük el tudatállapotunkat.

Ha mármost azt vizsgáljuk, hogy az akaratfolyamat milyen viszonyban, vonatkozásban áll tudatállapotunk másik részével: az érzelmi és értelmi folyamatokkal, arra a konklúzióra jutunk, hogy az akarat különböző értelmi és érzelmi lelki folyamatok, mint pszichikai okok egymásra való hatásának eredménye. Az értelem és érzelem, mint motívum, döntő szerepet játszik az akarat kialakulásában, de ezért az akarat azzal mégsem azonosítható. *Az akarat aktus, mint ilyen, a maga közvetlen adottságában más lelki élménnyel nem azonosítható, sajátságos lelki élmény.* Kornj szerint valamely élményt akkor minősíthetünk akarásnak, ha önmegfigyelésünk előtt két lényeges mozzanat állapítható meg: először egy jövőbeli viselkedésnek a jelen időpontban való gondolati anticipációja, vagyis; a célképzet, mint tárgyi mozzanat; másodszer ennek a jövőbeli viselkedésnek a jelen időpontban az «Én»

által való állítása, melyet az «Én akarok» aktusában élünk át, vagyis az aktuális mozzanat, a tevékenység élménye. Az akarat aktusban mindig benne van az Én centrum aktív állásfoglalása.

Az Én-nek ez az aktív állásfoglalása és a célképzet különbözőteti meg az akaratot a többi lelkifolyamatoktól. Ezért a gondolat és az érzelem legfeljebb indító oka — amint mondani szokták — motívuma lehet az akaratnak, de nem azonos azzal. Motívum, akarat és cselekmény egymást szorosan követik, de határozottan és világosan megkülönböztethetők egymástól, mint életnyilvánulásunk különféle fázisai.

Más kérdés az, hogy a motívumoknak döntő szerepe van az akarat kialakulásában. Ha azokat a pszichikai motívumokat vizsgáljuk, amelyből a komplex akarat iránya származik, arra a megállapításra jutunk, hogy ezek a motívumok nemcsak érzelmi vagy indulati elemekből adódnak, mint ahogy Wundt állítja, hanem értelmi elemekből is. Az értelmi és érzelmi elemek a tudatállapotunkban úgy össze-vissza vannak szövődve, hogy nem választhatók el egymástól fizikai atomok-módjára és már ezért sem lehet azt mondani, hogy az akarat kizárólag érzelmi motívumok eredője. Ezek a lelki folyamatok állandó aktivitásban vannak és nem kapcsolható ki egyik vagy másik a pszichéből olyan módon, miként pl. három elektromos áram közül tetszés szerint kikapcsolhatjuk egyiket vagy a másikat.

Mindazonáltal ahogy világosan felismerjük, hogy van akarat és hogy tudatállapotunk adott pillanatában az akaratelem van a tudatfolyamat előterében, éppen úgy felismerhetjük azt is, hogy az értelmi és érzelmi motívumok közül melyik van túlsúlyban, illetve, hogy az értelmi és érzelmi motívumok közül melyik van inkább a tudat előterében.

Tipikus érzelmi motívumok azok, melyek ösztönökből és szokásokból származnak, viszont a meditáció, a megfontolás, az elhatározás, mint értelmi motívumok szerepelnek. Pl. ha elhatározom, hogy többet nem dohányzom, ez az elhatározás mérlegelés és megfontolás lévén, tisztán értelmi motívumot alkot. Ezzel szemben, mikor a dohányzás megszokott ideje beáll, az érzelmi motívumok igyekeznek előtérbe nyomulni, a szokás hatalmas folytán kifejlődött hiányérzés, mint erős motívum hullámszik bennem és gyöngíti a megfontolás értelmi motívumát. Ha az érzelmi motívumok az erősebbek, akaratom a dohányzásra fog irányulni és bekövetkezik a cselekmény. Ha azonban a megfontolás értelmi motívumai erősebbek lesznek, mint az érzelmi motívumok, akkor elmarad a dohányzás. Ez utóbbi esetben akaratom irányát csak az értelmi motívumok adják meg, mert az érzelmi motívumok mind a dohányzás felé irányítják az akaratomat, míg a dohányzás mellőzésére irányuló akarat motívumai között mást, mint a tiszta értelmet, felfedezni nem lehet. A tisztán értelmi motívumok több-

nyire akkor bírnak fontossággal, amikor az akarat valaminek a nem tevésére irányul. Így pl. az a rezolúció, hogy valamely rossz szokásunkkal felhagyunk, mert azt károsnak tartjuk, tisztán értelmi motívum. Ezeknek az értelmi motívumoknak is van ereje, mert hiszen látunk az életben számtalan példát arra, hogy az emberek lemondanak olyan káros élvezetekről, amelyek, mint szokások, mélyen gyökereznek a pszichében.

Az érzelmi motívumoknak itt éppen csak gátló szerepük van, amennyiben a szokás vagy az ösztön az asszociált érzelmet nagy erővel sorakoztatja fel az értelmi motívumok ellen, de az értelmi motívum mégis képes győzedelmeskedni fölöttük. Sőt módjában van az értelmi motívumnak a legerősebb dinamikájú indulatbeli motívumok megfékezése is. Bizonyára minden ember életében előfordul olyan indulatfolyamat, amely mint motívum, akaratát arra irányítja, hogy embertársát megüsse. A megfontolás értelmi motívuma mindannyiszor le kell, hogy győzze az indulat motívumát és sokszor a már felemelt kéz hanyatlik le az értelmi motívum diadalmas előnyomulása következtében.

El kell ismerni tehát az értelmi motívumok erejét az akarat kialakulásában. A nagyvárosi élet idegölő rohanásában reggeltől estig egyebet sem teszünk, mint értelmi motívumokat viszünk győzelemre ösztönös érzelmi motívumaink fölött. Az utcán, a villamoson, a sorbaállásnál, a hivatás gyakorlása közben, ügyfelekkel, kollegákkal, felettesekkel szemben, felkeléstől lefekvésig kell, hogy győzedelmeskedjék az értelmi motívum, mert enélkül a társas élet lehetetlenné válnék.

Maga az az elhatározás, hogy akarni fogok, vagyis az akarat akarása, igen jelentős értelmi motívum. Az akaratra való gondolás, mint motívum, az akarás reális okává válik.

Kétségtelen ezzel szemben azonban, hogy az igazi nagy cselekedetekhez szükséges nagy akarat dinamikai erejét a tisztán értelmi motívumok megadni nem tudják. A legfontosabb ösztönök, mint az életösztön és az általa kiváltott halálfélelem, továbbá az élettani ingerek, melyek elsőrendű szükségleteinket diktálják, erősebbek bármely értelmi motívumnál, mert az ember őstermészetében rejlenek. Bármilyen messze jutottunk is el a neandervölgyi embertől, az ősi ösztönökből fakadó indulatok jelentékeny részét ma sem áll módunkban tiszta értelmi motívumokkal ellensúlyozni.

Az értelemnek szerencsére módjában áll az érzelmek arzenáljában válogatni és kikeresni azt az érzelmet vagy indulatot, amelyre éppen szüksége van, mint motívumra, abban a harcban, amelyben egy másik, neki nem tetsző érzelmi motívumot kell legyőznie. Egy szóval az értelem felhasználhatja az érzelmi motívumok egy bizonyos mennyiségét és minőségét arra a célra, hogy más érzelmi motívumokat megsemmisítsen.

Ki ne ismerné azt a tényt, hogy megerőltető menetelés után,

midőn a gyalogos katona a kimerültségtől és a fájdalomtól már félig eszméletlenül támo­lyog előre, amikor a fáradtság és a fásultság ösztönszerű motívumai már csaknem győzedelmeskednek a kötelességtudás értelmi motívumán, a váratlanul felharsanó katonazene hangjaira egyszerre megváltozik az előbbi sivár kép, a szemek felragyognak, a lábizmok rugékonysága visszatér s a menetelő csapat olyan többlet teljesítésére lesz képes, amire egyébként kép­telen lett volna. Ebben az esetben is az történik, hogy a már-már összeomló akaratot a felharsanó zene hangjaira előtóduló érzelmi motívumok megerősítik és diadalra segítik.

Mindenki előtt ismeretes, hogy lelkesítő szavak, de főleg a bátorság példája a harcban olyan érzelmi motívumokat válthatnak ki, amelyek alkalmasak arra, hogy a legerősebb ösztönmotívumot, a halálfélelmet legyőzzék.

A mártíromság, vagyis az életnek eszmei ideálért, valamely szent meggyőződésért való önkéntes feláldozása, az akaratérő legnagyobb produktuma. Az életösztön vagy amint Schopenhauer mondja «az élet igenlése», nem más, mint a faj parancsa, amely már nem is az egyénben, hanem a fajban gyökerezik. Ennek az ösztönnek, mint érzelmi motívumnak a legyőzése valamely eszméért vagy ideálért, a legnagyobb hősiesség. Erre a hősiességre pusztán a megfontolás értelmi motívuma elegendő erőt nem szolgáltatathat. Ehhez fanatizmus kell, ami nem jelent mást, mint bizonyos érzelmi motívumoknak oly mértékű elhatalmasodását, amely képessé teszi az egyént arra is, hogy az eszme szeretetéért az élettől megváljék.

Ez a fanatizmus, mint érzelmi motívum, természetesen nem hasonlítható az indulat motívumához. Az indulat motívuma csak szalmaláng, csak hirtelen, dinamikus kilendülését eredményezheti az akaratnak, de rövid lefolyása után nyomban visszaesik, maga után vonva az akarat hanyatlását. A fanatizmus érzelmi motívumai ezzel szemben visszanyúlnak a messze múltba és a tudat végtelen láncolatába. Nem máról-holnapra, hanem lassan, apránként, állandóan visszatérve és fokozatosan erősödve szövik át ezek a motívumok az egész tudattartalmat, beleviszik magukat lassanként a tudat minden részébe, legelrejtettebb zugába is és így az idők során olyan dinamikai erőre tesznek szert, amely képes a legnagyobb fokú akaratérő kifejtésére is.

Nem az indulatok szalmalángja erősíti tehát az akaratot, hanem a fanatizmus tüze. Fanatikus érzelmi motívumokra van tehát szükségünk ahhoz, hogy akaratunkat nagyra növelhessük. A fanatizmus azonban nem születik vele az emberrel. Vagy mások nevelik bele az emberbe vagy saját magunk fejlesztjük ki önmagunkban. Az a lelki folyamat, melynek során bizonyos érzelmi motívumokat tudatosan kifejlesztünk magunkban, felfokozva azokat egészen a fanatizmusig, tulajdonképpen értelmi folyamat és így végeredményben ezek az értelem által felhasznált érzelmi motí-



vumok is értelmiek, mert hiszen létezésüket, hatóerejüket adott esetben az értelemnek köszönhetik.

Az erkölcsi motívumokat sem lehet tisztán érzelmi motívumoknak nevezni. Az, amit közönséges nyelven erkölcsi érzésnek neveznek, nem annyira velünk születik, mint inkább nevelésünk és kritikái, értelmi funkciónk szüleménye. Azt, hogy mi jó és mi rossz, mérlegeljük. A helyes kiválogatása és a helytelentől való megkülönböztetése nem lehet mentes értelmünk funkciójától. Az emberben meg van a jóra törekvés veleszületett érzelme, de hogy mi a jó, szép és igazságos, azt mégis az értelem kritikája határozza meg.

Látjuk tehát, hogy azon motívumok, melyek akaratunk irányát megszabják és akaratunk tulajdonképeni indítékai, nemcsak érzelmi, hanem értelmi is olyanképpen, hogy mindegyikben vannak értelmi és érzelmi elemek is. Mégis úgy látjuk hogy egyes motívumokban az érzelmi, más motívumokban ismét az értelmi elemek vannak túlsúlyban, ilyen értelemben különböztetünk meg érzelmi és értelmi motívumokat, mint az akarat lelki indítékait.

## 2. Mi az akaraterő?

Az akaraterő egyenesvonalú fejlődése szempontjából azok a motívumok fejlesztik az akaraterőt, amelyeket a megfontolás, a meditáció, a mérlegelés, szóval — habár érzelmi elemek felhasználásával — de az értelem hoz létre. Ezeket röviden *akaratfejlesztő motívumoknak* fogjuk nevezni. Azokat a motívumokat pedig, amelyeket az értelem ellenére kedvezőtlen diszpozíciókból, ősi ösztönökből, avagy rossz szokásokból származó indulatok, hajlamok és érzelmek szülnek, tekintettel arra, hogy az akaraterő egyenesvonalú kifejlődését akadályozzák, röviden *akaratgátló motívumoknak* nevezzük.

Minden komplex akaratnál az akarat megszületését ezeknek a motívumoknak a küzdelme előzi meg. Olyan esetben, mikor az akaratfejlesztő motívumok győzedelmeskednek az akaratgátló motívumok felett, azt szokták mondani, hogy az akaraterő győzött.

*Tulajdonképpen nem az akaratnak van tehát ereje, hanem a motívumoknak.* Nem egyik akarat áll szemben a másikkal a komplex akaratnál, hanem ellentétes motívumok, melyek közül egyesek felülkerekednek, mások alul maradnak s a motívumok e harcának csupán eredménye az akarat, amely mint eredő csak egy, illetve egyirányú lehet.

*Az akaraterő tehát lényegében az a lelki képesség, mellyel az akaratfejlesztő motívumokat győzelemre segítjük az akaratgátló motívumok felett. Az akaraterő egyenesvonalú fejlesztése pedig ezen lelki képességünk erősítése.*

Ilyen értelemben *beszélünk* akaraterőről és ilyen értelemben állítjuk, hogy az akaraterő nevelhető és fejleszhető.

*Payot Gyula*, a jeles francia pszichológus és pedagógus «*Az akarat nevelésén* című munkájában kétféle alapon képzei el az akaraterő kifejlesztését. Az egyik alap az érzelmek segítségül hívása, a másik pedig az állandó gyakorlás, melynek folytán bizonyos irányú cselekvésünk szokássá válik.

Hogy miként kell az érzelmek segítségével az akaratot kifejleszteni, arra vonatkozólag Payot a következő elveket állítja fel:

1. Ha valamely, az akaratunk irányára nézve kedvező érzelem lép a tudatba, úgy azt meg kell őrizni, rá kell irányítani a figyelmet, lehetőleg növelni kell azt. 2. Ha valamely kedvezőtlen érzelem többe a tudatunkba, meg kell akadályozni, hogy figyelmünk feléje forduljon, ha pedig már megerősödött ez az érzelem, úgy kritika alá kell vonni azon képzeteket, melyektől az érzelem függ, sőt magát az érzelem tárgyát is. 3. Ha valamely, az akaratunk irányára nézve kedvező érzelem hiányzik a tudatunkból, úgy azt a képzettársítással igyekezni kell felébreszteni olyképpen, hogy meg kell vizsgálni, hogy milyen képzetekkel kapcsolatosan szokott ez az érzelem fellépni és a figyelmet ezekre a képzetekre kell irányítani.

A másik akaratfejlesztési alap, Payot szerint, az állandó gyakorlás és cselekvés. Lassanként gyülemlik fel bennünk tevékenységünk, cselekvésünk, szokások alakjában. Semmi sem vész el nyomtalanul lelki életünkben. A természet nagyon pontos számtartó. Látszólag a legjelentéktelenebb cselekvéseink is, bármilyen ritkán ismétljük azokat, hetek, hónapok, évek múltán hatalmas tömeget tesznek ki, mely a szerves emlékezetbe kitörölhetetlen szokások alakjában van bevésve. Csodálatosan hathatós lesz a sokszor ismételt lassú cselekvés. Bár az első lépés megtétele keserves, ismétlése már kevesebb bajjal jár. Az első lépésnél terhes cselekvés, lassanként mint szükséglet lép fel és míg kezdetben nyilvánvalóan kellemetlen volt, most már az lesz kellemetlen, ha nem kell többé teljesíteni. A gyakran és huzamosan ismételt cselekedet tehát észrevétlenül szokássá válik. Ezért van az apró erőfeszítéseknek olyan nagy fontossága, mert egy sem vész el belőlük, mindegyik hozzájárul a maga hányadrészével a szokások alakításához és mindegyik könnyebbé teszi a következő cselekvést.

Elengedhetetlen tehát, hogy gondolkozásunkat állandó cselekvésekkel kapcsoljuk össze, mert csakis cselekvés hozhat szokásokat létre, sőt amennyiben a cselekvés akarásunknak kifelé való nyilvánítása, becsületünket köti le, erősíti elhatározásunkat, mégpedig már önmagában is, de azáltal is, hogy segítségül hívja a közvélemény hatalmát, azonfelül jutalmul férfias és igaz örömeket szerez.

Akarat nevelése tehát állhatatos jó szokások nélkül lehetetlen. E nélkül erőfeszítéseinket mindig újból kellene kezdeni. Csak a

szokások teszik lehetővé, hogy győzelmünket megszilárdítsuk és előre haladjunk. Ezeket a szokásokat egyedül a cselekvés képes megteremteni.

Payot itt ismertetett módszere az akaraterő kifejlesztésére kétségtelenül tartalmaz mély igazságokat. Az érzelmi motívumok segítségül hívása értelmünk útján kipróbált és bevált pedagógiai eszköz az akaraterő kifejlesztésére. Lényegében azonban nem egyéb, mint az önszuggesztió módszere és ugyanazok a hiányosságai, fogyatékoságai, mint az önszuggesztió eszközének.

Payot lényegében azt mondja, hogy ha valamely irányban erősíteni akard az akaratodat (az akarat akarása: értelmi motívum), szuggeráld magadba azokat az érzéseket, melyek a kívánt akaratnak motívumai lehetnek. Igen ám, csak *hogy az önszuggesztió már magában véve akaraterőt tételez fel és mint nevelési eszköznek ez a főfogyatékosága*. Akik az önszuggesztiót tanácsolják a gyenge akaratú embernek, olyan pszichiáterek és olyan pedagógusok, mint amilyen orvos az, aki betegének egyszerűen azt tanácsolja, hogy gyógyuljon meg.

Csak akkor tudom magam szuggerálni és csak akkor tudom a szükséges érzelmi motívumokat segítségül hívni, ha megvan ehhez már a kellő akaraterőm, ha tudom akarni az akarást. Egyszóval, ha meg van a dinamikai erő, akkor lehet azt önszuggesztióval tovább fejleszteni, lehet érzelmi motívumokkal alátámasztani és irányítani, de *ha dinamikai erő nincsen, az önszuggesztió nem segíthet, mert hiszen a probléma éppen abban áll, hogy a dinamikai folyamat elindítottassék*. Az önszuggesztió, mint nevelési módszer, az akaratnevelés magasabb iskolája és alsóbbrendű kiképzést tételez fel, mint alapot, amelyre építeni lehet. Éppen ezért sokkal realisabb és célravezetőbb a másik módszer, amit Payot ajánl, a gyakori, állandóan visszatérő, apró cselekvés, mely később szokássá válik.

Ennek a módszernek is megvan a nagy lélektani jelentősége és olyan értelemben véve, mint Payot elgondolta, tökéletes is. Payot előtt ugyanis az akaratnak kizárólag egy irányban való nevelése állott: a munkára nevelés. Az akaratnak meghatározott irányba való fejlesztése, tényleg csak az állandóan visszatérő mindennapi, apró cselekvések által lehetséges. Ilyen módon a munkát annyira meg lehet szokni, hogy lassanként nemcsak szokássá, hanem valóságos belső szükségletté lesz. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azonban, hogy éppen az apró, mindennapi cselekedetek megkezdéséhez hiányzik az akaraterő és így a kezdő, lendítő motívumok erejének hiányában ez a tanács is illuzórikus marad. Akiben meg van az akaraterő arra, hogy elkezdje a szokásra vezető, apró, mindennapi, cselekedeteket, az már akaraterős ember, minélfogva ez a nevelési módszer is feltételez egy már elvégzett alsóbb akaratit iskolát, amelyre építeni lehet.

Sajnos ezt az elemi iskolát nem végezzük el. Az akarat akarását

nem tanítják meg nekünk sem az elemi, sem a középiskolában. A tanuló a félelem hatása alatt, többé-kevésbé jól elvégzi a feladatokat, amíg a tanári felügyelet Damokles-kardja lebeg felette, de mihelyt-letette az érettségit és magára marad a nagy szabadságával, megszűnik működni a tanári kényszer motívuma. Így egyszerre lendítő és irányító erő nélkül marad, mert az akarat önálló akarását nem tanulta meg.

A Payot-féle módszernek egyébként az is a hibája, hogy kizárólag egy irányban — a munka irányában — akarja az akaratot fejleszteni: Feltéve, hogy ez sikerülne módszerével, akkor sem érnék el vele az igazi célt. Ha sikerülne előállítani olyan embertípust, amely fanatikusa volna a munkának, ezzel még nem neveltünk általános érvényű akaraterővel bíró embert. Az ilyen munkagép vagy könyvmoly akarata görcsösen irányulna a munkára, de minden más életvonatkozásban emellett olyan gyenge maradna, hogy akaratát elfújná a legelső szellő.

Az akaraterő nevelésének, rendszeres kifejlesztésének a fentiekből kifolyólag leginkább olyasmis lehet forrása és alapja:

1. aminek üzése minden kényszer nélkül, kedvtelésből, passzióból vagy hajlamból fakad;

2. ami huzamosan, éveken keresztül, szakadatlanul visszatérve, apró cselekvésekben szolgáltatja azokat a fejlesztő motívumokat, melyek az akaratot erősítik;

3. nemcsak egy irányban, hanem heterogén módon, általános érvényű, differenciált akaraterőt fejleszt, szokássá nevelve bennünk az akarat akarását és a gátló motívumok elleni küzdelmet;

4. végül át van hatva a legnemesebb és legtisztább erkölcsi, érzelmi, illetve értelmi motívumok hatalmas lendítő erejétől.

Ilyen nevelési módszer a tiszta amatőr versenysport kultiválása! Hogy milyen módon lesz a versenysport az akaraterő kifejlesztésének forrása, ennek tárgyalása a következő fejezetek feladata.

### **3. Van-e fejlődés az akarat világában?**

Fejlődés vagy evolúció alatt közönséges értelemben a javulást, a tökéletesedést, az előremenést szoktuk érteni, mert a haladást nem tudományos, hanem szubjektív, emberi érték szempontjából ítéljük meg. Hogy a fejlődés három mozzanattól áll és pedig felfelémenésből, kulminációból és visszamenésből, azt nem szívesen ismerjük el. Az elmúlás, a visszafelé fejlődés az emberi lélekre nézve a legszomorúbb és legvigasztalanabb elgondolás.

A saját lelki életünk a mi egész kozmikus világunk és ebben a kis kozmikus világban csak az érdekel, ami felfelé tör. Hogy a másokban, a nagy kozmikus világban, a fejlődés nemcsak előmenetelből, nemcsak tökéletesedésből, hanem visszaesésből, megsemmisü-

lésből is áll, ezt nem szívesen vesszük tudomásul és ha lehet, elfordítjuk róla tekintetünket.

Pedig a fejlődés éppen annyira mutatja a felfelé, mint a lefelé való haladást. Metafizikai szempontból a haladás a homogénből a heterogénbe, a határozatlanból a határozottba, az össze nem tartozóbból az egységesbe való átmenetből áll. Ezt követi a visszafejlődés, ami mindennek az ellenkező folyamata. Minden haladásban benne van az előmenetel, a kulmináció és a visszafejlődés is. (*Spencer Herbert: «A haladás törvénye és oka».*)

A lelki életben is van olyan értelmű fejlődés, hogy az ember gyermekkorától a felnőtt korig lelkileg differenciáltabbá válik és emellett lelki élete egységesebb is lesz, mert mindinkább a központi vezetés, az önuralom és a fegyelmezettség jellegét ölti magára (Pauler Ákos). Ezzel szemben az öreg kor visszafejlődést jelent, mert az öregedéssel párhuzamosan lelkiéletünk leegyszerűsödik és a heterogénből ismét homogén felé esik vissza, ami mellett az egységes vezetés, az önuralom és a fegyelmezettség is veszít erejéből.

Minket azonban itt, amikor az akaraterő egyenesvonalú kifejlődését akarjuk a versenysportban kimutatni, a fejlődés kozmikus szempontja, vagyis a fejlődési stádium három foka nem érdekel. Csupán a felfelé való lendülés az, ami a versenysporttal közvetlenül kapcsolatos. Az akaraterő haladása a határozatlanból a határozottba, az össze nem tartozóbból az egységesbe, ez az a folyamat, ami az akaraterő kifejlődését a mi szemünkben jelenti.

Ezt a fejlődést mutatja a lelki élet átalakulása az ősembertől a huszadik század emberéig. Az ősember akarata alig lehetett több, mint az az egyszerű akarás, amit a legfontosabb elsőrendű szükségletek motívumai szültek. Az ősember enni akart, mert éhes volt, avagy félt és menekülni akart, mert az életösztön erre készítette, vagy szexuális követelményeinek tett eleget, mert ezt parancsolta a fajfenntartás követelménye. Egyszerű, simplex motívumok voltak ezek, amelyek nem ütköztek össze másféle motívumokkal, úgy, hogy komplex akarat az ősebernél alig képzelhető el.

A fejlődés első foka az volt, hogy az ősember lelkében ezek az egyszerű motívumok más motívumokkal összeütköztek. Amikor az értelem és a gondolkodás működésbe lépett és bizonyos értelmi motívumok kezdtek a végtelenség homályából kibontakozni, ezek a motívumok szembe helyezkedtek az ősi ösztönök érzelmi motívumaival. Ezeknek a motívumoknak a küzdelme jelenti az akaraterő megszületését.

*A gátlás és annak legyőzésére irányuló küzdelem minden evolúciónak alapfeltétele.* Így van ez a lelki életben is. Az akaraterő kifejlődésében az akarati gátlások hozzák létre a küzdelmet, mert egyes motívumok gátolják más motívumok érvényre jutását. A motívumok, amelyek gátlólag hatnak, ha legyőzzük azokat, alapját képezik az akaraterő egyenesvonalú fejlődésének. Minden egyes

gátló motívum legyőzése többletet jelent az akaraterő szempontjából, egy olyan élményt, amely a lelkiéletben soha sem vész el nyomtalanul. Amit egyszer akartunk, ha az akaratfejlesztő motívumokat az akaratgátló motívumok felett győzelemre segítettük, az újabb akarásnak és újabb győzelemnek lesz a forrása, mert az asszociáció és reprodukció útján pszichénk ezt a rég elfelejtett győzelmet visszaidézi tudatunk küszöbe fölé és bekapcsolja a friss lelki folyamatokba.

Az akaratot tehát minél több gátló motívumnak kell kitenni és a gátlásokat nem kerülni kell, hanem keresni és legyőzni. A gátló motívumok elleni küzdelem, a gátlások elleni állandó harc képezi alapját a haladásnak és ez hozza létre a differenciált akaraterőt.

Ha elképzelünk egy olyan embert, akinek az akarata elé soha, semmiféle gátlás nem került, úgy határozottan állíthatjuk, hogy az ilyen embernek semmiféle akaraterője sincs és a legkisebb gátlás hatása alatt összeomlik az egész lelki világa.

*De nemcsak az akarati gátlások nagy száma, hanem azok minőségi sokfélesége (kvalitatív heterogenitása) is szükséges ahhoz, hogy általános érvényű akaraterő fejlődhessen ki bennünk.* A gátlások mindennapi legyőzésének nem azt kell szolgálnia, hogy valami kerékvágásba beletörjük magunkat, hanem azt, hogy az akaraterő minden lehető irányban fejlődjék. Az apró gátlások legyőzésére nem azért van szükségünk, hogy bizonyos szokásokat felvegyünk, hanem azért, hogy ezáltal a gátlások legyőzése váljék szokásunkká, második természetünké. Így juthatunk el a differenciált akaraterőhöz, mely az élet minden változatában és fordulatában leghathatósabb segítőtársunk lesz.

Hogy azonban a gátló motívumok elleni harc szokásunkká, mintegy természetünké váljék, erre a kényszerű helyzetek nem készíthetik az embert. Az akaraterő kényszerű gyakorlása nyomban megszűnik, mihelyt megszűnik a kényszer.

A gátlásoknak tehát csak önkéntesen, passzióból, kedvtelésből való keresése szül komoly eredményt. Csak azoknak a gátlásoknak a leküzdése fejlesztheti tartósan az akaraterőt, amely gátlásokat spontán, saját jószántunkból, szubjektív akarásból vállaltunk magunkra.

A versenysportban ilyen gátlásokkal találjuk szemben magunkat.

Hogy lesz valaki versenyzővé? Ha a polgári osztály gyermekeit tartjuk szem előtt, a válasz igen egyszerű. A középiskola elvégzésével a legtöbb ifjú szórakozását a sportban keresi. Szabad idejét, arait azelőtt kártyázással, kávéházi, kocsmái mulatozással töltött el, ma inkább a sportnak szenteli. Hozzájárul ehhez a mai nehéz gazdasági helyzet is, amennyiben a sport még mindig aránytalanul kevesebbe kerül, mint a lóverseny, a kártya, a kávéház stb.

Érettségi után tehát a legtöbb fiatalember beiratkozik vala-

melyik sportegyesületbe, ahol barátokat talál, akik részben egészségi, részben versenysportot űznek. Vannak a barátok között olyanok, akik már eredményeket is értek el és ezeket a tisztelet egy bizonyos neme övezi körül, ami minden ifjúnak imponál. Ezeknek példáján felbuzdulva, ifjú barátunk hamarosan kedvet kap a próbálkozásra. Erre önként, minden kényszer nélkül viszi a klubszellem. Ha egyszer belekóstolt, a többi azután magától megy.

Egyetlen próbálkozás az ifjú részéről, mélységes nyomot hagy lelkében. Az ott szerzett képzetek és érzelmek bármennyire is távolodnak a tudat fókuszából, teljesen nem vesznek el, hanem az asszociáció és a reprodukció útján visszakerülnek az élő lelki folyamatba.

Csak az első lépés nehéz itt is és ezen szerencsésen átsegít a kor szelleme, amely a régi világ mulatozása helyébe az ifjú részére a sportolást teszi, mint szórakozást és üdülést kívánatosá.

Nehezebb a kérdés az úgynevezett munkásosztály ifjainál. Míg a polgári osztály ifjai a tanulmányok éveit alatti idővel és pénzzel is rendelkeznek, legalább olyan mértékben, mint ahogy azt a sportolás megkívánja, addig a munkásosztály gyermekeire ezt a legkevésbé sem mondhatjuk. A munkásifjak hétköznap sem fizikai idővel, de a fárasztó testi munka után elegendő fizikai energiával sem rendelkeznek arra, hogy versenysportot űzzenek. Mégis azt látjuk, hogy tiszteletreméltó idealizmussal, keservesen összerakott és megtakarított fillérjeikből egymásután alakítják a munkás sportegyleteket, hogy egyetlen vasárnapjukat a sport kedvteléseinek szentelhessék. Az amatőr sport hatalmas eszmei ereje sehol sem mutatkozik meg jobban, mint éppen itt a legszegényebb munkásosztálynál. Egyenesen megható az az idealizmus, amely ezeket a hétköznapi, nehéz testi munkában kimerült embereket a sport felé hajtja. Semmi sem bizonyítja jobban a versenysportnak a lelkiélettel való szoros kapcsolatát, mint a munkásosztály sportszerete, mert a testi munkás minden kétséget kizáróan nem testi, hanem lelki szükségletből űzi a versenysportot.

A szórakozás és kedvtelés keresése adja tehát az első lökést a versenysport terén. És ez hallatlan nagy, semmi mással össze nem hasonlítható fölényt jelent minden nevelési módszer és eszköz fölött. Nem kell az erkölcsi prédikáció, nincs szükség tanári kényszerre: az ifjú önként, saját passziójából lép a sportegyesületbe és ezzel, anélkül, hogy tudná, vagy a legkevésbé is szándékolná, az akaratnyelés leghatályosabb útjára lép és módszerére vállalkozik.

Az ifjak egy része lelki alkatánál fogva meg fog elégedni az egészségi sporttal, ez azonban nem jelenti azt, hogy minden versenytől távol tarthatja magát. Mihelyt egyszer a sporttelepre belépett s kezébe veszi a sport eszközét, legyen az vívókard, evezőlapát, diszkosz vagy akármilyen más, az akaratereje mindaddig, amíg azt az egészségügyi sportot tényleg űzi, számtalan gátlásnak lesz kitéve

s a gátlásoknak hosszú sorát kell, hogy legyőzze a gyakorlatok idején, amivel akaraterője versenyen kívül is feltétlenül erősödik. Alig akad azonban olyan sportoló, aki a versenyzést, ha másképp nem, de legalább a klub háziversenyén meg ne kísérelné. Az ilyen kísérletek, akarások, amelyek további akarások forrásai lesznek és az ifjú égy szép napon észreveszi, hogy valami ellenállhatatlanul vonzza a versenysport felé. Mármost a lelki alkat és adottság dönt a felől, hogy lesz-e belőle igazi versenyző, vagy sem. Miután azonban az akaraterő fejlődési folyamata az egészségi sportban és a versenysportban lényegében azonos és csak fokozati különbség van köztük, amennyiben a versenysportban a gátló motívumok számosabbak és heterogénebbek, de mindazok a gátlások, amelyek az egészségi sportban megvannak, kivétel nélkül megvannak a versenysportban is: az alábbiakban nem külön-külön, hanem csak a versenysportra vonatkozó gátlásokat fogjuk tárgyalni.

#### **4. Egyenesvonalú fejlődés a fizikai gátlások leküzdésével\***

Az akaraterő kifejlődésének akadályai, az úgynevezett gátlási motívumok a versenysportban két főcsoportra oszthatók, úgymint *fizikai* és *pszichikai* gátlási motívumokra. Ha a versenyző ezeket a motívumokat leküzdí, az akarat egyenesvonalú fejlődéséről beszélünk.

*A fizikai gátlási motívumok azok, amelyek fizikumunk gyengeségében, tökéletlenségében rejlenek. A sporttevékenységét megkezdő ifjú, az első lecke vagy tréning alkalmával rövidesen tapasztalja, hogy rendkívül ügyetlen, esetlen mozgású, darabos és keze lába mintha fából volna. Néhány percnyi tréning, avagy iskolagyakorlás után már érzi, hogy lélegzése nehezebb lesz, hogy szíve erősebben dobog, végtagjai megnehezednek. Szeretné már abbahagyni, de a gyakorlást folytatni kell. Az emberi természetben rejlő büszkeség nem engedi, hogy félbehagyja a megkezdett dolgot, különösen akkor, ha azt önként, minden kényszer nélkül kezdte el.*

A tréning helyes kiépítése természetesen a fizikum gyarlóságával találja magát szemben. A tréning során állandóan, naponta le kell küzdeni a test irtózását az erőmegfeszítéstől. Az a természetes érzésünk, amit egyszerűen lustaságnak nevezhetünk, állandó gátló motívuma az akaraterőnek. A mindennapos tréning megkezdése és folytatása ennek a természetes lustaságnak, mint gátló motívumnak a mindennapi, sok, apró legyőzésében áll. Már amikor elérkezik a tréning ideje, elkezd az ember spekulálni, hogy micsoda ürüggyel lehetne ezt elhalasztani. Mindenféle kibúvót keres, csak hogy mentesíthesse magát az erő megfeszítéstől. Fölmerülnek egyéb szórakozások képzetei, mint a kávéházba járás, a könnyelmű társaság stb. és ezek a képzetek működésbe hozzák a gátló motívumokat. A fejlesztő motívumok azonban felülkerekednek, mert amellet,



hogy a megkezdett munka folytatását követeli az ifjú önérzete, önbecslése, ezt követeli a sportbarátok megbecsülése is, amire az ifjú nagy súlyt fektet.

Végeredményben az éveken keresztül való tréning nem más, mint a fizikum állandó és folytonos legyőzése és a fizikum természetes puhasága és lustasága, mint gátló motívum elleni küzdelem. Aki éveken keresztül napról-napra le tudja győzni ezt a természetes puhaságot és lustaságot, az kétségtelenül fejlesztő motívumokat juttat diadalra gátló motívumokkal szemben.

A tréning azonban nemcsak állandó erejű, hanem fokozatosan emelkedő akaraterőt kíván a gátlásokkal szemben. Amilyen mértékben előrejutunk a tréningben, ugyanolyan mértékben szaporodik minőségileg és mennyiségileg a gátlások száma. A gyorsaságot fokozzuk, az ügyességet növeljük, a szabályos, ritmikus mozgás mind több és több irányú lesz és ez a fizikumnak mind nagyobb ellenállását váltja ki. Tudásunk a választott sportágban gyarapszik az idők folyamán és ez annyit jelent, mind több és több irányban küzdöttük le a fizikai ellenállást. Fokozatosan haladva legyőzzük a lélegzési nehézségeket, a szív rendszertelen és túl gyors működését. A végtagok mozgása szabályos és rugékony lesz, ami természetesen hosszú, napról-napra visszatérő apró küzdelmeknek az eredménye. Ez az eredmény nem érhető el és nem valószínű meg másképpen, csak a gátló motívumoknak a fejlesztő motívumok által való legyőzésével, ami nem más, mint maga az akaraterő fejlődése.

A fizikai gátlások legyőzése azonban határokhoz van kötve, korlátolt és véges, szemben a pszichikai gátlásokkal, mely utóbbiaknak legyőzése ~ legalább is elvileg — korlátlan és így végtelen folyamatot mutat. A fizikum adva van és a benne rejlő képességek a legnagyobb akaraterővel sem fokozhatók bizonyos határon túl. A tüdő, a szív, az izmok működése, de különösen az idegrendszer képességei, csak egy bizonyos pontig feszíthetők, ahol a képességek megállnak és azután csak stagnálás vagy visszafejlődés lehetséges.

A versenyzőnek mindenekelőtt tisztába kell jönnie azzal, hogy a fizikai gátlások nála személyileg meddig terjednek, illetve milyen fokig győzhető le. A versenyzőnek ismernie kell izom- és idegbeli képességeit. A tréning során meg kell figyelnie azt, hogy a legnagyobb erőfeszítéssel milyen teljesítményt várhat izmaitól és idegeitől. Ez a maximális fizikai teljesítmény, amelyen túl a fizikai gátlások abszolút jellegűekké válnak, tehát legyőzhetetlenek és így minden kísérlet, amely ebben az irányban történik, nem az akaraterő egyenesvonalú fejlődését, hanem annak összeroppanását és az azzal járó hisztériás jelenségeket eredményezi, amely utóbbi jelenségekről bővebben alább lesz szó.

A versenyző a fizikai gátlások leküzdéséig az úgynevezett *«technika»* által jut el. A technika megszerzése az amatőr versenysport egyik legnehezebb és legproblematisabb kérdése. Míg a

professzionista foglalkozásként űzi a versenyzést s így minden idejét és munkaenergiáját a technika tökéletesítésére fordíthatja, addig az amatőr életében a versenysport sohasem lehet a legfontosabb dolog. Az amatőrre nézve a versenyzés sohasem válhat főfoglalkozássá és lényegében mindig csak másodrendű, szórakoztató kedvtelés kell, hogy maradjon. Ilyen körülmények között természetesen sohasem várható az amatőrtől olyan mértékű technikai készség, mint a professzionistától.

A technika kérdése mégis elsőrendű kérdés marad az amatőr« sportban. Technika nélkül nincs igazi sportolás, nincs versenysport, nincsen sportkultúra. Vannak sportágak, amelyekben a technika tökéletes kifejlesztése olyan sok időt és munkát igényel, hogy annak üzése ezáltal az amatőr részére csaknem lehetetlenné válik. Mégis a legtöbb sportágban az az idő és fáradtság, amit az amatőr a sportnak szentelhet, elegendő ahhoz, hogy legalább relatíve tökéletes technikát sajátítson el. *A relatíve tökéletes technika alatt pedig azt a technikát értjük, amelynél az amatőr versenyző a ráfordított idő és munka figyelembe vételével elérte azt az eredményt, hogy a szükséges mozdulatok reflexszerűvé váltak és így a fizikai gátlások most már ránézve a további fejlődés akadályát nem képezik.*

Ez a relatív tökéletesség elengedhetetlen az amatőrsportban is. Ez az alapja a további fejlődésnek és pedig azért, mert a technika hiányossága lehetetlenné teszi azt, hogy a pszichikai gátlásokat a továbbiakban legyőzhessük és hogy az akaraterejüket tovább fejleszthessük.

A fizikai gátlások, mint primitívebb gátlások tehát elsősorban győzendők le és az iskola hivatása az, hogy a fizikai gátlások legyőzésével a relatív technikai tökélyt a versenyzőben létrehozza. Ennek az elérése után jöhet maga a versenyzés, amely a pszichikai gátlások végtelen sorának a legyőzésében áll, ami pedig a technika fogyatékosága mellett el sem képzelhető.

A versenyző akaraterejének összeroppanását gyakran az okozza, hogy hiányos technikai előkészítéssel, túl korán kezdi meg a versenyzést. Ha magában a versenyzőben nem volna elég lélektani ismeret, vagy elegendő önkritika, ami ettől visszatartja, a sportoktatónak a feladata, hogy ne engedje a tanítványt versenyezni addig, amíg technikája legalább relatíve nem tökéletes. Sajnos, a sportoktatók ebben a tekintetben nem mindig állnak a helyzet magaslatán. Egyeseknek meg éppen a gyorstalpalás a módszere. Csak minél hamarabb versenyre bocsátani a tanítványt, csak minél hamarabb eredményt elérni, hogy a tanítvány versenyeredménye az iskola hírnevét növelje: ez sok oktatónak a mentalitása. A szomorú következmények hamarosan mutatkoznak. Hirtelen kiugrás, szerencsés előbbrejutás, de utána nagy és tartós visszaesés, elkedvetlenedés, sőt végső elundorodás és teljes akaraterejének összeroppanás a következménye.

Természetesen mindez nemcsak az oktatón, hanem magán a versenyzőn is múlik. Le kell küzdeni azt a mohóságot, amely a versenyzőt a gyors eredmények kiereszkolása felé hajtja. Le kell küzdeni a gyors érvényesülési vágyat és lassan, de annál alaposabban kell a versenyre felkészülni. Emellett — amint említettük — a technika megszerzése számtalan fizikai gátlás leküzdésével jár, ami természetesen nem mindig van Ínyére a versenyzőnek. Nagy adag aszkétizmus és erős stoikus világnézet kell ahhoz, hogy valaki éveken; keresztül minden kényszer nélkül, csupán passzióból tanuljon valamit naponta, huzamosabb időn keresztül, legyőzve a fizikai gátlásokat, lépésről lépésre előhaladva, fokozva izomerejét, idegeinek ellenálló képességét, gyorsaságát és ügyességét, noha ennek egyelőre semmiféle eredményét nem látja, még egy kis versenyeredményben sem.

Le kell küzdeni tehát a gyors érvényesülés vágyát, bele kell törődni abba, hogy csak az évek hosszú során gyakorolt és fejlesztett akaraterő, a fizikai gátlások lassú leküzdése hozhat tartós eredményt, nemcsak a sporteredmények, hanem az akaraterő kifejlődése szempontjából is.

Az a versenyző ugyanis, aki hiányos technikával áll ki, az ellenfelek megszaporodott számával kell, hogy küzdjön. Nem elég, hogy a pszichikai gátló motívumok, mint a csüggedés, kishitűség, figyelemlazulás, lemondás stb. hadseregével kell megbirkóznia, nem elég, hogy szemben találja magát az ellenfél akaratával, hanem emellett meg kell, hogy birkózzék a saját technikai fogyatékoságán val is. Ez olyan feladat elé állítja a versenyzőt, amely csaknem kivétel nélkül megoldhatatlan. Egyszer-kétszer — különös szerencsével — sikerülhet, de aztán annál nagyobb a reakció. A versenyző sikertelenségét nem érti, ideges lesz és mindinkább rajta kívül álló okokban keresi a sikertelenség okát. Lassanként bizonyos fokú ingerültség hatalmasodik el rajta, ami lényegesen különbözik az akarástól, sőt sokszor az akaraterő teljes hiányát jelzi. Ilyen körülmények között természetesen az akaraterő egyenesvonalú fejlődéséről szó sem lehet és minél nagyobb az akarás a versenyzőben, annál kevésbé lesz az akaraterő, hanem inkább görcsös, hisztériás jelenségeket eredményez és esetleg az akaraterő teljes összeroppanását vonja maga után.

A technika hiánya tehát gátlólag hat az akaraterő kifejlődésére, nemcsak fizikailag, hanem pszichikailag is. Helyesebben nemcsak fizikai, hanem pszichikai gátló motívum is. Ez a gátlás azonban elhárítható. Nem kell az elhárításhoz egyéb, mint hogy a versenyző ismerje fel azt, hogy technikai hiányosságra vezethető vissza az a lelki defektus, amit önmagán észlel. A hiányosság pedig pótolható és minden intelligens versenyzőben megvan a lehetősége annak, hogy technikáját még utólag is relatív tökélyre emelje. Mindazonáltal a technika hiányossága miatt előálló akarati defektusok mély nyo-

mot hagynak a versenyző lelkében. Azok az érzelmek és képzetek, amelyeket az ilyen defektus felidéz, nyomtalanul sohasem tűnnek el, minden későbbi versenyzésnél a tudat mélyén ott kísértének és az asszociáció és reprodukció révén megkísérlik az előretörést. Amiként minden győzelem, amely az akaraterő diadalával jár, újabb győzelmeknek és akaraterőtöbbletnek lesz a forrása, éppen úgy minden akarati defektus megmarad és a továbbiakban bizonyos mértékű pszichikai gátlássá lesz az akaraterő kifejlődése tekintetében.

Éppen ezért nem is sejti a versenyző, hogy milyen nagyot vét önmaga ellen akkor, amikor hiányos technikával kiáll. Viszont a teljesen kiépített technikai tudás nagyszerű bázisa az akaraterő kifejlődésének, mert a tudás maga önbizalmat ad és erre az ingadozás nélküli önbizalomra építeni lehet.

## 5. Egyenesvonalú fejlődés a pszichikai gátlások leküzdésével.

A *pszichikai* gátlásokat, melyek közé tartozik, amint fentebb láttuk, részben a technika fogyatékosága is, három csoportba oszthatjuk, amelyek a következők: a) *a rendszertelen életmóddal járó rossz szokásokból*, b) *az ősi ösztönökből, természetes gyengeségeinkből*, e) *az önszeretetből és a felfokozott Én-érzékenységből származó gátlások*.

a) Alig hihető, hogy volna valami, ami a rendszeres életmódra olyan következetesen és maradandó értékkel rászoktatná az embert, mint a versenysport. A legtöbb fiatalember kiszabadulva a szülők, avagy az iskola védőszárnyai alól, az átmenet nélküli változás és a nagy szabadság reakciójakép, mértéktelenül beleveti magát az élvezetekbe. A dohányzás, az alkohol élvezete, továbbá a szexuális élet örömei, az éjszakázás, tárt kapukkal csalogatják a húszéves ifjút a rendszertelen és a káros életmód felé.

Tapasztalati tény, hogy a szülők, a jóbarátok vagy rokonok intőszavai keveset vagy semmit sem használnak e téren. Az ifjúból felgyülemlett energiák szabad folyást követelnek maguknak és ha nincsen semmi helyes irányt adó, belső szubjektív erő, csak a külső befolyás, a rendszertelenség állandó gyakorlása és a mértéktelen életmód szokássá hatalmasodhatik el az ifjú felett, amelyről később egészségének, sőt életének a veszélyeztetése dacára sem tud lemondani.

Amit azonban sem az erkölcsi prédikáció, sem az egészség megromlásától való félelem elérni nem tud, azt rövidesen megvalósítja a versenysport által kifejlődő akaraterő.

Rendszertelen és mértéktelen életmód mellett versenysportot üzni lehetetlenség. A versenyző eleinte csak az eredmények szempontjából érzi káros hatását az érzéki örömek mértéktelen élvezetének, de hamarosan azt is tapasztalja, hogy a rendes, mindennapi tréning elvégzése is lehetetlenné válik, amikor előzetesen éjszakázott, hét-nyolc óráját ki nem aludta, mértéktelenül dohányzott,

alkoholt élvezett vagy abnormális mértékben hódolt a szexualitásnak.

Ha az ilyen rossz szokások már elhatalmasodtak, azok elhagyása nem megy máról holnapra, csak lassan, fokozatosan, erős küzdelmek árán. Az az általános érvényű és fokozatosan növekvő akaraterő amit a versenysport kifejleszt, nemcsak az említett káros szokások megelőzését teszi lehetővé, hanem azt is, hogy a már meg erősödött szokások elmaradjanak és elfoglalja helyüket a rendszeres életmód.

Túlzás nélkül megállapítható, hogy a versenyzők a legrendszerebb életmódot folytatják. Korai lefekvés, a hét-nyolc órai alvási idő betartása; a nikotin és az alkohol teljesen lemérsékelt, minimális élvezete vagy kerülése, a mérsékelt és rendszeres szexuális élet generális szabály a versenyzőnél. Ezzel szemben azt mondhatná valaki, hogy a szolid életmód nem feltétlenül a versenyzés következménye, mert be lehet a dolgot úgy is állítani, hogy nem annyira a versenyzés szoktatja le az embereket a rendszertelen életmódról, hanem inkább fordítva, csakis azokból lesznek versenyzők, akik ab ovo rendszeresen éltek és élnek.

A megfigyelés azonban azt igazolja, hogy a nem sportoló ifjúság nagy százaléka a legrendszertelenebb életmódba veti *bele* magát. Ellenben, ha az ifjú komolyabban sportolni kezd, a rendszertelen életmóddal felhagyni kényszerül. Lassan rájön arra, hogy a legkisebb életmódbeli aberráció lehetetlenné teszi a tréninget. Ha egy vagy két órával kevesebbet alszik a szokottnál, végtagjai megmerevednek és elnehezülnek. A technikai előhaladása, amelyet olyan szeretettel és vágyódással visel szívéen, nemcsak hogy megáll, hanem nyomban visszahanyatlik. Emellett nem is ízlik úgy igazában a sportolás, kellemetlen, szédülő érzés fogja el tréning közben és ereje ruganyossága, amely máskor olyan boldog önérzetet okozott neki, most idő előtt cserben hagyja. Még fokozottabban áll ez akkor, ha túlzott mennyiségű nikotint vagy alkoholt élvezett, vagy mértéktelenül kihasználta a szexuális élet örömeit.

A versenyző szokott tréningje a legbiztosabb fokmérője annak, hogy túllépte az érzéki örömök határait. Míg a sporttal nem foglalkozó ember talán észre sem veszi, ha kissé többet dohányzott vagy ivott, vagy a szokottnál két-három órával tovább maradt fenn éjjel, mert ennek közvetlen rossz hatását másnap alig érzi, addig a versenyző tréningje olyan, mint a legérzékenyebb szeizmográf: a legkisebb életmódbeli rendellenességet is pontosan jelzi. Éppen ezért idejekorán figyelmezteti a versenyzőt nemcsak arra, hogy a rendszertelen életmód káros, hanem arra is, hogy választania kell a versenyzés vagy a rendszertelen életmód között.

Természetesen a versenyző fájlalja, hogy a tréningjében hátrányt szenved és ha egyébként nem is érezné az életmód káros hatásait, a tréning kedvéért is eltökéli, hogy a rendszertelen túl-

zásokról lemond. Ettől az időtől kezdve indul meg az a küzdelem, amely a fejlesztő motívumokat a gátló motívumok ellen diadalra segíti.

Ennek a folyamatnak azonban meg kell történnie még abban az időszakban, amikor a sportember önmagát a versenyre előkészíti. Versenyen tehát még részt sem vett, de azért már hatalmas adag akarakterőről tesz tanúságot. Leküzd a fizikum természetes puhaságát és gyengeségét, leküzd a technikai gyarlóságait, mint fizikai gátló motívumokat és emellett le kell, hogy küzdje az érzéki szokásokból származó gátlásokat is, hogy magát a rendszeres életmódhoz szoktassa.

Amikor a veresnyzés ideje elérkezik, az életörömtől való megtartóztatást egészen az aszkétizmusig kell fokozni. Vannak sportágak, mint pl. a versenyvezetés, boxolás stb., ahol fogadalmat tesznek, hogy közvetlenül a versenyt megelőző hetekre, sőt hónapokra terjedő tréningidőszak alatt teljes mértékben tartózkodnak az éjszakázástól, a nikotin és alkohol élvezetétől és a szexuális élettől. Ezeknek a szabályoknak betartását becsületszóval fogadják.

Ez a versenyelőkészítés és az azzal járó életmód kétségtelenül erős próbája az akarakterőnek. Fiatalon, teljes erőben és egészségben lemondani minden érzéki örömről, amit az élet nyújt, ellenállni minden csábításnak, legyőzni állandóan, a nap minden szakában az érzéki vágyak gátló motívumait és diadalra juttatni velük szemben elhatározásunk fejlesztő indítékait, mindez kétségtelenül nem más, mint az akarakterő kifejlesztése. Minden egyes feltóduló érzéki motívum legyőzése többletet jelent az akarakterő számláján, az akarakterő javára. Minden ilyen győzelem, amely naponta számtalanszor megismétlődik a tréning ideje folyamán, egy-egy olyan lelki élmény, amely további hatalmas akarakterőfellendülésnek a forrása lesz.

*b)* Amikor a versenyző odáig eljut, hogy hónapokig, sőt évekig tartó tréning után a versenyre kiáll, közvetlenül a verseny előtt lelkiállapotában számtalan zavaró motívumot vél felfedezni. Mindenekelőtt valami kellemetlen, lámpalázféle érzés vesz rajta erőt, ideges összehúzódást érez gyomorszája és szíve táján s hirtelen versenyiszony fogja el, amelynek következtében legszívesebben otthagyná azt a versenyt, amelyre olyan hosszú időn keresztül lelkiismeretesen készült. Közönséges nyelven ezt az érzést «drukkolás»-nak szokták nevezni, ami azonban nem hasonlítható semmiféle más nyilvános szerepléssel kapcsolatos drukkoláshoz.

Amíg az élethivatással járó szereplések mögött az a természetes, magától értetődő gondolat rejtőzik, hogy amit vállaltunk, az ráknézve munka és megélhetési forrás, addig a versenyzésnél többé-kevésbé minden versenyzőnek átvillan agyán a gondolat — közvetlenül a verseny előtt —, hogy miért is kellett ezt a terhet magára vállalnia. Ez a tudat mélyén rejtőző gondolat a bizony-

talanság érzését váltja ki. Annál, aki kenyérkeresetből szerepel, fel sem merülhet az a gondolat, hogy hátat is lehet fordítani az egésznek, míg a legtöbb versenyzőt, különösen a verseny-pályája elején, állandóan kísérti az az érzés, hogy otthagyja a verseny színhelyét. A kenyérkeresőnek nincs választása a szereplés vagy nem szereplés között, tehát nem is jelent részére akaraterőtöbbletet a lámpaláz leküzdése · a versenyző azonban választhat a szereplés és visszalépés között.

A versenyzés folyamata az akaratgátló és akaratfejlesztő motívumoknak" olyan mértékű küzdelmét tartalmazza, amely az idegeknek, mint a lelki folyamatok fiziológiai áramvezető jenek a csendes, polgári életben alig ismert megfeszülését okozza. Ez a magasfokú idegfeszültség természetesen nem jár eufórikus érzelmekkel, hanem valóságos szenvedést jelent a versenyző részére. Igaz ugyan, hogy az akaratérő egyenesvonalú fejlődése — ami nem jelenti mindig a versenyeredményt is, de annál mindig sokkal többet — a lelki nagyság megnyugtató érzését eredményezi a versenyzőben, de azért a versenyfolyamatok alatt átélt szenvedések reprodukciója az emlékezet mélyén minden verseny előtt föltámad és ismételten kiváltja a versenyzőből azt a bizonyos irtózást, amely visszafelé húzza és arra készíti, hogy ne menjen el vagy lépjen vissza.

A nyilvános szereplés okozta lámpaláz és az idegfeszültséggel járó szenvedések emlékezete azok a gátló motívumok, amelyek közvetlenül a verseny előtt lépnek fel s amelyeket az akarat fejlesztő motívumai le kell, hogy győzzenek, még mielőtt a verseny kezdetét venné. Ezeknek a gátló motívumoknak a legyőzése újabb akaraterőtöbbletet jelent.

Abban a pillanatban, amint a verseny megkezdődött, a versenyző szemben találja magát mindazokkal az ösztönös motívumokkal, amelyeket az ember magával hozott primitív, kezdetleges korából. Az ősember természetes tulajdonsága volt a lustaság és a kitartás hiánya. Az ősember nyilván csak azt csinálta, amire elsődrendű szükségletei kényszerítették. Ha az elsődrendű szükséglete ki volt elégítve, akkor lustán kifeküdt a napra és süttette íngat. Ha valamit elkezdett, a végrehajtásban valószínűleg csak addig volt kitartása, amíg arra ellenállhatatlan kényszer szorította. Ettől eltekintve a kitartást nem ismerte. Ugyanúgy nem ismerhette f  $\Gamma^{\wedge} * 018^{\wedge} 0 * \text{se}m$ . Az éhség ugyan vakmerővé tette, de ha jólakott, gyáva volt és a legkisebb veszéllyel sem szállt szembe, ha erre a gyomra nem készítette. A lustaság, a kitartás hiánya és a gyávaság, azok az ösztönös motívumok, amelyek bár csökkenő erővel, de még ma is gátló motívumait képezik az ember lelki életének. Az a néhány ezer év, amit a civilizációról tudunk, nem volt elégséges ahhoz, hogy ezeket az ősi ösztönöket kiirtsa. A fejlesztő motívumoknak ezek ellen a gátló motívumok ellen az egész verseny

során állandóan küzdeniök kell. A csüggedés, mint a gyávaság egyik neme és a kitartás hiánya, mint a lustaság egyik fajtája, amilyen mértékben a verseny előhalad, olyan mértékben törnek elő, mint gátló motívumok. Az akaraterő fejlesztő motívumainak tehát a verseny kezdetétől annak végéig fokozatosan nehezedő küzdelmet kell folytatniok ezek ellen a gátló motívumok ellen.

Mindezekhez járul gyakran az ellenfélnek az a nyomasztó pszichikai fölénye, amit a neves, beérkezett versenyző szokott a kevésbé neves versenyző fölött gyakorolni. Az a tudat, hogy elismert sporttekinéllyel állunk szemben, rendszerint elfogódottá tesz, ami önbizalmunkat csökkenti. Az elfogódottság és az ezzel járó önbizalomcsökkenés jelentős szerepet játszik a versenysportban, mint akaratgátló motívum, amelyet szintén le kell győzni adott esetben. Az önbizalom csökkenése verseny közben egyébként számtalan más okból is fenyegeti a versenyzőt és munkát ad az akaratfejlesztő motívumoknak, mert a versenyzés legfontosabb princípiuma: sohasem szabad a győzelemről lemondani, de emellett sohasem szabad az ellenfelet lebecsülni.

Mihelyt a versenyző észreveszi, hogy a kitartása lankad vagy hogy valamely eredménytelen akció után a csüggedés szállja meg, ezekkel a motívumokkal szemben fel kell sorakoztatnia lelki arzenáljának minden ellentétes motívumát. Minden versenyző maga tudja a legjobban, hogy milyen érzelmi motívumok azok, amelyek lelkesíteni és fanatizálni tudják. A képzetársítás révén sürgősen emlékébe kell, hogy idézze azokat a gondolatokat, képzeteket, érzelmeket, amelyek a lelkesedést, a fanatizmust belőle kiváltják. Ezeknek a segítségével legyőzheti a csüggedést és a kitartás hiányát éppen úgy, mint ahogy fentebb láttuk a megerőltető menetelésben kimerült katonánál, akit a zeneszó által asszociált érzelmek új teljesítményre készítetnek.

Egy másik ősi állapotból származó gátló motívum, amely a verseny során fokozódó erővel szokott fellépni, a figyelem hiánya, amely néha az indolenciáig emelkedik. A tudatfolyamat elemei tisztaság és világosság tekintetében megkülönböztethetők. Wundt szerint, a tudathoz közelebb álló elemek a legtisztábbak és a legvilágosabbak, míg a hátrább fekvők világossága egyre fogy. Az olyan elemekről, amelyek egy adott pillanatban a többi tudattalommal szemben különös világosságuknál fogva kitűnnek, azt mondjuk, hogy a figyelem fókuszában fekszenek. A figyelem fókuszába való emelkedés, az appercepció, amely végeredményben szintén akaratjelenség.

Az, hogy milyen eleinek kerüljenek tehát lelki folyamatunkból a tudat fókuszába, illetve az appercepció körébe, akaratunktól függ. A verseny tartama alatt akaratfejlesztő motívumaink arra irányulnak, hogy a figyelem fókusza magában foglalja mindazokat a körülményeket, amelyeken az akció sikere és az ellenfél legyőzése



múlik. Folytonosan figyelni kell tehát a kombattáns sportoknál az ellenfél magatartását, akcióinak erősségét vagy gyengeségét és emellett a tudat fókuszában kell állandóan tartani mindazokat a módozatokat, akciókat, taktikai fogásokat, amelyek az ellenfél ugyanilyen ténykedéseivel szemben legcélravezetőbbek. Természetesen ez az állandó figyelem, saját és ellenfelünk akcióinak feszült figyelemmel kísérése, talán az akaraterőnek a legnehezebb próbája. A verseny folyamán a fizikai gátlások fokozatos erősödése, vagyis a fizikum kimerülése, amit különösen az állandó idegfeszültség eredményez, maga után vonja a figyelem lazulását, amelynek csökkenése egészen az általános közönyig terjedhet. Az izmok és idegek kimerülésének eredményeként ugyanis a figyelem fókuszából a szükséges képzetek és érzelmek távolodni kezdenek és állandó munkát adnak az appercepció akaraterőfejlesztő motívumainak. Ez a küzdelem, ami egyébként a versenysporttal járó fejlesztő és gátló motívumok egyik legnehezebb küzdelme, amennyiben sikerrel jár, hatalmas akaraterőtöbbletet jelent a versenyző részére.

c) *Payot* az «Akarat nevelése» című munkájában csak annyiban érinti a sportproblémát, hogy az egészségi sportot szükségesnek tartja, de a versenysportot elítéli, mert ez, szerinte, csak üres hiúságok vására, semmi más. Amikor *Payot* itt hiúságról beszél, nem disztigvál az emberi hiúságok sokfélesége között. Amennyiben merő külsőségekben nyilvánuló hiúság irányítaná valakinek a versenyzését, az tényleg nemcsak értéktelen volna és nemcsak ellenkezne a tiszta amatőrség ideáljával, hanem erős, szinte legyőzhetetlen gátlást képezne az akaraterő kifejlődésében. A merő külsőségekben rejlő hiúság lehetlenné tenné azt, hogy valaki komoly versenyeredményeket érjen el, mert az ilyen természetű hiúság a versenyző figyelmét, gondolatait, érzelmeit annyira paralizálná, hogy a gátló motívumok fölött nem tudna győzedelmeskedni. Abban a pillanatban, amikor a versenyző kiáll, a kicsinyes hiúsági kérdések által keltett érzelmi gátlásokat le kell, hogy győzze. Ha hiúsága arra irányul, hogy pl. a közönségnek tetszeni akar, minden ilyen irányú erő kifejtése megfelelő energiamennyiséget von el a helyes akaratiránytól, aminek megfelelőleg verseny teljesítménye kevesebb lesz. Az olyan versenyző, akin az ilyenfajta hiúság túlságosan erőt vesz, állandóan az önszeretet légkörében él és ebből olyan felfokozott ön-érzékenység támad lelkében, ami szinte legyőzhetetlen gátló motívum az akaraterő fejlesztésében.

A versenysport tehát nemcsak hogy nem külső hiúságokból fakadó és lényegét a külső hiúságokban találó tevékenység, hanem éppen ennek az ellenkezője. Állandó küzdelem a hiúságból származó gátlási okok ellen. A külsőségekben rejlő hiúság ugyanis általános emberi tulajdonság és többé-kevésbé minden emberben megvan. Emberi gyöngeség ez, amely bizonyos mértékben érvényre jut az élet minden vonatkozásában. Ez a hiúság, amely egyenlő a felfoko-

zott önszeretettel és Én-érzékenységgel, a mindennapi életben rendszerint szabadon nőhet, lombos fává terebélyesedhetik, ágakat és virágokat hajthat, mert a legtöbb esetben nincsen semmi, ami növést gátolná, ágait, leveleit és virágait lenyirbálná. Ha valaki az otthonában ül, vagy legfeljebb néhány ismerőseivel, barátjával érintkezik, a nyilvánosság kizárásával, annak természetes emberi hiúságát nem fogják bántani, sőt a jóbarátok és a jó ismerősök méginkább táplálni fogják, mivel emberi gyengeségüknél és társaságbeli tapintatuknál fogva nem szeretnek senkinek sem rosszat mondani, még akkor sem, ha ez az igazság rovására megy.

Amíg tehát valaki nem lép a nyilvánosság elé, addig hiúsága, önszeretete és Én-érzékenysége korlátlanul növekedhetik, de mihelyt kiáll a nyilvánosság elé, minden szereplése együtt jár ezeknek a megnyirbálásával. Különösen áll ez a versenysportra, hol a versenyző rendszerint szemben találja magát egy másik versenyző akaratával és ahol lépten-nyomon keservesen tapasztalja még a legkiválóbb versenyző is, hogy hiúsága és ebből származó felfokozott érzékenysége a legerősebb gátlások egyike akaraterejének egyenesvonalú fejlődésében.

Minél hiúbb és minél érzékenyebb a versenyző, annál hamarabb éri utói az akaratí defektus. A hiúsággal rendszerint elbizakodottság jár, aminek gyakori következménye az, hogy a versenyző elszámítja magát. Lenézi vagy lebecsüli az ellenfelét és amikor ennek következtében meglepetés éri, akkor a hiúságból származó túlzott érzékenységénél fogva, az elbizakodottság egyszerre az önbizalom elvesztésébe csap át, tehát az ellenkező végletbe.

Előbb-utóbb tehát minden versenyző rájön arra, hogy hiúsága és érzékenysége súlyos akaratgátló motívum és kénytelen ez ellen az akaratfejlesztő motívumokat fölvonultatni vagyis le kell küzdenie a külsőségekben rejlő hiúságát és az ebből fakadó érzékenységét.

A külsőségekben rejlő hiúság főleg abban rejlik, hogy az ember túl nagy fontosságot tulajdonít annak, hogy mások mit tartanak róla, hogy mások elismerik-e eredményeit, kiválóságát úgy a sportkörökben, mint a nagyközönség körében. Ez a természetes gyengeség aztán, ha nem igyekszünk újtát állni, rendkívül elhatalmasodik rajtunk és nagyfokú Én-érzékenységet okoz. Ez a gátló motívum egészen az üldözési mániáig fejlődhet, ami már hisztériás jelenség. Ennek a nagyfokú Én-érzékenységnek az a következménye aztán, hogy minden jelentéktelen kritikai árnyalat, ami a barátok, a közönség, a sajtó stb., szóval a nyilvánosság részéről az eredmények és a nagyság el nem ismerésében nyilvánul, az akaratere kifejlesztésének súlyos gátlása lesz. Már pedig a versenysport, különösen a kombattáns sportok, állandó támadást jelentenek az ilyen Én-érzékenység ellen. Az ellenfél, akivel szemben állunk, minden akciójában egy merényletet intéz az Én-érzékenység ellen és így ezt a fajtájú hiúságot a versenyző ki kell, hogy önmagából irtsa, mert

ennek a kiirtása nélkül még a nagyfokú technikai tökély mellett sem tudja a végső eredményt kierőszoakolni.

Es a merő külsőségekben rejlő hiúság azonban nem tévesztendő össze a belső lelki javakra vonatkozó hiúsággal. Ez a belső hiúság tulajdonképpen a lelki nagyságnak egyik eleme. Maga Payot is, amikor az akaratfejlesztő motívumokat az érzélem segítségével hívásával akarja fokozni, hivatkozik erre a hiúságra, mint olyan érzelmi motívumra, amely az akaratnak erős lendítést adhat. Ez a belső hiúság, ellentétben a külső hiúsággal, nem arra irányul, hogy embertársaink vagy a nagyközönség elismerését és hódolását magunknak vindikáljuk, hanem ezzel szemben tisztán abból áll, hogy önmagunkát saját magunk előtt megbecsüljük. Nem törődünk mások véleményével, csak saját ítéletünkkel és azzal, hogy amit csináltunk, jól csináltuk, hogy cselekedetünknek önértéke van, hogy akaratunkat megerősítettük és diadalra vittük. Ezzel az érzéssel járó belső megelégedés, az öntudat és az önbecsülés egy neme: ez is hiúság, de éppen ellenkezője annak, amit külső hiúságnak szoktunk nevezni.

Önmagam előtt való hiúságom az az érzelmi folyamat, amelyet mint akaratfejlesztő motívumot kell, hogy segítségével hívjak a külső hiúságból és érzékenységből származó gátló motívum leküzdésére. Ezt a belső lelki hiúságot becsvágynak vagy dicsóségszomjnak is szokták nevezni, ami végeredményben nem más, mint az a lendítő erő, ami az embert nemes tettekre, nagy cselekedetekre készíti. Ez a lendítő erő él az emberben, amióta az ember önmagáról tud és viszi előre az embert a nemes célok és ideálok megvalósítása felé.

## **6. Gátlásos fejlődés, tudatalatti gátlások, lelki konfliktusok, hisztéria.**

Az eddig felsorolt akaratí gátlási motívumokat a versenyző nem mindig ismeri fel. A legtöbb ember önmagát kevésbé ismeri és amikor sietve tud nagyszerű, találó kritikát mondani másról, ugyanakkor az önkritika teljesen hiányzik belőle, mert vak a saját hibáival szemben.

Az önkritika ezen hiánya és az ebből származó aberrációk alkotják a pszichikai gátlások egy újabb csoportját és okozói az akarat gátlásos fejlődésének.

A versenysport tehát nemcsak arra készít minket, hogy tudatos gátlási motívumainkat leküzdjük, hanem arra is, hogy állandó megfigyelés alatt tartuk önmagunkat és a gátlási motívumok mineműségét, karakterét mihamarabb megállapítsuk, mert csak természetes az, hogy olyan gátlási motívumok ellen, amelyeket fel sem ismerünk, küzdeni nem tudhatunk.

Nem elég, hogy a gátlási motívum a «tudat küszöbe» alatt van, hanem az összes gátlási motívumoknak a tudat küszöbe fölé kell

emelkedniök, a tudat fókuszába kell kerülniök, hogy azok ellen hatályosan küzdhessünk.

A pszichológia ismeri a tudatalatti, sőt a tudattalan képzetek fogalmát is. Az akarati motívumok közül egyesek a tudat fölött vannak. Ezeket előnyben részesítjük. Mások féltudatosak, vagy tudattalanok. Az utóbbiakat elhanyagoljuk, holott az észrevétlenül maradt érzelmek és indulatok az akaratfolyamatban sokszor nagyobb szerepet játszanak, mint a teljesen tudatosak.

Az akarat ideális alakja az volna, amelyet tisztára a tudatfeletti érzelmek és képzetek hoznak létre. Ez volna Kornis szerint az északarat, de ez csak ideál marad, mert a lelki élet egységességénél fogva a tudatossal mindig együtt jár a tudattalan érzelmi mozzanat is. Mindebből az folyik tehát, hogy a gátlási motívumok kivétel nélkül nem lehetnek mind tudatosak, mert hiszen lelkünk mélyén a régen, korallszerűen alakult érzelmek és elfelejtett képzetek még mindig ott vannak és hatnak, habár nem is kerülnek már a tudat fölé. Ilyen rég elfelejtett gátló motívumai az akaratnak a messze múltban előfordult akarati defektusok.

Nem lehet szó tehát arról, hogy ezeket a régmúltba visszanyúló gátló motívumokat mind, kivétel nélkül a tudat fölé hozzuk, annál kevésbé, mert minél messzebb múltba nyúlnak azok vissza, rendszerint annál kevésbé erősek. De vannak olyan tudatalatti gátlások is, amelyek nem a múltból, a nagy messziségből hatnak, hanem megvannak a pillanat jelenében is és intenzív erejűek, dacára, hogy a tudat küszöbe alatt maradnak. Ezek az igazi tudatalatti gátlások, amelyeknek föltétlenül a tudat küszöbe fölé kell kerülniök, mert ellenkező esetben könnyen megsemmisítik az akaratot.

Minél több az adott pillanatban ható tudatalatti gátlások száma, annál inkább mondhatjuk a versenyzőre, hogy nincsen kritikája és intelligenciája. Minél több ilyen gátlás kerül a tudat fölé, annál inkább megvan a versenyzőben a kritika és az önismeret.

Tudatalatti gátlás lehet fizikai gátlás is, amennyiben a versenyző saját fizikai képességeit, de különösen idegrendszerének erejét és egészségét nem ismeri. Nem tudja, hogy meddig lehet feszíteni az izmokat és az idegeket és amikor már elérte a határt, akkor csak azt látja és érzi, hogy minden további erőlködése hiábavaló, de nem tudja, hogy miért erőlködik hiába. Ez akarati defektust eredményezhet, az idegek túlfeszítése esetén pedig hisztériás természetű jelenséget okozhat. Ezért kell mindenkinek pontosan ismernie és állandóan a tudat fölött tartania a fizikai gátlások mértékét és ehhez képest beosztania erejét a verseny folyamán.

Az ösztönös gátlási motívumok, mint a lustaság, a kényelemszeretet, a csüggedés, a kitartás hiánya, a gyávaság, az indolencia, a figyelmetlenség, mind olyan gátlások, melyek ha a tudat alatt maradnak, a dolog természete szerint nem háríthatók el, bár a leg-

több versenyzőnél ezeknek a felismerése történik meg leggyorsabban.

Ezzel szemben a hiúságból, a túlzott önszeretetből és a fel-fokozott Én-érzékenységből származó gátlási motívumok felismerése a legnehezebb. Ezek többé-kevésbé a tudat alatt maradnak és onnan hatnak erős gátló energiájukkal. Ezeknek a fel nem ismerése okozza tulajdonképpen a versenyző hisztériáját.

A *hisztéria* alatt itt természetesen nem az orvosi értelemben vett hisztériát értjük. Az orvosi értelemben vett hisztéria patológiai jelenség és így ennek tárgyalása, éppen úgy, mint az egészségi sport tárgyalása, az orvosi tudomány körébe vág. Bizonyos analógia folytán az orvosi értelemben vett hisztériával mégis párhuzamba állíthatjuk a versenyző hisztériáját.

Orvosi értelemben a hisztéria az a patológiai jelenség, amelynél bizonyos tudatalatti lelki folyamatok egyes neuropátiás konstrukciójú egyénekre olymódon hatnak, hogy a testben valóságos fiziológiai elváltozásokat idézhetnek elő.

Per analogiam, a versenysportban előforduló, tisztán lelki hisztériának azt a pszichikai rezultánst nevezhetjük, amely egy vagy több tudatalatti, túlzott önszeretetből és Én-érzékenységből fakadó akarategátló motívum hatásaként, a versenyzőt teljesen abnormális lelki állapotba hozza és akarateréjét megbénítja.

Ennek a nagyfokú önszeretetnek és Én-érzékenységnek folyamánként előálló abnormis lelki állapot abban nyilvánul, hogy a versenyző akarása görcsös, de minden céltudatosság nélküli akarnokoskodássá válik. Célképzete eltolódik és nem a küzdelmet akarja, hanem csak a győzelmet, nem a győzelemhez vezető akciókra és ellenakciókra összpontosítja figyelmét, hanem csak a győzelemre. Minden sikertelen akció nagyfokú ingerlékenységet vált ki belőle, aminek az eredménye tűrhetetlen fegyelmezetlenség és a környezettel szemben mutatkozó összeférhetetlenség. A versenyző azon hibája és tévedése, hogy az akció sikertelenségének okát sohasem önmagában keresi, hanem rajta kívül fekvő körülményben, valóságos üldözési mániát, vagy ehhez hasonló lelki konfliktust vált ki belőle, aminek az lesz az eredménye, hogy verseny közben állandóan személyükben támad másokat, legyen az a másik társ, ellenfél vagy zsűri. Folytonos veszekedés, indokolatlan ingerlékenység, hirtelen dühroham és esetleg sírvafakadás, majd ezekkel ellentétben szélsőséges, túlzott, de nem őszinte kedvesség és hízélgés jellemzik a hisztériás lelki defektust. Miután azonban a hisztériás ezt a lelki állapotát öntudatlanul takargatni igyekszik anélkül, hogy az indító motívumok lényegét felismerné, ez a takargatási, elfojtási szándék nem akaraterőre, hanem éppen az akaraterő megsemmisülésére fog vezetni.

Természetesen az idegrendszer gyengesége és dégénérait volta, mint fizikai gátlás szintén hozzájárulhat ezeknek a hisztériás ter-

mészetű jelenségeknek az előidőzéséhez azáltal, hogy a megfeszített akarat, vagy görcsös akarnokoskodás nyomását a dégénérait és gyenge idegrendszer elviselni nem tudja, aminek következtében a versenyző a fentebb ismertetett hisztériás levezetésekhez menekül.

Mivel az idegrendszer degeneráltsága vagy beteges gyengesége patológiai jelenség, ezzel a kérdéssel itt nem foglalkozunk, csupán utalunk arra, hogy a túlzott önszeretet és Én-érzékenység az orvosi pszichoanalitika álláspontja szerint már magában véve is bizonyos betegesen gyenge idegrendszerre vall és így ezek a hisztériás verseny jelenségek az idegrendszer beteges állapotával is némi összefüggésben állhatnak.

A versenyhisztériával kapcsolatosan meg kell emlékeznünk a *nők versenysportjáról* is. Anélkül, hogy ez a legkisebb mértékben is lekicsinylés akarna lenni a nőekkel szemben, meg kell állapítanunk, hogy a bátorság, a lelkiere, a kitartás, a küzdőképesség mindig, mint tipikus férfitulajdonságok szerepeltek. A történelem ismer ugyan hősnőket, de ezek kivételek voltak. Az ilyenekre azt szokták mondani, hogy «férfias lelkű» nők. A kérdés lényege abban rejlik, hogy a nők alaptermészetével, lelki világával mennyiben egyeztethető össze a versenysport. A nőiesség lényege ugyan nem zárja ki a harcot, de a nő harca mindig tárgyhoz van kötve és bizonyos mértékben utilitárius. Az anya küzdelmét a gyermekéért, a feleség küzdelmét a férjéért mindenki természetesnek fogja találni, de nem így a nő harcát, küzdelmét önmagáért a küzdelemért, mert az lényegében távol áll a női lélek természetétől. Egyszóval minden túlzás nélkül is megállapíthatjuk, hogy a nőben nincsen hősiesség l'art, pour l'art, habár alkalomadtán tanúsíthat is hősiességet a családjáért, a gyermekéért, a férjéért. A hősiességnek ez utóbbi fajtáját nem lehet elvitatni tőlük, de az a hősiesség, amit a versenysport igényel, távol áll a nőies természettől. A versenysport lényege, az akaratere kifejlés, olyan elvont és eszmei tartalom, amit a nők gyakorlati érzéke nem foghat fel teljes egészében.

A nő lelkesedhet, rajonghat ideálokért, de ezt mindig a férfin keresztül teszi. A nőt igazi hivatása a férfi mellé állítja a harcba, ahol a férfit biztatja, bátorítja és támogatja. Ezért sohasem indulhat egyedül, önállóan a küzdelembe és sohasem harcolhat önmagáért a harcért. Ez a nő sorsa és hivatása. Nem lehet tehát összeegyeztetni a nő alaptermészetével a harckeresést. Már pedig a versenysport nem egyéb, mint spontán harcbavonulás az akaratgátló motívumok végtelen sora ellen. Ezért van a nők versenyzésében mindig valami kis árnyalat, amit a férfi természetellenesnek fog találni, sőt talán egy kicsit komikusnak is.

Mindezekből következik, hogy a nőkben csak kevés fogékony-ság lehet a tiszta amatőrség ideálja iránt és inkább divatból versenyeznek. Ha mégis akad erős, férfias lelkű nő, aki nem merő külső

hiúságból, hanem komoly becsvágyból, belső szükségességből törekszik a versenyzésre, akkor ez kivétel.

A külső hiúság, az önszeretet és az ebből fakadó Én-érzékenység a női versenyzőknél erősebben érvényesül és így a nők ezirányban erősebb akaratgátló motívumokkal találják szembe magukat. Ezeknek a leküzdése fokozott belső harcot igényel a női versenyzőktől és a gátló motívum fel nem ismerése, tudat alatt maradása, még erősebb lelki konfliktusokat okozhat a nőknél, mint a férfiaknál. Ha most ehhez hozzászámítjuk, hogy a nő idegrendszere valószínűleg gyengébb és kevésbé ellenálló, mint a férfié és hogy azt a magas idegfeszültséget, ami a versenyzéssel jár, még kevésbé tudja elviselni, könnyen érthető, hogy a nők versenyzése nem annyira akaraterőt, hanem inkább kisebb-nagyobb fokú hisztériát vált ki.

Tényleg, a síró, dühöngő, sőt ájuldozó női versenyző gyakori látvány, ami erősen ellenkezik a versenysport akaratformáló lényegével. A következtetés ebből csak az lehet, hogy a versenysport csupán kivételesen és csakis erősen férfias karakterű nőknek ajánlható, ami természetesen nem jelenti azt, mintha a nők nem volnának alkalmasak a sportolásra. Az egészségi sportra a nőnek talán még nagyobb szüksége van, mint a férfiaknak és csak önmaga ellen vét az a nő, aki nem sportol, bár életkörülményei ezt megengedik. Egyébként a nő a testkultúra más ágaiban, mint pl. a ritmikus gimnasztikában, a tornában és a táncban mindig otthonosabb lesz, mint a küzdősportban.

Amint vannak férfias nők, éppen úgy vannak nőies férfiak is, akik hasonlólag nem születtek a versenysportra. Azok a pszichikai gátlások, amelyek a külső hiúsággal, a felfokozott önszeretettel és Én-érzékenységgel párosulva szoktak megjelenni, nagy tömegben és erős súllyal azoknál a férfiaknál lépnek fel, akikben a nőies sajátosságok félreismerhetetlenül feltalálhatók. Ennyiben a hisztériás férfi nőies és akarása nem férfiakarás, hanem görcsös agressio, amely már természeténél fogva sem lehet ideális célokra törekvő. A benne lappangó, de leplezett hisztéria mindegyre kitör belőle és megsemmisíti az akaraterőt. Végeredményben azt mondhatjuk, hogy a versenysportban az akaraterő kifejlődésének azok a motívumok képezik legnagyobb és a legnehezebben elhárítható akadályait, amelyek a versenyhisztériából származnak.

Kérdés tehát, hogy le lehet-e ezeket a legsúlyosabb akaratgátló motívumokat küzdeni? Véleményünk szerint, ha nem az idegrendszer patológiai degeneráltságából származnak, úgy leküzdhetők, de mindenesetre a leghatalmasabb akaraterő szükséges a legyőzésükhöz. A nevelés és önnevelés legszebb és legértékesebb része ez a versenysportban és ez a pont az, ahol igazán módjában van a sportoktatónak képességeit megmutatni.

Mert nem elég megelégedni a technika kifejlesztésével, nem elég a «fogásokat és trükköket» megtanítani, nem elég még az sem,

amint sok sportoktató hiszi, «észt adni» a tanítványnak. Mindez nem elégséges. Világos, hogy a technika még a legraffináltabb trükkökkel felszerelve sem ad egyebet, mint gépies funkciót, ha hiányoznak a lélekből az akaratfejlesztő motívumok. Lelkesedést, idealizmust szuggerálni a tanítványokba, ez a legmagasabb sportoktató tevékenység! Aki ezt nem tudja, az sohasem lehet a sportoktatás igazi magaslatán.

A pszichikai gátló motívumok ellen a lelkesedés, sőt a fanatizmus akaratfejlesztő motívumait kell felsorakoztatni. Az önszeretet és a túlfeszített Én-érzékenység, mint hisztériás motívumok csak lelkesedéssel, fanatizmussal irthatók. Amíg fiatal a versenyző, addig lelke formálható, gyúrható és addig meg van benne a hajlandóság minden ideális, eszmei érték iránt, így a tiszta amatőrség eszmei ideálja iránt is. Ezt az idealizmust kell istápolni, az ebben való hitet kell fanatizmussá érlelni és fokozni a versenyzőben. E nélkül az akaratgátló motívumok a versenysportban erejükénél és nagyszámuknál fogva le nem győzhetők. Enélkül a hit nélkül az akarat mindig határozatlan, tétova és gyöngye marad.

A klasszikus görögvilág bölcsessége ezen a téren is megmutatkozott. Philistratos feljegyzése szerint az oktatónak oly emberismerőnek kellett lennie, hogy már arcáról következtetni tudjon az ifjú jellemére. A sportoktatás helyes módszere mellett az oktató bele kell, hogy nyúljon a tanítvány lelkébe, a tanítvány pszichéjét bonckés alá kell vennie és segítségére kell, hogy legyen tanítványának a tudatalatti akaratgátló motívumoknak tudatossá tételében és azok elleni küzdelemben.

A gátló motívumok ellen az ellentétes akaratfejlesztő motívumokat kell előhívni a tanítvány lelkében. A lustasággal, a közönnyel, a csüggedéssel, a figyelem hiányával és az indolenciával szemben, ambicionálni kell a tanítványban a bátorságot, a kitartást, a küzdőképességet és az önbizalmat. A külső hiúságból és túlzott önszeretettől származó fokozott Én-érzékenységgel és elbizakodottsággal szemben a szerénységet, a belső lelki hiúságot és a tiszta amatőrsport ideális szeretetét kell ápolni, mert csak az utóbbiak fanatizálhatják a versenyzőt az akaratgátló motívumok leküzdésére és csak ezek tehetik lehetővé, hogy a versenyző a saját lelkéből a hisztériára való hajlamot kiirtsa.

Láttuk tehát, hogy fizikai és pszichikai gátlások milyen nagy tömege és milyen heterogén sokasága ellen kell a versenyzőnek küzdeni. Ezekben az akadályokon nemcsak át kell vágnia magát a versenyzőnek, hanem állandóan, évek hosszú során, napról-napra, ismét és újra szembe kell szállnia azokkal, amíg ez a napról-napra visszatérő és állandóan gyakorolt küzdelem, mint apró mindennapi cselekvés, lassan és észrevétlenül szokássá, második természetévé válik a versenyzőnek. Szokásunkká lesz maga a gátlások elleni küzdelem! Ezeknek az akadályoknak a sokasága és hete-



rogénitása jelzi az akaraterő kifejlődésének az útját és minél gyakrabban, minél többet és minél többféle gátló motívumot győz le a versenyző, annál több akaraterőt produkál.

Azok a gátlások, amelyek a versenysportban előfordulnak, lényegükben nem különböznek a mindennapi élet másirányú gátlásaitól. Amint fentebb láttuk, a versenysport a fizikai és pszichikai akaratgátló motívumoknak minden árnyalatú és legváltozatosabb skáláját tárja elénk. Annak a versenyzőnek, aki évek hosszú során megszokta, hogy ezeket a teljesen heterogén, minden irányú akarat gátlásokat legyőzze, akinek ezen gátlások elleni küzdés valóságos természetévé vált: annak az élet nem produkálhat semmilyen vonatkozásban sem olyan akaratgátló motívumot, amellyel szemben ne volna kész azonnal felvonultatni akaratfejlesztő motívumainak egész arzenálját.

### 7. Akaratfejlődés a különböző sportágakban.

A versenysportban a legyőzött akaratgátló motívumok nagysága és sokfélesége egyenlő arányban áll tehát az ennek folytán kifejlődő akaraterőtöbblet nagyságával és sokféleségével. Ebből viszont az folyik, hogy *az akaraterő kifejlődése szempontjából azok a sportágak a legértékesebbek, amelyek a legnagyobb számú és a legheterogénebb akaratgátló motívumokat állítják a versenyző elé.*

Vizsgáljuk meg tehát az egyes sportágakat ebből a szempontból. Mindazok a gátlási motívumok, amelyekről fentebb szoltunk, többé-kevésbé minden versenysportban előfordulhatnak és ezért azokat *általános* gátlási motívumoknak nevezhetjük. Ezeken kívül azonban az egyes sportágak *különös* gátlási motívumokat is állítanak szembe a versenyzővel, amelyek az illető sportág természetéből folynak és csak éppen abban vagy azzal rokonfajta sportágban fordulnak elő.

Hogy ezeket a különös akaratgátló motívumokat a különböző sportágakban tárgyalhassuk, a sportágak három csoportját kell, hogy megkülönböztessük és pedig a) *egyes-kombattáns* sportokat, mint a vívás, tenisz, birkózás, box stb., b) *társas-kombattáns* sportokat, mint a tenisz, futball, vízipóló, evezés, gye- és jégközi, rugby, stb., c) *egyéb* sportokat, mint atlétika, úszás, korcsolyázás, síelés stb., amelyeket erő és idősportoknak is nevezhetünk.

Kombattáns sportokon azokat a sportágakat értjük, amelyekben a versenyzők fej, fej ellen küzdenek és ahol a versenyző nemcsak a saját fizikumában és pszichikumában rejlő akadályokkal kell, hogy megküzdjön, hanem szemben találja magát az adott ellenfél akaratával is, amelyet le kell győznie, hogy az eredmény elérhető legyen. A kombattáns sportoknál eszerint a gátlások száma és heterogénitása nagyobb, mint egyéb sportoknál, ahol adott ellenfél akaratával küzdeni nem kell, hanem csupán a saját testi és lelki

gátlásokat kell legyőzni. Ezért a kombattáns sportok az akaraterő kifejlődése szempontjából jelentősebbek.

A kombattáns sportok ismét egyes- és társas-kombattáns sportokra oszthatók aszerint, hogy egyenkint, fej-fej ellen vagy pedig többen összjátékkal és összműködéssel, többek ellen küzdenek. Az egyes-kombattáns sportokban a felelősséget az egyes osztatlanul viseli, a gátlások legyőzése egyedül az egyes versenyző osztatlan feladata, viszont az elért eredmények dicsősége is osztatlanul őt illeti. A figyelem és az akaraterő megfeszítése a verseny folyamán szakadatlanul próbára van téve és a verseny haladásával a finis felé való közeledésével, fokozatosan erősödik. A társas-kombattáns sportoknál az akaraterő feszítése rendszerint megoszlik azáltal, hogy részben áthárul a társra és ennél fogva kisebb tényezőt jelent és kevesebb szerepet játszik a verseny lefolyásában. Az egyes-kombattáns csak osztatlanul, önmagára támaszkodhatik, tehát akaraterő megfeszítése intenzívebb kell, hogy legyen. Csak egyedül győzi le az akadályokat, tehát erő kifejtése nagyobb.

Ha többen oldanak meg egy feladatot, a felelősség megoszlik és a nehézségek sem torlódnak úgy össze, mert megoszlanak a társak között. Általában meg van az emberi természetnek az a sajátsága, hogy míg az eredményt szereti egyedül, saját maga javára elkönyvelni, addig viszont a kudarcot szívesen áthárítja másra. Ebből az általános emberi gyengeségből származik a társas-kombattáns sport bizonyos fokú inferioritása az egyes-kombattáns sporttal szemben. Ezért nem fejleszt általában a társas-kombattáns sport a versenyzőben olyan akaraterőt, mint az egyes-kombattáns sport.

Ezzel szemben a társas-kombattáns sportnak olyan irányban van akaratfejlesztő jelentősége, ami viszont az egyes-kombattáns sportokból hiányzik. A társas sportok ugyanis nagymértékben fejlesztik a *kollektív szellemet*. A társas-kombattáns sportokban az egyedek le kell, hogy mondjanak a köz érdekében az esetleges egyéni dicsőséget eredményező akciókról, ami kétségtelenül nagy önuralmat igényel. Minden társas-kombattáns sportban számtalan alkalom adódik arra, hogy az egyén saját dicsőségére, hiúságának engedve, egyéni kiválóságának fitogtatására ragadtassa magát. Azokat az érzelmeket, amelyek ebből a vágyból fakadnak, és amelyek a külső hiúság és az önszeretet akaratgátló motívumainak tekinthetők, a társas-kombattáns sportban le kell, hogy győzzük, nehogy az egyéni akció az összműködés sikerét kockáztassa. Ezeknek az akaratgátló motívumoknak a leküzdése hatalmas akaratfejlesztő tevékenységet jelent és ebben az egy tekintetben a társas-kombattáns sportok az egyes-kombattáns sportokat felül is múlják az akaratfejlesztés szempontjából.

Természetesen, amidőn a kombattáns-sportokat egyéb sportokkal, pl. az atlétikával szemben kiemeljük, ez legkevésbé sem akar a többi sportok kisebbitése lenni, csupán azt kívánjuk leszögezni,

hogy az akaratfejlesztés szempontjából a kombattáns-sportokat magasabb rendűeknek tartjuk.

Azt sem akarjuk ezzel mondani, hogy a nem kombattáns-sportokhoz akaraterő nem kell. Ellenkezőleg, a marathoni futáshoz, amely talán az összes sportágak között mindenkor a legnagyobb csodálat és tisztelet tárgya volt, olyan hallatlanul nagy akaraterő kell, amely szinte emberfeletti már. Azonban nézetünk szerint éppen az a nagy különbség a marathoni futás vagy bármely hosszú távfutásnál kifejtett akaraterő és a kombattáns akaraterője között, hogy az előbbi teljesen egyirányú és egyoldalú, míg az utóbbi differenciált. A marathoni futásnál pszichikai gátló motívumok alig szerepelnek. A küzdelem csaknem kizárólag a fizikum gyengeségében rejlő akaratgátló motívumok ellen irányul. Ennek a küzdelemnek a nagysága óriási lehet és egészen az ájulásig fokozható, sőt volt már példa rá, hogy a cél után a marathoni futó holtan esett össze, minek folytán fel kell tételeznünk azt, hogy a szenvedések széles skáláját kellett végigéreznie és leküzdenie, amíg akaratával a fizikumot túlfeszítette azon a határon, amely a fizikai teherbírás maximumát jelzi. Ez előtt az akarat előtt kalapot kell emelni ugyan, de mégis azt kell mondanunk, hogy nem ez a küzdelem az, ami általános érvényű akaraterőt eredményez.

Az a küzdelem, amit a marathoni futó saját fizikuma ellen a versenyen végez, csak ritkán, évente egyszer-kétszer produkálható, tehát állandóan visszatérő és gyakori cselekvést, folytonos küzdelmet az akaratgátló motívumok ellen nem jelenthet, a gátló motívumok elleni küzdelmet szokássá, második természetűvé nem nevelheti és így végeredményben nem lehet az ember jellemére olyan átalakító hatással, mint az állandóan űzött és napról-napra gyakorolt kombattáns-sport.

Az erő- és idősportoknak a lényegéből hiányzik az a harc, ami bizonyos lelki küzdelemmel és lelki megerősődéssel jár. Az atlétika, korcsolyázás, úszás stb. többnyire csak a fizikum akaratgátló motívumai ellen folytatott küzdelem. Az az akarat, ami az izmok feszítéséhez, az ügyesség és izomerő fokozásához szükséges, nem olyan komplex és nem annyira általános érvényű, mint a kombattáns sportokban a pszichikai gátló motívumok legyőzésével kialakuló komplex akarat.

Abból a premisszából kiindulva, hogy a tiszta amatőr-sport lényege az akaraterő kifejlesztése a nemes, az ideális, az erköTcsi jó felé, azokat a sportokat kell a legtökéletesebbeknek tartanunk, amelyek a legdifferenciáltabb és legheterogénebb akaraterőt hozzák létre. Ezek az egyes-kombattáns sportok, azután jönnek a társas-kombattáns sportok és végül azon erő- és idősportok, amelyeknél az akarat inkább csak fizikai gátlásokkal áll szemben.

Vizsgáljuk meg, hogy a legismertebb egyes-kombattáns sportágakban, a vívásban, a teniszben, a birkózásban és az ökölvívás-

ban milyen arányban oszlanak meg a fizikai és pszichikai gátlások.

A *vívósporthoz* közönséges értelemben vett izomerő nem szükséges, sőt az izmok túlféj lettsége, az úgynevezett «biceps»-szerű izmok egyenesen akadályozzák a vívótechnika kifejlődését. A finoman árnyalt izomzat, a közepsúlyú termet a legalkalmasabb ahhoz a fürge és rendkívül gyors mozgáshoz, amit a vívás igényel. Mindezekből folyik, hogy a vívás nem közönséges értelemben vett nehéz fizikai munka, hanem éppen ellenkezőleg, könnyű és finom mozgásból áll. A nehéz fizikum nem igen alkalmas erre a sportra. Ebből kifolyólag a fizikai gátló motívumok a vívósporthoz nem annyira a fizikai gyengeség leküzdésében, mint inkább a technikai nehézségekben merülnek fel. A vívás a fizikumtól sem nagyfokú izomzatot, sem különösebb fizikai erő kifejtést nem igényel, ellenben annál jobb és erősebb idegrendszerrel és kitűnő reflexekkel. Az idegrendszer gyöngesége viszont olyan fizikai gátló motívum, amely néha elháríthatatlan akadályt állít a vívó elé, éppen a pszichikai gátlások nagy száma és sokfélesége miatt.

A fizikai gátlás a vívósporthoz főleg a technika bonyolultságában és magasfokú fejlettségében rejlik. A vívótechnika elsajátításához hosszú évek kitartó munkája kell, éveken keresztül tartó, állandó, szorgalmas tréning, mindennapi, gyakori, apró cselekvések, amelyek az akaratgátló motívumoknak leküzdését lassankint szokásunkká teszik.

Vizont a technika fogyatékosága olyan erős akaratgátló motívum, ami a tudat alatt könnyen akarati defektust, hisztériás jelenségeket okozhat.

A pszichikai gátlások a vívásban a legszámosabbak és a legheterogénebbek az összes sportágak között. Az ellenfél akaratát, amely állandó aktivitásban van, a versenyzőt állandóan ugrásszerű ráeszmélésekre készíti. A gyors mozgás, a könnyű kis penge pillanatnyi lendülése, a helyzet gyors felismerését teszi szükségessé, miért is az azonnali elhatározást és cselekvést a versenyvívó természetévé neveli. A figyelem állandó megfeszítése, amely a tudat fókuszából egy pillanatra sem engedheti távolodni az összes akciók és kontraakciók lehetőségét, az akaratot arra készíti, hogy szakadatlanul uralkodjék az appercepció felett.

Amellett azonban, hogy a verseny vívó a saját fizikai és pszichikai gátló motívumaival, továbbá a vele szemben álló ellenfél akaratával küzd, küzdenie kell azokkal a pszichikai gátlásokkal is, amelyek a saját és ellenfél személyén kívül álló oldalról jönnek: a versenyzsűri tévedéseivel.

A zsűri ténykedése, mint akaratgátló motívum, az összes korbattáns sportoknál szerepet játszik, de egyetlen egy sportágban sem olyan nagy mértékben, mint a vívásban. A zsűri ténykedése a vívósporthoz a legirrealisabb, mert az akciók gyorsasága, a fegy-

ver finom, keskeny volta szinte lehetetlenné teszi az emberi szem gyarlóságánál fogva a pontos megítélést. A legmérsékeltebb számitással is mintegy 10—20 százalékra tehető a zsűri jóhiszemű tévedése a találatok tekintetében. Hozzászámítva most ehhez a találat érvényességének kérdését, amely az ütem időben megfelelő vagy elkésett voltától függ, az ítékezés realitása még azáltal is csökken, hogy a zsűri-elnök figyelme meg kell, hogy oszoljék a találat érvényessége és az ütem helyessége között. Azért beszélünk csak jóhiszemű tévedésekről, mert a szándékosságot és rosszhiszemet amatőr sportemberről feltételezni nem akarjuk. De, sajnos, létezik jóhiszemű elfogultság, ami alól kevés ember tudja magát teljesen kivonni. Ez az elfogultság, melyhez hozzájárul esetleg a zsűritag hiúsága is, arra készíti a gyengébb bírót, hogy kétes esetben a nevesebb vívó javára döntsön, mert a tekintélyesebb vívó kritikájától jobban fél és protestálása többet árthat bírói tekintélyének, mint a kevésbé neves vívóé.

Minden téves ítélet súlyos akaratgátló motívum a versenyző pszichéjében. És minden további tévedés mértani arányban növeli a versenyző csüggedését és elkedvetlenedését. Ezt az akaratgátló motívumot is le kell azonban küzdeni, bár ez talán az összesek között a legnehezebb küzdelem. Könnyen elképzelhető, hogy az a versenyző, aki legyőzte saját fizikai és pszichikai gátlásait, legyőzte az ellenfél akaratát is és sikeresen végrehajtott egy akciót, amikor a zsűri tévedésből az ő terhére ítéli meg azt, olyan feszült idegállapotba kerül, hogy valóságos emberfeletti akarat erő kell önuralmának megőrzéséhez.

És mégis éppen ez a nehézség emeli a vívósportot minden más sport fölé. Az a vívó, aki meg tudott birkózni a zsűri tévedéseivel és legyőzte azt az akarat gátlást is, amit a zsűri állandó tévedése okoz, az akarat erő olyan magaslatára emelkedett, hogy vele szemben az élet nagyobb akarat gátlásokat nem produkálhat.

A *teniszsportban* a fizikai gátlások nagyobbak és a pszichikai gátlások kisebbek, mint a vívósportban.

Egy öt szettes mérkőzés, legelső klasszisú versenyteniszezők között, némelyek számítása szerint majdnem annyi futást igényel, mint a marathoni távolság, természetesen azzal a nagy különbséggel, hogy a teniszező közben gyakori megállásokkal pihen. Mindenesetre nagy fizikai teljesítmény az ilyen mérkőzés, nemcsak azért, mert sokat kell futni, hanem azért is, mert amellet állandóan ütni is kell a labdát és pedig sokszor erővel.

Emellet a fizikai gátló motívumok — a víváshoz hasonlóan — óriási jelentőséggel bírnak a technikai felkészültség tekintetében is. A tenisztechnika talán még több gyakorlást, szorgalmat és kitarlást igényel, mint a vívótechnika. Az ütések sokfélesége és árnyalati finomsága miatt a technika fogyatékosága súlyos gátlási motívum.

A pszichikai gátlások szerepe a vívósporthoz viszonyítva cse-

kélyebb és többnyire a technika hiányosságaival függ össze. Az indiszponáltság egyik főoka a teniszversenyen rendszeren egy-két hibás ütés, amely megzavarja a gyenge akaratú versenyző akaratérőkifejtését. Ennek leküzdése tehát igen nagy szerepet játszik a teniszversenyben.

A vonalbírói tévedések azonban minimálisak és ritkán lehetnek döntő befolyásnak a verseny kimenetelére.

Viszont az ellenfél akarata, a fogások, a trükkök nagy szerepet játszanak a teniszsportban is. Az ellenfél kiismerése, szándékának felfedezése és az az ellen felhasználható eszközök a figyelmet a teniszsportban is igénybe veszik, de megközelítőleg sem olyan mértékben, mint a vívásban. Az ellenféltől való távolság és ennek folytán az akciók időbeli egymásutánjában való különbség, a teniszsportban sem az idegeket, sem a figyelmet nem feszítik olyan mértékben, mint a vívóspornál. Amíg a labda az ellenfélhez és az ellenféltől a versenyzőhöz visszaér, olyan intervallum adódik, amely könnyen lehetővé teszi a versenyzőnek azt, hogy időközben figyelmét koncentrálja. Ezzel szemben a vívásnál az akciók gyors egymásutánja a figyelem sokkal nagyobb megfeszítését követeli.

A *birkózásnál* a fizikai gátlások hatalmas erővel lépnek fel. A fáradtság, amely hatásában majdnem az elviselhetetlen fájdalommal ér fel, a végső kimerültség közvetlen érzése, amit a birkózó a küzdelem alatt többször is átérezhet, óriási feladatok elé állítja a versenyzőt. A fizikai gátlások legyőzése pillanatoktól függhet, mert pillanatok alatt erőt vehet magán és ezzel győzhet.

A kezdeményezés kockázatossága, amelynek folytán a birkózó a nyilván gyengébbtől is vereséget szenvedhet, a különös pszichikai akaratgátló motívumok közé sorolható. Ugyancsak ide számíthatók azok a hatások, amelyeket az ellenfél gyors akciói meglepetészerűen okozhatnak, ami szükségessé teszi az állandó figyelmet, a tettekrezséget és gyors elhatározást.

Ugyanide tartozik a közönség egyrészt fanatizáló, másrészt terrorizáló viselkedése, amely utóbbi könnyen kiválthatja a versenyzőből a pszichikai gátlások motívumát. A bíró ténykedése az elnyomatás érzését keltheti fel benne, különösen idegenben, ha a bíró őt pl. az akció hiánya miatt figyelmezteti, holott érzi, hogy állandóan ő a kezdeményező fél és az ellenfél az, aki hátrálásával és állandó védekezésével az akciók kifejlődését sorban lehetetlenné teszi. Ugyancsak súlyos akaratgátló motívumként szerepelhet a bírói igazságtalanság akkor, amikor végre sikerül a versenyzőnek egy teljesen szabályos fogás és érzi, hogy feltétlenül tussolni tudná az ellenfelét, mielőtt azonban az akció végrehajtását befejezné, a bíró az ellenfél elengedésére utasítja, vagy az akciót mint erőszakost lefújja.

De nagy szerepe van a bírói tévedésnek vagy igazságtalanságnak, mint akaratgátló motívumnak akkor is, amidőn a bíró nem

hajlandó észrevenni az ellenfél durva, szabálytalan fogását. Ennek nyomán erős fájdalomérzet léphet fel, ami szinten különös akarategátló motívum a birkózó sportban.

Meg kell említenünk végül, hogy a birkózás — meg a legszabályosabban végrehajtva is — bizonyos fájdalomérzeteket vált ki, amelyek a vívó- és teniszsportban jóformán ismeretlenek és ezekkel kapcsolatosan fellép a birkózónál a komoly sérülés elszenvedhetőségének gondolata. Alig van ugyanis olyan birkózó, aki legalább eeyszer-kétszer súlyosan meg ne sérült, volna. Az elszenvedett sérülések és az azokkal járó fájdalom, mint tudatalatti képzetek és érzelmek, repró dukált atnak és ezáltal meglehetősen súlyos pszichikai gátló motívumot képeznek az akarat kifejlődésében.

Az *ökölvívásban* a fizikai gátlások szintén erőteljesen lépnek fel, de más természetűek, mint a birkózásban. Az ütések fārasztják a szívet és ennek következtében jöhet létre az úgynevezett «groggy», amely olyan boxolót jelent, aki már tántorog, ütőereje nincsen, alig van öntudatánál és csak akaratának maradványai tartják még a lábán. Ha még egy erélyes ütést kap, a földre kerül és esetleg kiszámolják.

Azonban ezeket a fizikai gátlásokat erős akarral leküzdheti. A «groggy» kihúzhatja a küzdelmet gongütésig és akkor pihenhet, pihenő alatt pedig felfrissítik. Ha a földre kerül, 9 m.-percig feket és így kis lélegzethez juthat, amit meg is ismételhet és ezzel az időt ismét kihúzhatja. Végül clinchbe mehet (átkarolás) és míg a bíró szétválasztja, múlik az idő.

Egyszóval az ökölvívó ezeket a hatalmas fizikai gátlásokat, amelyek már csaknem megállítják a túlfeszített szív működését, szívóssággal, kitartással és jó beosztással legyőzheti, ami által hatalmas akarterőről tesz tanúságot.

A pszichikai gátlások az ökölvívásnál általában hasonlatosak a vívásban előfordulókhöz. Az ütem itt ugyan gyorsabb, több a váratlan meglepetés, a hirtelen ütés, viszont az ütés legfeljebb egy pont előnyt jelent, ami nem olyan fontos, mint a vívásnál, mert az utóbbinál öt pont közül esetleg ez lehet a döntő. Az ökölvívásnál a csak egy pontot jelentő ütés sohasem válik döntővé. A rosszabb boxoló ütése kevésbé veszedelmes és a jobbik nem lesz tőle «groggy», legfeljebb egy pontot kap, amit később be tud hozni. A vívásnál nincs különbség a rossz vívó által szabálytalanul vagy véletlenül beadott tuss és a jó vívó által szabályosan, öntudatosan, sőt bravúrosan bevitt tuss között. És ha az ötödik tusról van szó, úgy a rosszabb vívónak egy véletlen csuklómozdulata döntő pontot eredményezhet.

Az ellenfél által kezdeményezett akciókban és kontraakciókban rejlő pszichikai gátlások lényegében az ökölvívásnál is ugyanazok, mint a vívásnál, de az általuk okozott gátló motívumok könnyebben legyőzhetőek. Kevesebb támadási és több védekezési lehe-

tőség van, mint a vívásnál. Dukkolás, elugrás, keresztül ütés, kevésbé érzékeny és pontozás szempontjából nem számító testrészekkel való védekezés a boxolásban mind lehetséges, míg a vívásban parírozni kell. Ugyanis az ökölvívót, aki állat válla közé jól behúzza, azonkívül öklével is védi magát, míg könyöke a rekeszizmát takarja, vagyis helyes állásban van, nagyon nehéz döntően megütni. Ezzel szemben a vívónak úgyszólván egész teste, illetve felsőteste állandóan veszedelemben forog és annak bármely részére kapott tuss pontot jelent terhére.

Végül fennáll az ökölvívásnál is a bírói igazságtalanságnak, mint pszichikai gátló motívumnak lehetősége azzal, hogy a bíró szabálytalanság miatt leinti a versenyzőt olyan esetben, amikor nem követett el szabálytalanságot, viszont az ellenfél szabálytalanságait észrevenni nem hajlandó.

Összefoglalva az egyes-kombattáns sportokról mondottakat, azt látjuk, hogy ezekben a sportágakban a fizikai és pszichikai gátlások többé-kevésbé egyenlő mértékben oszlanak meg és jutnak érvényre, mégis azzal a különbséggel, hogy a vívásnál és a tenisznél a pszichikai gátlások vannak előtérben.

Bár Payot-nak végeredményben egészen téves felfogása van a versenysport lényegéről, azt hívén, hogy a versenysport nem egyéb, mint durva izommunka, azt a megállapítását még sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a súlyos fizikai megerőltetéssel járó versenysport kizárja és lehetetlenné teszi a komoly szellemi munkát. Ha nem akarunk az elfogultság hibájába esni, úgy nem mehetünk el behunytt szemmel emellett a megállapítás mellett. Első látszatra csaknem megdönthetetlennek látszik az az igazság, hogy minél súlyosabbak valamely sportágban a fizikai gátlások, annál kevésbé egyeztethető össze annak a művelése a komoly szellemi munkával. Amde — amint láttuk — kombattáns sportoknál a fizikai gátlások részben pszichikai gátlásokkal váltakoznak és helyettesíttetnek. A kombattáns sportok egyikére sem lehet azt mondani, hogy az kizárólag fizikai gátlásokat állítana a versenyző elé. Talán a birkózás az, amely a legerősebb fizikai gátlásokat emeli, ennek dacára Platon, a görög bölcselő, emellett, hogy az isthmosi versenyen díjat nyert a birkózásban és megkoszorúzták, «az emberiség legnagyobb gondolkozója» jelzőt érdemelte ki filozófiai remekműveivel.

Az a kérdés, hogy valamely sportág versenyszerű üzése kit és mennyire akadályoz a szellemi munkában, teljesen egyéni szempontból bírálendő el. A gyengébb fizikumú szellemi munkásokat a versenyszerű sportolás esetleg kimerítheti oly mértékben, hogy szellemi munkájuk emiatt hátrányt szenved, bár ez szabályként semmiesetre sem állítható fel. Mindenekelőtt a tréninget túlzásba vinni már a versenyzés szempontjából sem szabad és a túltrenfrozás magát a versenyeredményt teszi kockára. Minél szaksze-



rúbben készül valaki versenyzésre, annál inkább be tudja tartani a helyes mértéket.

Emellett a versenyzés időszaka az ifjúkorra esik. A legtöbb sportágban csak az ifjú években lehet eredményesen versenyezni és ezeknek az éveknek eltelte után a versenyző visszatér az egészségi sport művelésére. Viszont a nagy szellemi alkotások ideje rendszerint nem az ifjú-, hanem a férfikor, amikor már amúgy is túl van az ember a versenyzések időszakán.

Mindezt egybevetve a kombattáns sportok egyetlen ága sem okozhat helyesen felfogott tréning mellett olyan kimerülést, amely a fizikai fáradtság folytán a szellemi munkát lehetetlenné tenné. Maguk a versenyek ugyan óriási megerőltetéssel és nagyfokú fizikai és szellemi kimerüléssel járnak, de az amatőr sportember egy évben legfeljebb 5—6 versenyen vesz részt és így a versenyek aránylagosan csekély száma az általuk okozott nagy kimerültség mellett sem lehet akadály a rendszeres és komoly szellemi munkának.

A kevésbé erős fizikumú szellemi munkások részére pedig ott van a vívás és tenisz, mint versenysport, mert ezeknél a fizikai gátlás lényegesen csekélyebb jelentőségű. Igaz ugyan, hogy a teniszhez a leghosszabb és legkitartóbb gyakorlás szükséges. Elsőrendű szakértők állítása szerint legalább öt esztendő kell ahhoz, hogy valaki a tenisztechnikát tökéletesen elsajátítsa. Ez alatt az öt év alatt pedig napi két-három órai tréningre van szüksége a nappali órákban. Emiatt végeredményben a teniszsportot versenyszerűleg csak nagyon kevesen űzhetik, mert kevés amatőrnek nyílik lehetősége arra, hogy rendszeres foglalkozása mellett napközben két-három órát szenteljen a sportnak.

A szellemi munkások ideális amatőrsportja a tenisz mellett a vívósport. Hogy a fizikai gátlások az összes kombattáns sportok között a vívásban a legcsekélyebbek, azt bizonyítja az a körülmény, hogy 40 éven felül versenyszerűen és eredményesen űzni csak a vívósportot lehet. Sőt, szinte azt mondhatjuk, hogy a verseny vívó abban a korban fejlődik ki igazán és éri el a versenykarrierjének csúcspontját, amikor a többi kombattáns sportok már alig űzhetők. Ez utóbbi körülmény viszont önmagában bizonyítja azt is, hogy a vívásban a pszichikai gátlások a túlnyomóak. Ezért lehetséges az, hogy a rutinizott és hatalmasan kifejlett akaraterejű «öreg» versenyző legyőzheti a 20—25 éves fiatalot, jóllehet az utóbbi összehasonlíthatatlanul gyorsabb, fürgébb és rugékonnyabb. *Az akaratereő szerepe a versenyvívásban nagyobb és fontosabb, mint a testi ügyesség és rugékonyság szerepe.* Igaz ugyan, hogy a versenyvívás legalkalmasabb talaj a hisztériás jelenségek kiváltására is. A pszichikai gátlások sokfélesége számtalanszor elviselhetetlen nyomásnak és feszülésnek teszi ki az idegrendszert. A figyelem nagyfokú megfeszítése, a tudatalatti képzetek és érzetek gátlásainak a sokasága, de főleg a versenybírák tévedései, tökéletesen egészséges és erős idegrendszert

követelnek a vívótól. A legkisebb ideggyengeség vagy degeneráltság azt a veszedelmet rejt magában, hogy az akaratérő egyenesvonalú fejlődése helyett gátlásos fejlődést, hisztériás jelenségeket eredményez, melyek olyan messzemenőek is lehetnek, hogy szinte üldözési mániává, búskomorsággá fejlődnek. Ezért gyenge idegzetű embernek a versenyvívás semmiképpen sem tanácsolható.

Azt hisszük, hogy a fentebbiekben elfogadhatóan bizonyítottuk, hogy a versenysport — és pedig nemcsak a kombattáns, hanem az egyéb sportok is, többé-kevésbé fejlesztik az akaratérőt és hogy a kombattáns sportok differenciált és heterogén akaratérőt fejlesztenek, amely általános érvényű s az élet minden vonatkozásában megállja helyét. Emellett a lelki élet folyamata a nem egységesből az egységes felé halad. A kifejlődő differenciált akaratérő egy egységes egészbe foglalja az érzelmeket és a gondolatokat és ez az akarat lesz az irányítója és parancsolója a gondolkozásnak és az érzelmeknek. A lelkiélet hajója precíz kormányt és tökéletes kormányost nyer az így kifejlesztett akaratértőben s ezáltal a hajó iránya biztos és határozott lesz, ami a lelkiélet egységét jelenti.

# **HARMADIK TANULMÁNY**

**A SPORT FILOZÓFIÁJA.**

### III.

## A sport filozófiája.

**F**ILOZOFÁLNI köztudomásúlag annyit tesz, mint felszínre hozni a világra és életre általánosan, elvileg vonatkozó, a tudat mélyén rejtőző fogalmakat, megvilágítani a homályban levő egyetemes gondolatokat. Minden ember filozofál a maga módja szerint és minden embernek meg van a maga életbölcselete, ha nincs is rendszerbe foglalva.

Senki sincs, aki életében legalább egyszer-kétszer ne gondolt volna az emberi élet végcéljára és ne elmélkedett volna a boldogság vagy az erkölcsi törvény mibenléte felől. Amikor pedig az ember ezeket a nagy bölcseleti kérdéseket tudatosan vagy féligmeddig a tudat alatt átgondolja, igyekszik a maga apró, mindennapi élettel járó dolgait beilleszteni abba a rendszerbe, amelyet a bölcseleti kérdésekről önmagának alkotott. Egyszóval mindnyájan többé-kevésbé filozófusok vagyunk.

Amikor feltesszük azt a kérdést, hogy sportoljunk-e és ha igen, akkor pusztán egészségi, avagy versenysportot üzzünk-e, tulajdonképpen önmagunkhoz, mint filozófushoz fordulunk, mert azt akarjuk megállapítani, hogy a saját magunk alkotta filozófiai rendszerben milyen helyet foglal el a sport fogalma és hogy életbölcseletünkkel melyik fajtája kongruál: az egészségi vagy a versenysport?

Nem véletlen az, hogy a klasszikus görög világban együttesen találjuk a filozófia és a mai értelemben vett sport bölcsőjét. A görög filozófusok a sportolást tekintették az emberi tökéletesedés egyik legjelentősebb forrásának. A boldogság és erkölcs rugóit vélték felfedezni a test kultuszában, amely szerintük szorosan összefüggött és mindig együtt járt a lélek kultuszával. A görög ifjú nevelésében a torna és filozófia tanítása egyenlő fontosságú volt, párhuzamosan folyt.

A filozofálás pedig a régi görögöknek éppen igen kedvelt foglalkozása volt. A híres bölcselek utcákon sétálva oktatták az embertársaikat és a tereken, a nagyközönség előtt vitatkozva igyekeztek egymást meggyőzni bölcseleti világnézetük helyessége felől. Általában minden értelmes görög polgárnak kifejtett és rendszeres világnézete volt és ép úgy vallotta magát valamely filozófiai iskola hívének, mint manapság vallja magát minden ember valamely politikai irány követőjének.

A két legelterjedtebb és egymással szemben álló görög filozófiai

iskola volt Kr. e. a III. századtól kezdve az epikureusoké és a stoikusoké.

Az epikureusok azt vallották, hogy az ember végső célja a boldogság, míg ezzel szemben a stoikusok az ember célját a «jó»-ban és az «erkölcsi törvény» követésében találták és szerintük csak az erkölcsi törvény követésén keresztül vezethet az út a boldogságra.

Végeredményben ez a kétféle felfogás uralja ma is az embereket és pedig kinek-kinek alaptermészete, temperamentuma szerint. Az egyik ember nem jár fellegekben, jól találja magát az ő apró kis emberi dolgai között, bölcsen megelégszik a mindennapiság szűk körével, egyszóval a megelégedettségre, tehát a látható és érzékelhető boldogságra törekszik. A saját boldogságát szolgálja egész életén át. Az ilyen emberre azt mondják: reális, okos ember. A másik egész életében küzd, harcol, szenved ideális célokért, az ember nagy igazságaiért. Az ilyenre azt szokták mondani: «idealista» sőt néha azt is mondják, hogy «bolond».

Fogadjuk el ezt a két filozófiai nézőpontot kiindulási alapnak és vizsgáljuk meg: 1. az *epikureus*, vagyis a boldogságra törekvő, 2. a *stoikus*, vagyis az erkölcsi törvényre, mint Legfőbb Jó-ra törekvő filozófiai szemlélet szempontjából azt a kérdést, hogy sportoljunk-e és ha igen, egészségi vagy versenysportot űzzünk-e?

### 1. Az egészségi sport filozófiája.

Minden ember boldogságra törekszik. Ez a megállapítás egészen plauzibilis. De ha feltesszük azt a kérdést, hogy mi az a boldogság, akkor erre már sokkal nehezebb megadni a választ.

Ha van is valami, amit boldogságnak nevezhetünk, az semmi esetre sem található fel az anyagi javakban, mert olyan embert még senki sem látott, akit a vagyon valójában boldoggá tett volna. Az anyagiakban való hiány kellemetlen érzelmeket okoz, de ennek a megszűnése még nem jelentheti a boldogságot. A hiányérzés okozta fájdalom a hiány megszűnése folytán nem változik, mert minden hiány helyébe újabb hiányérzések támadnak, amelyek végtelenek és kielégíthetetlenek. Egyébként sem képzelhető a boldogság feltalálása valami negatívumban, vagyis a hiányérzés megszűnésében.

Amikor tehát az ember külső dolgokban a boldogságot nem keresheti és nem találhatja, akkor nyilván elvonatkoztatva a külső anyagi világtól, a legsajátabb belső énjében kell azt keresnie. Ezért a modern kor jelszava a kiegyensúlyozott lelki élet, ami körülbelül megfelel az epikureus világnézetnek. Ebben találja a modern gondolkodó ember azt az állapotot, ami a boldogságot megközelíti. Kérdés, hogy a kiegyensúlyozott lelki élet állapota miként közelíthető meg?

A modern gazdasági élet az ülő foglalkozások számát szaporítja. A technika haladásával az ember a testi munka szerepét áthárítja a gépre, miáltal az emberi munka mindinkább szellemivé

válik. A technikai élet fejlődése és a gépek előretörése az ember idegrendszerét sokkal súlyosabb erőpróbának veti alá, mint a régi világ életformái. Az élet lüktetése gyorsabb, a létért való küzdelem intenzívebb és mindez alkalmas arra, hogy az ember idegrendszerét aláássa. Különösen a nagyvárosi élet kezd lassankint tűrhetetlenné válni és egy sebesen forgó, nagy malomkerékhez hasonlítani, amely zúzza, rombolja és őrli az egyén idegeit.

Az idegrendszer kikezdése alapja a beteges, ingerlékeny és csüggeteg kedélyállapot fellépésének. Kézenfekvő tehát az a feltevés, hogy a kiegyensúlyozott lelki élet állapota nagyrészen az idegrendszer állapotától függ.

A kérdés fontosságát fokozza, hogy ez ma már nemcsak a szellemi munkások problémája. Az idegesség, mint beteges tünet, a technika haladásával a nagy tömegek problémája lesz. A határvonal a szellemi és testi munkás között élességéből mindinkább veszt és hovatovább százezrek és milliók szenvednek a lármás, dübörgő, kapkodó életmód idegpusztító hatása alatt.

A sportolás az általános, rendszeres és ütemes testmozgás következtében az egész szervezet megerősödését eredményezi, tehát erősíti az idegrendszert is. Az izmok megfeszülnek és az aktív használat folytán megedződnek. A tokszallagok ellenállása az izületerek körül fokozódik. A gyomor működése is a belek perisztaltikája a gyakori testmozgás folytán javul és ennek következtében az emésztés folyamata tökéletesedik. A mély lélegzetvétellel a tüdő jobban tágul, a mellkas kiszélesedik és az ellenállóképesség fokozódik.

A ritmikus mozgásban lévő izomrostok, az erősen működő tüdő, a fokozott vér- és nyiroknedvkeringés, az intenzívebb gyomor- és bélmozgás fokozza a szervezet összes alkotó sejtjeinek, tehát az idegsejteknek is általános anyagcseréjét. Bizonyos kémiai és biokémiai változás jön létre az egész szervezetben, tehát a cerebrális idegközpontban is, amely az érzés- és kedélyvilág székhelye.

Feltehetőleg ez a felfokozott, általános anyagcsere a magyarázata annak a jó hatásnak, amit a sportolás az ember kedélyvilágára gyakorol. A szellemi munkában kifáradt, melankóliára hajló, rosszkedélyű ember a szokott egyórás testedzés után először bizonyos tompaságot érez az idegrendszerében, azután izmaival együtt fel-frissül szelleme is, közérzete megjavul, mosolyog, helyreáll a lelki egyensúly. Hozzájárul ehhez, a sporttal kapcsolatosan fellépő eufória magyarázatául, az a jóleső tudat és büszkeségérzet, mely a központi idegrendszerben a jól és öntudatosan végzett sportolás folytán kellemes izgalmat létesít.

Még az olyan embereknél is, akik nem teljesen egészségesek, hanem valami szervi hibában szenvednek, mely mellett azonban a mérsékelt sportolás veszély nélkül üzhető, fellép ez a kellemes hatás. Az ilyen ember a megszokott sportolás elvégzése után úgy érzi, hogy duzzad az egészségtől. A jól végzett sport tudata az

egészség érzetét szuggerralja belé, megszabadul a betegség tudatától, elfelejti baját és harmonikus, kellemes érzés tölti be egész lényét. Ez a jó és kellemes közérzet pedig sokszor önmagában felér a legkitűnőbb gyógyszerrel.

Az öregedés megelőzésének is a sport a leghatékonyabb eszköze. Azt mondják az önszuggesztió hívei, hogy ismételjük naponta gyakran: fiatal vagyok és sohasem öregszen meg. Ámde a szervezet pusztán lelki szuggesztióval ifjúságában aligha tartható meg. Az öregedés maga biológiailag olyan folyamatot jelent szervezetünkben, amelynek eredményeként sejteink nedvtartalma, valamint nedvkeringése állandóan csökken és biológiai aktivitása mind alább hagy. A nedvtartalomcsökkenés okozza az öreg korban a csontok keményedését és úgynevezett porózitását, a bőr ráncosodását, az izmok elpetyhüdését s a biológiai aktivitás fogyásával az agy- és idegsejtekben fellépő elváltozásokat. Ez a biológiai folyamat pusztán szuggesztióval fel nem tartóztatható, még ha százszor ismételjük naponta önmagunkban, hogy fiatalok vagyunk, akkor sem. Ellenben a sportolás ritmikus testmozgása által felfokozott anyagcsere, a sejtek nedvtartalmának állandó felújítása, reális alapot és alkalmas talajt teremt az ilyen önszuggesztióhoz, mert feltételezhető, hogy a nedvtartalom csökkenését bizonyos mértékben akadályozza. Hogy most ehhez a sportolás jóleső öntudata járul, bekövetkezik a megifjodás érzete.

Valóban tapasztalati tény az, hogy az élete delén túl levő sportférfi, a rendszeresen végzett napi sportolása után, megelevenedni érzi petyhüdt izmait, a rugalmasság képzeete támad fel benne, kedélye derűs, vidám lesz, felejtí az öregséggel, az elmúlással járó szomorú érzéseket.

Ha igaz az, hogy a jókedv az örökifjúság titka, akkor igaz az is, hogy a jó közérzet és a jókedv a sportolás révén mintegy organizálódik bennünk. Lelki harmónia, kiegyensúlyozott lelki élet a rendszeres egészségi sportolás logikus következményei. A sport az embert vidámmá, kedélyessé, türelmessé és megértővé teszi. Általa a neme-sebb Én kerekedik felül bennünk. Az alantasabb érzések, a harag, a gyűlölködés, az irigység embertársaink iránt és általában a bennünk felhalmozódó minden rosszindulat a sportolás folytán kiengesztelődik és feloldódik valami eufórikus lelkiállapotban, ami az embert általában jobbá teszi és a boldogságnak nevezett állapothoz közelebb viszi.

Az egészségi sport, ezek szerint tehát, hathatós eszköze az egészségnek, az eufórikus kedélynek és az ifjúság megőrzésének. *Mindez azonban csak tisztán az egészségi sportra vonatkoztatható. Egészen más kérdés a sport a versenyzés szempontjából.*

## 2. A versenysport filozófiája.

Ha a versenyzésnek az *egészségre* való hatását vizsgáljuk, azt találjuk, hogy ez nem mindig kedvező. A versenysport nem egészségi eszköz, de feltételezi a teljes, százszázalékos egészséget és enélkül veszedelmet rejt magában a szervezetre nézve. A versenyzés ugyanis nagyfokú akaraterőkifejtés, ahol a lelkierő mindenképen felül kell, hogy múlja a testi erőt és ahol a lélek akarása a fizikumot olyan produkcióra készíti, mely rendesen felülmúlja a fizikum átlagos teljesítő képességét. Ez a küzdelem, amelyet a lelki erő a testi erővel folytat, néha káros reakcióval jár a fizikumra nézve és káros elváltozásokat idézhet elő, különösen a szívben és az idegrendszerben. Hasznos azonban sohasem lehet egészségi szempontból a fizikumra, mert minden körülmények között megerőltető teljesítményt követel attól.

Ugyanebből az okból kifolyólag nem szolgálhat a versenysport eszközzel arra sem, hogy az egyénben kiegyensúlyozott lelki állapotot, *eufóriát* teremtsen. A versenyzés által felidézett érzelmi hullámzások nem mindig alkalmasak a lelki egyensúly megteremtésére.

Könnyen elképzelhető, hogy ott, ahol a lelkierő megfeszítő tényezőinek a fizikum, ennek gyengesége miatt engedelmessé válni nem képes, a lelki egyensúlynak erős eltolódása lép fel, sőt, amint azt fentebb láttuk, ilyen esetben gyakran exaltait, sőt hisztériás jelenségek mutatkoznak a versenyzőnél. Ez pedig nem vezethet eufórikus állapotra, sem kiegyensúlyozott lelki életre.

A szenvedés a versenysport alkotó eleme. Attól a pillanattól kezdve, amidőn a sportember versenyzésre határozta el magát, a szenvedések végnélküli láncát vette magára. Az aszkéta életmód az első, de legkisebb lépés ezen a téren. Önfegyelmelés, önmérséklet, az akarat állandó és szünetnélküli fokozása, küzdelem a saját testi és lelki gyengeségeinkkel, ez a versenyző élete.

A boldogságnak, az eufórikus állapotnak tehát vajmi kevés szerep jut az ilyen életmódban. Ha megkérdeznők az amatőr versenyzőket, sokan azt vallanak, hogy őket a versenyzés nemhogy boldoggá, hanem egyenesen boldogtalanná tette. Mert, amíg az egészségi sport minden körülmények közt kedvezően hatva a szervezetre, az idegek elzsongításával határozottan kellemes testi és lelki állapotot idéz elő, addig a versenysportnál ezek a közvetlen, érzékileg is észlelhető, kellemes hatások nemcsak, hogy nincsenek meg, hanem éppen az ezekkel ellenkező, túlnyomóan bántó és kellemetlen érzések nyomulnak előtérbe. Aki tehát a versenyzéstől ilyen értelemben kellemes és boldog lelkiállapotot, lelkiélményt vár, az alaposan csalódik, mert a versenyzés fizikai reakciója számtalan rossz érzéssel jár.

Emellett bizonyos tekintetben *hálátlan* is a versenysport.



A filozófusok, a tudósok és a művészek, tehát a szellemi élet terén ténykedők alkotásait, a szellemi törekvések és akarások nagy produktumait az általános emberi felfogás és a köztudat a halhatatlansággal jutalmazza. Ezek az alkotások örökbecsűek és mint ilyenek kimagaslanak az emberiség történetében. Ezek az alkotások az emberi fejlődés hosszú útjának mérföldkövei. Ugyanakkor a versenysport legnagyobb erő kifejtései és produktumai nem jelentenek legkevésbé sem hajthatatlanságot sem abszolút értéket, mert sem időben, sem térben nem bírunk azzal a jelentőséggel, mint a filozófiai, tudományos vagy művészi alkotások.

Ebből a szempontból tehát hálátlan küzdelem és hálátlan teljesítmény az, amit a sportember hosszú évek fáradozása eredményeként, hatalmas testi és lelki küzdelemmel létrehoz. A szellemi élet terén a továbbfejlődés és a későbbi útmutató kövek sohasem homályosítják el a korábbi alkotásokat és útmutató köveket, míg a versenysportban elért eredmény csak addig bír sportértékkel és addig van sportbecse, amíg túl nem szárnyalták, le nem győzték, amikor is a feledés homálya rövidesen beborítja.

Végül az amatőrversenysportnak az általános felfogás szerint *materiális haszna sincs*, tehát ilyen értelemben nem is utilitárius. A tiszta amatőr sport teljesen érdeknélküli.

Amíg a szellemi élet nagyságainak a tiszteleten kívül többnyire az anyagi értékelés is osztályrészül jut és a szellemi élet produktumai a földi életben rendszerint javadalmazással is járnak, tehát aprópénzre váltódnak, addig az amatőr sportnál ez fogalmilag ki van zárva. Ezért az általános közfelfogás szerint nem hasznos, tehát nem is racionális.

Ha tehát a versenysport az egészségre nem hasznos, az eufórikus lelkiállapotot elő nem segíti, teljesítménye hálátlan és nem is utilitárius, mi hát akkor a versenysport értelme, mi a célja és van-e egyáltalában értéke? Mi az oka annak, hogy a mai materiális világban az amatőr sport fel tud virágozni és hogy vissza tudtuk idézni az emberiség történetében Hellász ragyogó korát, amikor a görög ifjak egész ifjúságukat szentelték és áldozták fel a versenysportért, melynek nem lehetett egyéb eredménye, mint a legjobb, bár igen ritka esetben a babér- vagy olajfakoszorú?

Kétségtelen, hogy az amatőr sport szellemét nagyfokú erkölcsi erő hatja át. Mert csak tiszta erkölcsös akarat készítheti az embert arra, hogy küzdjön olyan célért, amelyért csak ritkán, de legfeljebb röpké elismerést nyerhet jutalmul hosszas fáradozásáért, kitarásáért és szenvedéseieért. Az a körülmény, hogy az emberek tízezrei, sőt százezrei lelkesednek az érdeknélküli amatőr sportért, világosan mutatja, hogy az emberben erkölcsi erők dolgoznak, amelyek függetlenek a mai materiális kor szellemétől és amelyek örökkévalók az emberben.

Bár *Sokratesnek* csak a módszerét ismerjük tanítványainak

feljegyzéseiből, de ebből is megállapítható, hogy a görög filozófia legelső rendszeres művelője a «Jó»-t nem szubjektív, változó dolognak, hanem abszolútumnak tekintette, amely mindig létezett és az emberi elismeréstől függetlenül, örökké megmarad.

*Platon* már minden kételyt kizárólag leszögezi bölcséletében, hogy a jó mindennek az alapja és előfeltétele, hogy a világ folyása a «Jó» irányában történik, s a «Jó» mindennek a végcélja, de a kiindulási pontja is. Egyszóval a «Jó» idea, amely örökkévaló és változatlan.

*Aristoteles* szerint a «Jó» általában az, amire minden törekvés irányul; ez minden lény vágyódásának végső tárgya, ha öntudatlanul is.

A klasszikus görög filozófia bölcselői tehát, amint láthatjuk, világszemléletükben arra a konklúzióra jutottak, hogy az emberben, még a legelesettebben is, ha nem is tudatosan, de a tudat alatt, ott él lelke mélyén a «Jó»-ra való törekvés és hogy ez a «Jó»-ra való törekvés a világfolyamat magyarázata.

*Kant Imánuel*, az újkor legnagyobb bölcselője szerint, ez a «Jó»-ra való törekvés nem azért értékes, amit eredményez, hanem céljának elérésétől függetlenül is becses. Ezt a «Jó»-ra való törekvést, mint az ember etikai akarását, az erkölcsi törvény szabja meg, amely, mint objektív princípium, az akaratra kötelező. Az erkölcsi törvény kategorikus imperativusa a cselekvést önmagáért parancsolja, nem valamely elérendő célért. Az akarat pedig folyton, folyvást törekszik erre az erkölcsi törvényre, habár a földi életben azt soha el nem érheti.

Kant ezt az erkölcsi törekvést a «Legfőbb Jó»-ra való törekvésnek nevezi. A Legfőbb Jó pedig magában foglalja mind az erényt, mind a boldogságot, de csak szintetikus alapon, vagyis mint ok és okozat. Szerinte az epikureusok boldogságra való törekvése tévedésen alapszik, mert a boldogságra való törekvés önmagában az erkölcsi törvény megközelítését vagy elérését nem eredményezi. Ellenben a stoikusok azon világszemlélete, amely szerint az erény boldogságunkat okozhatja, bizonyos feltételek mellett helyes.

Valóban a boldogság fogalmát nem is az eufórikus állapot adja meg a szó mélyebb és bölcsőbb értelmében. Az *Aristoteles* által használt «eudaimonia» kifejezés nem is eufórikus állapotot jelent, hanem a lelki nagyságból fakadó ama benső nyugalmat, amely együtt járhat a legnagyobb megpróbáltatással, fájdalommal, szenvedéssel is.

*Az eudaimonia értelmében vett boldogság az, amit a versenysport hozhat, szemben az eufórikus állapottal. A Legfőbb Jó-ra való törekvés, mint kategorikus imperativus, hajtja az ifjút a versenysport küzdelmei és szenvedései felé. Ez a teljesen ideális, eszmei és minden érdektől mentes erkölcsi akarási a versenysport igazi értelme, lényege.*

Ezért helyeztek olyan nagy súlyt a görög bölcssek a test

kultuszára és az ezzel kapcsolatos versengésre. Mert azt tanították, hogy ez a versengés erkölcsi erőre, lelki nagyságra neveli az embert és ezzel közelebb hozza a «Jódhoz, vagyis az erkölcs és boldogság szintéziséhez.

Az amatőr-sport tehát a Legfőbb Jó-nak, mint a legmagasabb emberi eszmének áll a szolgálatában. Az embert ideális eszmékért való küzdelemre tanítja, az emberben kifejleszti a tiszta és ideális, tehát minden anyagi vonatkozástól mentes célokra való törekvést.

Az az erkölcsi érték, ami a Legfőbb Jó-ra való törekvésben van, adja a lényegét, de egyszersmind a magyarázatát is az amatőr-versenysportnak. Ez adja az erőt ahhoz az aszkétizmushoz, ami a versenysportban megnyilvánul. Ez magyarázza meg az önként vállalását annak a nagyfokú testi és lelki szenvedésnek, amely megnyilvánul a modern versenysportok számtalan ágában. Ez magyarázza meg azt a lelki nagyságot, amely mérhetetlen teljesítményekre készíti a törekeny fizikumot. Ez az erkölcsi erő nyilvánult meg Euchidásban, a görög ifjában, aki a plátei csata után Kr. előtt 479-ben Pláteából Delfibe és onnan visszafutott s még naplemente előtt megérkezvén, üdvözölte polgártársait. Majd átadva a Delfiből hozott szent tüzet, lelkét kilehelve összeesett (Plutarkos).

Mindezekből nyilvánvaló, hogy csak azok az emberek születtek a versenysportra, akiknél a Legfőbb Jó-ra való törekvés és az etikai akarás nagy mértékben ki van fejlődve. Akik nem riadnak vissza a versenyzéssel járó aszkétizmustól és a versenyzéssel járó fizikai reakcióktól. Akiknek életéből a versenyzéssel járó szenvedés kellemetlen érzete nyomtalanul eltűnik és megmarad tisztán az erkölcsi eredmény: az akaraterő és önbizalom fokozatos megszilárdulása, a lélekben való nemesedés, mint külsőleg nem érzékelhető, de saját, legbenső énjében a versenyző által pontosan megmérhető olyan erkölcsi javak, melyeknek megszerzése sokkal nagyobb lelki örömet és megelégedést okoz, mint bármely fizikai jólét.

Egyszóval, akinek alaptermészete az epikureus világnézet felé hajlik, akinek életbölcselete megelégszik az eufórikus állapottal, az sohase próbáljon versenyezni, hanem maradjon meg az egészségi sportnál. Viszont azok, akik a stoikus világszemlélet felé hajlanak és az eudaimóniára törekszenek, versenyezni fognak, mert ellenállhatatlan belső szükséglet hajtja őket a versenysport aszkéta örömei felé és nem elégedhetnek meg azzal az eufórikus állapottal, mélyet az egészségi sport önmagában nyújt.

Fontos, hogy a sportember hamar tisztába jöjjön önmagával és amikor az élet az egészségi sport és versenysport választójára sodorja, ott saját életbölcseletének, világszemléletének helyes felismerése szerint válassza meg sportolásának módját. Számtalan esetben látjuk azt, hogy sok hiábavaló munkát, küzdelmet, szen-

vedést takaríthatott volna meg egyik-másik versenyző, ha idejében megértette volna? hogy mi a versenysport lényege. Ha idejében megvizsgálta volna azt, hogy a versenysport természete megfelel-e a saját életbölcseletének. Hányszor látjuk, hogy éveken keresztül való tanulással ragyogó technikára szert tevő sportember, egy-két verseny próbálkozás után elkedvetlenedve, sőt elkeseredve, ott hagyva a porondot, átkozva a sportot, az időt és fáradságot, amit arra fordított. Ezek csak önmagukra vethetnek! Sem a versenysport lényegét nem ismerték fel, sem pedig saját lelki konstrukciójukkal nem voltak tisztában, mielőtt a versenyzéshez hozzáfogtak volna.

Öncélúság és önértékűség jellemzi az amatőrversenysportot. Öncélú azért, mert semminemű materiális érdeket nem szolgál, önértékű pedig azért, mert az erkölcsi eszmével, mint ősertéssel kapcsolatos. Ha most ezzel szemben azt mondjuk, hogy az egészségi sport eszközcélú és eszközértékű, ez semmiképpen sem jelenti az egészségi sport lebecsülését. A versenysport üzése a nagyfokú erkölcsi erő mellett fizikumot és rátermettséget is igényel, melynek hiánya a legmagasabban szárnyaló erkölcsi erő mellett is fogalmi képtelenséggé teszi a versenyzést. Viszont az erkölcsi erőnek a fizikai erővel való párosulása sem determinál senkit a versenysportra, mert hiszen az emberben élő erkölcsi erők számtalan más úton is törhetnek a cselekvés mezejére.

A sportolás e kétféle kategóriája egyébként sem választható el a gyakorlatban exakt módon és egymásból maradék nélkül nem vezethető le. Először is minden versenyző űzi az egészségi sportot is, mielőtt és miután versenyzett, annál is inkább, mert a versenyzés bizonyos korhatárhoz van kötve, amelyen túl a fizikum már nem bírja el a versenyzés erőfeszítéseit. De a kimondott egészségi sportoló sportjából sem hiányzik bizonyosfokú versenyzés. A tréningpályán, a teremben, a nyilvánosság nélkül űzött sportnál is van mindig versengés: a kombattáns sportoknál az ellenféllel kell küzdeni, egyéb sportoknál a saját fizikummal, melynek természetes lustaságát és puhaságát kell legyőzni.

Amikor versenysportról beszélünk, mindig gondolunk annyiban az egészségi sportra is, amennyiben az a versenyzéssel határos. A kétféle kategória felállítása tehát tisztán logikai.

### **3. A tiszta amatőrség etikája.**

Az etika a filozófiának az az ága, amely kutatja, hogy milyen értéke van az emberi cselekvésnek az erkölcsi törvény, a Legfőbb Jó szempontjából. Az etika az igazságkeresés tudománya, mely a kritika eszközével bírálja az emberi cselekvésben levő igazságot vagy hazugságot.

Az amatőr versenysport szempontjából tehát az etikai problémának ez a lényege: megvizsgálni a kritika eszközével, hogy a ver-

senyzés, mint emberi cselekvés, gyakorlati megvalósulásában vonatkozásban van-e az erkölcsi törvénnyel, igaz-e, hogy a Legfőbb Jó-ra való törekvést tartalmazza és hogy van-e egyáltalában a való életben tiszta amatőrség? ·

A filozófia világában már régen eldöntött kérdés az, hogy a Legfőbb Jó itt a földön tökéletesen sohasem valósítható meg. A platóni abszolutizmus legmélyebb tökéletesítő je, Kant szerint, az emberi akarat folyton-folyvást törekszik az erkölcsi törvényre, mint a Legfőbb Jó-ra. A königsbergi bölcselő szerint ez az erkölcsi törvény, amely objektíve létezik, önmagáért van. Az akarat azonban a fizikai létben sohasem találkozna tik teljességgel az erkölcsi törvénnyel. A gyakorlati ész viszont keresi a megoldást, minélfogva az akarat és az erkölcsi törvény találkozását a végtelenbe haladásal képzei el, ami feltételezi a lélek halhatatlanságát. A lélek halhatatlansága és az Istenség létezése tehát a gyakorlati ész posztulátuma.

Ha tehát az emberi akarat, a legnagyobb bölcselők szerint, sohasem érheti el a földi életben az erkölcsi törvényt, akkor végeredményben soha semmiféle emberi cselekedet százszázalékosan erkölcsös nem lehet. A Legfőbb Jó-ra való törekvés tehát csak örök vágyódása, de egyszersmind elérhetetlen törekvése marad az embernek. A nagy emberi eszmék és ideálok után vágyódunk és törekszünk, de azokat megvalósítani a földi életben sohasem sikerül.

Az amatőrsport, mint ideális és érdekmentes törekvés, a legfőbb emberi jót kívánván szolgálni, mint emberi akará az erkölcsi törvénnyel tökéletesen sohasem találkozhatnak. Tiszta amatőrség a valóságban nincs, csak a végtelenségben, az örökkévalóságban és a halhatatlanságban valósulhatna meg, mintahogy minden érdekmentes, nagy, ideális emberi törekvés.

Ha tehát a tiszta amatőrség fogalma csak ideális elképzelés, felmerülhet az a kérdés, hogy van-e értelme és létjogosultsága? Az eszmei, ideális célokért való küzdelemben gyakran felmerül bennünk a kétely: folytassuk-e a küzdelmet avagy hagyjuk abba, mint céltalan, irreális dolgot? A küzdelem folytatása azonban sohasem függ attól, hogy milyen mértékben találjuk az eszmei küzdelmet reálisnak, hanem belső énünktől, amely lelki diszpozíciójánál fogva diktálja nekünk a Legfőbb-Jó-ra való törekvést.

A tiszta amatőrség csak ábránd s ha magunkat tiszta amatőröknek tartjuk, ez önáltatás. De semmikép sem lehet ebből arra következtetni, hogy a tiszta amatőrségre nem kell törekedni, mert az elérhetetlen ideál, még kevésbé arra, hogy az amatőrség helyett be kell vezetni a professzionizmust.

Az amatőrversenysportban rejlő etikai tartalom vizsgálásánál lássuk tehát elsősorban, hogy a közkeletű nyelvjárás hogyan határozza meg az amatőr fogalmát.

Akik a görög világ olympiai játékaiknak renaissance-án fára-

doztak, lelki szemeik előtt nyilván az. eredeti, ideális ógörög sport-szellemet tartották, amely Ladas és Melankomas lelki nagyságát véshette aranybetűkkel a sporttörténelembe. Legfontosabb feladatuk volt tehát, hogy az amatőrsportot a professzionizmustól elhatárolják és az utóbbit az olimpiai játékokból kizárják. Ezért a versenyszabályok sarkalatos pontja lett, hogy azt a sportembert, aki a versenyzésért vagyoni előnyt fogad el, a versenyekből ki kell zárni és az amatőrségtől örökre meg kell fosztani.

Amatőr eszerint az, aki sportteljesítményért pénzt vagy más anyagi ellenszolgáltatást el nem fogad, viszont az, aki pénzért versenyez, az professzionista. Az anyagi dotáció, mint egyetlen ismertetőjegy szempontjából alakult ki tehát a versenyzők két kategóriája: az amatőr és a professzionista. Ebbe a két kategóriába aztán belefoglaltak minden sportembert, gyakran még az oktatót is.

Ez a kategorizálás legfeljebb kiindulási pontul szolgálhat, de eredményre nem vezethet, mert merőben külső ismertetőjegyeken alapszik, holott az etikai tartalom kizárólag belső, lelki megnyilvánulás.

Bizonyára mindenki érzi, hogy ez a meghatározás, eltekintve külsőséges voltától, már csak azért is teljességgel elégtelen és nem fedheti a fogalmat, mert lényegében negatív. Eszerint egy nemleges körülmény állapítja meg a versenyző amatőr voltát, t. i. az a körülmény, hogy legalább külsőleg felismerhetőleg anyagi javakat nem kér és nem fogad el verseny teljesítményéért. Ez a negatív meghatározás etikai szempontból semmiképp sem merítheti ki a tiszta amatőrség fogalmát.

#### **4. Tiszta amatőr, álamatőr, professzionista, oktató.**

A külső ismérven alapuló kategorizálás helyett a lélektan szubjektív technikai segédeszközéhez, a tipizáló lélektanhoz kell fordulnunk, hogy a típusok összevetéséből az egyéni versenyzés erkölcsi értékét megállapíthassuk.

Míg a közkeletű felfogás külső ismérvek szerint többnyire így kategorizál: *amatőr*, *professzionista* és *oktató*, addig mi inkább a versenyzők két típusát kívánjuk itt megrajzolni: a *tiszta amatőrt* és az *átamatőrt*, s ezzel szemben a professzionista és az oktató kategóriájával csak abból a célból foglalkozunk, hogy tisztázzuk a fogalmakat és megjelöljük ez utóbbiak helyzetét a sporttársadalomban.

Láttuk, hogy az amatőr versenysport lényege az erkölcsi törvény akarása, a Legfőbb Jóra való törekvés. Láttuk, hogy az amatőrversenysport teljesen eszmei és ideális és hogy az, aki a magasabb ideáit nem hordja magában s akiben nem ég olthatatlanul a vágy ez után a magasabb emberi ideál után, az az amatőrversenysportra képtelen. A tiszta amatőr fogalmának meghatározásánál nem mellőzhető az utalás a tiszta amatőrsport eme lényegére. A tiszta amatőr

fogalmát tehát nem foglalhatjuk össze abban a nemleges megállapításban, hogy a versenyzésért anyagi javakat el nem fogad, hanem szükséges ehhez egy plusz, valami olyan többlet, ami az amatőr versenysport lényegéből önként adódik. Ez a plusz: az erkölcsi erő!

Mindazonáltal kétségtelen, hogy az erkölcsi erő, mint a tiszta amatőrség legfőbb kritériuma, külsőleg nehezen ismerhető fel és adott esetben igen nehéz helyzetben volna az a zsűri, melynek el kellene bírálnia valamely konkrét versenyzőnél azt, hogy az a bizonyos erkölcsi erő meg van-e benne és ha igen, milyen mértékben?

Bár kétségtelen, hogy egy ilyen fokmérő felállítása a lehetlenség körébe vágna, — mégis azt kell mondanunk, hogy etikai szempontból a tiszta amatőrség lényegét, mint pozitívumban, ebben az erkölcsi erőben kell keresnünk és csak ebben ismerhetjük fel.

*Tiszta amatőr tehát az, kit a versenyzésre kizárólagosan az erkölcsi erő és a lelki nagyságra való törekvés hajt és akit a versenyzésben csak az az egyedüli szempont vezetU hogy akarateréjét a Legjobb Jó irányában gyakorolja.*

Ha a versenysport lényege az erkölcsi erő és a Legfőbb Jó-ra való törekvés, akkor milyen helyet foglal el a professzionizmus a sport-világban?

Tudjuk, hogy a nehéz gazdasági viszonyokra való hivatkozással a legtöbb országban és így nálunk is bevezették a professzionizmust a sport számos ágában. Azt mondták, hogy a versenysport ma már olyan tökélyre fejlődött, hogy kiművelése és kifejlesztése az egész embert, illetve az ember egész idejét igénybe veszi. A legtöbb sportkiválóság úgy sem szentelheti idejét más foglalkozásnak, tehát meg kell szabadítani a versenyzőt az amatőrizmus béklyóitól. Meg kell hivatalosan és nyilvánosan engedni az anyagi dotációt és az üzletszerűséget, mert ellenkező esetben álamatőrség fenyegeti a versenysportot, ami lényegében sokkal veszedelmesebb az amatőr eszmére, mint a nyílt professzionizmus.

Ennek az okoskodásnak alapvető tévedése abban rejlik, hogy a versenysport lényegét az elért sporteredményekben látja, nem pedig az erkölcsi akaratban. Aki professzionista szemszögből nézi a sportot, annak nyilván csak egy a fontos, csak egy a lényeg, t. L. az, hogy minél jobban rúgják a labdát, minél jobb technikával birkóznak, minél jobb rekorddal atletizálnak. A professzionista nem lát egyebet a sportban, mint tisztán és ridegen csak az eredményt és legfeljebb a technikai készséget dicséri, amelynek a segítségével az eredmény eléretett. A professzionista sportszemléletből teljességgel hiányzik az, ami a versenysport lényege: a Legfőbb Jó-ra való törekvés.

Már pedig egyetlen magasabb emberi eszme szempontjából sem volt és sohasem lesz fontos az a kérdés, hogy a világ legjobb atlétája tíz centivel magasabbat ugrott, vagy hogy a világ legjobb úszója hány perc alatt úszta meg a száz métert, vagy hogy a világ legjobb

futballistája hány gólt rúgott egy félidőben. Szinte azt mondhatjuk, hogy az amatőr versenysportnak az elért sporteredmény csak másodrendű kérdése, de nem a lényege. Abban a nagyszerű lelki küzdelemben, amelyben az amatőr versenyző önmagát legyőzi, levetkőzi az összes emberi gyöngeségeket és mint igazi hős, a lelki erények heroizmusában győzedelmeskedik, az elért rekord nem lehet a főkérdés. Az idők távlatából bizonyára az a verseny emelkedik ki igazi nagy esemény gyanánt és lesz az igazi nagy cselekedet, amelyen a lehető legtöbb versenyző adta tanújelét akaraterejének és kitartásának, egyszóval lelki heroizmusának, nem pedig az, ahol hivatásszerű felkészültséggel a legmagasabbat ugrottak vagy a legvagyorsabb száz métert úszták.

A kérdés tehát a körül fordul meg, hogy mi ér többet az egyetemes, emberi nagy eszmék és ideálok szempontjából: a felfokozott testi ügyesség-e, vagy pedig a felfokozott lelki erő? Erre csak azt lehet válaszolni, hogy az utóbbi.

Ha pedig így van, ez a válasz eldöntötte azt a kérdést, hogy a professzionizmus milyen helyet foglal el a sportvilágban. A professzionista fel van mentve az amatőrség szabályai alól azért, hogy egész idejét, egész élete munkáját a testi ügyesség fejlesztésére fordíthassa. A professzionista tehát felfokozhatja testi ügyességét olyan mértékre, amelyet az amatőr sohasem érhet el. Ezzel szemben kenyérkeresetként űzi a versenyzést, nála tehát a versenyzés elsősorban kenyérkérdés. Ha jó eredményt ér el, jobban fizetik, ha rossz eredményt, rosszabb anyagi helyzetbe kerül, vagy el is veszítheti állását. A professzionistát tehát minden pillanatban, egész versenytévékenységében feltétlenül áthatja az a gondolat és az az érzés, hogy tevékenysége az anyagi helyzetének függvénye. Akit meg lehet fizetni azért, hogy jól tevékenykedik, az oda megy, ahol jobban fizetik tevékenykedését. Sőt elfajulás esetén meg lehet fizetni azért is, hogy adott esetben rosszul tevékenykedjék. A tevékenykedés és a megfizetés ezen okozati kapcsolata ellenkezik a versenysport erkölcsi ideálokra törekvő lényegével, továbbá a versenysport öncélú és önértékű természetével.

Aki figyelemmel kíséri a «profi»-sport napi eseményeit, az tisztában van azzal, hogy nemcsak magasabb fizetés ígéréssel «szipkázgatják» egymástól az egyesületek a sportembereket, hanem szószeros értelemben meg is vásárolják egymástól a játékosokat, amit a professzionista nemzetközi szabályok meg is engednek.

Ez az embervásár, habár csak képletes is, a lehető legmesszebbmenő módon ellenkezik az emberi méltósággal és minden etikai felfogásnak a legtisztább tagadása. Az etikai értékeknek sohasem lehet ára, azok sohasem lehetnek megvásárolhatók. Kant szerint az erkölcsiségnek méltósága (Würde) van, de ára (Preis) sohasem lehet. Ezért mondja: «Im Reiche der Zwecke hat Alles entweder einen Preis, oder eine Würde. Was einen Preis hat, an dessen Stelle



kann auch etwas Anderes, als Aequivalent, gesetzt werden; was dagegen über allen Preis erhaben ist, mithin kein Aequivalent verstatet, das hat eine Würde».

*Miután a professzionista sportból éppen azok az alkotó elemek hiányoznak (erkölcsi erő, a Legfőbb Jó-ra való törekvés), amelyekben a versenysport lényege rejlik, ana a következtetésre kell futnunk, hogy a professzionista sport tulajdonképpen nem is sport. A professzionizmus hívei természetesen ezt tagadják. Szerintük minden szellemi foglalkozásban, így pl. az ügyvédben vagy az orvosban is meg van az etikai tartalom, ez azonban nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy ezeket a foglalkozásokat keresetszerűleg űzzék.*

Vitathatatlan, hogy a bíró, ügyvéd, orvos, tanár, politikus stb. ténykedésében elsőrendű fontosságú az etikai elem, sőt alapjában véve még testi munkát sem lehet elképzelni az erkölcsi alap teljes, kiküszöbölésével. Az erkölcsi motívum mindenféle munkában, legyen az testi vagy szellemi, meg kell, hogy helyét találja, mert enélkül a munka nélkülözné az igazi értékét. Mégis azt kell mondanunk, hogy a lukratív foglalkozások kivétel nélkül eszközcéluak és eszközértékűek. Az ügyvéd, az orvos stb. foglalkozása bizonyos gyakorlati célt szolgál és végeredményben nem lehet elképzelni orvost beteg nélkül, ügyvédet ügy és ügyfél nélkül, tanárt tanítvány nélkül, politikust törvényhozás és kormányzás nélkül, amennyiben élethivatásszerű foglalkozásról beszélünk. Ezeknek a foglalkozásoknak az etikai tartalom mellett a gyakorlati célja is megvan és így egész természetesen fogja találni mindenki, hogy azokat kenyérkeresetképpen űzik.

A versenysport azonban tisztán öncélú és önértékű ténykedés. Egy cselekvési folyamat, mely az akaraterőnek az erkölcsi törvény irányában való kifejlesztését tartalmazza. A versenyfolyamat nem más, mint akaraterőtöbblet kifejlődése, amely önmagában erkölcsi érték és így önérték. Ennek a gyakorlása kenyérkeresetképen: fogalmi képtelenség. Egészen szimplán kifejezve: *nem lehet valakinek foglalkozása és kenyere az, hogy a saját akaraterőjét az erkölcsi törvény irányában gyakorolja.* Ha tehát elfogadjuk azt a premisszát, hogy a versenysport lényege az ideális, eszmei, Legfőbb Jó-ra törekvés, a konklúzió nem is lehet más, csak az, hogy amit profisportnak neveznek, az semmilyen vonatkozásban a sporttal nem lehet, tehát teljesen téves e fogalommal kapcsolatban a «sport» elnevezés.

A professzionista sport nem más, mint cirkusz, látványosság. Éppen annyira nincs köze a sporthoz, mint a cirkuszok és mulatóhelyek akrobatikus mutatványainak és éppen olyan távol áll a versenysport tiszta lényegétől, mint amilyen távol van a cirkuszok szelíd elefántjainak vagy idomított lovainak a produkciója.

Ezért jelentősége sem lehet több, mint a cirkusznak és nem elégít ki magasabb szükségletet, mint amely a «panem et circenses» jelszavát a római világban megszülte. Bizonyos tömegszükségletet

kielégíthet, de gyönyörködtetni csak azokat fogja, akik megelégszenek a minden lélek nélküli sporttechnikával és sporteredményekkel.

A nagytömegek előtt az amatőr sport igazi mélysége és eszmei célokért való küszködése csak nehezen, fokozatosan, a kultúra haladásával lesz érthetővé. Ezért a cirkusz sokáig népszerűbb és látogatottabb lesz, mint a tiszta amatőr sportverseny. Az amatőr versenyzésnek nem is célja és hivatása a közönség gyönyörködtetése, hanem kizárólag a versenyzők lelki életének fejlesztése, erősítése. Viszont a professzionista sportnak legfőbb hivatása a közönség szórakoztatása.

Az amatőr sport minden eredménye szoros nexusban van a nemzeti sportkultúrával és gyökerei mélyen nyúlnak le a nemzeti talajba. Minden amatőr a széles néprétegek általánosan elterjedt sporttudásán keresztül lesz kiválónak és a sok átlagos, közepes versenyző vállain emelkedik fel a magasba. Minden egyes amatőr sportágban a sok száz közepes sportoló egymással való küzdelme váltja ki a legtehetségesebb amatőrök eredményét, amiért is az amatőr versenysport eredményei mindig jelzik azt is, hogy milyen sport-szellem és milyen technikai tudás van a széles néprétegek között elterjedve. Ezért mondhatjuk, hogy az amatőr versenysport eredményei reprezentálják a nemzet kulturális fejlettségét a sport szempontjából.

Ezzel szemben a professzionista sport terén elért eredmények nem nyúlnak széles néprétegeken keresztül a nemzeti talajba, hanem vagy teljesen individuálisak, vagy pedig a professzionista sportolók tömeges és szerencsés találkozását jelzik valamely nemzet keretén belül. Végeredményben a professzionizmus csak keveseknek a sportját és testedzését jelenti, mert hivatásos versenyző a dolog természeténél fogva aránylag mindig csak kevés lehet, míg az amatőr-sportolók száma ezreket és százezreket meghaladhat. Ezért a professzionista sport helyes értelemben nem képviseli a nemzeti kultúrát.

Míndez természetesen nem zárja ki azt, hogy a professzionista színjátékban a nemzeti szempont ne játszhatna szerepet. Az a nagyfokú érdeklődés, amellyel a közönség széles néprétegei mindenfelé kísérik, kitűnő eszközzé teszi a nemzeti propaganda kezében a professzionista sportot. Ha tehát eredményei nem is fakadnak a szoros értelemben vett nemzeti sportkultúrából, nemzeti propaganda szempontjából kitűnő szolgálatokat tehetnek és ez a körülmény nemcsak hogy megadja a professzionizmus létjogosultságát, de nemzeti szempontból határozottan értékessé teszi.

Egy szempontból el kell ismerni a professzionizmus sport-jelentőségét: t. i. hogy lecsapolója, levezetője lehet az álamatőr-ségnek. Megadja a szelekció lehetőségét és így erkölcsileg az a fontossága van, hogy a nyílt professzionizmus bevezetése folytán senki sem kényszerül magát amatőrnek hazudni, hanem nyíltan és becsü-

letesen színt vallhat. Ez az egyetlen, de jelentőségteljes szolgálat, amit a professzionizmus az amatőrsportnak tesz, sportszempontról is megadja létjogosultságát. Sporttá azonban még ez a hasznos tulajdonsága sem teszi.

A professzionista természetesen amellet, hogy nem sportember, egyénileg kitűnő, derék férfi lehet, aki megérdemli a tiszteletet és a megbecsülést. Sőt élhet benne a Legfőbb Jó-ra való törekvés is. Amit azonban foglalkozásként gyakorol, azt helytelenül neveztek sportnak. Éppen ezért a sportemberek kategóriái közé sem volna sorolható és hogy mi mégis mint ilyen kategóriát tárgyaltuk, ennek oka csak az volt, hogy a közfelfogás ide sorolja őket is.

A professzionista versenyző csak külső, anyagi ismérvek szempontjából képezhet sportoló kategóriát, de a belső, etikai tartalom szempontjából nem tekinthető annak. Ezért nem is tipizálható, mint a versenysport egyik alakja, s nem állítható sem szembe, sem párhuzamba etikai szempontból az amatőrrel. *A tiszta amatőr ellentétes típusa nem a professzionista, hanem az álamatőr.*

A tiszta amatőr fogalmát, láttuk, nem az a negatívum adja meg, hogy működéséért pénzt el nem fogad, hanem egy plusz: az a lelki adottság, melynél fogva tiszta erkölcsi ideálokért, a Legfőbb Jó-ért küzdeni tud. Következésképpen ennek nem az a típusú sportember az ellentéte, aki sportműködéséért pénzt fogad el, hanem az, aki magasabb emberi ideálokért küzdeni képtelen.

Az *álamatőr* lelki világát bizonyos alacsonyosság jellemzi, amely képtelenné teszi őt arra, hogy erkölcsi értékekért időt, fáradságot és küzdelmet áldozzon. Erre a magaslatra lelki szegénységénél fogva felemelkedni nem tud. Hiányzik belőle az erkölcsi erő. Egyszerűen, erkölcstelen és ezért a legnagyobb ellentéte a tiszta amatőrnek.

De nemcsak a legnagyobb ellentéte, hanem a legerősebb és legveszedelmesebb ellensége is az amatőrreszmének és magának az amatőrsportnak. A professzionista, aki magát szelektálva nyíltan bevallja, hogy a sport erkölcsi ideáljaihoz semmi köze, tulajdonképpen használ a tiszta amatőrsportnak, mert útját vágja az álamatőrség terjedésének. Az álamatőr az amatőrsporthoz ragaszkodik, magát abba beleerőszakolja, azon élősködik, annak belsejét kikezdi és az amatőrsport erkölcsi értékeit prostituálni igyekszik.

Mindezt az amatőrség erkölcsi mázába burkolja és ez teszi az álamatőrt igazán veszedelmessé. Elejtett szavakban, cinikus kézleggyintésekben, jelentős mosolyban, burkolt kétértelmű kijelentésekben és más ezer apróságban megnyilatkozva, mérget ültet az ifjabbak fogékony lelkébe, különösen ha beérkezett «primadonna» csinálja.

Mert a primadonna elnevezés szorosan reáillik az álamatőrre. A köztudat nem szokott ok nélkül epitheton ornánsokkal dobálózni. Az álamatőr lelkivilága: a nőies férfi lelkivilága. Ez a típus minden korok osztatlan megvetésének volt a tárgya, míg a férfiaslelkű nőt

az emberek mindig nagy tisztelettel csodálták. Az akaraterő, kitartás és küzdőképesség mindig mint igazi férfias tulajdonságok szerepeltek, ezzel szemben, ha a nő ilyen képességeket mutatott, azt mondták róla, hogy «férfias lelkű». Ebből a contrario folyik, hogy ezen képességek hiánya esetén «nöies férfival» állunk szemben.

Előfordul, hogy testi adottságánál fogva komoly versenyeredményeket ér el olyan férfi is, akiből a férfias lelki adottságok hiányoznak. Ezekből lesznek a primadonnák, akik valójában álamatőrök. Az amatőrsportban elért sikereik és eredményeik különös helyzetbe hozzák őket. Rövidesen egész lényüket lefoglalja saját nagyságuk tudata. Mert nem igazi, belső szükségből fakadó és a nagy emberi ideákért küzdő erkölcsi erőnek köszönhetik eredményeiket, — azoknak egészen más jelentőséget tulajdonítanak, mint a tiszta amatőr.

Állandó rettegésben élnek, hogy eredményeiket nem tudják fenntartani és hogy jöhet valaki, esetleg egy fiatalabb, aki kiszorítja őket helyükből. Efemer dicsőségüknek a fiataloktól való féltése az a lelki tulajdonságuk, amiért legtalálébban vonatkoztatják rájuk a primadonna jelzöt.

Az igazi amatőr lelkivilágát sohasem tudja annyira betölteni az elért eredmények tudata, mint az álamatőrét. A tiszta amatőr, erkölcsi erejénél fogva, mindig megnyugszik az elért eredmény relatív voltában, mint egy legfelsőbb bírói döntésben és ez a megnyugvás adja meg a tiszta amatőr lelki egyensúlyát és lelki nagyságát. Ezzel szemben az álamatőr sohasem tud belenyugodni abba, hogy jönnie kell egy ifjabb generációnak, amely őt túlszárnyalja és háttérbe szorítja. Ezen erkölcsi megnyugvás hiányában görcsösen ragaszkodik elért eredményeihez, ugyanúgy, mint ahogy az öregedő primadonna görcsösen ragaszkodik a szerepeihez és semmiképpen sem akarja helyét a fiatalabbaknak átadni.

Ezért féltékeny és irigy minden álamatőr. A tehetségesebb fiatalokat teljes erejével igyekszik elnyomni és visszaszorítani. Ha pedig ez nem sikerül, goromba, kötekedő, indokolatlanul lekicsinyel másokat és ideges, egészen a hisztériáig.

A hiúságnak és az önteltségnek soha más téren eddig nem ismert mértéke lép fel az álamatőrben. Büszkeségük nem büszkeség, hanem arrogancia. Következésképpen a legkisebb sikertelenség, de akár a legnagyobb balsiker is, nem a szerénységet váltja ki belőlük, hanem valami teljesen indokolatlan gögöt.

Az álamatőr nem igazi tudással és nem valódi sportszerű eszközökkel, hanem fölényeskedéssel és göggel akar nyerni. Utazik arra, hogy belső gyávaságát eltakarva, nyomasztó fölényt gyakoroljon az ellenfélre. Ezért versenyzésének külső megjelenése a gögös biztonság és fölény, de igazi belső jellege a gyávaság. Mert az álamatőr lelke mélyén mindig fél az ellenféltől, dacára, hogy azt semmibe sem veszi, lebecsüli. Ez a félelem indítja arra, hogy lehetőleg kerülje a versenyen kívüli, barátságos mérkőzést, nehogy ki-

ismerjék. Ezért soha sem jut eszébe, hogy tényleg oktassa, tanítsa a fiatalabbakat és ha tesz is valami megjegyzést a fiatalok sportjára, ennek sohasem az oktatás a célja, hanem a fölényeskedés és hogy megmutassa az ő szupremáciáját. Ezzel szemben a tiszta amatőr sohasem rejti véka alá tudományát, az ő tudása az egész világé. A tiszta amatőr sohasem félti eredményeit, tisztában lévén azzal, hogy nem az elért eredmények nagysága, hanem azoknak lelki relativitása jelenti az igazi sportértéket. Ez a tudat kizárja a féltékenység és az irigység érzelmeit.

A felfokozott és külsőségekben rejlő hiúság, önszeretet és Én-érzékenység jellemzi az álamatort. Míg a tiszta amatőr hiúsága kimerül abban a büszkeségben, mely őt eltölti annak a tudatában, hogy testét és lelkét megedzve, küzdőképességének teljes erejével becsületesen harcolt és kiharcolta a tőle elérhető legmagasabb eredményt, addig az álamاتور hiúsága merő külsőségekben rejlik.

Rendkívül szereti, hogy sokat és csakis róla írjanak és beszéljenek. Minden eszközt és minden alkalmat megragad, hogy saját sporteredményeit és sportnagyságát reklamírozza. Ezzel szemben a tiszta amatort szeméremérzete mindig visszatartja az ízléstelen önreklámtól.

Az álamاتور szeret a társaság központja lenni, szereti, ha mindig és mindenki csak őt dicséri és ha csak az ő személye van előtérben. Azonnal ideges és ingerült lesz azonban, mihelyt más dicsérnek és ilyenkor indokolatlanul lebecsmérli azokat, akikről azt képzei, hogy az ő dicsőségét esetleg elhomályosítják.

Az álamاتور sohasem érti meg az erkölcsi törvényt, mert ahhoz nincsen köze. Az álamاتور hazug és hazugsága a legerkölcstelenebb, mert betölti az egész lelki világát. Az álamاتور a legnagyobb hazugságot hordja önmagában, de nem önmagát ámitja, ami még megbocsátható volna, hanem hazugságának teljes tudatában elárulja az erkölcsi elvet. Ugyanakkor, amidőn a tiszta amatőr-sport kebelébe tartozónak vallja magát és úgy tesz, mintha a leg-tisztább emberi ideálokért küzdene, lelke mélyén az erkölcsi törvényen, a Legfőbb Jó- $\eta$  és általában minden emberi ideálon röhög és a pénzt is csak akkor és azért nem fogadja el, mikor és amiért fél, hogy megtudják és megfosztják az amatórságától, amelyben tetszeleg önmagának.

Az álamاتور olyan, mint a titkos prostituált, aki nyíltan nem meri bevallani, hogy az erkölcsi törvények ellenére él, de titokban pénzéért osztogatja szerelmét.

Az álamatørség tehát a legnagyobb veszedelme és a legfertőzőbb betegsége az amatőr-sportnak. Küzdeni kell ellene, mert ez a küzdelem az erkölcsi ideálokért harcoló amatőr-sport létérdeke, küzdeni kell ellene, mert ez a küzdelem maga is a magasabb emberi ideálokért való harcot képezi. Küzdeni kell ellene kifelé, tehát azokkal szemben, akiknél szimptomáit megerősödni látjuk, de

küzdeni kell ellene önmagunkban is, mint saját magunk legnagyobb ellenségével.

Mert mindnyájunkban meg van a hajlam a jóra, éppen úgy, mint a rosszra, a lehetőség a gyávaságra, mint a hősiességre. Mindnyájunkban meg van a csirája az akaraterőtöbbletnek éppen úgy, mint a hisztériának és mindnyájan hajlamosak vagyunk az álamatőr-ségre, mint ahogy él bennünk a tiszta amatőrség ideálja is. Le kell szögeznünk ezért, hogy távolról sem volt célunk itt egyeseket persziflálni, vagy a gúny céltáblájává tenni. A legnagyobb félreértés volna azt gondolni, hogy amikor az álamatőr típusát megrajzoltuk, a sportélet szereplőinek valamelyikét például vettük volna. Csak a típus állott előttünk, mint tisztán elméleti elképzelés. S mint ahogy elméletileg, tipizálva képzeltük el a tiszta ideális amatőr alakját, ugyanúgy elméletileg állítottuk oda az álamatőrt.

A legsajátosabb és éppen azért a legnehezebben meghatározható helyzetet a sporttársadalomban a *sportoktató* foglalja el.

A közkeletű nyelvjárás gyakran nevezi a hivatásos oktatókat professzionistáknak. Ez az elnevezés azonban amellet, hogy a sportoktatókra egyáltalában nem hízegő, alapjában véve téves.

Láttuk, hogy a professzionistának a foglalkozása, bár igen tiszteletreméltó lehet, de mégsem tekinthető sportnak. Viszont annál több közük van a sporthoz az oktatóknak, mert hiszen ők vannak hivatva kiképezni és nevelni az ideális, tiszta amatőr generációt.

Míg a professzionista pénzért áll ki a porondra és pénzért mutogatja versenyképességét, testi ügyességét, tehát anyagi ellenszolgáltatásért versenyez, addig az oktató élethivatásul nem a versenyzést választotta, hanem az oktatást: sportolókat és pedig jórészt amatőr sportolókat nevel.

Kézenfekvő tehát e két élethivatás különbözősége, úgyhogy a kettőnek a professzionista név alatt való összefoglalása a legnagyobb fogalmi zavarra mutat. Mindenesetre helyesen tennék az oktatók, ha ezt az elnevezést, mint gyűjtő fogalmat magukra nézve visszautasítanák.

Helyesen ítélve, az oktató mindenképpen közelebb áll az amatőrhez, mint a professzionistához. A helyes és igazi sportoktatás lényegét nem egyedül a technikai, hanem egyúttal a lelki nevelésben látjuk. Mindkettő egyformán lényeges alkateleme a sportoktatásnak, sőt a versenysport szemszögéből nézve éppen a lelki nevelés a sportoktatás lényege, a technikai nevelés pedig az eszköze.

Ebből folyik, hogy a sportoktató magában kell, hogy foglalja, mintegy az énjében benne kell, hogy legyen a tiszta amatőr énje is, mert enélkül még csak meg sem értené az amatőr versenysport lényegét és a tiszta amatőrség ideálját. Csak olyasmit tudunk tanítani, amit magunk is tudunk és csak olyan érzelmeket tudunk

előhívni másokban, amilyen érzelmek bennünk is megvannak. A jó oktató tehát nemcsak jó szakember, elsőrangú pszichiáter kell, hogy legyen, hanem benne kell, hogy éljen a tiszta amatőr-sport erkölce és idealizmusa. Kell, hogy lelkében tápláljon egy magasabb emberi érzést, a Legfőbb Jó-ra való törekvést.

A sportoktató lelki világa fel kell, hogy ölelje az összes lehetőségeket, tehát a tiszta amatőrség ideáljának lehetőségét is. Kell, hogy ismerje a Legfőbb Jó-ra való törekvést, de ismernie kell az ál amatőr szkepticizmusát és cinikus lelkivilágát is, hogy disztin-gválni tudjon és el tudja választani a tanítvány lelkében azt, ami kivetendő és ami fejlesztendő. Ismernie kell az akaratérő kifejlődésének akadályait és az elhárítás módjait, ami természetesen csak úgy lehetséges, ha meg van benne mind a kettőre a hajlandóság.

Egyszóval az ideális sportoktatónak egyésítenie kell magában az összes sporttulajdonságokat, amelyek között természetesen a legértékesebb a tiszta amatőr idealizmusa, ami az oktatót az amatőr-höz viszi közel. Viszont semmi sincs a sportoktatóban, ami közös volna a professzionistával. A sportoktató sokkal magasabban áll etikai szempontból, semhogy anyagi ellenszolgáltatásért versenyezne és ott, ahol ez alól a szabály alól kivétel van, nem sportoktatóval, hanem professzionistával állunk szemben, aki mellé-kesen oktathat ugyan, de ideális, jó oktató sohasem lehet, mert hiányzik belőle az amatőr szellem.

A sportoktató és a professzionista csak egy közös vonást visel és pedig azt, hogy élethivatásként foglalkozik mindkettő a sporttal. Ezért szokták a sportemberek e két kategóriáját össze-téveszteni. Ez a két összevágó tulajdonság azonban nem lényegbeli, mert itt a hangsúly nem a sporton, hanem a versenyzésen van. Tisztán látjuk ezt mindjárt, ha figyelembe vesszük, hogy az oktatókon kívül mások is vannak, akik élethivatásként foglalkoznak a sporttal, még sem jut soha senkinek eszébe, hogy professzionistá-nak nyilvánítsa őket. így pl. az a tisztviselő, aki beosztásánál fogva egész életén át a testnevelés kérdésével foglalkozik, vagy pedig az újságíró, aki sportlapot szerkeszt, ír, vagy kiad, az a művész, aki a sportot ábrázolja, nem tekintetnek professzionistáknak, mert, habár életüket a sportnak szentelik, semmi vonatkozásban sincsenek a pénzért való versenyzéssel.

Mivel a sportoktató inkább az amatőrrel van fogalmi rokon-ságban, felmerülhet az a kérdés, hogy miért nem versenyezhet az amatőrversenyeken. Ennek a kérdésnek az elbírálása éppen olyan gyakorlati kérdés, mint magának a professzionizmus fogalmának az elbírálása.

A nemzetközi versenyszabályok az amatőrség fogalmát akként határozzák meg, hogy amatőr az, aki pénzért sohasem versenyzett. Ehhez a meghatározáshoz fűződik egy másik kritérium és pedig az, hogy: «aki pénzért sohasem tanított.» Amiként az első meghatáro-

zás nem kimerítő, mert negatívumból áll és csak szükségszerű, éppen úgy nem kimerítő, illetőleg csak szükségszerű a második is. Láttuk, hogy aki pénzt nem fogad el a versenyzésért, az magában véve még nem tiszta amatőr, hanem a tiszta amatórság fogalmához még egy plusz is szükséges. Ennek a plusznak a körülírása azonban gyakorlatilag lehetetlen. Éppen olyan gyakorlati lehetetlenség volna az oktatóknak az amatőrversenyekre való bocsátása.

A sportoktatók részvétele az amatőrversenyen fogalmilag ugyan nem látszik abszolút lehetetlennek, mert az oktató az amatőrhez áll közelebb a sport etikai oldalát tekintve. *Fogalmilag csak az képtelenség, hogy professzionisták és amatőrök együtt versenyeznek, miután az amatőr tevékenysége sport, a \*profi\*-é pedig nem.* Mindazonáltal gyakorlati szempontból az oktatók versenyzése az amatőrversenyeken lehetetlen azért, mert az oktató hivatásszerűleg foglalkozván a sport technikai részével, ezáltal olyan nagy előnye van az amatőrrel szemben, hogy igazságos mértékkel mérve, az általa produkált teljesítmény nem érhet fel az amatőrtevékenységgel értékben. Csakis ezért és nem professzionista voltánál fogva kellett az oktatót az amatőrversenyzésből kizárni.

A sportoktató tehát közelebb áll az amatőrhez, mint a professzionistához, mert a Legfőbb Jó-ra törekvő amatórszellem hiányában munkája nem lehet teljes, míg a professzionista tevékenysége a maga nemében megfelelő és kielégítő lehet akkor is, ha lényegében nélkülözi a Legfőbb Jó-ra való törekvést.

Természetesen mindez csupán a foglalkozási ágra, mint kategóriára vonatkozik. A professzionistát és az oktatót az egyéni lelki élet szempontjából nem tipizáltuk, csak külső ismérvek szerint osztályoztuk az amatőrrel, mint kategóriával szemben. Ennélfogva, ha azt mondjuk, hogy a jó oktató fogalma megköveteli a Legfőbb Jó-ra törekvést, mint az amatórszellem elengedhetetlen kritériumát, úgy ezzel még nem állítottuk azt, hogy ez minden oktatóban meg is van. A professzionistáról pedig távolról sem akarjuk azt mondani, hogy kivételesen se lehetne meg benne a Legfőbb Jó-ra való törekvés. A professzionistát éppen úgy, mint az amatort, lélektani alapon számtalan típusra lehetne bontani és ezekben a típusokban feltétlenül akadna olyan is, amely át van hatva az erkölcsi erőtől, de a professzionista tipizálása nem tartozik ennek a munkának a keretébe, mert a professzionista akkor sem sportember, ha él benne a Legfőbb Jó-ra való törekvés, miután a professzionista versenyzés cirkusz és nem sport. Az oktató pedig nem versenyző és így alakjának lélektani tipizálása nem lehet tárgya a versenysportra vonatkozó etikai kutatásainknak.

Az amatőr, a professzionista és az oktató külső ismérvek szerint meghatározott három kategóriája közül csak az amatőrre az, amely a versenysportban rejlő etikai tartalom mérlegelésénél kiindulási és kutatási alapul szolgálhat. Ezért állítottuk fel az amatőr két



absztrahált típusát: a tiszta amatőrt és az álamatőrt. Ezek szorosabb értelemben vett lélektani típusok, tipikai hullámcsúcsok, amelyek, mint szélsőséges ellentétek állnak egymással szemben. A gyakorlati élet amatőr versenyzője mindig ott van valahol e két típus kereszteződésében.

Ebben a két típusban rejlő tulajdonságok megnyilvánulása az a mérték, mellyel a gyakorlati versenyzés erkölcsi tartalmát megmérhetjük. *Minél közelebb fut a versenyző a tiszta amatőr típusához, annál inkább megközelíti az etikai értelemben vett tiszta amatőrőség fogalmát. Minél inkább hajlik a fent megrajzolt álamatőr típusa felé, annál inkább hiányzik versenyzéséből az etikai tartalom, ami pedig a versenysport igazi lényege.*

### 5. Az ógörög sportszellem.

El vagyunk készülve arra a kritikai megjegyzésre, hogy fölállítottuk a tiszta amatőrsport teljesen elvont fogalmát, hogy ilyen sport a valóságban nem is létezik. Ennélfogva az egész elképzelés és okfejtés nélkülözi a gyakorlatiasság jellegét.

Hogy elejét vegyük ennek a kritikai megjegyzésnek, a következő két fejezetben annak a bizonyításával foglalkozunk, hogy a «Legfőbb Jó»-ra törekvő versenysport élő valóság volt az ógörögök-nél és élő valóság ma is a japánoknál. Öntudatosan és az említett legmagasabb szempontot szem előtt tartva, meg volt és meg van ma is.

A görög mondás: «szép testben szép lélek» nemcsak azt jelentette, hogy a görögök egyenlő súlyt vetettek a test és a szellem nevelésére és nemcsak azt fejezte ki, hogy egyenlően fontosnak tartották a testi és szellemi tökéletességet. Ennél a közkeletű magyarázatnál tovább megyünk és azt igyekszünk bizonyítani, hogy a test szerepe a lélekkel szemben nem koordinált, hanem szubordinált jelentőségű volt az ógörög sportkultúrában. A nyers testierő vagy ügyesség a lelki nagyság és az akarat ereje nélkül nem imponált a görögöknek. A test szépségét és tökéletességét azért tartották elengedhetetlennek, mert az volt a meggyőződésük, hogy e nélkül a lelki nagyság el sem képzelhető.

A test és a lélek párhuzamos művelése azt jelentette náluk, hogy felismerték a pszichofizikai parallelizmus jelentőségét. Rájöttek, hogy a lélek nem választható el a testtől és hogy a lélek élete sok tekintetben a fizikum függvénye. Ebben is messze túlhaladták a középkor egyoldalú spiritualizmusát, amely úgy képzelte el a lelket, mint valami vacuumból előugró csodát, mint a testtől teljesen független substantiát. Ezért hanyagolta el a középkor a test kultuszát és ennek a felfogásnak maradványaival találkozunk gyakran még ma is.

Az ógörögök azonban már tudták azt, hogy a gimnasztika

nemcsak esztétikai egészsé műveli az emberi testet, hanem az erős testű és szellemű férfit meg is óvja a lelki durvaságoktól. A görög felfogás szerint a beteges, ferde külső Isten haragjának volt a jele. A spártaiak kitették a nyomorék gyermekeket a Taigethos hegyére, mert azt hitték, hogy a beteg fizikum mellett nem lehet egészséges az akarás, a lélek nem tud magasabb célért küzdeni, szenvedni és így az ember jelleme nem lehet határozott.

A testkultusz az ógörögöknél mindig egy magasabb célt szolgált, ami a lélek kultusza volt. Szépen és találóan mondja tehát Shwoy Lajos: «Keresem az örök értéket, keresem a történelmi jelentőséget a testnevelésben és azt látom, hogy ami nagyot, maradandót alkotott a fizikai erő, az emberi test, azt mind a lélek erejével tette. A szabadságért és hazájáért halni tudó görög, a lélek erejével futott, mert a test csak úgy alkothat nagyot, ha a lélek vezeti és fegyelmezi. A gimnázium, úgy ahogy a görögök elgondolták, nemcsak fizikai nevelést, hanem ezáltal a legnagyobb szellemi és etikai kicsiszolódást is jelentett.»

Az ógörögök sportjával itt abból a szempontból kívánunk foglalkozni, hogy bizonyítsuk vagy legalább valószínűsítsük azt, hogy a görögök testkultúrája lényegében lélekkultusz volt és hogy az eredeti ógörög sport lényegében az volt, amit mi tiszta amatőr-sportnak nevezünk. Végül rá akarunk világítani arra a kérdésre, hogy az ógörögök sporttörténetében felfedezhető a professzionizmus mellett az az elhajlás is, amit álamatørségnek nevezünk.

A lelki kultusz fontosságára mutat mindenekelőtt az, hogy az ógörög atlétikai játékok, a monda szerint, vallási eredetűek voltak és az istenektől származtak. A pythiaiak Apollon tiszteletére, az isthmosiak Poseidon tiszteletére, végül a nemeiaiak és az elisiek Zeus tiszteletére rendezték versenyeiket. Az olympiai játékok eredetére kétféle mondát is megőrzött a hagyomány. Az egyik monda Heraklesre vezeti vissza a játékok alapítását. Eszerint Herakles, aki Augiás király ellen viselt hadat, győzelme öröme Olympia helyén négy testvérével versenyfutást rendezett. Ez volt az első olympiai verseny. A másik monda szerint Kronos és fia, Zeus közötti küzdelemnek Olympia volt a színhelye és — az atyja fölött aratott győzelem emlékére — Zeus rendezett itt először versenyjátékot.

Tény az, hogy Olympiában állott Zeus legszebb temploma. Olympia szent hely volt, ahol az összes görög törzsek négyévenként összegyűltek — s félretéve harcot és széthúzást —, a legnagyobb békességben mérték össze testi és lelki erejüket Zeus tiszteletére. Ércdiszkoszra vésték a szerződést, amely szerint Olympia szent hely és aki oda fegyveres erővel belép, az istentelen, de éppen úgy istentelen az is, aki tehetsége szerint nem torolja meg az ilyen bűnt.

A vallási kultusz mellett tehát hazafias célokat is szolgáltak a görög versenyjátékok, mert lehetővé tették, hogy az egymással

állandó harcban, széthúzásban álló görög törzsek időnként összefogjanak és egyetértésben áldoznak a sportkultúrának. Azt, hogy ez a tendencia már eleve élt és öntudatos, élő valóság volt a görög lelkekben, bizonyítja az a körülmény is, hogy az olympiai versenyek idejére «Istenbékét» hirdettek, amelynek a megszegése az ő szemükben istentelenség volt. A játékokra, az olympiai Zeus nevében, hírnökök hívták meg a görögséget és ezek kihirdették az «Istenbékét», melynek értelmében a játék idején a szent hónapban görög embernek tilos volt fegyvert fogni görög ellen.

Maga az olympiai verseny színtere Zeus «szentligete» nevet viselte és e szent területen a gyönyörű Zeus templomon kívül rengeteg oltár, istenszobor és fogadalmi tárgy volt felállítva, amelyek a versenyek vallási jellegét, tehát a lelki kultusz kidomborodását bizonyítják. A Zeus-templom keleti bejáratával szemben szökött magasba a szent olajfa, melynek ágaiából fonták a győztes koszorúját. Pausániás szerint 70 oltár volt Olympiában megszámlálható. A verseny megkezdése előtt Zeus szobra előtt esküt tettek, hogy a versenyszabályokat betartják.

A játékok és ünnepek öt napig tartottak és az ünnepek közepette mentek végbe az áldozatok, rendszerint a harmadik vagy negyedik napon és körmenetekkel voltak kapcsolatosak.

A versenyek befejezése után a győztesek abban a kitüntetésben részesültek, hogy ők gyújthatták meg az áldozatot. Az elisiek ugyanis a szent tárgyakat az oltárra tették, de a tüzet még nem gyújtották meg, hanem a futóverseny lezajlása után a pap a fáklyával az oltár elé állt és annak a kezébe adta a fáklyát, aki a futóversenyen elsőnek futott be, hogy ő gyújtsa meg az áldozatot.

A versenyek lezajlása után következett a győztesek megkoszorúzása, amely Mező Ferenc<sup>1</sup> szerint Zeus templomában történt, mindig az összes versenyszám befejezése után. Csak kivételesen történhetett meg az, hogy a versenyszám befejezése után, nyomban a helyszínen megkoszorúztak valakit. A megkoszorúzás után a győztes versenyzők és hozzátartozóik hálaáldozatot mutattak be az olympiai Zeusnak a szent ligetben levő oltárain és azután körmenetet tartottak, menetközben szent dalokat énekelve.

Ezek a szertartások nagyjában megvoltak a pythiai, nemeai és isthmosi játékokon is, amelyeket az olympiai játékokkal egyetemben, a «görögök szent játékai» közös néven szoktak emlegetni.

Az a vallási kultusz, amellyel a görögök versenyjátékaikat körülvették, kétségtelen bizonyíték amellet, hogy a sportot elsősorban nem testi, hanem lelki kultusznak tekintették és hogy a versengést, a küzdelmet léleknesesítő folyamatnak látták, amely alkalmas arra, hogy kultiválásával az Istenséget, az örökkévalóságot és a halhatatlanságot megközelítsék.

<sup>1</sup> Dr. Mező Ferenc: «Az olympiai játékok története».

A klasszikus ógörög kor legnagyobb filozófusainak, Platónnak és Aristotelesnek bölcséleti felfogása: az eudaimoniában rejlő lelki nagyság után való sóvárgás és a dicsőség utáni epekedés volt a rugója a görög versenyjátékoknak. Csak ez lehet a magyarázata annak, hogy olyan filozófiai nagyságok, mint Platon és Aristoteles, nemcsak dicsérőleg, elismerőleg és lelkesítőleg szóltak a játékokról, hanem kifejezték azon meggyőződésüket is, hogy a földi létben elérhető legnagyobb boldogság, tehát az a eudaimóni csúcspontja az, ha valakit az olympiai versenyen megkoszorúznak.

Az egykorú filozófusok és költők feljegyzéséből kiviláglik, hogy a lelkierőt, vagyis az akaratot a görögök többre becsülték a testi erőnél vagy ügyességnél. Szabály volt az, hogy az ellenfelet a mérkőzésben megölni nem szabad és aki ellenfelét megölte, azt győztesnek sohasem nyilvánították, hanem ellenkezőleg, szigorúan megbüntették és kikergették a verseny területéről. Ugyanakkor megkoszorúzták a haldokló ellenfelet — kivételesen a versenyek ünnepélyes befejezése előtt — még a helyszínen. Ezzel jelezték, hogy a mindhalálig tartó kitartást és akaratot többre becsülik a testi ügyességnél és a nyers, durva erőnél. Természetesen az akkori durva és életveszélyes versenyrendszer mellett külön önmegtartóztatás kellett a verseny oly irányításához és az ellenfél olyan legyőzéséhez, hogy az életveszélyes sebet ne kapjon. Az akaratot ilyen irányú megnyilvánulását a görögök megkivánták a versenyzőtől, ami kétségtelenül igazolja, hogy az akaratot nagyobb fontosságot tulajdonítottak, mint a nyers testi erőt.

Melankomas ökölvívót becsülték és tisztelték a legjobban, mert győzelmeit úgy szerezte meg, hogy nem ütötte le ellenfeleit, hanem azok csapásai elől állandóan ügyesen kitérve, holtra fárasztotta azokat. Ezért az írók és filozófusok Melankomasról a legnagyobb dicséret hangján szóltak, kiemelve akaraterejét és nemes lelkét. Dio Chrysostomos feljegyezte róla, hogy valamennyi versenytársa közül a legnagyobb, legszebb és legbátrabb volt. Nem az ütésben, vagy az ellenfél megsebesítésében látta a bátorságot, hanem abban, hogy ellenfeleit holtra fárasztotta, minek következtében azok kénytelenek voltak visszalépni.

«Gyakran egész nap versenyzett — mondja Dio Chrysostomos — a legmelegebb napon és bár gyorsabban győzhetett volna ütéssel, nem akart, mert azon a nézetten volt, hogy ütéssel a leghitványabb is legyőzheti a legderekabbat, ha a sors úgy akarja, de az a legigazibb győzelem, amikor ellenfelét, anélkül, hogy megsebesítette volna, kényszeríti a verseny feladására.»

Dio Chrysostomos véleménye szerint Melankomas lelke harcra kelt testével és az volt a törekvése, hogy lelke révén legyen híresebb. Ezért ünnepelték Melankomast, ezért írták a legtöbbet és a legszebbet róla a filozófusok, mert azt tartották, hogy testi erejét és szép-

ségét még messze felülmúlta akaratereje és lelki nagysága; amit minden körülmények között a legtöbbre becsültek.

Ezzel szemben a krétai Diogenetost, az olympiai ökölvívó győztest, aki a küzdelem hevében megölte Herakles nevű ellenfelét, nem koszorúzták meg, hanem elűzték a szent területről.

Ugyanez történt Kreugas és Damoxenos esetében. Az utóbbi ugyanis Kreugas oldalába vágva, körmével felszakította annak oldalát és kifordította beleit. Kreugas kilehelte lelkét, Damoxenos pedig a hellén bírák nyomban kikergették a versenytérről és a haldokló Kreugast megkoszorúzták.

A mindhalálig kitartó és emberfeletti akaratérőnek szép példája az Arrhachion példája. Arrhachion a pankration versenyen, ami a box és birkózás kombinációja volt, tehát a legnehezebb és legveszélyesebb sportág, kevéssel halála előtt fel akarta adni a versenyt életveszélyes helyzetében. Akkor oktatója, Eryxias odakiállította neki: «mily szép a halotti dísz, ha valaki nem tágít az olympiai játékon», amire Arrhachion tovább folytatta a küzdelmet és néhány pillanat múlva kilehelte lelkét. Megkoszorúzták és az ő megkoszorúzása is minden kétséget kizáróan bizonyítja, hogy a görögök a halálig menő akaratérőt a legtöbbre becsülték és az valóban több volt a szemükben mint a nyers erő, vagy az ügyesség diadala.

Az akaratérő határtalan nagy szerepét a versenyeken az olajfakoszorú mellett tiszteletdíj gyanánt átnyújtott pálmaág szimbolizálta. Gellius római író szerint, ha valaki súlyt akaszt a levágott pálmaágra és azt erősen megterheli, az nem lefelé hajlik, hanem felfelé tör, felfelé görbül. Ezért adtak a győzteseknek pálmaágot, mert ezzel azt akarták jelképezni, hogy minél jobban nyomják a versenyző akaratát, annál inkább felfelé tör az.

A versenyek előkészítése is erős próbája volt az akaratérőnek a klasszikus görögkorban, még inkább, mint ma. Antiphon, K. előtt V. századbeli bölcselőnek feljegyzése szerint, az olympiai és pythoi győzelmek és más hasonló diadalok csak nagy szenvedések árán érhetők el. Epiktetos pedig azt mondja: «Gyönyörű dolog ez, de vedd fontolóra, hogy mi előzi meg és úgy fogj bele. Fegyelmezni kell magad és előírás szerint élned. Aztán megeshetik verseny közben, hogy kitörik a kezedet, vagy a bokádat és tetejébe le is győznek. Mert izzadság nélkül nem jut osztályrészedül, hogy olympiai győző legyél».

Tényleg az utolsó hónapot, amit az olympiai játékokra jelentkező versenyzőknek az elisi gimnáziumban gyakorlatokkal kellett eltölteniök, «kínzásnak» nevezték és jobban féltek tőle, mint magától a versenytől, annyira próbára tette az akaratérőt.

Philostratos a verseny előkészítésére vonatkozólag azt mondja: «menjete a stadionba és legyetek olyan férfiak, akik győzni tudnak, de csak akkor menjete, ha eleget dolgoztatok és nem követtek el semmi könnyelmű és becsstelen dolgot».

Pausanias, amikor az ó-kor leghíresebb távfutóját, Ladast dicséri, kiemeli annak akaraterejét, ezeket mondván: «Ladas minő voltál, mikoron célodra siettél, lábhegyeden hordván leked egész erejét».

Ugyanerről a Ladasról jegyezte fel Pausanias, hogy a 85-ik ólympián, midőn a távfutást megnyerte, olyan akaraterő-megfeszítést tanúsított, hogy a kimerüléstől összeesett és rövidesen meghalt. Még a versen<sup>7</sup> befejezése előtt, nyomban a helyszínen, megkoszorúzták, ezzel is ki akarván emelni Ladas lelki nagyságát.

A birkózás nagy szenvedésekkel járt és csak az veszítette el a pálmát, akit háromszor dobtak. Aristides bölcselő, amidőn az önkényuralom alatt szenvedő Athén fájdalmait akarja jelképezni, a város szenvedéseit birkózók szenvedéseéhez hasonlítja.

Még több szenvedést rejtett magában az ökölvívás, mert azt nem a mai modern kesztyűvel vívták, hanem az alsókarra kötött, cserzetlen, bikabőrszíjjal, amelyre ércbütyköket erősítettek. Ezért «fájdalomokozó» volt a neve az ökölharcnak.

Hogy milyen nagy fontossága volt az akaraterőnek és a lelki nagyságnak az ó-görög versenysportban, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a spártaiak nem engedték fiaikat az ökölharcban és a pankrationban indulni, mert akit ezekben a versenyágakban legyőztek, vagyis aki már akaraterővel nem bírta tovább, az szokás szerint feltartotta kezét, annak elismerésül, hogy le van győzve. A spártaiak ezt szégyenletesnek tartották, mert szerintük összeegyeztethetetlen volt a morállal az, hogy a spártai megadja magát. Ezért inkább a futást és a birkózást kultiválták.

Dio Chrysostomos szerint az olympiai koszorút azért becsülik többre az életnél, mert nem könnyen és nem valami jelentéktelen cselekedetért adják.

A görög filozófusok és költők, ha fölkeresték a nagy versenyeket, ott nem annyira a test erejét, ügyességét dicsőítették, hanem a bátorságot és az önuralmat, mint ahogyan fel van jegyezve Philostratosról, aki az egyik olympiai versenyen előadást tartott ezekről az erényekről.

A gyávaságot viszont üldözték és aki az ellenfelétől félve nem akart kiállni, azt büntetésül a nézők előtt szégyenítették meg. Nemcsak hogy kiüldözték a szent területről, hanem előfordult az is, hogy a hellén bírók megkorbácsolták.

Az akaraterő és a lelki nagyság, mint a játékok lényege, szépen kidomborodik Epiktetos szavaiból, aki arra buzdítja a versenyzőket, hogy ha vállalkozásuk csődöt is mondott, ne gátolja semmi abban, hogy újból versenyezzenek. Mert, amint Epiktetos mondja: «Mihelyt összeszedtük magunkat és visszanyertük önbizalmunkat, azonnal ugyanolyan buzgalommal szabad versenyeznünk. Ha ismét alul maradsz, ismét szabad, mert, ha egyszer győztél, hasonló vagy ahhoz, aki sohasem maradt alul».

Láttuk tehát a fentiekből, hogy az írók és filozófusok írott hagyományai szerint a görög nép mélységesen át volt hatva a versenyzés lelki jelentőségétől. Élő valóság volt ez és nemcsak a költők fantáziájában élt. Történelmi tények, mint a haldokló megkoszorúzása és az ellenfelét megölő győztes elűzése és vesztesé deklarálása, minden kétséget kizárólag bizonyítják, hogy a görögöknél a játékokban a lelki nagyság volt mindenekfelett a legfontosabb.

Ezért mondhatjuk azt, hogy az ó-görögök megközelítették a tiszta amatőrsport ideálját. Amellett, hogy a szent játékokon nem a pénzért, hanem csak a dicsőségért küzdöttek, amellett, hogy az olympiai és pythiai játékokon csak babérkoszorút, az isthmosi és nemeai játékokon csupán borostyán vagy fenyőkoszorút adtak díjul, a lelki nagyságra való törekvés és az akaraterő mindenekfelett való megbecsülése jelenti az ó-görög sport tiszta amatőr szellemét. Bár a mai értelemben véve nem volt elkülönítve az amatőrsport a professzionizmustól, de a feljegyzésekből úgylátszik, hogy körülbelül a 98-ik olympiai játékig a hivatásos versenyző fogalmát a görögök nem ismerték.

A pénzdíjas versenyek rendezése és az azokon való részvétel nem volt megtiltva, sőt összeegyeztethető volt a szent játékokon való részvétellel, bár a koszorús versenyeket mindig értékesebbnek tartották, mint a pénzzel vagy egyéb értékkel díjazottakat. Ezért a győztes-jegyzékekben a koszorús versenyeken elért győzelmek külön-külön vannak felsorolva, míg a másfajta csak összegezve. Mindenekfelett pedig a legtöbbször becsülték az olympiai játékokon elért győzelmet, ahol köztudomásúlag koszorún és pálmaágon kívül más jutalmat sohasem adtak.

A mai értelemben vett amatőrjelleget megtaláljuk emellett abban is, hogy a versenyzőket erkölcsi szempontból is megrostálták és azokat, akik vallássértéssel, az Istenbéke megsértésével vagy vérbűn elkövetésével voltak vádolva, kizárták a versenyből.

A pénz elfogadása, mint külső ismertetőjel, nem birt tehát fontossággal az ó-görög sportban és nem szolgált a sportolók osztályozásának avagy sportoló kategóriák felállításának alapjául. De annál nagyobb szerepe volt náluk annak a kívülről meg nem mérhető és külső mértékkel meg nem határozható többletnek, amit mi az etikai értelemben vett amatőr szellemnek nevezünk. A lelki nagyságra való törekvés volt az a rúgó, amely a görög lelket a versenyzésre készítette. Ebből a szempontból az ó-görög sportja jobban megközelítette a tiszta amatőrség ideálját, mint a mienk.

Mi volt tehát az oka, hogy a kb. 98-ik olympiai játékok után rohamosan kezdett megváltozni a versenyek képe és ugyanazok a filozófusok és költők, akik azelőtt istenítették a játékosokat, most tolluk és szavuk élével ellenük fordultak? Euripides, a nagy drámaíró, aki birkózásban és ökölviadalban maga is díjat nyert és akitől állítólag az a mondás származik: «A teremtés legtökéletesebb

férfiának azt tartom, aki kezével Iphigeniát írja meg és ugyanazon kezével az olympiai játékokban a győzelmi koszorút teszi fejére», ugyanez az Euripides egyik művében ezt írja: «Van Hellaszszerte számtalan sok rákfene, de gonoszabb nincs, mint az atléták faja».

Ez a két erősen ellentétes felfogás csak amellett bizonyíthat, hogy ebben az időben már kialakulóban volt a hivatásos versenyzők típusa. Ezeket nevezték a görögök atlétáknak, míg viszont a mai értelemben vett amatőröket vagy ahhoz hasonló típusokat az eredeti agonista névvel illették, ami magyarul versenyzőt jelent.

Az atléták tehát hivatásos versenyzők voltak, akiktől hamarosan elfordult a műveit görög világ szimpátiája. Az atléták, mint hivatásos versenyzők, természetesen a testierő és ügyesség fejlesztésére helyezték a fősúlyt és a lelki nagyságot a sportban másodrendűnek tartották. Bár a görögök az atléták teljesítményét megcsodálták, de személyüket — üres életmódjuk miatt — lenézték. Ugyanaz a Platon, aki az olympiai győzteseket a lehető legnagyobb boldogság birtokosainak mondotta, az atlétákról azt állítja, hogy életmódjuk az álomszuszéké és hogy átalusszák az életüket.

Attól az időtől kezdve, ahogy az agonisztikát, tehát a nemesebb lelki tartalommal bíró, eszmétől áthatott versenyzést az atlétika, vagyis a hivatásos versenyzés váltja fel, fokozatosan bekövetkezik a játékok erkölcsi színvonalának hanyatlása, de vele együtt az egész klasszikus görög világ hanyatlása is.

Maximus Tyrius Kr. után II-ik századbéli bölcsele már határozottan állítja az atlétákról, hogy nem lelkiszükségből versenyeznek.

Dio Chrysostomos Kr. után az I. század végén az atléták versenyzéséről azt mondja: «Rab lelkek küzdelme folyik itt a hitvány aranyért, egyszer vereséget szenvednek, másszor győznek, de mindig ugyanazok». Ugyancsak Galenus, Kr. után a II-ik században, azt mondja az atlétákról, hogy ha eltűnődik afölött, hogy vajjon kiket lehet alacsonyrendű embereknek nevezni, úgy ez teljesen ráillik az atlétákra, mert ezeknek egyetlen életrendje van: a kenyeres húsevés.

*Dr. Szerelemhegyi Ervin* a 98-ik olympiászra teszi a hanyatlás kezdetét, mert ekkor kellett felállítani a büntetéspénzekből a 16 Zeuszobrot, hogy figyelmeztetőül és intőül szolgáljanak a versenyzőknek. Ebben az időben kezd bevonulni az olympiai játékokra a pénz hatalma. Ez ugyan nem díjazás formájában történt, mert az olympiai játékokon pénzjutalmat még a hanyatlás idején sem adtak, hanem olyképen, hogy egyes játékosokat megvesztegettek pénzzel, hogy a győzelmet másnak engedje át, vagy pedig más város szülöttjének vallja magát, mint a valóságban volt. Az idealizmus háttérbe szorulásával az anyagi célok mindinkább előtérbe kerültek.

Az akaraterő és a lelki nagyság a hivatásos atlétáknál mellékes lévén, nem a szent pálmaágért, nem a megszentelt koszorúért, hanem a pénzdíjért küzdöttek:



Hogy mivé lesz a versenyzés, ha elveszti az erkölcsi alapját, meztelenül tárul fel előttünk az egykorú ó-görög filozófusok és költők fentebb idézett megjegyzéseiből. Az erkölcsi eszmény, a «Legfőbb Jó»-ra való platonisztikus törekvés hiányában csak durva és aljas testiség maradt azokból a csodálatos és az emberi történelemben egyedülálló magasságot elért görög szent játékokból.

*Dr. Mező Ferenc* úgy véli, hogy a görög játékok hanyatlásának legfőbb oka a professzionizmus elterjedése volt. Nézetünk szerint a professzionizmus megjelenése és elhatalmasodása már okozati jelenség a görög sportban és a hanyatlást magát mélyebben fekvő okokra kell visszavezetnünk.

A professzionizmus nem etikaellenes, hanem csak egyszerűen nélkülözi az etikai tartalmat, tehát nincs is vonatkozásban vele. Az etikai tartalom igazi nagy ellensége és veszedelme az álamatőr szellem. Az álamatørség, etikai értelemben, nem hiányzott az ó-görögöknél sem és nyomai a játékok történetében kétségtelenül felismerhetők.

Az ó-görögök alapjában véve éppen olyan emberek voltak, mint mi vagyunk, csak talán valamivel szimplább volt a lelki életük világa. A merő külső hiúság, a nagyfokú önszeretetre való hajlandóság és az ebből származó túlzott Én-érzékenység bizonyára akkor is élt az emberek lelkében. Ezek megnyilvánulásait azonban kezdetben, az első ezerév történetében, kellően ellensúlyozta és háttérbe szorította a mélységes vallásosság érzete, amihez sokszor hozzájárult a hazafiúi és faji érzelm erőssége is. Mindez lehetővé tette, hogy a nagyfokú önszeretemben megnyilvánuló álamatőr szellem háttérben maradjon és a lélek előterében a lelki nagyságra és az erkölcsi jóra való törekvés domináljon.

Kétségtelen azonban, hogy találunk a legrégebbi időkben is nyomokat, melyek álamatørségre vallanak. Az a körülmény, hogy a győztesnek már eleinte is megengedték azt, hogy szobrát a szent ligetben felállíthassa, erősen legyezte a versenyzők hiúságát. Az a különös megtiszteltetés, amelyben a győzteseket részesítették, már eleinte túlhaladta azt a mértéket, amely, helyes felfogás mellett, a sport terén alkalmazható lett volna.

Ennek eredményeként, mint ahogy fel van jegyezve, egy Oibotás nevű versenyző erősen felháborodott azon, hogy hazája győzelme emlékére nem emelt neki szobrot s ezért megátkozta szülővárosát. Ismét egy másik, Eubotás nevű versenyzőről az van feljegyezve, hogy előre elkészíttetett szobrát vitte magával az olympiai stadionba, biztosra véve győzelmét.

Azok az elnevezések: «csodás», «csodagyőztes», melyekkel a közönség azokat a versenyzőket ékesítette, akik több versenyszámban is győztek, a külső hiúság és az elbizakodottság bizonyos nemét ki kellett, hogy váltsák a versenyzőkből. Hogy ezt maguk a görögök is látták, mi sem bizonyítja jobban, mint a hellénbírák titkos

parancsa, amellyel megtiltották e cím használatát, sőt megakadályozták azt is, hogy valamely versenyző birkózásban is és pankrációban is győzelmet szerezzen, mert féltették a versenyzőket a manapság annyira elterjedt, úgynevezett primadonna szellemtől.

*Pedig a külső hiúság és önszeretet előtörését nem tudták megakadályozni és éppen ez volt szerintünk az ó-görög sport hanyatlásának megindítója. A személyi kultusz túltengése és a versenyzőknek valóságos istenként való tisztelése előbb-utóbb mégis megszülte a primadonna-kultuszt és az álamatőr szellemet.*

A crotoni Milon, bár korának legnépszerűbb birkózója volt, Cicero szerint nem lelke által, hanem testi ereje és izmai révén tett szert hírnévre. Győzelmeit nem ügyességével és akaraterejével, hanem abnormális méretű testi nagyságával vívta ki, hatalmas súlyával földre nyomva ellenfelét. Ezt a testi erejét, amelyre Milon mérhetetlenül hiú volt, egyre-másra fitogtatta. Feljegyezték róla, hogy Oimpiában egyszer nagy tapsot kapott, amikor felemelt és a stadionon végig vitt egy bikát. Testi erejének oktalan fitogtatása lett a veszte is. Egy alkalommal ugyanis az erdőben egy nagy fatörzsre talált, amelybe hatalmas ékek voltak verve. Erejét túlbecsülve, kezét, lábát bedugta a hasadékba és az éket kihúzva, a törzset szét akarta repeszteni, azonban beleszorult a hasadékba és ott pusztult.

A Ladas és Melankomas lelki nagysága és tiszta amatőr idealizmusa mellett tehát nyilván akadtak bőven versenyzők, akikben a merő külső hiúság és az álamatőr szellem túltengett. Az volt az ó-görög sportkultúrának a legnagyobb hibája, hogy túlzott személyi kultuszával ezt a szellemet öntudatlanul is táplálta és fokozatosan nagyra növelte.

Amikor a rómaiak bevonultak a görög életbe, már nem az igazi, régi, tiszta amatőr szellemű sportkultúrát találták ott, hanem az álamatőr szellem és a nyílt professzionizmus által megfertőzött testkultúrát. Természetes, hogy a rómaiak, akik egyébként sem értették meg soha az igazi görög sportot a maga szent idealizmusában, bekapcsolódásukkal csak az álamatőrség és a professzionizmus, tehát a hanyatlás felé taszították a szent játékokat.

Az ókor legnagyobb álamatóre maga Nero császár volt, aki tobzódó, fékevesztett önteltségében és külső hiúságában mindenképpen olympiai koszorút akart homlokára tenni. Philostratos feljegyzése szerint, a rendes időben kiírt olympiai év Nérónak nem felelt meg és ezért megparancsolta az elisieknek, hogy halasszák el egy évvel az olympiai játékot az ő megérkezéséig. Az elisiek kénytelenek voltak parancsának eleget tenni és Nero résztvett a kocsiversenyen, ahol a szabályok ellenére négyesfogat helyett tizesfogattal jelent meg. A koszorút megkapta a hellenbíráktól, bár verseny közben kifordult kocsijából, ahová úgy kellett őt visszatenni, de a futamot még így sem tudta befejezni. Az elisiek ezt az olympiai játékot feljegyzéseikből törölték, illetve mint szégyenletet kihagyták. Nero

versenyzése örökké intő példaként maradt az utókorra, mint olyasvalakinek a görcsös akarnokoskodása, akiben a tiszta amatőr idealizmusnak a legkisebb szikrája sem élt és aki nem belső lelki szükségből, hanem beteges hiúságból akart győzni, bármi áron, a legsport-szerűtlenebb eszközökkel is.

A görög versenysport végül is elbukott és minden nagysága mellett hosszú feledésbe ment, mert abba a nagy tévedésbe esett, hogy a sportot a személyi kultusz viszi előre. Bár kiindulása tiszta amatőr ideál és a «Legfőbb Jó»-ra való törekvés lelki szomj úhozása volt, a túlságos ünneplés, a győztesek istenítése, amihez természetesen a valláserkölcsei dekadencia is hozzájárult, mellékvágányra terelte ezt a testkultúrát, amely eleinte tisztán a lélek kultusza volt.

Bár a versenysport győzteseinek egyéni túlértékelése lényegében a görögök rajongó sportszeretetéből fakadt, ezzel a tiszta, érdegmentes sportszeretettel — önmagának reakciójaként — ellentétbe kellett, hogy kerüljön. Ezért vált a költők és a filozófusok sportrajongása minden látszólagos átmenet nélkül sportutalattá és csömörré.

Amint észrevették, hogy a személyi kultusz egyrészt álamatör-ségre, másrészt professzionizmusra vezet, megkísérelték felemelni intő szavukat, de amikor azt kellett látniok, hogy ez eredménytelen marad, undorral elfordultak a sporttól. Pedig a sport lényege mit sem változott, csak az emberek romlottak meg és hamisították meg a testkultusz igazi értelmét: a lelki nagyságra való törekvést.

## 6. A japán sportszellem.

Mialatt a görög sport tündöklése és hanyatlása a világtörténelem előterében lejátszódott, azalatt távol-keleten csendben és ismeretlenül kialakulóban volt, vagy talán már ki is alakult egy másik sportkultúra, amely karakterében sok tekintetben eltér a görögökétől: *a japán sportkultúra*.

Távol kelet fiainak lelki élete ma is bizonyos rejtélyességet képvisel az európai ember szemében. Az a sztereotíp, mindig egyforma mosoly, amelyről sohasem tudjuk, hogy milyen érzelmeket és gondolatokat takar, sokszor abba a tévedésbe ejt minket, mintha ezeknek az embereknek a lelki világa nem is volna olyan differenciált, mint a mienk. Pedig csodálatos fanatizmust és ennek megfelelőleg egészen különleges akaratertő takar ez a mosolygó álarc. Amikor Európa az orosz-japán háború után a japánokra felfigyelt és a japán fajta az általános érdeklődés központja lett, bámulva láttuk, hogy ezek az apró, sárga emberek az akaratertő igazi nagymesterei. Náluk az akaratertő egyszerűen nemzeti sajátosság, úgy mint nálunk magyaroknál a lovagiasság vagy a vendégszeretet.

Más keleti népeknél is felfokozott akaratertővel találkozunk.

Ki ne ismerné, legalább hírből, a hindu fakírok mutatványait, azt a szinte csodálatos és szerintünk érthetetlen akaratert, amelynek segítségével ezek az emberek kivert szögeken aludni és éles törökön fejest állni tudnak? De míg a többi keleti népek az akaratert inkább a vallási fanatizmusban gyakorolják, addig a japánok, mint céltudatos, erős gyakorlati érzékkel bíró fajta, az akaratert is öntudatosan fejlesztik és nemzeti szempontból használják fel.

Az orosz-japán háború után nemcsak a hadászati tudomány, hanem az irodalom és művészet figyelme és érdeklődése is a japán kultúra felé fordult. Tudományos munkák, újságcikkek kutatták a japán lét és erő titkait. Izzó drámákat láttunk, melyeknek célja a japán lélekbe való behatolás volt, de keveset olvastunk és olvasunk arról, hogy a japán akaratertnek titka főleg sportkultúrájukban rejlik.

A dzsiu-dzsicu ma már ugyan Európaszerte ismeretes, mint a japánok nemzeti sportja, de ebben a sportban sem látunk többnyire egyebet, mint hajmeresztő testi ügyességet. Megbámuljuk az apró japánoknál azt, hogy pillanatnyi gyors fogásaikkal miként tudnak leteríteni hatalmas izomzatú embereket. Pedig a japánok sokkal többet látnak az ő dzsiu-dzsicu, helyesebben judo sportjukban, mint merő testi ügyességet avagy védekezési eszközt, mert saját állításuk szerint is ez a sportág az akaratert leghatályosabb nevelő eszköze.

*Sasaki Kichisaburó*, japán főiskolai tanár, 1907. év nyarán Budapesten járt és a Budapesti Egyetemi Atlétikai Club sporttelepén judókurzust tartott. Ugyanez alkalommal szakkönyvet is írt a judoról, mint a japánok nemzeti sportjáról, amely könyv dr. Speidl Zoltán fordításában jelent meg a magyar könyvpiacra.

A könyv érdekessége nemcsak magának a judo technikájának a leírásában van, hanem főleg abban, hogy mélységes bepillantást enged a japánok sportkultúrájába és ennek a kultúrának a szellemébe. Világosan megmutatja nekünk, hogy a japánok testi kultuszának az akaratert fejlesztése a célja. Sőt a szerző tovább megy és sejteni engedi, hogy a japán nemzeti erőnek egyenesen a judo az ősforrása.

Magának a judo sportágnak a természete hozza magával az akaratert fokozatos kifejlesztését. A sportág elsajátítása a tenyér élénk erősítésével kezdődik. Naponta egy bizonyos időt szentelnek arra, hogy a szorosan összeszorított ujjakkal, mereven kinyújtott tenyerük élét valami kemény tárgyhoz ütögetik, eleinte óvatosan, később fokozódó erővel, úgy hogy hosszú évekig tartó gyakorlás után tenyerük erős lesz, mint a vas. A küzdelem a judóban hasonlatos a mi birkózásunkhoz és a boxolásunkhoz. Kombattáns küzdelem, amelyben azonban «az engedés által való győzelem» nagy szerepet játszik. Ez pedig abból áll, hogy nem a nyers erő viszonzásával védekezünk, hanem lassan, észrevétlenül engedünk, aminek az

lesz az eredménye, hogy a támadó saját ereje hatását illetőleg elveszíti a tájékozódást, hirtelen teljes erővel belefekszik a küzdelembe, mikor is a következő pillanatban nagy ellenállásra talál, ami esetleg teljesen megzavarja. Ez a lélektani folyamat, amit a judóban «engedés általi győzelemnek» neveznek, pszichikai motívumai-ban hasonlatos a magyarok kardvívásában az úgynevezett aktív védelemhez, amely abból áll, hogy az ellenfelet engedjük támadni és végül parázs ripozztal vagy kontraakcióval győzünk. Ez utóbbi viszont speciálisan magyar vonás és éppen ellentéte az olasz kardvívó módszernek, amennyiben az olaszok inkább rámenéssel, támadással igyekeznek a győzelmet kierőszakolni.

Sasaki Kichisaburo szerint Japánban minden középiskolai növendék 14—15 éves korában már tanulja a judot. Kiképzésük négy-öt évig, de sok esetben tíz évig is eltart. Mindennap gyakorlatoznak. December hó végétől kezdve az év leghidegebb szakában már hajnali négy órakor felkelnek Nipon kicsiny fiai s a gyakorlóteremben gyülekeznek, hogy gyakorolják magukat. A gyakorlat után hideg vízben megfürödnek és virradatkor elhagyják a tornatermet, hogy a tanterembe siessenek.

De nemcsak a hideg tűrését gyakorolják, hanem bátorság növelésére szolgáló gyakorlatokat is végeznek a judoval kapcsolatosan. A kisfiúnak sötét éjszakán, erdőn, mezőn át a temetőhöz kell mennie a judógyakorlatok elején, hogy bátorságát megmutassa és a kietlen helyről valami tárgyat kell magával hoznia annak bizonyítására, hogy tényleg ott járt.

A judógyakorlatoknak közel tíz éven át való folytatása, mondja Kichisaburo, a türelmet, a bátorságot, a hidegvérúséget második természetünké teszi, minek folytán felnőtt korunkban nyugodt egykedvűséggel haladunk az élet útjain egészen a halálig és ugyanolyan nyugalommal látjuk a szerencsétlenséget, mint a szerencsét.

Azt hisszük, hogy nem lesz érdektelen, ha szószerint idézzük Kichisaburo könyvének azt a részét, melynek címe: «*A judo, mint a lélek és a jellem fejlesztője*». A fejezet a következőket tartalmazza:

*«A testi erő és az elsajátított művészet nem egyebek holt tökénel, ha a lélek, a szellemi erő nincs kellőleg kiképezve. Erősen fejlett szellemi erő nélkül erőnket és művészetünket lélekjelenléttel és találékonysággal érvényesíteni nem tudjuk.*

*Hogy gyöngé ellenfelet semmibe ne vegyük, vagy az erős ellenféltől ne ijedjünk meg s hogy a győzelmet mindenkor magunk számára biztosítsuk, ahhoz mindig lelki erő kell.*

*Ebből látható, hogy a judo nem annyira a nagyobb testi erő elérését és nem tisztán e művészet elsajátítását célozza, hanem sokkal inkább a karakter fejlesztésére szolgál.*

*Ez okból Japánban a judo nemcsak sport, amelynek szórakozás a célja, hanem olyan pöröly, amely a tanítvány lelkét keményre ková-*

csolja. Mint fődologra, tehát a következő négy szempontra akarom felhívni a figyelmüket:

1. Mindenekelőtt fontos annak a képességnek a megszerzése, hogy a helyzetet gyorsan és világosan tudjuk felfogni és áttekinteni. Ebben a tekintetben a judo hasonlít a víváshoz és a boxoláshoz, de ezt a képességet a judo által jobban megszerezhethetjük. Míg ama két sportnál csak bizonyos testmozdulatokra kell ügyelnünk, addig a judonál az ellenfél egész testét éber figyelemmel kell kísérnünk, mert ellenfelünk tetszés szerinti állásban támadhat, a szerint, amint erős vagy gyenge az illető, nyugodt vagy ingerült. Támadásának módja függ továbbá attól is, hogy testének milyen helyzetében mutat védtelen pontokat, milyen a környezete s hogy miképpen bírható rá elfoglalt állásának megváltoztatására stb. Mindezt minden pillanatban szemelőtt kell tartanunk.

Az, aki a judóban kellőleg jártas, egy szempillantás alatt tisztában van azzal, hogy ellenfele milyen fogást akar alkalmazni, milyen fogással tud leginkább védekezni s végül, hogy miként csálhatja törbe az ellenfelét.

2. A bátorság növelése azért fontos, hogy a kedvező alkalmakat ne mulasszuk el s hogy szándékunkat bátran végrehajthassuk. Abban a pillanatban, amidőn a saját helyzetünkkel és az ellenfelünk helyzetével tisztába jöttünk, minden erőnket összeszedve és félelmet nem ismerve kell munkához fognunk. A judonál ezen «készséget» minden áldott nap gyakoroljuk.

3. A hidegvér megszerzése. Az ellenfél testmozdulatait pontosan megfigyelni, a kedvező alkalmat hirtelen kihasználni csak akkor tudjuk, ha nyugodtak, öntudatosak tudunk maradni és a bátorságunk nem száll az inunkba. Az igazi bátorság a nyugodtságon alapszik. Ha elvesztjük a fejünket és megijedünk, az erő és a művészet egy fabatkát sem érnek.

Azok, akiket minden aprócseprő dolog felizgat és önuralmukat elvesztik, akik kezeikkel birkóznak, de a hajuk égnek mered, azok nagyon furcsa bátorságot — amint Japánban mondják: vaddisznó bátorságot — tanúsítanak, mert azok szívéből hiányzik a nyugodt, a határozott, az igazi bátorság; azok tulajdonképpen gyávák és semmire sem használhatók. A mindennapi életben, a gyakorlóteremben, gyakran megesik, hogy az ember ellenfelének lekicsinylése következtében váratlan vereséget szenved, könnyelmű fogás által az ellenfél csapdájába kerül, vagy úgy jár, hogy lélekjelenlétével egy gyenge ellenfél is legyőzi. Ez ösztönözzön bennünket arra, hogy indulataink nyugodtságot mindig megőrizzük.

4. A türelem fejlesztése. A növendékeknek mindennap kell, hogy türelmet gyakoroljanak és azt némely kivételes esetet leszámítva, sohase veszítsék el. A türelem hiánya sok gonoszságnak, lustaságnak, a testi kiművelés elhanyagolásának és más egyebeknek kútforrása és mint ilyen elítélendő.

A tanítványoknak a mindennapi élet ezer nyomorúságát csügge-

*dés nélkül kell elviselniük, a halálban kell keresniük az életet, a szerencsétlenséget szerencsévé kell átformálniok, hogy így a végleges győzelmet ki tudják vívni. Más gyakorlatok, mint pl. a hideg ellen való meg-edződés megszerzése stb. is mind azt bizonyítják, hogy művészetünknek az a célja, hogy általa az élet nyomorúságait könnyen tudjuk elviselni s hogy a nagyratörekvésre képesítő erőt megszerezzük.*

Kichisaburo fejtegetéseihez hozzátenni semmit sem kell. Azt, amit ő itt elmond az akaratéről, bátorságról, kitartásról, a maga egyszerűségében és világosságában, rendkívül találó. El kell hinnünk neki, mint tokiói főiskolai tanárnak, hogy a sport Japánban lényegileg azt a célt szolgálja, hogy megacélozza az ifjú lelkét.

Ha már most emellett elképzeljük, hogy a judo, illetőleg eredetileg a dzsiu-dzsicu a japán nép körében olyan mértékben elterjedt sport, amilyen nálunk nincs, még a futball sem, akkor el kell hinnünk azt is, hogy ennek a sportágnak évezredekken keresztül való állandó és nagy tömegekben való üzése jelentékenyen hozzájárul a japán nemzeti akaratereő kifejlődéséhez.

Kichisaburo szerint némelyek azt vitatják, hogy a sportág elterjedése Japánban kínai import volt, de ezzel szemben kiemeli, hogy a dzsiu-dzsicunak, mint a judo ősi alakjának keletkezése, Japánban olyan régi, történet előtti időkbe nyúlik vissza, hogy származását illetőleg semmi biztosat sem lehet mondani.

Japán apraja-nagyja évezredek óta üzi ezt a sportot és acélozza vele akaraterejét. Felmerülhet az a kérdés, hogy tényleg olyan ideális-e Japánban a versenysport, mint ahogy Kichisaburo írja és lehetséges-e az, hogy Japánban az államatorség és a professzionizmus teljesen hiányzik?

Kétségtelen, hogy a japánok sem más emberek, mint mi vagyunk, fiziológiai alkatuk a miénktől lényeges eltérést nem mutat és pszichikai világuk sem lehet lényegileg más, mint a mienk. A külső hiúság, az önszeretet és Én-érzékenység mint az államatorség motívumai, bizonyára a japán emberben is élnek, tehát a japán versenysportban is meg kell, hogy legyen az államatorség szerepe.

Az évszázadok hosszú során azonban olyan szisztematikusan és olyan állandóan visszatérő erővel nevelhették bele a japán népbe a sportidealizmust és a sportnak lelki nagyságra és akaratereőre törekvő célzatát, hogy Japánban sem az államatorség, sem a professzionizmus nem virágozhatott ki olyan mértékben, mint az ó-görögöknél.

Egészen bizonyos, hogy Japánban is vannak és voltak sportprimadonnák. De ott ezek a típusok még mielőtt kifejlődhetek volna, elhervadtak megfelelő talaj hiányában. Ahogy a japán közszellemet és a japán egyéni sajátságokat ismerjük, fel kell tételeznünk, hogy a személyi kultusz olyan mértékű túltengése, mint azt az ó-görögöknél láttuk, a japán sportban mindig ismeretlen fogalom volt. *A japán sportember egyéniségét állandóan kész alárendelni*

*a köznek és individualitása mindig felolvad a japán nemzeti egységben. Valószínűleg az az erős szociális érzék, ami bennük él s a köznek és a faji érdeknek rendkívül erős megértése és átérzése kizárja náluk a túlzott személyi kultuszt és erősen akadályozza az álamatőr szellem prosperálását. Viszont a sport nagy szeretete és idealisztikus felfogása, a «Legfőbb Jó»-ra törekvő öncélúság, a japán professzionizmus kifejlődésére sem nyújthat kellő talajt.*

összehasonlítva az ó-görög és az élő japán sportszellemet, bár a klasszikus görög sportvilág legnagyobb csodálatunkat és rajongásunkat váltja ki, mégis le kell szögeznünk, hogy a japán sportszellem az, amely egészségesebb és állandóbb értékű sportkultúrát teremt. A klasszikus görög sportot rombadöntötte a túlzott személyi kultusz és az annak nyomán fellépő álamatőrség. A japán sportkultúra — noha a sporttörténelem nem jegyezte fel a görögéhez hasonló csodás produktumait — ma is él és a japán nép fiainak lelkében a nagyság és akaratérvő forrásává lett, bámulatba ejtve az egész világot.

*A japán sportkultúra maradandóságát az biztosítja, hogy nem a személyi kultuszban és egyes nagyságok kitermelésében keresi a lényegét, hanem a nagytömegek testi és lelki felemelését célozza.* Ezzel szemben az ó-görög sportkultúra csak üstökös volt, amely az antik világ egén sokáig, mindent elhomályosítva ragyogott, de aztán letűnt, hogy csaknem két évezreden át a sötétség és az ismeretlenség ködébe vesszen az emberiség láthatáráról. Kérdés, hogy az üstökös efemer jellegét viseli-e magán korunk sportszelleme is? El fog-e ismét tűnni és a megsemmisülésbe fog-e hanyatlani szépen fejlődő sportkultúránk, avagy megmarad, hogy az emberi tökéletesedés állandó forrása legyen? Azon fordul meg a dolog, hogy felismerjük-e és megértjük-e az amatőr versenysport lényegét, a «Legfőbb Jó»-ra törekvő erkölcsi tartalmát és akaratfejlesztő természetét, vagy pedig ehelyett személyi kultuszt és bajnokimádást fogunk üzni.

Ha a tiszta amatőrség útjait fogjuk járni, úgy akaratérvő és lelki nagyságot nevelünk a jövő generációba, de ha az álamatőr szellem fog elhatalmasodni, ez esetben a versenysport csupán hisztériás primadonnákat fog kitermelni. Az igazi és helyes értelemben vett sportkultúra nem egyesek tündöklése, hanem a tömegek felemelkedése a test gyakorlása és ennek folytán a lélek megerősödése által. Az individuum szereplése sohasem lehet olyan fontos és nem bírhat a sportkultúrában akkora jelentőséggel, mint a szellemi élet terén. A kiváló versenyző csak akkor lehet igazán nagy, ha testiereje és ügyessége mellett tanúbizonyságot tett lelki nagyságáról is. Melankomas megérdemelte azt, hogy márványszobrot emeljenek neki a versenyeken tanúsított páratlan akaratereje és lelki nagysága miatt. De Melankomas minden lelki nagysága és emberfeletti akaratereje együttvéve sem jelenthet az emberiség szempontjából annyit, mint Platon bölcsellete.



Az ó-görögöknek abban volt a nagy tévedésük, hogy egymásik koszorús bajnokukat talán még jobban is megtisztelték és kitüntették, mint egy Platónt vagy Aristotelest, akik pedig a filozófiai gondolkodás alapvetői voltak. Fanatikus sportszeretetükben azt hitték, hogy a versenykiválóságok istenné emelése által teszik nagyvá a ' sportkultúráát, pedig éppen azzal ásták meg a sírját.

# **NEGYEDIK TANULMÁNY**

**A NÉZŐKÖZÖNSÉG PSZICHOLÓGIÁJA.**

## IV.

### A nézőközönség pszichológiája.

A SPORT nemcsak *individuális*, hanem *szociális* jelenség is. A sport fogalma nemcsak az egyén testi és lelki fejlődését jelenti, hanem magában foglalja az egész emberi társadalom bizonyos irányú kultúrtevékenységét.

Kétségtelen, hogy a sport elsősorban és főleg individuális megnyilvánulás. A sport a sportolókért van és nem azokért, akik a sportot csak mint nézők akarják élvezni. A sporttudomány tehát, akár fiziológia, akár pszichológia, elsősorban a sportoló individuummal foglalkozik, kutatva azokat az élettani és lélektani problémákat, amelyek megoldása a jövő sportjának útját egyengeti.

A sportkultúra fogalma mégis lényegesen többet jelent az aktív sportember individuális tevékenységénél. A sportkultúra átöleli, összefoglalja és egyesíti mindazt, ami az aktív sportember ténykedésével összefügg. Így elsősorban a nézőközönséget, de azonkívül egy egész sereg egyebet is. Ide tartoznak pl. a sportegyesületek, a vezetők és szakemberek csoportja. Ide sorolhatók a sportoktatók és a menedzserek. Lényeges faktorai a sportkultúrának a sport-sajtó, a sportirodalom és a sporttudomány is stb. Mindezek a sportkultúra «melléktermékeidnek nevezhetők. Szerepük az aktív sporttal, mint a sportkultúra «főtermékével» szemben annyiban másodlagos, hogy létezésüknek célja a sportbéli aktivitás megteremtése, támogatása és irányítása.

Ez alkalommal a sportkultúra egyik legfontosabb «melléktermékével», a nézővel kívánunk foglalkozni. *Tanulmányunknak az a célja, hogy felkutassuk a nézőközönség és az aktív sportember egymásra gyakorolt kölcsönhatását.* Milyen befolyást gyakorol egyik a másikra, mely hatások kedvezőek, melyek aggályosak és melyek veszedelmesek a sportkultúra fejlődése szempontjából?

A sport fogalmával a nézőközönség fogalma elválaszthatatlanul összefügg, jóllehet az amatőr sportember nem azért kezd versenyezni, hogy magát a nagyközönség előtt produkálja. Az amatőr-sport céljai ettől messze esnek és hinnünk kell, hogy az amatőrök túlnyomó részénél a versenyzésben nemez a rúgó játszik főszerepet. A sport kulturális jelenségeinek vizsgálatánál mégis objektíve meg kell állapítanunk, hogy a sport ma már nemcsak az aktív sportolóké, hanem mindenkié.

A merő testgyakorlás vagy gimnasztika, egyszóval a test-kultúra az a része, amely főleg és csaknem kizáróan az egészséget kívánja szolgálni, a dolog természete szerint elképzelhető a nyilvánosság nélkül, sőt rendszeren a nyilvánosság nélkül folyik le. A versenysport fogalma azonban magában foglalja a nyilvánosságot. A versenyzés kétségtelenül «kiállást» jelent a közönség elé, hogy a sportember összemérje testi és lelki erejét bajtársaival. Ez a nyilvánosság nemcsak természetes követelménye, hanem egyik fő nevelő tényezője a versenysportnak.

De a sport természete megköveteli a nyilvánosságot azért is, mert a sport ma már általános társadalmi jelenséggé fejlődött. Az emberek tízezrei vonulnak fel feszült érdeklődés mellett a nagy sportversenyekre és ha nem is mint aktív versenyzők, de legalább mint nézők részt követelnek a sportkultúra gyümölcseiből. Ez a folyamat egyszerű és világos tény, amely előtt szemet hunyni nem lehet és csak azok nem tudják és nem akarják elismerni ennek súlyát, akik mindig csak visszafelé tekintenek, de a jelent és a jövőt látni nem akarják.

Ha pedig elismerjük ennek a folyamatnak erejét és nagy jelentőségét, úgy kétségtelen, hogy a tudomány és irodalom sem mehet el behunytt szemmel mellette és nem negligálhatja azt a mindent magával ragadó kultúráramlatot, amely korunkat oly erősen jellemzi.

Mindennek, sajnos, egyelőre a magyar irodalomban jóformán semmi nyoma sincs. A tudomány és az irodalom vagy egyszerűen «giccs»-ként kezeli a sportot, vagy pedig elfogult és ellenszenvvel teli kirohanásokkal támadja. Minden szempontot átfoglaló, a sportot, mint szociális jelenséget jó és rossz oldaláról megvilágító tudományos munkát a német irodalomban találunk *Fritz Giese* «*Geist im Sport*» című könyvében.,

Giese könyve a sportot nemcsak mint szociális, hanem mint individuális jelenséget is tárgyalja, de könyvének főértéke lényegében a nézőközönség pszichológiája. Az aktív versenyző pszichológiáját, amint *Coubertin* mondja, valójában és hűen csak olyasvalaki tudja megírni, aki maga is versenyző és a versenyzés lelki folyamatai részére valóságos élményekké váltak. Giese jeles és ismert német író, pszichológus és tudós, főleg a sport szociális problémáit világítja meg mélységes bepillantással. Munkájának ez a része az, ami igazán újat és nagyszerűt nyújt. Tanulmányunkban tehát könyvének azzal a részével fogunk foglalkozni, amely a sportkultúrát a nézőközönség szempontjából tárgyalja.

Giese a modern életforma három irányát látja a sportkultúrában érvényesülni: az esztétikai, a heroikus és a kollektív irányt.

Tanulmányunk 1. részében Giese ezen háromirányú sport-szemléletét ismertetjük, míg a 2. részében azokra a területekre fogunk rámutatni, amelyeken a néző a sportkultúra magasabb érdekeivel szembekerül.

## 1. Giese háromirányú sportszemlélete.

### a) *Esztétikai irány.*

Az esztétikai irány a sportban főleg és elsősorban a néző szempontját jelenti. Éppen ezért a sport külső megnyilvánulása szolgáltatja a vezérfonalat ahhoz, hogy a sportágakat esztétikai alapon osztályozzuk. *A néző esztétikai szempontból kifogástalanul szép színjátékot akar látni.* Az evezés és a tenisz például több esztétikai elemet nyújt, mint pl. a boxolás. Az utóbbi inkább az ideális erő megnyilvánulását jelenti esztétikai szempontból. Az ilyen erősportok szemlélésében azonban a gyönyör nem mindig az esztétikai érzelem megnyilvánulását jelzi, hanem gyakran a leplezett ősi ösztönök kielégítését. 5;

Valójában az esztétikai irányt az első csoportban találhatjuk meg, tehát azokban a sportágakban, melyek nem annyira a nyers erő kifejezésre juttatásából állanak, hanem inkább szépségformákban nyilvánulnak meg. Ezeknek a sportágaknak a legfelső határa átvezet a testkultúrának egyes ágaiba, mint pl. a táncba. Ezeken a felső határokon már puha, szentimentális, sőt mondhatjuk nőies elemek érvényesülnek. Az igazi sport azonban ezzel éppen ellenkezően, lényegében a férfiasság szellemét foglalja magában. Ennélfogva a testkultúra esztétikája lényegesen eltér a sport esztétikájától. Az elegancia szó, amelyet a testkultúrára gyakran alkalmaznak, világosan mutatja ezt. A férfitáncos eleganciája kimondottan nőies jelenség.

A legkézzelfoghatóbb ez azoknál a mozgásbeli jelenségeknél, amelyek úgy a táncban, mint a sportban előfordulnak. Pl. az ugrás itt is, ott is lényegében egészen más. Amikor a táncos ugrik, puha, meleg és folyamatos táncbeli jelenségre kell gondolnunk, amely alapfeltétele a szép táncnak. A sportember ugrásánál a teljesítmény megfeszítésére, a rekordra gondolunk. Amikor a rúdugró a magasba repül, nem a test alaki szépsége a fontos, hanem inkább a mód, amellyel a versenyző a magasságot elérte. *Mindezek alapján kétségtelen, hogy egészen másvalami a testkultúra esztétikája és más a sportesztétika.*

Fontos szerepet játszik a sportnál a környezetbeállítás, mint esztétikai motívum. Ilyen természetesen a sportolók viselete is, amely lehet többé vagy kevésbé esztétikus. Az esztétikai törekvések e tekintetben a sport csaknem minden ágában megnyilvánulnak. A felvonulás, a zászlóhasználat, a zene stb. mind esztétikai törekvés, de meg kell állapítanunk, hogy ez nem magának a sportnak az esztétikája, hanem legfeljebb a sporttal csak külsőleg összefüggő esztétikai tendencia. A sport esztétikája egészen másvalami. Ez a pótlékesztétika, amit erősen kultiválnak, tulajdonképpen nem sportesztétika, hanem csak a sport keretének esztétikája.

A klasszikus torna kétségtelenül látványos, de ez a látványosság sem igazi sportlátvány. A nagy tömegben egyformán működő végtagok lényegében csak a fegyelem élményét közvetítik, csak a kitűnő? utánpótlás demonstrációi. A néző azonban nem fegyelem által parancsolt mozgást, hanem valami élő sportképet akar látni. így jutunk el az igazi sportesztétikához: a test esztétikájához. *Nem a környezet kicsinosítása s nem a fegyelmezetten mozgó tömegek összképe jelenti az igazi sportesztétikát, hanem a szépen, ideálisan nőtt és ideálisan ténykedő ember az esztétikai téma.*

Az esztétikai beállítás eredeti formájában a néző szempontja. A második lehetőség az, hogy a sportoló ezt az esztétikai szemléletet a saját énjére átviszi. Tehát valami nárcisztikus önszemlélet. Elsősorban az idegen tárgy szemlélete és csak másodsorban az egyéni szépségre való szubjektív beállítás. Itt is meg kell különböztetni a testkultúrát a sporttól. Pl. a táncnál természetesen szükség van erre a bizonyos saját testünkre vonatkozó nárcisztikus öröme. Ugyanez tapasztalható pl. az erősen divatozó napozásnál, strandolásnál és általában a meztelenség kultúrájánál. Egészen más ez azonban a sportnál. *A sportban kevés az alkalom arra, hogy az ember klasszikus látványt nyújtson, ha valóságos sportot akar űzni.* így a néző esztétikai szemléletmódja nem vihető át a valóságos sportra. A sportembert a legkevésbé sem a néző esztétikai öröme viszi a sportolásra, sem pedig a saját testére vonatkozó nárcisztikus öröm. Nem ezek a motívumok vezetnek az egyént az igazi sporthoz, hanem alapszabályok alapján egészen más indítók.

A másik esztétikai sportmomentum a *stílusalkotás* az egyes sportágakban. A stílus kifejlődése különösen ott érdekes, ahol a stílusformák erősen rögződtek. Pl. az amerikai stílus az angol stílustól a magasugrásban erősen különbözik. Az amerikai ugró az egyik lábát jellegzetes alakban felrántja.

Még érdekesebbek azok a stílusformák, amelyek bizonyos tradicionális esztétikába vannak belerögzítve. Pl. a teniszsportban előkelő tradíciók szerepelnek, mint az előkelő testtartás és a futva való ütés lemezsékelte megnyilvánulási formája. Ez a teniszforma bizonyos mértékben merev volt mindaddig, amíg Lenglen lendületet, pátoszt és mozgást a stílusba nem hozott. Lenglen sajátos stílusal ugrik a magasba, erősen motorikus jelleggel, ami egyéni stílusforma s azonkívül előnyös is. Ugyanígy beszélnek Dempsey és más bajnokok egyéni stílusáról. Ezek a bajnokok a szabályokban valami egyéni életformát találtak, aminek kétségtelenül van valamelyes esztétikailag ható oldala, miután individualizálják az egyébként élettelen szabályokat. Ilyesmi közepszerű embereknél sohasem fordulhat elő. Tényleg a csúcsteljesítmények többnyire az egyéni stílus eredményei.

b) *Heroikus irány.*

A primitív korszakban a törzsszerkezet és a családi erkölcs alkották a néplélek kultúrbálványait. Ebben a korban az egyéniség szerepe ismeretlen, az egyén csak egy számot jelent. Az ezt követő kor fedezi fel az individuumot, amely hősi, isteni mondákban ragyogó érvényesüléshez jut. Az egyén a tömeg hőse lesz, tetteket visz véghez a tömeg előtt, a tömegért.

Ezek az archaisztikus elképzelések ma is tovább élnek bennünk. A királyság, mint a hősi irányzat kulim nációja, az idők folyamán elhalványult, de a hérosz utáni vágy megmaradt bennünk. Különösen azoknál a nemzeteknél, mint pl. Amerika, melyeknek hősei legfeljebb 300 éve nyugosznak a temetőben, található fel erősen és jellegzetesen ez a hősi kultusz iránti vágy. *Az emberek nagy örömet találnak abban, hogy vezetőket imádjának, és pedig nem sémaszemen vagy örökösödés útján, hanem érdemeik alapján hatalomra jutott vezetőket.* Megkísérlik, hogy saját körükből keressenek maguknak bálványt és így örömmel fogadják a sportot, amely ilyen vezetőket és bajnokokat ajándékoz nekik. A sport és a hősimádat ilyen módon közvetlenül kapcsolódik össze és ebben a tekintetben a sport ősi érzelmeket érint.

A sportszemlélet heroikus irányának természetes következménye, hogy a tömeg bajnokokat akar látni és bizonyos szükségletet érez a bajnokteljesítmények iránt. Ez a gondolat már messze eltávolodik a testkultúra ideáljaitól, mert állandó törekvést jelent a csúcsteljesítmények felé. így a bajnokság tárgyilag megszolgált dologgá, a sportélet hivatássá válik. A sport egyes fiatal emberek életcélja lesz. Aki eléri a bajnoki nívót, többé-kevésbé már beérkezett ember. A bajnoksport egyidejűleg sokféle viszonylatban van a színházszerűséggel és a nagy nyilvánossággal. A sportbajnokok nevének csengése nemzetközi jelentőségre tesz szert. A sportnak nagy előnye ezen a téren az, hogy a hős pozícióját és tiszteletét itt aránylag fiatal korban el lehet érni.

Kérdés, hogy ez a hőrosszükséglet által felidézett bajnokkultusz milyen befolyást gyakorol a széles néprétegekre? Elősegíti-e a sport népszerűsítését és minél több ember aktív sportolását? Ellenkezőleg, sok ember, kinek érdeklődése a sport felé fordul és stúdiumszerűleg fogja fel a sportot, lemondólag elfordul attól, mihelyt látja a különbséget a saját és az átlagos bajnok teljesítménye között. *A bajnok sok tekintetben deprimálólag hat.* A nézők mind a bajnok felé áramlanak s a bajnokot az égbe emelik. Azok a sportemberek, akik a csúcsteljesítménytől bizonyos távolságban maradnak, a teljes ismeretlenségbe süllyednek, még akkor is, ha egyébként hasznosan és szorgalmasan dolgoznak. A nézők nem könnyítik meg az útjaikat, mert személyiségüket a legcsekélyebb érdeklődés sem kíséri. Ez a nagy hátránya a bajnok-kultusznak.

Megfigyelhetjük, hogy a bajnoksport hogyan keletkezik és hogy milyen egyoldalúan, csak néhány ember tartja fenn. Néhány boxoló, súlyemelő, kerékpározó stb. testesíti meg a sportot, anélkül, hogy tudnók milyen mértékben beszélhetünk itt egyáltalán sportkultúráról? A birkózóbajnokok, az a néhány bajnok, aki egyáltalán a világon van, nem világosít fel bennünket arról, hogy a birkózó-sportban a széles néprétegek milyen nivót értek el? Nem szabad azt hinnünk, hogy ez így rendben van. Feltehető, hogy azokból a sportágakból, amelyekben a bajnokok túlságosan uralkodnak, a tömeg olyan sportágakba vándorol, ahol a középszerű sportolónak is van valami keresnivalója, ahol talál valami kis zugot, melynek árnyékában nem fenyegeti a világbajnok vakító napfénye, hogy ott az ő szerény, de azért kielégítő szerepét megjátssza.

Felmerül a kérdés, hogy mi az, ami az embereket olyan elemi erővel a bajnoksport felé vonzza, s ami a sportot a bajnokkultusz-szal annyira összefűzi? Azt mondhatjuk, hogy az okszerűség törvényéből levezetett *igazságosság*.

Az ember magánéletében a lehető legkülönbözőbb viszonyok között él, de a legritkább esetben él úgy, hogy igazságérzete maradtalan kielégülést találjon. Már mint gyermek tapasztalja a környezet gonoszságát és az igazágtalanságot. Mint felnőtt igazágtalanságok közepette él és úgy érzi, hogy nincs igazságosság az életben. *Ekkor jön a sport, melynek módjában van az igazságosságot érvényre juttatni. Nevezetesen teljesítményeket lemérni és minőségileg jutalmazni.* Mert minden verseny és minden küzdelem ilyen út az igazsághoz és mindig gyors, külsőleg tapasztalható eredményhez vezet. Sem a színház, sem a mozi hasonlót nem nyújt, mert ott az igazságszolgáltatás csupán költői és csak elképzelt alapszik. Itt azonban a valóság erejével hat és az ember felfokozott érdeklődéssel figyelheti, hogy a sportban az igazságosság hogyan érvényesül.

A győzelem, mint igazságos jutalom, bizonyos mértékben már a tréning következménye. Az egyik szorgalmasan dolgozott, a másik hanyagul, lustán vagy közömbösen. Az egyik minden erejét összeszedi, hogy felülmúlja önmagát, míg a másik pihen babérain.

A nép irigység nélkül imádja azt a tehetséget, amely nyújt neki valamit. Tehetsége van, szorgalmasan dolgozott, tehát igazságos, h°gv győzzön! A nép figyelemmel kíséri végig az igazságosság érvényesülésének lefolyását, s a küzdelem minden részlete világosan érzékelteti az eredményhez vezető utat. Ez a heroikus játék, az okszerűség és igazságosság történéseinek átélése, magyarázata annak, hogy a nagy tömegeket a bajnoksport vonzza, jóllehet a gyakorlati életben az igazság iránti hitét már elvesztette.

Es ezt az igazságot biztosítják a versenyszabályok. A véletlennek kevés szerepe van, vagy pedig teljesen ki van zárva.

Így születik meg az erős kapcsolat a bajnok és a néző között. A bajnokkultusznak számtalan negatív oldala is van, de erről később



fogunk szólni. Tény az, hogy a legkisebb igazságtalanság is felháborítja a jámbor sportbarátot. Egyszer-kétszer hallgatólagosan eltűri, talán éppen ott, ahol esetleg valami kedvencét kell felszínen tartani. De úgy nagyjában az igazságérzet olyan erős a sportnézőben, hogy minden eszközt megragad az okszerűség valódi átélése érdekében.

A bajnokkultusz egyik árnyoldala az, amit *clique-rendszerek* nevezhetnénk. Nem ritkaság az ilyen clique-rendszer mellett a szerencse megkorrigálása. Előnye, hogy a bajnokot a hűséges cimborák lelkesítik, ennek folytán erőre kap és nem remélt eredményeket ér el. Hátránya különösen akkor szembeötlő, amikor a hős valami egyesületi hős és ott, ahol az egyesület az egész világot jelenti. Ahol egyesület egyesület ellen működik. Az ilyen clique-rendszer a legveszedelmesebb a sportra nézve.

A tömeg és a bajnok közötti viszony néha túllépi a határt; groteszk, tévúton járó alakot ölt. Mindenki csak arról beszél, hogy a bajnok mit eszik, mit iszik, hogy hol lakik stb. A bajnok néha nagyon jól érti az *önreklámot*. Filmezik és a filmet nagy élvezettel nézik. Nem ugyan a nyomorúságos filmteljesítményért, hanem azért, mert a bajnokot látni lehet. A nők körülrajongják és itt érintkezik Heros és Eros! Itt látjuk a sport és a szerelem örök vonatkozásait. A nő öntudatlanul mindig reagál a csúcsteljesítményekre és talán némely sportembernél ez a sarkantyú az, amely arra készíti, hogy önmagát produkálja.

Másik árnyoldala a bajnokkultusznak, hogy *kizárólag számokkal dolgozik*. Tény az, hogy a világ mindinkább a számok befolyása alá kerül, nemcsak a sportban, hanem egyéb vonatkozásban is. Ez aztán arra vezet, hogy a szám lesz minden és a sport semmi. És a számok hirtelen tévútra vezetnek: átugranak a dollárszámokra.

A sportember számokkal születik és számokkal hal meg. A szám talán a legbelsőbb végzete a sportnak, hogyha a sportot a heroikus életforma szempontjából vizsgáljuk. Kérdés, hogy a számok örök időtől fogva nem állottak-e az ember fölött? Kérdés, hogy az a lég-üres tér, amely a rekordszámok fölött terjeszkedik, nem kábítja-e el és nem fojtja-e meg a szabad sportörömet? Kérdés, hogy a sport enélkül a félelmetes szimptóma nélkül nem tudna-e egészségesebben lélegzeni? Kérdés, hogy nem lehetne-e a sport etikájához számítani azt a célt, hogy a sport önmagát ettől a rekordmániától megszabadítsa? A sport mezején valószínűleg itt van a határ, amely a továbbfejlődést megállítja.

### **c) Kollektív irány.**

Az ember többé-kevésbé kollektív lény. Belsejében át van hatva a csatlakozás és az összességbe való elmerülési vágyától. A magánosok, az izolált emberek vagy pathologikus jelenségek, vagy pedig bölcsek, akiknek nincs szükségük a világra. A legtöbb embernek azonban nagyon nehezére esik az egyedüllét.

Ha ennek az érzelmenek az eredetét kutatjuk, úgy kétségtelenül az emberi kultúra korábbi korszakának emlékét találjuk meg benne, amikor az emberiség tömegekben, csapatokban élt. Emellett bizonyos infantilizmust is. Mindazok, akik túlerős szülői befolyás alatt nőttek fel, mint felnőttek is keresik a másokhoz való csatlakozást. Túlgyenség az egyedülléthez. Túlfélénkek az étellel szemben és így más emberek kell, hogy nekik a fellépés erejét kölcsönözzék. Egy másik típus a belsőleg üres ember, aki állandóan üres lélekkel szaladgál és szüksége van arra, hogy más emberek keltsenek benne lelki izgalmakat. A sport ilyenformán a szellemileg üres embereknek pompás talaj látszólagosan intellektuális ténykedéshez. Ez azonban mind csak társaságban történhetik. Így jövünk rá, hogy a sportnak olyan tartalma is van, amely az egyest egészen különleges kollektív ténykedéshez vezeti. Lóversenystatisztikához, rekordszámokhoz, névemlékezethez és más hasonló dolgokhoz, melyekről néha nem tudjuk, hogy bagatellszerűségükön mulassunk vagy felháborodjunk.

Az ilyesminek csak akkor van teljes értéke, ha kollektív alkalmazást nyerhet, amikor az ember ezen értékeit mások előtt produkálhatja, *így aztán az ember társas ösztöne a sportban is kielégülést találhat.* Ennek segítségével kicsiny körben kisebb-nagyobb szerepet lehet játszani és valamivé lenni. Ez az érvényesülés utáni vágy felemelő és ott, ahol nem közvetlenül a bajnok heroisztikus életformájában talál kiutat, elrejtőzik a tömeg nagy társas örömeiben. Ez a társas öröm azonban még más okokra is visszavezethető.

Az emberek jelentékeny része rendkívül előnyösnek tartja, hogyha az árral úszhat, mert így az egyéni gondolkodás terhétől megszabadul és kész elhatározásokat kap agya. Az ember társas ösztöne sok tekintetben a kényelmességből és a pozitív állásfoglalástól való félelemből származik. A sport ezeket a lehetőségeket nagyszerűen megragadja, mert attól, aki a sportban csak néző, semmi egyénit nem kíván.

Az embereknek talán még tíz százaléka sem nélkülözheti a társaságot, a többi mind az élet széles folyamában találja jól magát. Ezen hiába siránkozunk, mert ez megdönthetetlen lelki törvény és a korábbi idők viszonyaiból természetesen folyik, amikor az embercsorda a létfenntartásnak egyetlen lehető életformája volt.

A kollektív törekvések egy másik magyarázata az *egyedüllét* amely a nagyvárosi élet következménye. Bármilyen paradox módon hangzik, sehol sincs az ember olyan egyedül, mint a nagyvárosban. A kontraszt a nagy embertömeg és a saját ismeretlenségünk között, annak felismerése, hogy a milliók között csak egy szám vagyunk, nyomasztóan hat. A vidéki ember ezzel szemben mindenütt ismerős és a kisvárosban a név és a család bizonyos szerepet játszik. Ugyanez a vidéki ember, ha nagyvárosba kerül, a sok ember között páriának érzi magát. Ez keserű érzelmeket okoz és az egyedüllét a tömeg

utáni vággyá válik benne, hogy a nagyvárosi társadalom őt magába szívja. Lassankint azonban felismeri, hogy a nagyvárosban is vannak elővárosok, sőt utcarészek, amelyek a saját külön pletykájukkal hasonlítanak a vidékhez. A nagyváros a tömeg mámorát közvetíti, utcáinak emberfolyóiban van valami, ami az embert magával rántja és senki sem vonhatja ki magát ennek a folyamnak a szuggesztív hatása alól, ha már a kezdet elfogódottságát leküzdötte. A kollektív érzés ebből a folyamból is táplálkozik.

Ez a kollektív irányzat érvényesül a sportban is. A nagy egyesületek, a pompás sportberendezések, a nagy nemzetközi versenyek mindig a nagyváros sportját jelentik. A kisvárosokból vagy a vidékről jelentékeny sportmozgalmak nem indulnak ki. Összefügg ezzel természetesen az ipari munkatevékenység is. Az egyén társaséletformákra vonatkozó szükséglete a nagyvárosban élénkebb, mint a kisvárosban vagy vidéken.

A sportbéli kollektív életforma további két közvetítője az *utánzás* és a *divat*.

A gyengeség és a féltékenység az embert arra készíti, hogy a tömeghez vonzódjék. A tömeg valami szerencsétlenségnél épúgy összeszalad, mint valamely örvendetes eseménynél. A kollektív jelleg az embernél visszavezethető az utánzási hajlamra is, amelyet bizonyos állatoknál megfigyelhetünk. Ez az utánzási hajlam erősen megnyilvánul a gyermekeknél és a felnőttél is mélyenfekvő tulajdonság marad. Különösen az átlagembernél.

A sport tehát azért is jelentékeny életformájává válhatott a jelenkornak, mert könnyű alkalmat nyújt az utánzásra. A művészetben is nagy a vonzerő az utánzásra, de a sportban könnyebb az utánzás.

A kollektív hatás másik hasonló faktora, a divat is fontos szerepet játszik a sportban. A divat nélkülözhetetlen motor a gazdasági életben. Az ipar különböző ágai visszafejlődnének, vagy legalább is stagnálnának a divat nélkül.

A legtöbb sport is úgy kezdődik, hogy először divat volt és csak később szerezte meg a sport mezején az állandóság jellegét, így például a bob- és sí-sport nemrégiben még divat volt. Viszont vannak sportok, amelyek kimennek a divatból. Ilyen kiveszőben lévő sport a kerékpársport, amelyet fenntartott és eredeti formájából átmentett a motorkerékpársport. A görkorsolyázás sem tudott szilárd talajra találni. A divat szempontjából tehát a sportágakban látunk fejlődést és visszafejlődést.

A sportoló alkalmazkodik a sportok divatjához, még akkor is, ha egyébként a divatelőírás hatásaitól távol áll. Ez a befolyás a sport részére egy darab életet jelent. Az ázsiai sportnál nincs divatbefolyás, de ennek folytán valósággal megcsontosodott jelenség, ami azzal magyarázható, hogy a kínaiak és japánok sportja sok ezeréves kultúrára tekint vissza, amely kultúra világnézet szem-

pontjából sohasem a jelent, hanem a sejtelmek jövő világát foglalta magában.

A testkultúra, a torna és a gimnasztika néző nélkül elképzelhető. A sportnak azonban hivatása a demonstrálás és a közönség előtt való megjelenés. A testkultúra lényegében magánkarakterű dolog, míg a sport a nyilvánosság dolga. Sok minden, ami a sportetikával összefügg, a nyilvánossághoz való vonatkozásból vezethető le. Ez a nyilvánosság főleg a nézőből adódik és ne felejtjük, hogy a nézőtípus is élményformája a sportnak. A sportot nemcsak az aktív résztvevők, hanem a csendes bajtársak is űzik.

A néző elsősorban színjátékszerű szenzációra és nem annyira a valóságos sportnézésre van utalva. A figyelem feszültségi állapota az *«együttcsinálás» érzelemteljes kísérő jelenségei*: ezek a legközelebb tekintetbe vehető nézőélmények, ha az egyes személyeket vizsgáljuk. De a nézés magában még nem jelenti teljes egészében a sportélvezetet. *Látni fogjuk, hogy sok ember részére az együttátélés többet jelent, mint maga a látvány.* A lehetőség, hogy részvétel nélkül valamely izgató képet átéljünk, a szenzációnak ez a könnyű csiklandozása és a velejáró ideges feszültség kétségtelenül fontos alapja a sportpályák látogatásának és így valamely sportág népszerűvételeinek.

De más dolgok is vannak, amelyek még sokkal kollektívebbek. A néző egyedül még nem esnék ilyen extázisba. A lényeg az együttérzés és az, hogy a tömeghez vagyunk fűzve. Látjuk a feszültségtele arcomat, a nyitott szájakat, látjuk a tömeget kiabálni, gesztikulálni, kezét ökölbe szorítani. És a néző azt mondja: «győztünk» vagy «vesztettünk», mintha maga személyesen győzött vagy veszített volna. Gondoljunk arra az atmoszférára, amely a nézőket az élmény nagy közösségében egyesíti. A lélekegyesülésnek ez a természetessége csak ott hiányozhat, ahol a sportforma olyan bonyolult, hogy a szabályok ismerete különös előtanulmányt igényel.

Itt ismét nagy különbség van torna és sport között. A torna egyszerű mechanikája mindenki előtt érthető. Talán csodálkozva nézi a fegyelmi produktumot, de nem olvad fel kollektív módon, mint a sportnéző. Egy kissé mindig oldalt marad és úgy nézi a dolgokat, mint a kirakat tárgyait: az üvegen keresztül. A sportban együttcsinálja a dolgokat, itt pedig mustrálja és vámolja. *Ez a magyarázata annak is, hogy a sport akkor gyakorol a tömegre különösebb rezonanciát, ha általánosan érthető és hogy ha alaki érték felismerése érzékileg szembeötlő.* Ilyen érzékileg értékelhető sport a box, amely a laikus részére, aki a finomabb árnyalatokat nem érti, csak az erőeredmény szempontjából fontos. A közönség szemében a boxnál a kiszámolás és a knock out a lényeg.

Mint idősport, az autóversenysport a leghatásosabb, mert itt a tempót mindenki érzékelheti. Viszont a komplikált sportágak bonyolódott játékszabályaikkal a laikus közönség előtt érthetetlenek

maradnak. A kollektivitás tehát a közmegértéssel összefügg, bár nyugodtan állíthatjuk, hogy itt csak a felületet kell érteni.

A legfontosabb kérdés az, hogy mikor lesz a nézőből aktív sportember? Mikor határozza el, hogy maga is együtt cselekedjék? A nézés mikor lelkesíti fel annyira, hogy a szerep kicserélését vállalja és hogy nézőből aktív sportemberré legyen? Mindenesetre vannak esetek, amikor ez megtörténik. A bajnokkultusznak azonban, amint fentebb láttuk, inkább ellenkező a hatása.

A sportrezonancia nézőre vonatkozó hatásának határozottan sportbéli értéke van és nem lehet tagadni, hogy valamely sportág könnyen kihalhat, ha ez a rezonancia kevés. Természetesen ennek a visszhangnak értéke csak relatív és túlzásba vite a kollektív irány visszahatásokat szülhet a sportkultúra fejlődésében. A sport is tévedhet, ha csak a merő kollektivitást tartja szem előtt és ha csak kollektív alapon értékeli önmagát.

## 2. A néző szerepe a sportkultúrában.

Amikor arra a feladatra vállalkozunk, hogy az aktív sport és a nézőközönség viszonyában felkutassuk és kimutassuk azokat az elemeket, amelyek szerintünk aggályosak a sportkultúra fejlődésére, csupán tényeket kívánunk leszögezni és lelkifolyamatokat megrajzolni. Nem hisszük, hogy bizonyos dolgokon lényegesen változtatni vagy javítani lehetne. *Minden kultúráramlatnak voltak és lesznek árnyoldalai és ezeket eltüntetni vagy teljesen visszaszorítani sohasem lehet.* Bizonyos mértékben a befolyásolás lehetősége még sincs kizárva. Ehhez azonban hatalmas és a köztudat elevevébe vágó sportirodalmi és tudományi tevékenységre volna szükség.

Ha a sport kultúra, akkor bizonyos kulturális kötelezettségek is terhelik. Ennek a kötelezettségnek hordozója pedig elsősorban a sportirodalom. Miért ne volna elképzelhető, hogy a most már nyugaton teljesen kialakulóban levő tudományos sportirodalom nevelő hatást gyakoroljon a közönségre?

A sportszemlélet tévútjainak felfedése azonban nemcsak a közönség ízlésének fejlesztése szempontjából fontos, hanem azért is, mert a nézőközönség szemlélete az aktív sport fejlődésében fontos szerepet játszik. *A sport azt a szomorú sorsot hordja magában, hogy fejlődésének útja a nagyközönség ízlésének, nézőszögének bizonyos mértékben alá van rendelve.* Két szempont ütközik itt össze: a sportember individuális fejlődésének útja, amely sokszor ellenkezik a közönség kívánalmaival és a néző követelménye, amely a sportember individuális fejlődésérdekét csak külsőségekben veszi figyelembe, de a belső fejlődés egyáltalában nem érdekli. Ez a konfliktus többnyire a néző szempontjainak diadalával végződik. Ezért fontos, hogy a sportirodalom minél sűrűbben és minél aláhúzottabban

hangsúlyozza a sportszemlélet kultúrtévelyégeit és annak a sportember egyéni életére való káros befolyását.

A sportszemlélet eltévelyedéseit és a magasabb sportérdekkel való összeütközéseit az alábbiakban három csoportra osztva három különböző területen igyekszünk felkutatni. E három csoport a következő: *a)* ösztönfeloldás és szenzációhajhászás; *b)* politika a sportban; *c)* a néző amatőrelles tendenciája.

### **a) ösztönfeloldás és szenzációhajhászás.**

A pszichológiában ismeretes tény az, hogy az ember ösztönéletének hatalmas árterületei, széles mezői vannak, amelyek a nevelés és a társadalmi körülmények hatása alatt elfojtott és leplezett ösztönöket rejtegetnek. Kétségtelen, hogy ezeket az ösztönöket az ember ősi, primitív állapotából hozta magával és bár levetkőzni teljesen nem tudta, mind mélyebbre és mélyebbre szorítja vissza tudatának alvilágába.

Ha az ösztönök ezen alvilágát röntgenképszerűen át lehetne világítani, a huszadik század embere kétségtelenül ősi, vadállati meztelenségében állana előttünk. A kultúra azonban a nevelés hatalmas eszközével ezeket az ősi ösztönöket mind erősebben és erősebben fojtja vissza, úgyhogy sokszor magunk sem ismerjük fel ezeknek hajtó erejét és belső mibenlétét. Az elfojtott és leplezett ösztönök azonban igyekeznek álutakon napvilágra jutni és néha egészen más dolgokban nyilvánulnak meg, mint amit az ösztön természete megkívánna.

A leplezett, ősi ösztönök megnyilvánulásának egyik ilyen álútja az a látvány, amit a küzdő sportok egyik-másik ága nyújt. Alaposan feltehető és a megfigyelések erősen támogatják, hogy sok néző csak azért jár el sportversenyekre, hogy az ilyen leplezett, ősi ösztöneinek álutakat keressen. Persze tudattalanul, vagy csak félig tudatosan.

*ψζ egyik ilyen primitív korból magunkkal hozott ösztön a brutalitás és a kegyetlenség vágya.* Az ember állati ösztöne, amely kellemes kielégülést talál a vérben, csak önmagáért a véért, nyilvánul meg ebben a durva sportszemléletben. Figyeljük meg a box-mérkőzéseket! A tömeg ordít és üvölt: «üsd ki», «ne kíméld», «kenj oda»! Amikor az első vércsik megjelenik valamelyik boxbajnok arcán, a közönség valóságos extázisban tör ki, s mintha különös lendületet nyerne a vér láttán a hajrázás, a biztatás és a tombolás. A legnagyobb örömet, megelégedettséget, a valóságos knock-outolás okoz, amikor is az egyik bajnok a másikat földre teríti s a szó szoros értelmében harcképtelenné teszi, mert a tömeg ebben az egyik fél elpusztítását látja. A tömeg szemében az igazi boxverseny az volt, ahol valóságos knock-outolás történt. Ahol knock-out nem volt,

az nem érte meg a pénzt s a tömeg onnan többé-kevésbé csalódva távozik.

Ugyanezek a jelenségek talán kisebb mértékben, de felmerülnek a többi küzdő sportágakban is, a futballban, a szabadstíli birkózásban stb. A nézőknek jelentékeny része nem érti meg a sport finomságait, a technika, a testi ügyesség, a szívós akarat árnyalatait, talán nem is annyira a sport érdekli ezeket, mint inkább az, hogy a sporton keresztül kitombolhassák elfojtott ösztöneiket.

Ezeknek a sport levezető csatorna, amelyen keresztül bizonyos mennyiségű aljasságtól ügyesen leplezve megszabadulnak. Hiszen magánéletükben nagyon jók, rendesek és engedelmesekek kell, hogy legyenek s mint valami nagy malomkő, nehezedik rájuk állandóan a társadalmi konvenció, amely elfojtja az összes állati ösztönöket bennük. Ha azonban elmennek valami erős mécsre, ahol végig élvezhetnek néhány lábtörést vagy szemhéj felhasítást, akkor boldogok és megelégedettek, mert úgy érzik, hogy megszabadultak valami intenzív ösztön súlyos terhétől. Nemcsak azzal éreznek együtt, aki lerúgja vagy kiüti a másikat, hanem azzal is, aki végig terül a földön, vagy akit hordágyon visznek el a futballpályáról: örülnek, hogy nem velük történt meg az eset. (Giese.)

Természetes, hogy a közönségnek ez a része, amely csak állati ösztönök ventillálására használja fel a sportversenyt, mérhetetlenül káros befolyást gyakorol az aktív sportoló individuális fejlődésére. A versenyző amúgyis állandó harcban és küzdelemben áll az ősi ösztönök gátló motívumaival. Minden versenyző tudja, hogy a versenyszabályok betartása, a lovagias, lojális viselkedés az ellenféllel szemben sokszor nagyfokú önuralmat igényel. És ez erősen igénybe veszi a versenyző akaraterejét és önfegyelmét.

A közönségnek az a tendenciája, hogy a durvaságban akar gyönyörködni, a tudat alatt befolyást gyakorol a versenyzőre, mert a közönség ily irányú akaratmegnyilvánulásának hatása alól nem tud szabadulni. A küzdelem ezerféle akaratgátló motívumai közepette kénytelen lesz a versenyző — ha az önfegyelem útján akar maradni — a közönség ezen szuggeráló magatartása ellen is állást foglalni. Az eredmény tehát az lesz, hogy vagy méltatlanul paralizálja erejét, hogy szembeszálljon a közönség alantasabb kívánalmaival, vagy pedig ennek az alantas szuggerációnak áldozata lesz és bele süllyed azokba a durvaságokba, amit tőle a közönség kíván. Hogy ez utóbbi hova vezethet, azt bővebben fejtegetni fölösleges. Kétségtelen azonban, hogy homlokegyenest ellenkezik a sport mindennemű kulturális hivatásával.

Az ösztönök másik alterülete, mely leplezett kielégülést keres a sportban, az *elfojtott és tévelygő sexuális érzelmek komplexuma*. Lássuk, mit mond Giese erre vonatkozólag?

A közönség egy részénél a sportlátvány élvezetébe erotikus

hangok is belekeveredtek. Mindenféle sóvárgó feszültségek és elmosódott érzékciklandozások.

Ez az, ami a nőket a boxolásnál elragadtatja. A nők talán nem is tudják mindig, hogy az erős ember, pl. a boxoló az ilyen tudattalan női ösztönöknek gyakran érdekes és kedves. A folyó vér undort kelt és megijeszt, de a félelem jóleső és az undor szimpatikus. A nő ősi ösztöne a férfi brutalitásában szerelmet érez. Atavisztikus visszaemlékezés ez arra az időre, amikor a férfi még a nőt rabolta. Ez és még más hasonló motívumok szerepet játszanak a néző nő tudattalan ösztöneiben. Természetesen a sporthoz ennek semmi köze. Álút, melyet a sport nyitott meg számára.

Hasonlóképpen ilyesmért jönnek a férfiak, hogy megnézzék a küzdő nőket. Kövér, jól táplált nők birkóznak és az ütések nagyokat csattannak a combokon s a trikó pattanásig feszül. A férfi néző el van ragadtatva ezektől a hölgyektől, akik a felcserélt szerep fokozott élvezetét nyújtják neki. A nő olyan sportágakat kezd üzni, amelyek semmiképpen sem felelnek meg biológiai alkatának. Karcsú amerikai nők, filmdívák boxolnak és birkóznak. Mindez első pillanatra tréfa hatását kelti. Nem a nőket sajnáljuk, hanem a sportnak ez a lealacsonyítása fáj.

Ebben a tekintetben a sportnéző, tele tudattalan állatias-sággal, nem valami örvendetes jelenség. Ezt az irányt kulturális értelemben tévíránynak kell, hogy tekintsük. Mert a sport vagy tévutakra jut és ösztönöket kultivál, vagy pedig mindennek a sporthoz semmi köze sincs és sport helyett itt csupán ösztönérzelmek keresnek burkolt kielégülést. A sport mindenesetre hasznos ventillátor, jobb mint a kocsmá. Ez a megállapítás azonban nem akadályoz meg abban, hogy mindezeket a jelenségeket kulturális tévutaknak minősítsük.

Giese itt ismertetett kritikája mély igazságokat tartalmaz. Mi azonban tovább megyünk és nemcsak azt látjuk ebben a folyamatban, hogy nem követelménye a kultúrának, hanem állandó ütköző pontot vélünk itt felfedezni a nézőközönség és a sport magasabb eszméje között. Ez az állandó konfliktus, amely a nézőközönség sportszemléletének sok más területén is feltalálható, állandóan veszélyezteti a sportot és így a sportolót magát is.

Abban igaza lehet Giesenek, hogy ez a sportszemlélet talán hasznos ventillátora az állati ösztönöknek és örülnünk kell, hogy van ilyen ártalmatlan ventillátor. De ez kizárólag a nézőközönség szempontja, a nézőközönség érdeke. A sport érdeke mást kíván. A sportban nem ventillálni, hanem legyőzni kell az ősi ösztönöket. A durvaság, a kegyetlenség ösztöne ellen éppen úgy küzdeni kell, mint az ezekkel rendszerint párosuló gyávasággal, önbizalom hiányával, vagy kritika nélküli göggel. Ezeket az ősi hajlamokat a versenyző le kell hogy küzdje és éppen ezeknek a leküzdésében rejlik a versenysport igazi nevelő hatása, tehát belső értéke.



A versenyző lelki folyamatai homlokegyenest ellenkeznek a néző lelki folyamataival ezen a ponton. A közönségben végbemenő lelki ventiláció rombolólag hat a versenyzőre, ha eljut hozzá. Az egyik az ösztönök szabadjára bocsátását, a másik az ösztönök legyőzését akarja és így a közönség ily irányú lelki folyamatainak hatása a versenyzőre csak káros és bénító lehet.

A másik ütközőpont a néző és a sport között a *szenzációkeresés* a néző részéről, amely ellenkezik a sport eszmei lényegével.

A közönség jelentékeny része nem elégszik meg azzal, amit a sport a sportszerűség keretei között nyújthat. Ez a típus már mindent ún. és blazirtan fordul el attól, ami nem csiklandozza a kuriózum hatásával érzékszerveit. Ezek az emberek legkisebb érdeklődést sem mutatnak a dolgok belső lényege iránt, csak a legtisztább külsőségek érdeklik őket. Csak olyasmi, ami teljesen meglepő és felrázza az állandó unalom és blazirtság okozta petyhüdségből szellemüket. Ezeket a nézőket nem érdekli a sport szépsége, de nem érdekli a versenyző hősi küzdelme sem, éppen azért a megszokott, a klasszikus régi sportágak, mint az atlétika, az ökölvívás vagy birkózás számukra unalmasak.

A nézőknek ez a csoportja elősegíti a sport eltechnikásodását. A gépek közreműködése, a technika fejlődése folytán mind újabb s újabb lehetőségeket nyújt a néző szenzációéhségének kielégítésére. A motor feltalálása magával hozta az autó- és repülősportot. Ezek a sportágak sok tekintetben a nézőközönség szenzációéhségére vannak beállítva.

Nem állítjuk azt, hogy az autó- és repülősport nélkülözi az igazi sport lényegét, de azok a nyaktörő mutatványok, amelyek állandóan kockára teszik a sportember életét, végeredményben távol esnek a sport kulturális lényegétől. A közönségben a vakmerőség elismerését vívják ki és megdöbbenést keltenek, de éppen ezáltal inkább a cirkuszi akrobatikához állnak közelebb, mint a testet és lelket edző versenysporthoz.

Azután jönnek a tisztán technikára alapított sportok, melyeknél a lényeg már nem a testgyakorlás, hanem a technikai felszerelések újszerű sportbeállítása és az ezáltal keltett szenzáció.

Az autóval űzött polójáték — ahogy Giese mondja — inkább kuriózum, mint sport. Az amerikaiak nagyszerűen értnek hozzá, hogy hogyan kombinálják szokatlan, de lényegében esztelen módon a technikai felszereléseket a sportbéli feladatok megoldásával. A motorcsónakhoz egy kis deszkát kötnek és azt a vizen húztatják, a deszkán pedig egy úszó balanszíroz két kezében fáklyával. Minden igazi sportember azt kérdezi erre, hogy mi ennek az értelme? A válasz csak az lehet, hogy az egyetlen célja a publikum érzékcsiklandozása.

Így születnek sportágak, amelyeket legfeljebb azért néz meg a közönség, mert kuriózumot lát benne. A közönség egy része

keresi, kívánja ezt s így összeütközésbe kerül a sporttal. Ha a sport nem tudja kivonni magát a közönség ezen szenzációkeresésének hatása alól, messze eltér a sport igazi hivatásától. Sajnos, ezt az irányzatot a technika fejlődése meglehetősen elősegíti és emiatt a közönségnek a technika-szenzációra való éhsége bizonyos fokú veszélyt rejt magában a sportra nézve.

A sport — eszmei magaslatán — lélekkultuszt jelent a testen keresztül. Az egészséges sportnak egyetlen eszköze az emberi test. A felszerelés minél kevesebb legyen és csak mint egészen mellékes dolog, csak mint másodrendű eszköz vagy pótlék szerepeljen. A labda, a vitőr vagy a teniszütő stb. mint a legegyszerűbb sport-eszközök, szinte egybeforrnak az emberi testtel és mintegy meghosszabbítását képezik a kar vagy a láb mozdulatbeli erő kifejtésének. Ami ezen túl halad, annak sportbéli értéke nagyon is kétséges.

A néző szenzációéhsége azonban arra készíti a sportot, hogy a legkülönbözőbb tárgyakat sorra vegye és egymásután kipróbálja, hogy alkalmas eszközök-e a sportolásra? A sportszemlélet ezen iránya a legnevetesegebb vállalkozásokra kényszeríti a sportot, hogy minél több kuriózumot nyújtson és ezáltal veszélyezteti a sport komolyságát és igazi belső értékeit.

Minél inkább testi valamely sport — mondja Giese — annál közelebb fekszik az örökkévalósághoz. Minél inkább technikai, annál mulandóbb és annál inkább ki van téve a publikum szeszélyének. A technikai sportok erősen alá vannak vetve a divat áramlatainak, mert a technikai eszközök folyton változnak, folyton fejlődnek. Az idő megszokottá teszi a technikába öltöztetett sportágakat és ezáltal elvesztik szenzációt keltő hatásukat; tehát a közönségre nézve megszűnik becsük. Belső értékük alig volt és így nincs ami fennmaradásukat biztosítsa. Az atlétika, a birkózás és az ökölvívás, mint a legkevesebb felszereléssel öltöztetett sportágak, örökkévalók, mert sohasem függöttek a közönség technikai szenzációéhségétől.

### **b) Politika a sportban.**

A nézőközönség igazságkeresése a nézőszempont etikai irányának tekinthető. *Az a törekvés, hogy a néző minél rövidebb idő alatt és minél hatályosabban lássa érvényesülni az igazságot, a sportszemlélet legértékesebb iránya.* Nemcsak azért, mert a nézőben bizonyos mértékben visszatükrözi az igazságba vetett hitet, hanem azért is, mert a néző szempontja ezen a területen tökéletesen megfelel a sport etikai követelményeinek. A nézőközönség jelentékeny része — mondja Thiess<sup>1</sup> —, amely természetesen a proletariátus soraiból kerül ki és így bizonyos mértékben ellenszenvet érez minden lovagias eszmével szemben, kifütyöli az olyan boxolót, aki mélyütéssel

1 Frank Thiess: Erziehung zur Freiheit.

akarja a győzelmet kicsikarni, tehát «gentleman» magatartást vár a boxolótól. A néző ezen igazságkeresése feltétlen jó hatással kell, hogy legyen a sport eszmei fejlődésére és így a sportember individuális fejlődésére is.

Sajnos, a heroikus sportszemlélet Giese által felállított ezen igazságkeresése a valóságban némileg másképp fest. A néző igazságkereső tendenciáját gyakran zavaró momentumok befolyásolják, igazságérzetét elhomályosítják. *A sportban megjelenik a politika és kikezdi, aláássa a sport etikai értékeit.*

A mitsemsejtő kisember, aki úgy érzi, hogy az igazság feléje sohasem mosolyog, akinek meggyőződése, hogy érvényesülését az életben az igazságtalanságok láncolata akadályozza, észrevétlenül belesodródik a minden értéket megrontó politikai jelszavak áradatába a sport területén is. Pedig a politikát gyűlöli, csak demagógiát lát benne és szentül meg van győződve afelől, hogy a politikában többnyire nem az igazi érték, hanem inkább a szellemi szemfényvesztés érvényesül. Tiltakozik is minden erejével a politikai jelszavak ellen, mégsem veszi észre, hogy mentalitása menthetetlenül a jelszavak hatása alá kerül.

A politika talán a *klub fanatizmussal* kezdődik, ami önmagában véve még nem volna káros, hacsak addig terjedne, hogy biztassuk, bátorítsuk klubtársunkat. Ez a stimulálás a sportnak csak hasznára volna. Sajnos, a klubfanatizmus a legritkább esetben tudja ezeket a határokat tiszteletben tartani. A reakció természetesen azokban a sportágakban mutatkozik elsősorban, ahol a bírászkodás a sportverseny kimenetelére jelentékeny befolyást gyakorol. Így pl. a vívásnál, ahol a versenyző akcióinak érvényességét bírálják el, a birkózásnál és a boxolásnál, ahol pontozással a győzelmet, illetve vereséget döntenek el a bírák.

Ezeknél a sportágaknál az igazság sokszor elvész a különféle sportpolitikai szempontok útvesztőiben. Az akarnokok serege sorakozik fel a sportbéli szereplésre s ha mint aktív sportember — tehetség és kitartás hiányában — szerephez nem juthat, legalább bírászkodni akar. Jól fésült alakok, kik azelőtt a zsúrfiú szerepében élték ki magukat és aratták le a babért, most a sportáradattal akarnak úszni és a sportban kísérelik meg feltűnési vágyuk kielégítését.

Természetes, hogy ez a típus nem az igazságot fogja keresni, hanem egyszerűen szolgálatába áll valamelyik sportpolitikai irányzatnak. Valamelyik klubra esküszik s nem riad vissza az igazság megkorrigálásától sem, ha klubtársa érdekéről van szó. Mások ismét társadalmi különbségek érvényesülését viszik bele a sportba, megkülönböztetve a versenyzőt társadalmi állása vagy foglalkozása szerint.

Mindezek a sportpolitikai irányzatok ártatlanok maradnak addig, amíg a néző csak egyszerűen a «drukker» szerepét játssza, mert hiszen az emberi természetből folyik, hogy a néző a küzdő felek

közül az egyik mellett és a másik ellen lelkesedik. Amikor azonban ez a szempont annyira erőre kap, hogy bizonyos sportpolitikának a tengelyévé válik, elfajulásukhoz vezethet, mert teljesen meghamisíthatja a sportbéli igazságot.

A «drukkerben» mindig él valami kis hajlandóság arra, hogy helyeselje az igazság megkorrigálását az imádott és körülrajongott bajnok javára, bár ez a hajlandóság nagy részben tudatalatti és így jóhiszemű. Meg kell állapítanunk, hogy a nézőközönség szempontja ezen a területen is erősen ütközik a sport magasabb érdekeivel. A «drukker» csoport sportpolitikai exponense, mint versenybíró, nehezen tudja magát kivonni a tömeg sugallata, néha valóságos szuggesztiója alól. A bíró tehát könnyen alul maradhat ezzel a káros sportszemléleti irányzattal szemben.

A versenyzőt pedig alaposan megronthatja nemcsak karakterbelileg, hanem a sporteredmények tekintetében is. Semmi sem károsabb a versenyző lelki világára, mint az olyan győzelem, amelyhez igazságtalanul jutott. Ez éppen olyan súlyos tévedés a sportversenyzés terén, mint az összeadási hiba a könyvelésben. Néha órákig keresni kell, hogy hol csúszott be a számítási hiba és oldalakat kell újból összeadni, hogy a hibát kiküszöböljük. Minden meg nem érdemelt győzelem téves képzeteket szül a versenyzőben. Fantáziája szárnyra kel és csak keserves csalódások árán tudja később ezeket a szárnyakat megnyirbálni és saját magát a realitás medrébe terelni, ha ugyan nem lesz már késő és ez a művelet nem rontja meg alaposan idegrendszerét. Mindez természetesen árt a sportnak. A sportpolitika szellemének érvényesülése talán legnagyobb ellensége az igazi sportnak.

Meg kell emlékeznünk e helyen az *osztály politikának* a sportba való bevonulásáról is.

Ez a sportszemlélet egyszerű eszközzé akarja degradálni a sportot az osztályok egymás elleni harcában. Némelyik, ezt az irányzatot propagáló munka, valóságos torzító tükör. Ilyen Julius Deutschnak a «Szocialista Munkássport Internacinálé» elnökének magyar fordításban megjelent «Sport és politika» című könyve.

Deutsch a sportot a munkásmozgalom szolgálatába kívánja állítani, mert szerinte a sport nemcsak az egészség szempontjából hasznos, hanem ezenfelül növeli az ember energiáját: az akaratot megacélozza és teljes erő kifejtésre készíti. Erre pedig a munkásnak nagy szüksége van a polgári rend elleni küzdelemben.

A polgári sport — mondja Deutsch — elvesztette erkölcsi tartalmát, mert a pénzuralom, az önzés és az igazságtalanság nyomult előterébe. Anyagi haszonlesés és rekordhajhászás jellemzi a polgári sportot. A nagy versenyeken már hetekkel előre fűjják a reklámharsonáit, mert a vásári külsőség hozzátartozik a polgári mentalitáshoz. Mint a cirkusz artistáit, úgy fizetik azokat a sportolókat, akikben különleges képességek lakoznak.

A professzionista sport viszont — Deutsch szerint — semmit sem jelent a népnevelés szempontjából, mert csak a szenzáció erejével hat, de utánzási vágyat sem kelt. A polgári sport egyéni s ez a legmélyebb lényege. A tömegtestedzés együttes eredményeit az egyesek csúcsteljesítményeinél kisebbre becsüli. A munkássport célja ezzel szemben a tömegek felvirágoztatása. Az utóbbit a polgári sport nem valósíthatja meg, csak a munkássport, mert ez, éppen úgy, mint a munkásmozgalom, a proletariátus nagy tömegein nyugszik.

Mindebből Julius Deutsch azt a következtetést vonja le, hogy a munkás ifjaknak külön sportegyesületekbe kell tömörülni, a polgári elemekkel keveredni nem szabad, sőt versenyezni sem szabad polgári versenyzőkkel, mert a polgári sport szelleme «megfertőzi» a munkáselemeket.

Nyilvánvaló, hogy Deutsch könyve, mindazt, ami a sportban rossz és kivetendő, egyszerűen a polgári mentalitás rovására írja, viszont ami magasabb sportérdek, azt úgy állítja be, mint az egyetlen üdvözítő osztálypolitika nézőpontját. Talán fölösleges is megjegyezni, hogy éppen a polgári elemek adják az amatőrök ezreit, akik küzködve és nyomorogva is, lelkük egész szeretetével őrzik amatőrségüket. Talán arra is fölösleges rámutatnunk, hogy az úgynevezett «(polgári sport) hivatalos vezetői is tisztában vannak azzal, hogy nem a professzionista sport az igazi sport. Ebből a szempontból tehát semmi különlegeset sem tartalmaz Deutsch könyve.

Ezen a helyen csak azt kívánjuk megállapítani, hogy ez az osztálypolitika bevezetése a sportba a legveszedelmesebb merénylet a sport ellen. Semmi sem alkalmas annyira a sport igazságainak meghamisítására, mint éppen az osztályizgatás és az osztálygyűlölet. Ha ez a szempont a nézőközönség mentalitásában erőre kap, nem az lesz a fontos, hogy valamely versenyző mit tud, hanem, hogy polgári vagy munkásosztályhoz tartozik-e?

Az individuális elemet pedig a sportból kiirtani nem lehet, mert a sport lényege éppen a küzdelem és a versenyzés. «Sport ist Kampf» — mondja Carl Diem. Ez az, ami «az akaratot megacélozza és teljes erő-kifejtésre készíti» s amit Deutsch is a sport legértékesebb elemének tart. Egyéni elem nélkül küzdelem és harc el sem képzelhető. A birkózásban pl., amely egyik legelterjedtebb munkássport, egyén egyénnel áll szemben és az egyiknek győzni kell, a másikkal alul maradni. Az egyéni érvényesülés teljes kikapcsolása a sportban, mint ahogy Deutsch elképzei, fogalmi képtelenség, mert az olyan sport, amelyből a küzdelem, az erők összemérése hiányzik, nem szolgálná a sport igazi célját: az akarat fejlesztését.

A sportnak munkás és polgári sportra való erőszakos tagozása tehát nemcsak mélységesen ellenkezik a sport lényegével, hanem mérget ültet a néző lelkébe, az agitáció, a gyűlölet mérgét, amely elhomályosítja a sportigazság útjait és ebből a szempontból állandó összeütközésben van a sport magasabb érdekeivel.

Hasonlóan nem lehet sportérdeknek tekinteni azt a túlzó, gyűlölködő *sovinizmust* sem, amely esetenként a nemzetközi versenyek levegőjét uralja. Ismeretes, hogy néha a közönség annyira megfélelkezik a sportszerűség követelményeiről, hogy az idegenben mérköző csapatot nemcsak terrorizálja fenyegető viselkedésével, hanem valóságos tömegverekedést rendez és a saját csapatának vereségét az idegen csapat tagjainak bántalmazásával akarja kiegyenlíteni. Ez a magatartás ellenkezik a sport magasabb szögével.

A sport, mint kultúrtényező, semmiféle téren sem szolgálhatja a gyűlölködés szítását, még a nacionalizmus terén sem. Egyébként is az olyan nacionalizmus értéke, amely csupán gyűlölködésben merül ki, erősen kétséges. A sport, mint kultúrfaktor, inkább a nemzetek közeledésének egyengetésére van hivatva. A közönség gyűlölködő sovinizmusa ezzel ellenkező hatást vált ki. Nemcsak elhidegülést okozhat az egyes nemzetek sportolói között, hanem a sportigazság rovására is szolgálhat. A versenyzőben azt a gondolatot élesztheti a tudat alatt, hogy a más nemzetbelit a szabályok megszegése árán is le kell győzni. Így jönnek létre a szabályellenes «lefekvések» az egynemzetbeliek között és így ragadtatják el magukat a bírók a pártoskodásra. Mindez természetesen a másik nemzet fiainál reakciót szül és őket is kényszeríti az igazság megkorrigálására. Ennek a következménye az lesz, hogy a nemzetközi verseny nem az erők objektív mérője lesz, hanem azt fogja kifejezésre juttatni, hogy melyik nemzetnek van nagyobb ereje és befolyása a sportpolitikában. A sportbéli sovinizmus tehát szintén ellenkezik a magasabb sportérdekkel.

### **c) *A néző amatőrelles tendenciája.***

*Ha a sport élethivatássá válik, elveszti sportszerűségének alapjelét.* Azt hisszük, hogy ebben minden gondolkozó sportember egyetért velünk. Más kérdés az, hogy hol van itt a határ és mikor válik a sport élethivatássá? A közkeletű amatőr-professionista megkülönböztetés mintha csődöt mondott volna, mert mindenki érzi, hogy a megfizettség, mint külső ismertető jegy e kategóriák felállításánál nem teljesen kielégítő.

Emellett újabban bizonyos ellenszenvet is tapasztalhatunk az amatőreszmével szemben. Sokan úgy látják, hogy az amatőrség a sportban valami arisztokratikus tradíció, valami előkelőségi jel, ami ellenkezik a kor szellemével. A munkásosztály egy része az amatőrsportban a vagyonosabb társadalmi osztály privilégiumát sejtí és a «profi» gyakran szimpatikusabb előtte, mert többnyire közelebb áll osztályához. Természetesen megfélelkezik arról, hogy ha nálunk nem is, de gazdagabb országban sokan nagy vagyont szereztek a sporttal.

Az amatőrkérdésben felismerhető fogalmi zavart és tétováságot fokozza az, hogy az amatőrségnek többféle szempontból való megvilágítása a legkülönbözőbb felfogásokhoz vezet. Kétségtelen, hogy a külső amatőrmáz önmagában semmit sem jelent. Ennél lényegesebb az a belső tartalom, mellyel a sportember ezt a fogalmat egyénileg kitölti. *Etikai* szempontból a sportember érzés- és gondolatvilága határozza meg amatőrvoltát. Ebből a nézőszögből ítélve valamely «profi»-futballista különb amatőr lehet, mint akárhány tényleg amatőrként szereplő sportember.

*Szociális* szempontból sem a megfizettség a leglényegesebb kritérium. A társadalomra nézve az a sportember, akinek a sporton kívül egyéb foglalkozása nincs, inkább professzionista, mint amatőr. Ilyenek is vannak! Emellett mások elhanyagolva tényleges élethivatásukat a külső amatőr jelleg megőrzésével oly mélyen hatolnak be a sport tanulmányozásába és gyakorlásába, hogy élethivatásuk másodlagos jelentőségű lesz rájuk nézve. Ez esetben az amatőr bajnoksport csak látszólag amatőr, lényegében hivatásos bajnoksport lesz, még akkor is, ha anyagi ellenszolgáltatást a versenyző tényleg nem fogad el.

Amikor tehát azt igyekszünk itt kimutatni, hogy a nézőközönség tendenciája amatőrellenes és hogy a közönség bevonulása a sportpályákra az aktív sportolót a hivatásos sport felé hajtja, *nem azt értjük hivatásos alatt, aki sportteljesítményéért pénzszolgáltatást fogad el, hanem azt, akire nézve a sport főfoglalkozás, élethivatás lett.*

*Szociális szempontból pedig csak az a sportember minősíthető amatőrnek, aki a sportban szerzett testi és lelki erejét az élet egyéb vonatkozásaiban produktív úton fel tudja használni, aki a sportban szerzett akarateréjét át tudja vinni élethivatására.* Aki az ifjúság elmúlásával pontot tud tenni a sportdicsőség után és meg tudja találni a férfikor tevékenységének a társadalomra nézve hasznos útjait.

Vitathatatlan tehát, hogy úgy etikai és lélektani, mint szociális és kulturális szempontból egyaránt nagy jelentősége van annak, hogy a nézőközönség szerepe a sportban az aktív sportolót a professzionizmus felé tereli. Vizsgáljuk meg tehát, hogy a néző pszichéjében melyek azok a motívumok, melyek ilyen és hasonló hatásokat váltanak ki a sportemberből.

Kétségtelen, hogy a tiszta amatőrség korszaka lezárult abban a pillanatban, amikor először *beléptidíjakat* kezdtek szedni a sportpályákon. A magas bevétel, melyet a vállalkozók vágnak zsebre, öntudatlanul azt a gondolatot kezdi ébreszteni az amatőrben, hogy tulajdonképpen igazságtalanság, amikor kizárják őt azokból az anyagi javakból, melyeket az ő közreműködése teremt meg. Részben ez a szempont vezetett a nyílt professzionizmushoz. Mi itt azonban nem erre akarunk rámutatni.

Szerintünk a nézőközönségnek beléptidíjjal való megvámolása egy másik, még sokkal erősebb hatást váltott ki a versenyzőből:

*azt a tudatot, hogy valamit nyújtania kell a közönségnek pénzéért.* Addig, amíg beléptidij nélkül be lehetett menni a sporttelepekre «nézni», az amatőr sportembernek eszébe sem jutott, hogy ő most « attrakció ». A közönség is szerényebben viselkedett akkor és jelenléte alig volt észrevehető. Mihelyt beléptidíjat kellett fizetnie, joggal elvárhatta, hogy pénzéért kapjon is valamit. A legjobbat és a legszébbet, a legérdekesebbet és a legizgatóbbat akarja pénzéért és oda megy, ahol a legtöbbet nyújtják neki.

*Minél rendszeresebb lesz a jegyszedés, annál színházszerűbb lesz a sport és annál inkább függő viszonyba kerül a versenyző a közönséggel szemben.*

A közönség kezdi otthon érezni magát a versenypályán, mind hangosabb lesz, sőt hangadóvá válik, akárcsak a színház nézőközönsége. A rendezőegyesületek a közönség kegyét kezdik keresni, éppen úgy, mint a színházi direktorok. A sajtó, mint a közönség szócsöve, erősen foglalkozni kezd a versenyzőkkel — de csak a bajnokokkal —, felemelve vagy lesújtva, nagygyá téve vagy megsemmisítve sportembereket.

Ehhez képest az amatőr új atmoszférába kerül. Aki nem tud a közönség és a sajtó kegyeibe jutni, az lassan kedvét veszti és visszavonul. Akit pedig a népszerűség felemel a magasba, az felszívja a sportot minden idegszálába, úgyhogy végül álmodni sem tud egyébről, csak a sportról. Ez utóbbi amatőr bajnoktípus gyakran beleesik abba a lelki állapotba, amit a német terminológia «Sportverblödung»-nak nevez. Semmi sem érdekli már, csak a sport. Semmiről sem tud társalogni úgy, hogy két percen belül a sporttémára vissza ne térjen. Hívását — ha ugyan van ilyen — természetesen elhanyagolja, immel-ámmal, kedvetlenül végzi. Amikor a munkaidőnek vége van, kő esik le a szívéről és szalad le az utcára, hogy megvegye az esti lapokat, melyeket hátulról kezd olvasni, mert ott van a sportrovat — a többit el sem olvassa! Ez a lelkiállapot mélyen befészkelődve az amatőr agyába, könnyen megmérgezheti egész életét. Ez az, ami a kiöregedő sportembert arra készíti, hogy önmagát és a sportot nevétségessé téve görcsösen ragaszkodjék lehetetlen próbálkozásokhoz és kopasz vagy deresedő fejjel elhanyagolva kenyérkeresetét, komoly életpályáját, délibábokat kergessen. A sport ezen a téren nem szolgálja a társadalom érdekeit.

A nézőközönség megvámolása természetesen ma már olyan tényező, amellyel mint változhatatlannal kell számolni. Sasaki Kihichaburó, japán főiskolai tanár 1907-ben Budapesten magyar nyelven kiadott «Djudo» című könyvében azt mondja, hogy japán felfogás szerint a sport ellen elkövetett legnagyobb visszaélés volt az, amikor a djudót először belépődíj ellenében kezdték mutogatni a publikumnak. Azóta Japánban is megváltoztak a viszonyok. Ma már ott sem tekintik a jegyszedést visszaélésnek. A mélyen szántó gazdasági okok azóta mindenütt megváltoztatták a sport világkép-



letét, amin siránkozni nevetséges volna, változtatni pedig nem lehet.

Ez a felismerés azonban nem lehet akadálya annak, hogy a sport felkutassa a fizető nézőközönség káros befolyásának rugóit és hogy a legmesszebbmenő módon védekezzenek ellenük. Minél inkább függő viszonyba kerül a sportember a nézővel szemben, annál nagyobb a veszedelme annak, hogy a sportot hivatásává teszi, ha nem is névleg, de tényleg. A társadalomnak azonban ez ellen védekeznie kell, de nem úgy, hogy most már ellenségei leszünk minden sportnak, hanem magán a sporton keresztül. Mert csak a sport szellemi nivójának emelése lehet mindennek egyetlen orvossága.

Láttuk *Giese* felfogásában, hogy a sportban a néző szenzációhajhászás! és ösztönfeloldási törekvése az «Unkultur»-t szolgálja. Lássuk most, hogy *Giese* három kulturális életformája: az esztétikai, ajheroikus és a kollektív sportirány mennyiben ellenkezik a sport amatőrirányu fejlődésével, az amatőr eszmével, amelyet a magunk részéről a sport legmélyebb értékének tekintünk.

Akár filozófiai, akár pszichológiai oldalról nézzük az esztétikai kérdést, arra a végkövetkeztetésre jutunk, hogy az *esztétikai probléma* tulajdonképpen a művészet problémája. A sport viszont legfeljebb tárgya lehet a művészetnek, művészi témául szolgálhat, de maga művészetté sohasem válhat, mert a versenyző se nem alkot, se nem alakít. A sport esztétikájához is csak a művészetten keresztül juthatunk el.

*Pauler*<sup>1</sup> szerint: «esztétikus jelzővel voltaképpen mindig emberi alkotást illetünk, vagy legalább is olyan tárgyat, amelyet úgy tekinthetünk, mintha emberi alkotás volna». Ez *Pauler* szerint úgy értendő, hogy mikor például a természet szépségét csodáljuk, öntudatlanul is oly szempontból tekintjük, mintha valami szellemi alkotás volna. Vagyis a szép emberi test azért szép, mert műalkotás mintájára fogható fel. Az ember a művészet segítségével fedezi fel a természet szépségeit. Ezért tudvalevőleg a természeti szépség, a szép test, a szép tájék méltánylása a fejlett kultúra terméke. Alsóbb műveltségi fokon álló népeknél és egyéneknél még nem léphet fel, mert a művészet még nem tárta fel előttük a természet szépségének titkát.

A sportnak tehát annyiban van és lehet esztétikája, amennyiben a sportoló teste mozdulatbeli szépségénél fogva műalkotás mintájára fogható fel. Amennyiben emlékeztet valami művészi meglátásra, amelyet művészi neveltetésünk már egy vagy több ízben esztétikai tartalommal emelt bennünk. A sportoló teste, illetve mozgása ez esetben esztétikai érzelmet kelt, de ez nem közvetlenül a sporttal függ össze, hanem azzal a művészettel, amely neveltetésünk kapcsán feltárta előttünk az emberi test szépségeit. A sport itt csak

<sup>1</sup> *Pauler* Ákos: «Bevezetés a filozófiába».

témául szolgál. Alak-, ritmus-, harmóniaérzelmek mind művészi neveltetésünk eredményei és ha a sportban ezt meglátjuk, megérezzük, ez utánérzése művészi ismereteinknek.

Visszatérve a nézőre, meg kell állapítanunk, hogy az a néző típus, amely főleg esztétikumot keres a sportban, a sportot csak másodlagos szempontból nézi. *Az, hogy valamely sportember nyújt-e esztétikai látványt sportolásával, teljesen független sportteljesítményétől.* A sportoló akkor elégítheti ki az esztétikai követelményt, ha szép a teste, proporcionális az alakja, szép a feje, kellemesek arcvonásai stb. és emellett akcióiban bizonyos harmónia nyilvánul meg. Ha pl. láb- és kézmunkája összhangban van stb. Mindez jó, ha adva van a sportolónál, de nem fontos. Lehetséges, hogy éppen a legkiválóbb bajnokból hiányzik mindez. Lehet, hogy éppen a győztes esztétikailag nem szép, sőt aránytalan, esetleg torz külsejű. A legritkább véletlen az, ha a győzelemhez szükséges lelki kvalitások egy személyben egyesülnek a szép testtel, a szép arccal és a harmonikus mozgással.

Mindazonáltal a művészi értelemben vett esztétikának jelentős szerepe van az egyes sportágak fejlődésében és népszerűvé tételében. Nem azért, mert a sportoló individuális fejlődését esztétikai irányban befolyásolni tudja, hanem azért, mert amennyiben művészi témául szolgálhat és alkalmas a művész inspirálására, a művészetten keresztül is megfoghatja a közönség érdeklődését és szépérzékét. Ennyiben tehát a sportesztétikumnak nagy kulturális jelentősége van.

A festészet és a szobrászat jelentős szerepet játszhat a jövő sportjában, mert arra van hivatva, hogy felfedje a sport szépségeit és ezáltal fokozza a közönség sportszeretetét és lelkesedését.

Giese téved tehát akkor, amikor a környezet és a dekoráció művészetét nem tartja valódi sportesztétikának és némi gúnnyal «Zuzatzästhetik»-nek nevezi. A sportesztétika súlypontját a fentiek alapján éppen a sportot dekoráló sporttárgyú szobrászat, festészet és építészetben látjuk, mert ezek a felfedői, hordozói és továbbfejlesztői a sportbéli esztétikai irányoknak.

A néző azonban a művészi esztétika szempontjából semmi közvetlen hatást a sportoló egyén fejlődésére nem gyakorolhat. Hiába akarná a sportember, hogy mozdulatai művészi témául szolgáljanak, hogy «hátra hajló teste» — *Rodin* szavaival élve —, «szép íjnak, ampolnának, vagy vázának legyen felfogható». Ez teljességgel lehetetlen! Ha a versenyzőnek szép és harmonikus teste van, ez isteni adottság, de erről ő maga legkevésbé sem tehet. Ha nincs, az sem baj! Sporteredményeinek nem árt, legfeljebb a közönség nem fogja annyira dédelgetni.

Vannak bizonyos sportágak, melyek esztétikai szempontból már inkább a testkultúrának művészetbe hajló határterületén állanak. Ezek a táncok közelednek. Ilyen pl. a műkorcsolyázás.

Itt hiányzik a sport lényege: a harc és a küzdelem. Éppen ezért inkább be lehetnek állítva esztétikai szempontok kielégítésére. Viszont a küzdő sportok fogalmilag kizárják az esztétikai hatásra való erősebb törekvést. Tapasztalati tények egész sora bizonyítja, hogy tehetséges versenyzők, akik mindenáron esztétikai látványt akartak nyújtani, komikussá váltak és sohase tudtak olyan eredményt elérni, amilyent e nélkül a csirájában lehetetlen törekvés nélkül elérhettek volna.

A nézőben egy másik esztétikai szempont is él, amely nem azonos az esztétika művészi fogalmával. A közönség vulgáris értelemben vett esztétikai követelménye az, hogy a versenyző könnyedén, az erőlködés külső jele nélkül, «elegánsan» győzzön. Giese a stílust is ide számítja. Ez a követelmény bizonyos feltételek mellett kielégíthető és így nem lehet tagadni, hogy részben nevelő hatást gyakorol a versenyzőre. Az elegáns, fölényes módon való győzés azonban a néző szempontjából nem annyira esztétikai, mint inkább heroikus jelenség, mert a bajnokot még magasabb piederstálra emeli a többiekkel szemben. A versenyző szempontjából a nehezen, nagy akaraterővel kivívott győzelem természetesen mindig heroikusabb élmény.

De a nyaktörő mutatványt végző cirkuszi akrobata mosolygó arca nem feltétlenül esztétikus jelenség, sőt sokszor kínosabb látvány, mint a csúcsteljesítményt elérő sportember eltorzult külső megjelenése. A teljesítménynek és az azt kísérő külső fizikai jelenségeknek összhangban kell lenniök, mert az utóbbiak természetes megnyilvánulásai a testi és lelki felfokozottságnak. Ezzel szemben az erőlködést takaró mosolygó vagy merev álarc a mesterkéeltség hatását kelti és inkább diszharmónikusnak mondható, mert nincs összhangban a valósággal.

A stílus pedig nem feltétlenül függ össze az esztétikai szemponttal. Inkább a versenyző ítéleti és teremtő képzeletbeli készségének a megnyilvánulása. A stílus nem kell, hogy feltétlenül szép, vagy érdekes legyen. Néha csúnya vagy unalmas. Sportszempontból az a fontos, hogy eredményre vezető-e? Lacoste teniszbajnok stílusa nem volt szép, sőt unalmas volt. Egyhangú gépstílus, ami már ezért sem lehet esztétikus. Sportszempontból ez semmit sem vont le eredményeinek értékéből.

Az az esztétikai irány, amely elsősorban eleganciát és fölényt követel a versenyzőtől, bizonyos mértékben szembehelyezkedik azzal az iránnyal, amely az akarat nevelését tekinti a versenysport főcéljának. Szembekerül az amatőrszemponttal, mely a sport lényegét a testen keresztül gyakorolt lélekkultuszban látja. Az amatőr a dolog természete szerint nem fordíthat annyi időt a technika fejlesztésére, mint a professzionista és így ezt a hiányt az akarat nagyfokú megfeszítésével kell pótolnia. Ez a fanatikus győzniakarás bizonyos külső megnyilvánulásokkal jár. Az arc néha eltorzul, a

kéz ökölbe szorul, a szem kimered stb. Ez kétségtelenül ellenkezik az ú. n. «elegáns» küzdelemmel.

A közönség azonban «esztétikai» látványt akar. Azt akarja, hogy ne látszódjék a bajnokon sem fáradtság, sem erőlködés. A közönség nem törődik azzal, hogy az amatőr bajnok reggeltől estig hivatásának él és csak lopva tud magának időt szakítani -a tréningre. A közönség nem ismer relatív eredményt. Nem érdekli az amatőr akarateréje, mellyel a győzelmet kierőszakolja. Mindez természetesen lassan, észrevétlenül *a professzionizmus felé vezet, mert csak burkolt, vagy nyílt professzionista felkészültség mellett lehet a versenyző abban a helyzetben, hogy a győztnudáson kívül az elegáns mozgást és az arc mosolyratorzítását is meg tudja tanulni.*

Még szembeötlőbb a néző *heroikus irányzatának* amatőrrelles tendenciája. Míg az amatőrsportban a versenyző szempontjából a heroizmus, mint lelki hajtóerő nélkülözhetetlen, addig a nézőközönség részéről a hőszerkesés egészen mást jelent. Itt határozottan kétféle heroikus irányzatot ismerünk fel. *A sportoló heroizmusa és a néző hőszerkesése éppen ellenkező irányban halad.* A közönség csak egy hőszert ismer: a győztest. A többi versenyző minden heroizmusával egyetemben az érdektelenségbe süllyed és elveszti hősi jellegét, mihelyt kiadta a győzelmet kezéből.

A sporteredmény, mondja *Heinz Landmann*,<sup>1</sup> lehet egyidejűleg testi és szellemi teljesítmény, sőt többnyire az is. A hozzáértők így is értékelik. De nem így a nagyközönség! *Ami a bajnokot a tömeg szemében hősszá emeli, sohasem a szellemi teljesítmény, hanem tisztán a testi produkció.* Az erő, a gyorsaság vagy legjobb esetben a tréning útján nyert ügyesség. Mindig csak a legszembeötlőbb testi technikai teljesítmény az, ami a tömeget lelkesíti és a zajos tetszést kiváltja. Sőt tovább menve *még csak nem is a teljesítmény, hanem csupán az eredmény maga.*

A nézőközönség sportbéli hőskeresésében semmit sem találunk a heroizmus mélyebb értelméből. *Amikor a tömeg a bajnokot tiszteli és ünnepli, csak külső mázában, de nem belső lényegében érvényesül a heroikus életforma.* Mert a tömeg szemében nem az a fontos, hogy a hős miként éri el eredményét és hogyan jut el a győzelemhez, hanem csak tisztán az a fontos, hogy győz.

A tömeg merő testi technikai teljesítményt követel. Ennek természetszerűen az a következménye — mondja *Heinz Landmann* —, hogy a sportember úgy küzd, hogy külső eredménye világosan szembeszökő legyen és hogy ennek folytán hősként ünnepeljék. Nem törekedhetik arra, hogy küzdelmébe szellemi motívumokat vigyen és hogy a technikát csupán eszköznek tekintse, hanem kénytelen lesz a sporttechnikát eszközből céllá emelni, miután enélkül nem elégítheti ki a közönség követelményeit. Mind

<sup>1</sup> Heinz Landmann: «Heroenkult».

több és több engedményt fog tenni a nézőnek. Ilyen arányban elhanyagolja a sport szellemi részét és előtérbe tolja a tiszta testiséget.

A tömeg rekordra éhes, a bajnok kénytelen tehát önmagát a legmesszebbmenő egyoldalúságra nevelni a harmonikus és sokoldalú testi nevelés feláldozása árán, hogy ezáltal az eredményes egyoldalúságot kierőszakolja.

A bajnok kezdi sportteljesítményét mértéktelenül túlbecsülni és a sportot mindinkább élethivatásának érezni, mert oly sok fizikai és pszichikai megerőltetést kíván tőle, hogy egyébkénti élethivatása és magánélete számára jóformán semmi energiája, érdeklődése sem marad. Ennek folytán ha nem is a sportból él, végeredményben hivatásos lesz, mert a sportnak fog egészen *élni* és a sport lesz életének főtartalma.

A sport szubjektív heroizmusa ezzel szemben abban rejlik, hogy a sportember a szenvedésteljes és csaknem önsanyargató küzdelmek árán, az akarat nagyfokú megfeszítésével kivívja a győzelmet és amellet megmarad a «fair play» elv keretein belül, betartva lovagiasan a szabályokat. A nézőközönség heroikus iránya egészen más úton halad, merő külsőségeken és nem érdekli a versenyző belső lelki világa.

Kehrling Béla teniszbajnokunkról köztudomású volt, hogy a vonalbírónak javára történt tévedése esetén a következő labdát szándékosan a útra ütötte, hogy a vonalbíró tévedését ezzel az igazságnak megfelelően korigálja. Ezek az igazi heroikus esetek a sportban, a valódi értelemben vett belső hősiesség klasszikus példái. De a közönség vájjon értékeli-e ezeket a lovagias gesztusokat annyira, mint a győzelmet? Sajnos, sohasem! A győzelem a tömeg szemében mindig és mindennél többet ér, még akkor is, ha belső» heroikus érték tekintetében esetleg igen szegény.

A hérosztkereső közönséget továbbá nem érdekli a másodklasszis sem. A közönség minden rajongását és bámulatát a «crackek»-nek áldozza és egyáltalában nem veszi figyelembe a közepes versenyzők ezreit, a másod- és harmadklasszisú bajnokok eredményeit. Ez az irány a professzionizmushoz kell hogy vezessen, mert a relatív eredményeket nem értékeli.

Az ilyen irányú tendencia is arra serkenti a sportolót, hogy élethivatásává tegye a sportot, mert a közönség előtt sportértéke csak annak a teljesítménynek van, amely a bajnoki mértéket megüti. *Csak hivatásos felkészültség mellett remélhetik a sportemberek, hogy a közönség bajnokigényének, hérosz-szükségletének eleget tehetnek. Az amatőrsport, a sokak sportja pedig a feledés és a nemtörődömség háttérébe süllyed. Aki bajnok nem lehet, beáll nézőnek és így a sport színjátékká lesz, messze eltérve igazi kulturális hivatásától.*

Végül a néző *kollektív iránya* sem jelenti a sportbéli kollektivitást. Kétségtelen, hogy a sport mint látványosság, összehozza

az embereket és jelentékeny szerepet játszik abban, hogy az éinberek társas érintkezése fejlődik. Ez a fejlődés kulturális szükséglet, mért az érintkezés, az egymás megértése, a gondolatok kicserélése, a civilizáció és kultúra haladásának alapfeltétele. Ha az emberek a hegytetőkön, vagy a barlangokban tanyázva egymástól elszigetelten élnék le' életüket, sohasem jutottak volna el a mai kultúra és civilizáció gyümölcseihez.

A néző kollektivitása azonban mégsem a sport kollektivitása. Ez legfeljebb azt jelenti, hogy a nézők tömegében kollektív hajlamok fejlődnek és ezek tárgyat és alkalmat keresnek, melyekben magukat kiélhetik. így a sport is csak egyik tárgya ennek a kollektív hajlamnak, anélkül, hogy azzal szorosabb összefüggésben állna. Az emberek ezrei nemcsak a sport látványosságára gyűlnek össze, hanem százféle más látványosságra is. Ha nevezetes ember érkezik valamely városba, az emberek ezrei gyűlnek az utcára. Ahol valami ünnepi ceremónia látható, ott felvonul a kíváncsi tömeg és az emberek éppen olyan kollektív élményeken mennek itt is át, mint a sportversenyeken.

Nem a nézőközönség, hanem a sportolók kollektivitása volna a magasabb sportérdek. Ez a kettő azonban kizárja egymást. Ahol negyvenezer néző van, ott huszonkét futballozó sportol. Az igazi sportérdek az volna, hogy a negyvenezer néző futballozzék. A néző kollektív irányzata azonban ezt lehetetlenné teszi, mert a tömeg látványosságot akar és ezt a látványosságot csak azok a kevesek nyújthatják, akik a bajnoknívót elérték.

*A nézőközönség kollektív iránya tehát annyiban amatőrrelles, hogy lehetetlenné teszi a sport igazi kollektivitását. Elvonja a sporttól és nézővé teszi az aktív sportembereket. így aztán a munkás, a kispolgár és az intellektuel vasárnap délutánját nem arra szenteli, hogy maga odaálljon sportolni, hanem inkább elmegy nézőnek a nagy mérkőzésekre és ezáltal a sport igazi érdeke szenved.*

*Látjuk tehát, hogy a Giese által ismertetett mind a három kulturális életforma, mint nézőszempont, végeredményben összeütközik a sport magasabb érdekeivel Talán ez a sport örök tragikuma! Mert nézőközönség nélkül egyetlen sportág sem tud igazán felvirágozni és sokáig felszínén maradni. A nézőközönség jelenléte pedig ellenállhatatlanul a professzionizmus felé hajtja a sportot. A néző összes szempontjai végeredményben olyan feladat elé állítják a versenyzőt, melynek csak burkolt, vagy nyílt professzionizmus árán tud eleget tenni.*

Ez pedig nem lehet a sport igazi kultúrhivatása. A sportkultúra a nagy tömegek, széles néprétegek aktív sportolása. A sport kulturális feladata sohasem lesz a közönség gyönyörködtetése, hanem a legszélesebb néprétegek testi és lelki kvalitásának az aktív sport útján való javítása. Kérdés, hogy lehet-e befolyásolni a fejlődés útját? Kérdés, hogy a jövő sportja a kevesek professzionista, vagy a sokak amatőrsportja felé vezet-e?

Azt hisszük, hogy a néző szempontjainak és a magasabb sportérdeknek küzdelme végeredményben sohasem fog az egyik vagy a másik irányban eldőlni. Kétségtelen azonban, hogy a néző szempontja annál inkább fog módosulni és átváltozni a magasabb sportérdek javára, minél több ember fog aktív sportot űzni. Aki maga is versenyző volt, aki valósággal átélte a sportversenyek élményeit, egészen más szemmel nézi mások versenyzését. Jobban értékeli és megérti a versenyzés folyamán kifejtett nagyfokú lelki koncentrációt, amelyhez hasonlót talán az élet semmiféle megnyilvánulásában sem tapasztalhatunk. Ennek folyamányaként inkább megbecsüli a relatív eredményeket, ha azok mögött az akarat ideális megfeszítése és kifejtése rejlik.

Ezért remélhető, hogy az aktív sportemberek számbeli szaporodása a nézőközönség sorában idővel javítani, emelni fogja a néző szerepét a sportkultúrában. Lényeges feltétele ennek azonban a tudományos sportirodalom fellendülése és széles körben való elterjedése is, mert az általános színvonal jelentékeny emelkedése nélkül alig várható.

# **ÖTÖDIK TANULMÁNY**

**A SPORTMOZGALOM TÁRSADALMI  
LÉLEKTANA.**



## V.

### A sportmozgalom társadalmi lélektana.

**E**Z A TANULMÁNYUNK, melyben a sportmozgalom társadalmi eredetét, kifejlődését, eltolódását és válságát, továbbá a jövőbeli *befolyásolás* lehetőségét kívánjuk fejtegetni és arra a figyelmet felhívni, nem akar rendszeres szociológia lenni. Egy részt azért nem, mert keretei sokkal szerényebbek annál, semmint, hogy szociológiának nevezhetnők. Másrészt azért sem, mert valamely részleges társadalmi mozgalom leírása általában nem nevezhető szociológiának. A tudomány mai álláspontja szerint ugyanis a szociológia szó egyebet jelent. Ezért nem követtük Risse példáját, aki könyvét «Sociologie des Sports»-nak nevezte.

Nem szándékozunk a sportmozgalom szociálpszichológiai boncolásánál az általános szociológiai törvények hosszadalmas és nehézkes ismertetésébe bocsátkozni. Részben azért nem, mert a sport szociológiájánál — annak természete szerint — a szociológiai törvényeknek csak egy része érvényesül, lévén a sportmozgalom leírása maga is csak részletszociológia. De nem szándékozunk ezt tenni azért sem, mert ennek a szerény munkának nem célja új szociológiai törvények felállítása vagy a már elfogadott törvények kritikája. Csupán arra fogunk törekedni, hogy a már általában elfogadott és mondhatni kipróbált törvények egy részét induktíve olyképen alkalmazzuk, hogy a sportmozgalom megszületésének, kifejlődésének fázisait ezekkel a törvényekkel magyarázzuk és igazoljuk.

Éppen ezért nem csatlakozunk egyik iskolához sem, hanem minden iskola törvényeiből elfogadjuk azt, amit már általában elfogadnak és ami egyébként is alkalmazható a sportmozgalom magyarázatánál.

Köztudomású, hogy a szociológia alapvetői kutatásaiknál bizonyos teleológiai szempontokat követtek, bizonyos adott szemzőgből indultak ki és valamely meghatározott elvet akartak beigazolni exakt törvények felállításával. Így Comte azt akarta igazolni, hogy a társadalmi haladás merőben a szellemi haladás terméke s az eszmék jelölik ki és állapítják meg a társadalmi haladás útjait. Spencer szociológiai rendszerében azt az elvet igyekezett bizonyítani, hogy a társadalom szervezetének titkait csak biológiai törvények alapján lehet megfejtetni és hogy a társadalmi élet törvényei a szerves élet biológiai törvényeivel azonosak. Végül a történelmi materializmus hívei azt a szempontot akarták

igazolni, hogy társadalmunk fejlődését egyedül a gazdasági okok irányítják.

E három iskola követői aztán többnyire a legmesszebbmenő egyoldalúsággal amellest kardoskodtak, hogy csak az általuk képviselt iskola tanítása a helyes. A magunk részéről természetesen minden iskolából átvesszük azt, amit ma már általában helyesnek elismernek és mind a három iskola törvényeit igyekszünk a sportmozgalom jelenségeinek magyarázatánál felhasználni.

A Comte-féle pozitív iskola a maga merev egyoldalúságában ma már a múlté. Tagadhatatlan azonban, hogy a biológiai és gazdasági okok mellett a szellemi életnek, a gondolatnak és az eszmének is jelentékeny kauzális súlya van a társadalmi fejlődésben. Ha ez nem így volna, akkor semmi értelme, célja nem volna magának a szociológiai tudománynak sem. Mért kutatnók a társadalmak keletkezésének, fejlődésének okait és tényezőit, ha a befolyásolás lehetősége teljesen ki volna zárva? Semmiféle szellemi tudománynak sem lehet megfelelő súlya és nem számíthat a komoly fejlődés lehetőségére, ha nincs konkrét célja. A szociológiának sem lehet más jelentősége, mint az, hogy a társadalmi fejlődés törvényeinek felkutatásával rámutasson arra, ami hasznos és ami káros s ezáltal a jövő fejlődést igyekezzék befolyásolni. Enélkül az egész tudomány nélkülözné a gyakorlatiasság jellegét. Igyekezni fogunk tehát tanulmányunkban rámutatni arra, hogy az eszme és a gondolat milyen befolyást gyakorolt a sportmozgalom kifejlődésére és tanulmányunk végén összegezni fogjuk a jövő befolyásolásának lehetőségére és eszközeire vonatkozó megfigyeléseinket.

A biológiai iskola a maga teljességében és egészében ép úgy nem fogadható el, mint a pozitív iskola. Különösen az az irányzat, amely túlzásba vitte a társadalmi és biológiai szervezetek közötti analógiák keresését és felállítását, sokszor túllőtt a célon és inkább költői, mint tudományos megállapításokat tett. A biológiai szempontok felkutatása a szociológiában inkább a kauzalitás, mint az analógiák felállítása tekintetében bír tudományos jelentőséggel. Ezért a sportmozgalom genezisénél igyekezni fogunk a biológiai okokra, mint fontos motívumokra rámutatni.

A legelterjedtebb és a legnagyobb népszerűségnek örvendő szociológiai iskola a történelmi materialistáké. A gazdasági okok szerepe kétségtelenül elsőrendű minden társadalmi mozgalomban. Ezért igyekszünk a gazdasági okokat is kidomborítani úgy a mozgalom születésének, mint kifejlődésének megrajzolásánál és súlyt vetünk a mozgalom által felvetett problémák megoldásánára materiális okokra is.

Véleményünk szerint úgy a biológiai, mint a gazdasági okok végeredményben az egyéni tudat tükrében számtalan más ok motiváló hatása alatt jelentkeznek. A szociológus az összes indító okokat közvetlenül az emberi tudat tükrében ismeri fel és így

tulajdonképpen a társadalmi fejlődés minden rugója közvetlenül az emberi lélekben keresendő. Csak közvetve, messzebbmenő kutatás után lehet eljutni azokhoz a pozitív okokhoz, melyek az emberi lélekben a végső motívum szerepét játsszák és amelyek között a biológiai és a gazdasági okok kétségtelenül a legfontosabbak. Mászóval, ha a lelki okok nem is kizárólagosak, de domináló szerepet játszanak a társadalom fejlődésében (Dékány).<sup>1</sup>

A szociológia tehát többet jelent, mint a társadalmi lélektan, mert magában foglalja a kutatásnak nemcsak a lélektani, hanem a biológiai, gazdasági és összes más területeit. A sport szociológiája végeredményben mégis csak inkább társadalmi lélektan. Részből azért, mert — amint fentebb kifejtettük — csak részleges társadalmi jelenséget tárgyal és így nem nevezhető szociológiának, amely utóbbi tudomány az összes, egyetemleges társadalmi jelenségekkel foglalkozik. Részből azért, mert a sportmozgalom annyiban különbözik a többi társadalmi jelenségtől, hogy keletkezése racionális okokra vissza nem vezethető. A sportmozgalom nehezen volna elhelyezhető a Ratzenhoffer-féle szociológiában, amely minden társadalmi mozgalmat két dinamikai erővel, a népesség szaporodási és táplálkozási szükségletével magyaráz. *A sportmozgalom lényegében szellemi természetű, ami nem jelenti azt, hogy motívumaiból a biológiai és a gazdasági okok teljesen hiányoznának.* Amint később látni fogjuk, ezek az okok is fontos szerepet játszottak a mozgalom kifejlődésében, de a lélektani motívumok domináló szerepét e téren még inkább el kell ismernünk, mint a társadalmi jelenségek bármely más területén. Ezért neveztük tanulmányunkat a sport társadalmi lélektanának.

### 1. A mozgalom keletkezésének biológiai okai.

A társas szervezetek, ha nem is olyanok, mint a biológiai élő vagy élettelen szervek, lényegében pszichofizikai szervezetek, mert az emberi ész és akarat csak fizikai korlátok között és fizikai okok által determinálva jöhet létre és irányíthatja az emberi cselekedetet. A kozmikus világban az ember valóban egyik változó, de nem független változó, hanem számtalan változók függvénye. Nincsenek olyan szociológiai erők, amelyek ne fizikai folyamatból alakulnának ki, vagy amelyeknek ne fizikai tények volnának minden pillanatban a feltételei. (Giddings).<sup>2</sup>

A sportmozgalom is lényegében ilyen pszichofizikai mozgalom, melynek nemcsak lélektani, hanem élettani alapja is van.

Ezt a biológiai alapot sokáig a Spencer-féle energiafőlslegelméletben keresték. Ezt az energiafőlslegelméletet azonban nem fogadhatjuk el, mert nem ad magyarázatot a sportmozgalom sok-

<sup>1</sup> Dékány: «Bevezetés a társadalom lélektanába».

<sup>2</sup> F. H. Giddings: «A szociológia elvei».

féle megnyilvánulására és ellenkezik a tényekkel is. Ha a sportmozgalmat az emberben felhalmozódott energiafölösleg indította volna meg, nem találnók magyarázatát annak, hogy miért terjedt el olyan hatalmas mértékben a testi munkások között is, akik naponta átlag nyolc órán át súlyos testmunkával foglalkoznak és így fizikai energiafölöslegük nem lehet.

A sportmozgalom fizikai eredője tehát nem az energiafölöslegben keresendő. Vissza kell térnünk és bele kell mélyednünk annak a kornak életmódmagyarázatába, amely a sportmozgalmat megszülte, fel kell idéznünk a 4—5 évtized előtti életformákat, bele kell merülnünk az azt megelőző évszázadok szociális megnyilvánulásaiba és fel kell idéznünk a középkort a maga kulturális, vallási és erkölcsi életformáival.

Köztudomású, hogy Krisztus után 393-ban Teodozios császár megszüntette az olimpiai játékokat és ezzel a tüneményes görög sport hosszú évszázadokra el volt temetve az emberi érzelm- és gondolatvilágban. A görög sportkultúra azonban az írott hagyományokban, de különösen az utolérhetetlen klasszikus szobrászművészetben fennmaradt és minden kétséget kizárólag megismerteti velünk és megmagyarázza nekünk a görög léleknek a múlt század emberétől egy igen lényeges ponton eltérő sajátosságát: a test tudatát.

A középkor a maga vallási és erkölcsi fanatizmusában száműzte az emberi elméből ezt a tudatot. A test fogalma a középkor naiv spiritualizmusában különvált a lélek fogalmától és a megvetés tárgya lett. A középkor erkölcsi felfogásában az embernek szegyeimé kellett testét, mint az emberi bűnök tárházát és az emberi testet, mintha nem Isten adománya volna, lassankint valami undor- vagy szégyenatmoszféra vette körül. Csak a szubsztanciális lélek volt a magasabb emberi ideál, amely messze fölébe helyezkedett a bűnös testnek és igyekezett a test tudatát minél messzebbre visszaszorítani a tudat küszöbe alá.

Ez a kiszorítás évszázadokon keresztül a nevelés alapvető elve volt. Azt a gyermeket, aki nem szegye elte saját testét, a szülők megbüntették, az iskolában üldözték. Az erkölcsi felfogás egyik sarkalatos pontja lett a szemérem és a test megvetése. Ennek dacára kétségtelen, hogy évszázadok sem tudták a test természetes öntudatát az emberből egészen kiirtani. Tapasztalati tények igazolják, hogy a testre vonatkozó szeméremérzet nem születik együtt a gyermekkel és, hogy a saját test megvetését sokáig kell a nevelés útján a gyermekben élesztgetni, amíg a nevelés ezen a téren tökéletes eredményt produkálhat.

A középkori vallás-erkölcsi felfogás és több évszázados nevelés eredménye az lett, hogy még a múlt század végén is a modern kultúremlernek alig volt valami fogalma a saját testéről. A test tudata legfeljebb mint negatívum székelt az agyában és pozi-

tívummá csak akkor vált benne, ha valami baj jelentkezett a testben. A XIX. századvégi ember már ott tartott, hogy csak akkor érezte kezét vagy lábát, ha fájt valahol és csak akkor vett tudomást a testéről, ha valamely fájdalomérzet vagy egyéb rendellenesség figyelmét testére felhívta.

Így jött létre az a pszichikai állapot, amelyre azt mondhatnók, hogy az emberek tudatából a test fogalma mindinkább kiszorult. A testi öntudat lassankint megvetés tárgya lett és az izomember, mint valami másodrendű ember kezdett szerepelni a XIX. század kultúrájának légkörében. Ha az izomerőt valamire értékelték is, csak tisztán hasznossági szempontból tették. Az izmos embert kitűnő munkagépnek vagy igavonó baromnak tartották, de ez az értékelés semmiféle összefüggésben nem volt az emberi test azon öntudatával, amely az ógörög szellemben kétségtelenül feltalálható.

Érdekes kísérlet a testtudat felébredésének megrajzolására *Wolfgang Graeser* «*Körpersinn*» című könyve. Graeser «Das neue Etwas»-nak nevezi annak a tudatnak a felébredését, hogy testünk van. Az új valami az ismeretlenből támadt, szinte azt mondhatnók, a semmiből fejlődött ki és terjedt szét, mint a láng. Harcoltak ellene, száz apostola és apostolnője ellen a legnagyobb keserűséggel, de volt ereje, hogy az egész világot legyőzze és hogy ledöntse az évszázadok során megmerevedett erkölcsi rend falait. Nem lehet tudni, hogy honnan jött. Átszivárgott, mint a víz feltartóztathatatlanul. Nem volt neve. Sokféle elnevezéssel illették, régiekkel és újakkal, de sem régi, sem új szavakkal nem tudták az igazi értelmét megmagyarázni.

Csak azt tudjuk, hogy valami változás történt, amelyet észlelnünk kell a hajlékony, karcsú leánytesteken és a napsütött férfiarcokra írva; észleljük házi berendezéseinken, ruhánkon, frizuránkon. Hová lett az a fény és levegőtől való félelem, melynek hatása alatt testünket nyakig becsavartuk, bepólyáztuk?

A «sötét középkor» kifejezés nem értelem nélkül való. Az egész sötét középkori világ egyszerre gyökeresen megváltozott. A kozmikus világszisztéma központja ma már nem a föld, hanem a nap. A világosság, a nap felé törekednek az emberek. A közerkölcs a nők ruhájával együtt leegyszerűsödött. Felszabadító friss légáramlat vonult végig a világon.

A testi élmény néhány évtizeddel ezelőtt még valami idegen dolog volt a mindennapi életben. A mindennapi berendezkedés, a külsőségekben irányadó szociális élet az egyénre megváltozhatatlan kényszer gyanánt nehezedett, melynek ellenszegülni kilátástalan dolog volt. A tudatvilágot a nevelés és a szokás mereven meghatározta. Ha az átlagember társadalmi tudata a testi élmény következtében megváltozik, az általános társadalmi tudat széles néprétegek körében is változást kell, hogy eredményezzen. Az életformák változását 1913—1927-ig nem lehet elvitatni.

A negyven év előtti embernél a mindennapi életben a test-élmény teljesen hiányzott. Semmiféle szerepet sem játszott. A közvélemény semmiféle kapcsolatot nem ismert a művészet meztelen emberei és a valóságos emberek között. A meztelenséget nem látták természetes módon és csak szexuális kapcsolatban ismerték. Milyen groteszk volt az a tény, hogy nem találtak semmi kivételt abban, hogy a dolgozószobában felállították egy meztelen görögnek a szobrát, míg ezzel szemben élő meztelen ember látásának a gondolata már magában véve fenyegetés volt az erkölcsi renddel szemben.

A testtudat, mely a mindennapi életet egészen átalakította, teljesen független az erotikának attól a bűnös felfogásától, amely a korábbi világot uralta. Minél jobban megerősödik ez a testtudat, annál inkább alkot új asszociációkat, mialatt a régi asszociációk elhalványulnak.

Minden idők minden népének más és más az öntudatkozmosza. A testtudat, mint társadalmi tudat, valamivel jobb és igazabb, mint az azt megelőző XIX-ik századbeli köztudat. Teljesebben, intenzívebben és erősebben érezzük életünket; valami kimondhatatlanul boldogító érzés született bennünk. Ha azt mondjuk, hogy ez az érzés az egészség érzése, ez nem téveszthető össze a nembeteg állapottal, mert az utóbbi indifferens és tompa.

Az ember nem elégedhetik meg azzal, hogy testét fájdalom nélkül hordozza és hogy éppen nem beteg. Az ilyen test a létért való küzdelemben nem használható és hamar megsemmisül. Ezért az ember úgy van teremtve, hogy legbelső énjében ösztönök működnek, amelyek a test megerősödése és fejlődése felé hajtják.

A természet az éhség és a szexuális érzés mellett ezért ajándékozta meg az embert a testudattal is. Ez az ősebernél erősen ki volt fejlődve, mert szél, víz, napfény és a föld állandóan működésben tartották. De míg a táplálkozás és a szaporodás ösztönei elsőrendűek voltak, addig a testélmény ösztönét kezdte az ember elveszíteni, mihelyt elszakadt a természettől. A testérzet kezdett elnyomorodni.

Nagy jelentősége van a testérzet feltámadásával kapcsolatosan a testélmény azon szerepének, hogy az izmokat bizonyos tekintetben görcsteleníti. Ezt nem orvosi értelemben kell vennünk, mert az orvosi tudomány által ismert izomgörcs patológus jelenség. Az a görcs vagy merevség, amire itt gondolunk, tulajdonképpen abban a félszükségben nyilvánul, ami a nemsportoló embereknek általában több-kevesebb kivétellel a tulajdonságuk. Ezeknél minden fizikai mozgás bizonyos feszültséggel és merevséggel jár, ami kapcsolatos lehet pszichikai merevséggel és görcsösséggel is. A primitív embernél és a gyermeknél ez hiányzik, mert ők még a testérzet hatása alatt mozognak. Mozgásukban élmény van és így bizonyos természetesség is. Ezzel szemben a mi városi polgárunk mozgása

részletekre van szétszedve, szétszaggatva, bizonyos racionalitással elemezve, míg a gyermek és az állat mozgása organikus.

A testi mozgás a testkultúra útján megszabadul ezektől a görcsös merevségektől, mert minden helyes tréning és sporttechnika az izmok puhítására és a merevségek eltüntetésére van felépítve.

Nincs kizárva, hogy ez a testi folyamat, amely izmunkból a merevséget eltünteti, organikus módon visszahat a pszichére és a pszichikai folyamatokban is eltünteti a görcsös merevedéseket és gátlásokat.

A Graeser-féle testérzet valami olyan hatodik érzetféle, amely azonban erősen hajlik a nárcisztikus önszemlélet felé. A nap, a világosság, a víz és egyéb hatások inkább a testápolás, a napozás és a strandolás biológiai alapjai, a sporttal kevés összefüggésben állanak.

A «Körpersinn» kissé szétfolyó és nem egészen világos fogalom. A test tudata előtérbe került, az emberek kezdték érezni, hogy a test szeretete, kultiválása valami jó érzést okoz, valami kellemes élményt, ez azonban mégis csak az erő és az egészség öntudata és nehezen magyarázható valami misztikus hatodik érzéssel. A «Körpersinn», úgy, ahogy Graeser elképzei, inkább a meztelenség kultuszát jelenti és határai elmosódnak, összeolvadnak a szexualitás határaival. Nem hisszük, hogy valami ilyen nárcisztikus önszemlélet szülte volna a sportmozgalmat, nem hisszük, hogy ilyen egyáltalában volna, kivéve a nőket vagy erősen feminin férfiakat. A testnek ezen önszerelme — bár Graeser tagadja — föltétlenül érzékiséget vált ki, mert hiszen a figyelmet állandóan a testre összpontosítja.

Lényeges különbséget kell látnunk az erő érzése által fokozott testtudat és e között a saját testre vonatkozó gyöngéd szeretet között. A «Körpersinn» értelmezésének természetes folyamánya, hogy Graeser nem sokra becsüli az egész sportmozgalmat és a sportot messze mögéje helyezi a ritmikus gimnasztikának és a táncnak. A társadalmi fejlődés azonban egészen mást mutat és szociológiai szempontból mérlegelve, teljesen tévesnek kell minősítenünk azt az állítást, mintha súlyban és jelentőségben a gimnasztika versenyezhetne valaha a sporttal. A tények beszélnek és ezzel szemben Graeser felállított teóriája légyeres marad, mert hiszen a sportmozgalom megszületett, kifejlődött és hatalmasabb, mint valaha, míg a gimnasztika sohasem fog általános társadalmi jelentőségre vergődni, mert mesterségesen kiagyalt valami.

A testápolás a régi rómaiaknál is erősen divatban volt. Ők is fürödtek, kendőzték magukat és bizonyos nárcisztikus testszeretettel náluk is feltalálható, de a sport görög értelemben nem tudott meghonosodni náluk. Talán éppen emiatt a testi önszeretet miatt. A római ápolta testét, de nem volt hajlandó kitenni a versenysport szenvedéseinek. A sportolás merőben ellenkezik ezzel a saját testre

vonatkozó gyöngéd szeretettel, mert sokszor a test megkínzását, gyötrését tartalmazza.

Bár a fentiek alapján a nem egészen világosan meghatározott «Das neue Etwas» nincs is meg a valóságban, Graeser kétségtelenül szolgálatot tett a sportmozgalom szociológiájának, mert rámutatott arra, hogy a testérzet miként ébredt fel a XIX. század vége felé és miként terjedt el a társadalmi tudatban.

Egészen más úton halad *Frank Thiess «Erziehung zur Freiheit»* című könyvében. A test felszabadításának problémájával kapcsolatosan ő is felveti a kérdést, hogy miért és honnan jött ez a mozgalom, mely a test felszabadításával kapcsolatosan kirobbant és hogy hol kell keresnünk a mozgalom gyökereit?

Szerinte ez a mozgalom «secessio corporis in montem sacrum», nevezetesen a természet szent hegyére. Mialatt a civilizáció a természet befolyását csaknem minden területen lefőkezte és valami mesterséges hálón szűrte át, ez az utolsó idők lázadása nem más, mint a tárgyakhoz kötött ember szabadságvágya egy különleges területen. Ez a különleges terület az emberi test. A szabadság tágabb értelemben maga a természet. Mert maga a test is «természet», mely az önségély utolsó kísérletét végzi a civilizált emberiség mérhetetlen gépcsarnokában. Az időpont nagyszerűen meg volt választva, bár tulajdonképeni megválasztásról vagy emberi akaratról nem beszélhetünk ott, ahol elfojtott erők dinamikai kitöréséről van szó. Ezt az időszakot egy egész sor hatalmas átmérőjű vulkanikus jelenség határozza meg: a világháború és a forradalmak. Ezt nem úgy kell érteni, hogy a nagy háború kitörése toltá volna a tudat előterébe a testérzetet, hanem úgy, hogy mindaz a kultúra-összeomlás, ami Európában végbement, érintkező öserőknek volt a kifejezése. Az ember nem lehetett évszázadokon keresztül a természet ellensége. És így történt a testmozgalomban valami, amit az ember belsője szempontjából természetes forradalmi aktusnak kell tekintenünk. Ez a testmozgalom különben összefügg és egybeesik a női emancipáció, az ifjúsági mozgalmak, a művészet, a tudomány újabb mozgalmával, amely mozgalmak magja az élet uni-formáló erőszakával szemben való tiltakozás.

Véleményünk szerint a testtudat felébredésénél nem valami új misztikus érzettel állunk szemben, hanem egyszerű biológiai folyamattal. A létért való küzdelemben a természetes kiválasztás elve a szerint érvényesül, hogy az adott lények természete miként tud alkalmazkodni az élet különböző feltételeihez. *A sportmozgalom az embernek, mint legtökéletesebb földi lénynek biológiai alkalmazkodása az ipari élet feltételeihez.*

A XX. század emberét a technika fejlődése a városokba utalta. Az ipari civilizáció belekényszerítette a városi életbe. Viszont mindaz, ami az emberben közel áll a természethez, ami az életerő forrása, ami a továbbfejlődés során a létért való küzdelemhez



az impulzust adni hivatva van, elkívánkozott a városból, ki a természetbe. És ekkor a kétféle törekvés között kompromisszum jött létre: a sport.

Az ember megtalálta az alkalmazkodás módját. Nem adta fel a testet és vele a természetet, mert az megsemmisülését vonta volna maga után a létért való harcban, hanem felébredt testtudattal az ipari élet mellett is megtalálta módját annak, hogy fennmaradásának feltételét megőrizze.

Schulte<sup>1</sup> szerint filozófiai szempontból a testgyakorlás biológiai alapja a statika, dinamika és ritmika hármasság egyensúlya. Statikában testesül meg a szunnyadó erők mélységes csöndje, a dinamikában az erők feszültsége, mely az alkotásra készíti az embert és végül a ritmusban rejlik az erők feszültségének feloldása. Minden organikus lénynek, amely fennmaradásra és fejlődésre hivatott, feltétlen szüksége van mind a három erőcsoportra. Minden olyan társadalmi berendezkedés, amely e három erőcsoport bármelyikét elhanyagolná, menthetetlenül az ember elsatnyulását, elbukását eredményezné a földi életben.

Ezért kereste és találta meg az ember a sportban azt a harmóniát és egyensúlyt, amely alkalmazkodva a városi élethez, továbbfejlődésének megteremti biológiai feltételét. Legértékesebb adottsága, a feltétlen és minden körülményekhez alkalmazkodó képessége ébresztette fel benne az utolsó órában ismét a test tudatát.

## 2. A gazdasági környezet, mint a mozgalom kiváltója.

Amióta a történelmi materializmus a történetfilozófiai és szociológiai kutatásoknak új irányt és hatalmas lendületet adott, sok tekintetben megváltozott felfogásunk úgy a múlttól, mint a jelen társadalmi folyamatairól. Bár a gazdasági történetfilozófia hívei túlzásba estek akkor, amikor minden történelmi fejlődés és minden társadalmi átalakulás egyedüli okát a gazdasági körülményekben keresték, ma már kétségtelen, hogy semmiféle mozgalom a maga teljességében meg nem érthető és fel nem tárható a gazdasági okokra való rámutatás nélkül. Ugyanez áll a sportmozgalom genezisé és mindazon mozgalmak tekintetében, amelyek ezt megelőzték és amelyek sok tekintetben hasonlatosak voltak a mai sportmozgalomhoz, bár szociológiai szempontból sportmozgalomnak nem is tekinthetők.

Erre mutat rá *Heinz Risse* a «*Sociologie des Sports*» című munkájában, amikor a görög, a római, a középkori és végül az újkori sportmozgalom különbözőségeit kifejti és ezen különbözőségek okát a gazdasági miliőre vezeti vissza.

Az ókori sportmozgalmakat nem azonosíthatjuk a mi modern

<sup>1</sup> R. W. Schulte: «Die Psychologie der Leibesübungen».

sportmozgalmunkkal szociális szempontból. Az alábbiakban Risse nyomán rá fogunk mutatni az ókori és a jelenkori sportmozgalom szociális különbségeire. Mindenekelőtt az első különbség abban nyilvánul, hogy az ókori sport az antik világ egyik jelentékeny kis területére szorult össze és hogy a sporttevékenység a görögöknél a népességnek csak egy bizonyos rétegére terjedt ki. A görögök az ő végtelen faji gögjükben kizárták játékaikból az idegeneket és természetesen teljesen ki voltak zárva azokból a rabszolgák, mint az akkori kor bérmunkásai. A rabszolgák nélkül pedig az egész antik élet elképzelhetetlen. Gazdasági szempontból az ógörög világban a rabszolgák hordozói az egész gazdasági életnek. A szabad polgár a városban ül és húzza a rentét, míg a rabszolgák dolgoznak kint a mezőn és az ipari műhelyekben.

Az a társadalmi réteg, amelyet mi kispolgárinak nevezünk, valószínűleg sportszempontból számításba nem jöhetett és nagyjából kétségtelenül a rentét húzó városi népesség rétege volt a sportmozgalom hordozója. A szabad görög városi polgár főleg politikával, művészettel és sporttal foglalkozott, mert ezek voltak azok az elfoglaltságok, amelyeket önmagához méltónak tartott.

Ilyen gazdasági milió közepette a filozófia és a művészet árnyékában a szabad görög polgár sportörömét főleg arra a kellemes érzésre kell visszavezetnünk, amelyet a szépen kifejlett és a sportban tökéletesített testben és izomzatban talált. Megvolt hozzá a gazdasági lehetősége, a gondtalan élete. Ezért tudott a testkultusz szemében olyan jelentőségre emelkedni, hogy még a legsúlyosabb háború idején is (perzsa-háború) megtartotta az ő ünnepi sportjátékait, mert nagyobb jelentőséget tulajdonított azoknak, mint magának a háborúnak.

A rómaiak ezt a művészetben és filozófiában felépülő és a teljes gazdasági szabadságban kivirágzott testkultúrát egy egészen idegen kultúrszférába vették át. Hogy ez az átültetés nem sikerült, az részben kulturális okoknak is tulajdonítható. Itt azokra a gazdasági- szociális okokra kívánunk rámutatni, amelyek — Risse szerint — lehetetlenné tették a görög sportkultúrájának a római talajba való átültetését.

Róma gazdasági struktúrája lényegesen különbözött a görög városokétól. Rómának megvolt a lehetősége a belső terjeszkedéshez, mert a háta mögött terült el az egész Itália, alkalmas területet szolgáltatva a népesség szaporodásához. Ezzel szemben például Athén, mint a görög városállam típusa, csak a koloniális terjeszkedést ismerhette, mert nem állott elegendő hinterland rendelkezésére. Mindkét városban, tehát úgy Rómában, mint Athénben, a felsőbb osztályok hódító törekvése folytán előállott egy olyan parasztosztály, amely szabad volt ugyan, de elproletárosodásra volt ítélve. Ez a proletariátus azonban lényegesen különbözött a mai modern proletariátustól. A mi ipari proletariátusunk kétségtelenül

hordozója az egész gazdasági alépítményünknek és nélküle gazdasági életünk összeomlana. Ezzel szemben az ókori proletariátus csupán fogyasztó proletariátus volt, amely csak lebzsel a városokban s a politikai korrupciónak mindig rendelkezésére állt. A termelő proletariátus az antik világban a rabszolgaosztály volt.

Amíg tehát Athénben ez a fogyasztó proletariátus a gyarmati terjeszkedés felé orientálódott, amely kielégítette azáltal, hogy a gyarmatokon jelentékeny zsákmányra tehetett szert, addig Rómában a gyarmati terjeszkedés és így a fogyasztó proletariátus megfelelő elhelyezése nem volt szükségszerű. Rómában ez az egész föld nélküli paraszttömeg a városban gyűlt össze, minek következtében hízelegni kellett neki, mert szükség volt a szavazatára. Így fejlődött ki aztán ott olyasvalami, amit mi professzionista sportnak nevezünk. Ennek a tömegnek szórakoztató színjátékot kellett nyújtani, mulattatni kellett és ez volt a magyarázata a: «Panem et circenses» jeligének.

Ezzel aztán az egész görög testkultúra mellékvágányra terelődött és csaknem egészen eltűnt, elveszett a széles néprétegek részére. A szabad sportöröm helyébe a begyakorolt rabszolgák, az importált idegenek és az idomított vadállatok jöttek. A békés versengés helyét elfoglalta a fegyveres harc életre-halálra, a szabad polgár akár proletár, akár nemes, leült és néző lett. Ezáltal részére a görög testiélmény merő szenzációvá változott.

A középkort nemcsak a kulturális, hanem a gazdasági szétzóródás és elszegényedés is jellemzi. A népvándorlás a mai Közép- és Nyugat-európában gyéren lakó, elnyomorodott és csekélyszámú parasztságot hagyott hátra, amely óriási nehézségekkel küzdött a föld megművelésénél, mert a népvándorlás még a földművelés civilizációs eszközeit, az antik világ kézműveit is elsöpörte. Az egyetlen kultúra, ami a X. század körül éledezni kezd, az egyház és a kolostor kultúrája, amely szoros kapcsolatban van a lovagi kor megszületésével és kifejlődésével. Egyháziak és a lovagok képviselik ebben a korban a tisztán arisztokratikus kultúrát. Ebből az arisztokratikus talajból nőtt ki aztán a középkor egyetlen sportmozgalma, a lovagi torna. Lényeges különbség e között és az ó-görög sportmozgalom között, hogy míg az ó-görög sportban a népesség jelentékeny rétege vett részt a test kultuszában, addig a lovagi torna mozgalommá sohasem fejlődhetett. Csak a társadalom legfelső rétegei vehettek benne részt, mert csak a legvagyonosabb elemeknek állott módjukban az, hogy a tornához szükséges lovat és felszerelést előteremtsék. A lovagi torna drágasága tehát kizárta azt, hogy szélesebb rétegekben elterjedhessen és mikor rövidesen felváltja a banderális hadsereget, éppen gazdasági okokból a zsoldos hadsereg rendszere, a lovagi torna teljesen eltűnik a történelem színteréről anélkül, hogy valaha is szociális értelemben vett sportmozgalommá fejlődhetett volna.

A lovagi tornával aztán eltűnik a testkultúra utolsó nyoma is a történelemből. A középkor céhrendszere, amely bevezetője az újkori kapitalizmusnak, már nem ismeri a testgyakorlásnak semmiféle néven nevezhető formáját. Az újkor pedig megalkotja a maga ipari technikáját és a kapitalista gazdasági rendszernek sarkalatos pontja lesz a gép, amely elhatalmasodik a világ fölött. Mechanizálja és racionalizálja a modern emberiséget és megöléssel, kiirtással fenyegeti az emberi individualitást.

Ebből az egyéniséget elpusztító gazdasági milióból kellett az új sportmozgalomnak kiindulnia, mert a sport volt az egyetlen mentővára az embernek. Az egyetlen lehetőség arra, hogy egyéniségét érvényre juttathassa, megőrizhesse és kifejleszthesse a mai társadalmi rendben.

Ez a lényeges pont — mondja Risse —, amelyből az egész mozgalom kiindul és amely szembe helyezi a mai sportmozgalmat az antik testkultúrával és a középkor arisztokratikus lovagi tornájával. Ez a mélységes ellentét, amely a gép és az ember között kiéleződött és amely oly jellegzetessé teszi a régi gazdasági rendszerekkel szemben a kapitalista gazdasági rendet.

A «gép» itt tágabb értelemben veendő; minden irodai munka, minden munkamegosztási tevékenység ide tartozik. Nem az a körülmény fontos itt, hogy a termelési eszközök nem a munkás tulajdonát képezik, hanem az, hogy ezek a termelési eszközök feltételezik a munkavezetés egy bizonyos princípiumát; azt az elvet, mely szerint a munkás valamely termelési ágban sohasem termel egészet, hanem csak részletet. Ennek a termelési rendszernek az egész karaktere még kimélyíti a helyzetet. A tömegtermelésre való beállítás egyenesen kizárja az egyéni alkotó tevékenységet. A tömegtermelés fokozódása folytán a sémaszerűség belső tartalommal csontosodik.

A hivatalnokok tevékenységénél az üzemben ugyanez a helyzet. Az egyéni ténykedés kizárása itt is alapja a legmagasabb teljesítő-képességnek. A mindenfelé előretörő racionalizálás lényegében itt is megöli az egyéniséget. A nagy kereskedelmi üzemekben is azt tapasztaljuk, hogy az irány a bürokratizálás felé vezet. Ez a bürokratizálás úgy a kereskedelmi, mint az ipari világban megteremtette a jelenkor szociálpszichikai külső megnyilvánulását, amely magában hordja a gép és ember alapvető ellentétét. Ez vezetett ahhoz a paradox tényhez, hogy az emberi hivatás mindinkább eltávolodik az emberi lélektől, sőt a csúcsponton nemcsak hogy eltávolodik, hanem a lélek elkezd gyűlölni a hivatást. Az egyéniség meghal.

És akkor jön a sport. Nem véletlen az, hogy a testgyakorlás mindazon módjai, amelyek nem esnek a torna és gimnasztika kategóriájába, éppen Angliában születtek, ahol a géptechnika és az egész kapitalista rendszer leghamarabb kifejlődött. A sport egy-

szerűen ennek az egész rendszernek, amely az emberből gépet csinál a reakciója.

Az a körülmény, hogy az emberek zárt helyiségekben voltak összepréselve és ennek folytán vágyódtak a testi tevékenység után, önmagában a sportmozgalmat valószínűleg nem szülte volna meg! Mert ilyen, mondjuk a mezőgazdasági munkával ellentétben álló városi ülő munkamódot a középkor is ismert a céhszervezetben és később a háziiparban. Ezenkívül a testi mozgás után való vágy a sportnak sokféle tipikus megnyilvánulási formáját egyáltalában nem magyarázza meg. A modern ember egészségtelen életmódját elegendő módon ellensúlyozná valamely rendszeres napi testgyakorlás, valami gimnasztika, ami egész kevés időt venne igénybe.

*A mozgalom gyökerét tehát nemcsak a testmozgás utáni uágyban, hanem főleg munkarendszerünk egyéniségkiirtó tendenciájában és abban a próbálkozásban kell keresnünk, hogy az egyéniség ismét teret akart nyerni tevékenységéhez. Az egyéniség a szabad és alkotó tevékenység érzését a küzdelemben találja meg, sportszerű értelemben a versenyben.*

Ez nem azt jelenti, hogy a teljesítmények itt jók, közepesek vagy rosszak, hanem azt, hogy minden teljesítmény a másikkal viszonyítva ilyen kategóriába besorozható, egyszóval kvalitatív« értékelhető. Azoknál a sportágaknál pedig, amelyek kvantitatíve mérhetők és ahol a stílus másodrendű kérdés lesz, ott az eredmény jelenti az egyéniség érvényesülését. A hivatás, amely mind többet és többet veszít a szabad alkotótevékenységből, az egyéniségnek mind kevesebb és kevesebb erejét abszorbeálja. Nemcsak szabadon hagyja az egyéniséget, hanem egyenesen szabaddá teszi. Hogy egyéniségével mit csinál, az tetszésére van bízva, jóllehet a törekvések körét a társadalmi életformák nagyon megszükkítik. Ha eltekintünk a legfelületesebb szórakozásoktól, az ember részére csak kétféle terület marad, hogy egyéniségének öntudatára emelkedhesek. Ez a két tevékenységi terület: a szellemi és a testi kultúra területe.

A szellemi terület azonban egész embert követel tisztán időbeli szempontból is. A dilettantizmus szellemi téren elposványosodást és felületességet jelent. Hozzájárul ehhez, hogy szellemi téren előképzettség is szükséges, amely magában véve is mechanizáló és a kielégültség érzését nem mindig ismerő munkát jelent. Emellett a modern népesség jelentékeny része idő és pénzbeli okokból sem választhatja ezt a területet. Marad tehát egyedül a testi kultúra. Fontos, hogy bizonyos észszerű tréninggel mindenki elérhet valamelyes eredményt, szorgalommal bárki közepes bajnoki nívóra emelkedhetik. Természetesen ahhoz, hogy valaki nagy eredményeket érjen el, tehetség itt is szükséges. (Risse.)

Minden mozgalom bizonyos dinamikai erőkre vezethető vissza. A sportmozgalom megszületésének, elindulásának, amint látjuk,

kétirányú dinamikai tényezője volt. Egyrészt a test forradalma az elnyomottság ellen és az ember alkalmazkodási képessége a technikai civilizáció követelményeihez a testtudat felébresztése útján, másrészt a gazdasági milió által elnyomott individualitás, amely érvényesülésének egyik útját találta meg a sportban, adta a mozgalom megszületéséhez a lendítő erőt.

Ez a két dinamikai tényező azonban önmagában még nem volt elegendő a mozgalom megteremtéséhez. A biológiai és gazdasági okok csak akkor válnak társadalmi erőkké, ha érzelmeket, gondolatokat és akarásokat váltanak ki az emberek tömegéből. Egyszóval, ha befészkelik magukat a társadalmi tudatba, társadalmi akarattá és cselekvéssé válnak.

### 3. A társadalmi tudat természete a sportmozgalom szempontjából.

A társadalmi tudat lélektani jelenség, de nem azonos az egyéni tudat lélektani fogalmával. Más az egyéni és más a társadalmi tudat, bár az utóbbi is az egyének agyában alakul ki.

A társadalmi tudatot két jellemző sajátossága különbözteti meg az egyéni tudattól. Az egyik az, hogy mindig másként alakul, mint az összetevő egyéni tudatok. A másik, hogy kényszerítő módon nehezedik az egyéni tudatra. Lássuk, hogy ez a két sajátosság hogyan érvényesült a sportmozgalomban?

A társadalmi tudat nem egyszerűen az egyéni tudatok összege, hanem önálló realitással bíró tudatrendszer, mely az egyéni tudatok asszociációja folytán alakul ki. Az egyéni tudatok társulása és kombinálása sajátos jelenséghez vezet. Teremtő folyamattal állunk szemben, valami olyasmivel, amit Wundt az egyéni tudatban «teremtő szintézisnek» nevez.

A cselekvések és gondolatok a variálás és kombinálás folytán új képzeteket alkotnak és ezek bizonyos ismétlődés folytán állandóságot érnek el. Ez aztán izolálja őket az egyéni tudattól. Az egyéni tudatok összetevődéséből így önálló léttel bíró, az egyének tudatától különböző társadalmi tudat keletkezik.

Nagy utat kell azonban a fejlődésnek megtennie, amíg lassan, apránként az egyéni tudat elemei társadalmi tudattá összetevődnek és a szociológia egyik törvényének mondhatjuk, hogy az így lassan kialakuló társadalmi tudat mindig lényegesen különbözni fog az összetevő egyéni tudatoktól. *A mozgalom alapítói, szervezői mindig mást akarnak és másként képzelik el a mozgalom kifejlődését, mint ahogy az valósággal a társadalmi tudatban kialakul.*

A magyar sportmozgalom megteremtői, apostolai, gróf Eszterházy Miksa, Molnár Lajos és mások a múlt század közepén a mozgalom elindításánál tulajdonképpen a magyar faj nemesítésének célját tartották szem előtt. Testet és lelket edző sportot képzeltek el.

Az ő egyéni tudatukban a sport nem jelentett nyilván egyebet, mint nemzetnevelő eszközt.

Eredeti elképzelésükben bizonyára hiányzott az a cirkuszszerűség, ami ma világszerte jellemzi a sportot. Aligha gondolták a sport apostolai, hogy a bajnokkultusz rövidesen háttérbe fogja szorítani a sportgondolatot magát.

Amikor a mozgalom megindult, a fogalom még bizonytalan volt, de kétségtelenül egészen más, mint ma. A múlt század közepén, ha valaki leírta vagy kiejtette ezt a szót: sport, az emberek feltehetőleg igen bizonytalan benyomással fogadták azt. Csak sejtelmük volt arról, hogy valami új, modern dologról van szó. Valami olyasmiről, ami a kor általános szellemével, az általános felszabadulással függött össze; talán a szabadság, egyenlőség, testvériség egyik hajtásával, hiszen akkor minden új eszmeáramlatot ezen a szemüvegen keresztül néztek. A nemzeti felébredés korát élte a magyar társadalom és a sport is be volt állítva a nemzeti újjáéledés folyamatába. Mindenesetre valami bizonytalan, szétfolyó képzet lehetett az, amit az emberek eleinte a sportról maguknak alkottak s ami ennek a szónak nyomán az egyéni tudatban feltámadt. A társadalmi tudatban még egyáltalában nem volt kialakulva.

Azóta a sport fogalma teljesen kialakult a társadalmi tudatban is. De milyen másként, mint ahogy eleinte az egyéni tudatban jelentkezett! Ki gondol ma a sport szó hallatára valami nevelő, nemzetfenntartó és tökéletesítő folyamatra? Csak a rekordok, a győzelmek, a rekordközönség és a hivatásos nivóra emelt sport érdekli ma az embereket. A sport szóra egyrészt a stadion, az aréna, a tízezrekre menő nézőközönség, másrészt a krekkek, a sportnagyságok tündöklése jelenik meg a társadalom tudatában.

Ennek a tudatnak ma már kényszerítő ereje is van. Ha valaki azt kezdi bizonygatni, hogy nem ez az igazi sport, kinevetik, esetleg még a tömeg haragját is felkelti maga ellen. És itt eljutottunk a társadalmi tudat másik természetéhez a sportban. Ahhoz az atmoszférához, amely társadalmi tudat néven az élet minden vonatkozásában ránk nehezedik.

Pedig minden gondolkozó sportember előbb-utóbb rájön arra, hogy a sport tévutakon jár, amíg a tömegsport elhanyagolásával a cirkuszszerűségnek áldoz és amikor a sokak sportja helyett előnyben részesíti a bajnokok kultuszát. Mégsem tudják kivonni magukat az emberek a társadalmi tudat nyomása alól. Ennek kényszerítő befolyása alá kerülnek a társadalmi vezetők, sőt a testnevelők is. Nem a test egészséges fejlesztése és az azzal párhuzamos akaratanvelés lett a magasabb sportideál, hanem a hivatottság határán álló bajnoknívó elérése és a bajnokok mesterséges kitenyésztése.

Az egyéni tudatban megszületett sportideál tehát messze eltért az eredeti alapjától. A társadalmi tudat, mint az egyéni tudatok összessége, egészen másként alakult, mint amilyen irányt az össze-

tevő egyéni tudatok mutattak. *Az egyéni tudatok egyesülése valami újat alkotott: a bajnok- és nézősport fogalmát, amely ma elterjedt és köztudattá vált Ennek a tudatnak aztán az egyéni tudattal szemben hatalmas ereje van. Valóságos törvény, mely nincsen ugyan paragrafusokba szedve, de mégis oly erős, hogy senki sem lázadhat fel ellene büntetlenül.*

A következő fejezetekben arra fogunk rámutatni, hogy miként terjedt szét a sportmozgalom a társadalmi tudatban, hogy miként tolódott el eredeti céljától és ideáljaitól és végül miként vezetett ez az eltolódás — szerintünk — a mozgalom válságához, a Arra a kérdésre, hogy miféle társadalmi folyamat szolgáltatotta módot és a lehetőséget az elterjedésre, azt válaszolhatjuk, hogy elsősorban az utánzás. *Tarde*,<sup>1</sup> az utánzás pszichológiájának világhírű megteremtője, általában minden társadalmi szétterjedést utánzásnak minősített. Szerinte az egész társadalom utánzáson alapszik.

Szerintünk a sportmozgalomnak társadalmi tudattá való kifejlődésében három ilyen szétterjedési tényező működött közre: az utánzás, az élményátvitel és a gondolatátsugárzás.

#### 4. Az utánzás.

A sportmozgalom kifejlődésénél az utánzásnak különösen három, *Tarde* által felállított törvénye érvényesült. E három törvény: 1. *az utánzás külföldről terjed belföldre*, 2. *az utánzás alulról hat fölfelé*, 3. *az újabb utánozza a régit, az antikot, a patinásat.*

Köztudomású tény, hogy a modern sportmozgalom Angliából indult ki. A középkorban Angliában nyomát találjuk az atlétikának s a fennmaradt történeti hagyományok azt igazolják, hogy az ókori atlétika egyedül Angliában őrizte meg haloványan emlékét. Ez azonban nem volt a mai értelemben vett sportolás. Inkább a nagyurak kedvtelése, vetélkedése volt, fogadásokkal egybekötve és a királyi udvar árnyékában folyt le. VIII. Henrik (1509—1547) futott, ugrott, súlyt és kalapácsot dobott. Az angol királyok egyáltalában erős érzéket tanúsítottak a sport iránt a középkorban, amit az udvar természetesen utánzott, sőt utánzói akadtak a köznép sorában is. Legalább is erre mutat az a körülmény, hogy Jakab és Károly király rendeleteket adtak ki, melyek szerint az ugrást, dobást és futást csak a nemességnek szabad gyakorolni (Misángyi).<sup>2</sup>

A sport a középkorban tehát az udvar körül alakult ki és a nemesség utánozta az udvar divatját, mint utánozta minden egyébben még a múlt században is. Ebből az udvari légkörből nőtt ki és terjedt szét az utánzás révén a modern sportmozgalom Angliában. A múlt század közepe táján Angliában már kialakult az amatőr sport

<sup>1</sup> Tarde: «Les lois de l'imitation».

<sup>2</sup> Misángyi O.: «Az újkori atlétika története».



fogalma, bevezetik az iskolába és az egyetemre a sportoktatást. Felelevenedik a klasszikus görög sport története és itt állunk az utánzás harmadik fajával szemben, amely — Tarde szerint — a hagyományokon felépülő multat igyekszik lemásolni, visszaidézni. *Hazánkba a sport Angliából kezdett a múlt század közepén be-szivárogni.* Az átplántálás Eszterházy Miksa nevéhez fűződik, aki ebben az időben hosszabb időt töltött Angliában és Amerikában, s így alkalma volt megismerkedni az angolszász sportintézményekkel. Angliából egyre-másra küldte «Viator» álnév alatt cikkeit, melyben a sportot propagálja. Majd hazatérve, itthon lelkes munkatársat talált Molnár Lajos személyében. Ettől kezdve megkezdődött hazánkban a gondolatátvitel útján való sportpropaganda.

Korábban is találunk nyomokat egyes sportágakban, különösen a vívásban és céllövésben. Ezeknek a kultiválása azonban nem volt még öncélú sporttevékenység. A vívást inkább azért gyakorolták, hogy párbajban eredményesen tudjanak küzdeni. Nemcsak a Friedrich-, Chappon-, Clair-féle vívás nem volt sport a mai értelemben, hanem még Keresztessy sem tekintette az ő «vívóművészetét» sportnak, hanem inkább harcias gyakorlatnak, mely a párbajra készítette elő a tanítványt. Ennek a felfogásnak maradványai-  
val találkozunk még néha a mai vívósportban, ami erős akadály a sportág fejlődésének. Erről még később szólni fogunk. A céllövés abban a korban hasonlóképen utilitárius jellegű volt és nem sport-szerű.

*A sport azonban nálunk nemcsak külföldről terjedt, hanem tipikusan az alulról felfelé való utánzás útján is.* A mai világban bizonyára egészen különösen hangzik, hogy az első sportemberek nálunk éppen úgy, mint Angliában, a főnemeselek sorából kerültek ki. 1896-ban sikerült hosszas rábeszélés után a főrangú hölgyeket rábírni a korcsolyázásra. Ezután már könnyen ment a dolog és még abban az évben megalakult a Pesti Korcsolyázó Egylet.

Az úszás előhírnökei gróf Széchenyi István és báró Wesselényi Miklós voltak. Báró Wenckheim Béla 1849-ben zimankós októberi napon fogadásból átússza a Kőröst.

Széchenyi már a húszas években csónakot rendel barátja, Gordon bécsi angol helyettes követ közvetítésével Angliából.

Az első atlétikai cselekedetre báró Jósika Lajos határozza el magát, amikor a harmincas években kiáll a kengyelfutókkal és le is győzi őket.

Az első atlétikai versenyt főuraink rendezik Magyarországon, 1863-ban Pozsonyban, ahol holtversenyben első helyen végeznek gróf Dessewffy Aurél és báró Clauer Lajos.

A fenti példák, azt hisszük, eléggé dokumentálják azon megállapításunkat, hogy a sportmozgalmat az alulról fölfelé utánzás indította meg, amihez azután hozzájárult természetesen gróf Eszterházy Miksa és Molnár Lajos agitációja is, mint erős értelmi átsugárzás.

Vitathatatlan, hogy ez a felfelé utánzás ebben a korban a főnemeselek felé történt; más irányban nem is történhetett. A többi társadalmi osztályokkal szemben ők képviselték a szellemi és a vagyoni felsőbbiséget. Ezért a köznemesség és az alsóbb osztályok utánozták őket. A kialakulóban levő polgári osztály szintén róluk vette a mintaképét. Utánozták őket a szellemi élet terén, a ruházókodásban, a magaviseletben és így természetesen a sportban is.

Az utánzás azonban még tudattalan vagy félig tudatos cselekmény. Inkább ösztönös, mint tudatos. Az állatoknál is megvan, anélkül, hogy feltehető volna náluk a tudat állapotába való emelkedése. Az ember, amikor a divatot vagy szokásokat utánozza, bizonyos mértékben ösztönösen jár el. Azért mondja a közmondás, hogy a rossz példa ragad, mert öntudatlanul utánozzuk embertársaink taglejtését, arcjátékát, mozdulatait és szokásait. A ruha viseletnél nem kérdezzük, hogy miért jön divatba valami, hogy célszerű-e, praktikus-e, vagy sem, hanem gondolkozás nélkül követjük, mert látjuk, hogy mások is azt teszik.

Az utánzás tehát önmagában merő külső cselekedetekben nyilvánul meg és csupán a felszínen lejátszódó divat marad, ha mélyebb lelki élmények nem csatlakoznak hozzá. Az utánzás felületes divatból szokássá, azaz mélyebben gyökerező társadalmi jelenséggé csak akkor válhat, ha érzelmi és gondolati jelenségek is kísérik. A sport az arisztokraták utánzása folytán még nem terjedhetett volna el és nem rögződött volna meg, ha nem járult volna hozzá az utánzás két magasabb formája: az élményátvitel és a gondolatát sugárzás.

## 5. Élményátvitel.

Minden ember belsejében, lelkivilágában teljes kozmoszt képez, amely egységesen körül van határolva a pszichikai világ területén. Az ember lelkiélete folytonosan változó, örökké mozgásban levő, átalakuló folyamat, de azért szubjektív szempontból egységes, külön világ.

Ezek az emberekben levő körülhatárolt lelkivilágok egymással érintkezésbe lépnek, egymásra hatást gyakorolnak, összekapcsolódnak és ismét elválnak. Az ember érzékszervei közvetítik a másik kozmikus lelkivilág kisugárzásait és maga is kisugároz maga körül érzelmeket, gondolatokat, akarásokat. Ez a kölcsönös kisugárzás az emberek lelkivilága között bizonyos hálózatot sző, amely keresztül-kasul befonja és összeköti az egyeseket. Így szövődik a társadalmi tudat az egyesek kisugárzása és a többiek fölvétele útján. Minden ember lelke leadó és egyszersmind fölvevő rádiókészülékhez hasonlítható, amely szakadatlanul ontja a leadásait és szakadatlanul felveszi a leadott közvetítéseket.

A látás és hallás szervei a legközvetlenebb fel vevőkészülékeink. A sportélményátvitel elsősorban a látási érzékszervek útján történik-

Természetesen itt is, mint a rádiónál, nem minden készülék vesz fel minden leadást. Bizonyos hasonlatosságra van szükség, bizonyos alkatheli közösségre, hogy az átvitel megtörténhessen. Vannak emberek, akik süketek a zenei élvezettel szemben. Vannak, akik a képzőművészet szépségeiben nem tudnak semmit találni. Vannak olyanok is természetesen, akik a sportlávány tekintetében érzéketlenek, akik a test szépségét, a küzdelem erejét nem érzik át és így az átvitel náluk teljesen lehetetlen.

Mások ismét többször kell, hogy lássák a sportolást, míg megkezdődik bennük az a folyamat, amit mi élményátvitelnek nevezünk. A klasszikus zenével is úgy vagyunk, hogy többször kell hallanunk egy-egy darabot, amíg az átvitel megtörténik. Mások ismét alkalmasak arra, hogy a sportélményt gyorsan felfogják, sőt tovább fejlesszék.

Az élményátvitelnek már az a feltétele, hogy egyesek tényleg valóságos sportot üzennek. A testtudat felébredése a sportolóknál megtörtént, a test felszabadult lassankint béklyóitól. Bár az egykori képeken még azt látjuk, hogy hosszú nadrágban futballoznak, gallérral és nyakkendővel kerékpároznak, teniszeznek stb. A test lassankint mégis kezdi követelni jogait a sportban. Lassan lekerülnek a lehetetlen dresszek, felvillan az izmos kar és láb, megjelenik a férfiasan domborodó mellkas. Vizuális jelenségek ezek és a nézőben, aki sohasem sportolt, észrevétlenül érzelmeket keltenek, melyek ismeretlenek voltak előtte azelőtt. *Ha nem is első látásra, de lassankint átsugárzik az a jóleső élmény, melyet a szabad sportoló testére vonatkozóan érez.* A testi öntudat, amely eddig ismeretlen volt, bizonyos mértékben megnyilvánul a délceg, egyenes testtartásban az eddigi görbe háttal, behúzott nyakkal, mint a korábbi idők divatos magatartásával szemben. Az egészségérzet, amely kisugárzik a sportember egész lényéből, a sportoló bizonyos fellépésben" fölénye, amely a nemsportolóval szemben megnyilvánul, mind alkalmasak az élményátvitelre és a besugárzásra.

Aki életében először megy valamely atlétikai versenyre és ott elébe tárul a különböző atlétikai ágakat űző sportolók képe, egész különleges élményeken megy keresztül. Ha van érzéke az emberi test szépsége iránt, mindenekelőtt megragadja a bronzszínűre sütött proporcionális test színe és alakja. Itt az átvitelnél természetesen jelentős szerepet játszik a sportoló mozgásának veleszületett külső esztétikai megnyilvánulása. A néző ezt az első látványt valószínűleg sohasem fogja elfelejteni, feltéve, hogy nem teljesen alkalmatlan ilyen benyomások felvételére. A többszöri látás az első impressziókat csak megerősíti. Az igazán szép és plasztikus mozgás gyakori látása csak fokozhatja az esztétikai benyomást, de unottá sohasem teszi. A néző azzal az érzéssel távozik, hogy valami olyan élménnyel áll szemben, ami eddig hiányzott az életéből, valami újszerű dologgal, ami az életet szebbé, tartalmasabbá, intenzívebbé teszi.

Mindez azonban csak arra a nézőre vonatkozik, aki még nem tudja, hogy mi az a sport. Ezeknél az élményátvitel még effektív érzelmeket nem kelthet és valóságos élménnyé nem válhat bennük, mert ez csak úgy volna lehetséges, ha ilyenforma élményeken már átmentek volna. Bár azt is mondhatnók, hogy a gyermekkorban mindnyájan átmentünk — ha jórészt öntudatlanul is — a testtudat élményein, a mozgás örömein és a győzelem gyönyörűségén. Ezek az élmények lelkünk mélyén eltemetve ott élnek és amikor felnőtt korunkban először látjuk valamely sportversenyen az izmok szabályos, könnyed működését, a feszültséget és az utána következő feloldást, amikor látjuk az akarat megfeszítését és utána a győzelem mámorát az arcokon, a távol múltból felelevenednek gyermekkori élményeink, érzelmeink és kapcsolatot nyernek szemléletünk tárgyával.

Mindez azonban még nem az igazi élményátvitel. *Az élményátvitel sportbéli jelentősége ott kezd igazán kibontakozni, ahol a néző maga is sportoló.* Amikor a néző már részese volt bizonyos élményeknek, átérezte a test pompás működését, a sikeres akció nyomán fellépő nagyszerű lelki feloldást, ahol a néző lelkében már ismerős az az érzés, amely a fizikai és pszichikai merevség feloldásával és a győzelemmel jár. Ilyen esetben a sportoló és a néző között az élményátvitel pontosan a leadó- és felvevőállomás mintájára történik. A néző beleéli magát a sportoló élményeibe és maga is átérzi azokat.

Az élményátvitel azonban sohasem tükrözi pontosan ugyanazt az élményt vissza, amelyet kapott. Ha ez így volna, akkor a sportágak sohasem fejlődnének, hanem megmerevedtek, megcsontosodtak volna egy bizonyos formában és így maradtak volna a világ végéig.

Az élményátvitel is a teremtő szintézis törvényei alatt áll. A felvevőé sohasem lehet pontosan ugyanaz, mint a leadóé, mert az emberi lélek örök törvénye az, hogy valamit mindig hozzá ad vagy elvesz abból, amit kapott. Így aztán az élményátvitelnek nemcsak kiterjesztő, hanem változtató hatása is van a sportmozgalom fejlődésében. Ennek köszönhető, hogy egyes sportágak javulnak, tökéletesednek s hogy a megnyilvánulási formák szebbek vagy célravezetőbbek lesznek.

## 6. Gondolatátsugárzás.

Bár a *comtei* pozitivistá szociológia az összes iskolák közül a legerősebb támadásoknak volt kitéve, mégsem lehet elvitatni, hogy a társadalmi fejlődés bizonyos mértékben a szellemi haladás terméke. A lélektani szociológia újabb előtörése rámutat arra, hogy az emberek érző és gondolkozó lények. Bár kétségtelen, hogy főleg a biológiai és gazdasági okok befolyásolják az érzést és a gondolkozást, az ember az egyéni gondolatvilág erejével mégis visszahat az; élet-

módra és így befolyásolhatja a társadalmi fejlődést, ha nem is úgy, mint ahogy Comte elképzelte. Ha az eszmék és a gondolatok nem is juthatnak döntő jelentőségre valamely társadalmi mozgalomnál, mégis elősegíthetik, támogathatják valamely mozgalom megszületését akkor, ha a mozgalom kifejlődésének biológiai és gazdasági feltételei egyébként fennforognak.

Az emberi akarat társadalomalkotó és mozgató erejének ilyen tipikus példája az olimpiai eszme felújítása a múlt század végén.

Tudjuk, hogy a nyugati kultúra külső mázában idegen kultúrából plántálódott át: a görög-római kultúrából. A humanizmus és a neohumanizmus minden alkotása — legalább is formailag — az antik világ mintaképét tartja szem előtt. Újabban, különösen a háború óta, mind erősebb és erősebb támadások érik ezt a megcsontosodott és az antik mintaképhez ragaszkodó kultúrirányzatot. Felvetik némelyek, hogy a görög-római kultúrához vató ragaszkodás nem volt-e akadály kultúrfejlődésünkben és nem volt-e inkább csak üres forma, amelyet számtalanszor félreértett és elferdített tartalommal töltöttek meg?

Bizonyos gúnyval illetik még ma is némelyek a modern olimpiai játékokat és az antik testkultúra újjászületését. Ezek szerint a megmerevedett formák felújítása és átplántálása nem felel meg a modern kor követelményeinek és így a felelevenedett forma és a tartalom között oly lényegbeli eltérések vannak, amelyek bizonyos mértékben a komikum árnyalatait viselik magukon.

Kétségtelen, hogy semmiféle kultúrát egész belső tartalmával átültetni, átplántálni idegen területre nem lehet. Az a kultúra, amely énünk élő részévé nem változott, ránk nézve tulajdonképpen nem létezik. A görög testkultúra átültetése a modern világba természetesen szintén csak formai maradt. Mások a gazdasági, de mások a fizikai viszonyok is Nyugat- és Közép-Európában, semmint hogy az ó-görög testkultúra egész lényegében nálunk meghonosodhatna. Az éghajlati viszonyok csak a Földközi-tenger partján élő népekre vonatkoztatva azonosíthatók az ó-görögökével. Éppen ezért abszurd és nevetséges a meztelenségi kultúra mozgalma Európa középső és északi részén. Hogyan képzelhető el zimankós, őszi időben vagy éppen télen nálunk, mérsékelt égöv alatt lakóknál a meztelen testkultúra? A meztelenség, olyan értelemben, mint ahogy ennek az iránynak a hívei elképzelik, csak a szabadban, a mezőn, az erdőben, a vízben válhatik magasabbrendű élménnyé. Meztelenség a szobában, bármelyik oldalról vizsgáljuk is a kérdést, végeredményben csak erotikus élmények alapja lehet.

De a görög testkultúra tartalmi feleledésének más lényeges akadályai is van. A görög létformák gazdasági szempontból lényegbe vágó különbséget mutattak a maiakkal szemben. Már rámutattunk arra, hogy a sportoló szabad görög polgár tulajdonképpen a mai értelemben semmit sem dolgozott. Emlékezzünk arra, hogy Sokra-

tes milyen megvetéssel viseltetett minden kézművesmunkával és általában minden haszonhajtó foglalkozással szemben. Az ó-görögök testimádata kétségtelenül összefüggött azzal is, hogy a délszaki égöv alatt élő népnek nem volt semmi anyagi gondja, mert a természet gazdagsága bőségesen ellátta földi javakkal.

Az ilyen viszonyok között kifejlődött kultúrszellem a mai gazdasági életbe már csak azért sem ültethető át, mert a munkamegosztáson és a kenyérkereső hivatáson felépülő társadalmi rendszerünk ezt teljességgel kizárja. Ezért nem sikerülhetett a meztelenségi kultúrmozgalom és ezért nem fog általános társadalmi mozgalommá fejlődhetni a meztelen ritmikus gimnasztika és tánc sem, mint a görög testkultúrából korunkba átültetni kívánt, de a jelenkorba semmiképp sem beleillő kultúrmozgalom. De nem így a sport!

Ha nem is lehet valamely kultúrát a fent ismertetett okoknál fogva teljes egészében egy másik korba átültetni, mégis át lehet érezni és meg lehet érteni, ha érezzük annak vezérmotívumát. Amint azt már más helyen kifejtettük, véleményünk szerint az ó-görögök sportja a test erős kultusza mellett lényegében lélek-, kultusz volt, amelynek a test csak merő eszköze maradt. Legalább is az ó-görög sport történetének adatai arra mutatnak, hogy a hellének a sportban gyakorolt nagyfokú akaraterőt, a küzdelemben kifejtett lelki nagyságot talán még többre becsülték, mint a test szépségét. Az ó-görög kultúrszellemre az a bizonyos harmóniaérzék jellemző, amely a test és a lélek kiegyensúlyozását célozta és amelyet ők a valóságos szentséggé emelt «kalokagathia» fogalmában juttattak kifejezésre. Ennek és csak ennek a kultúrszemléletnek az átültetése volt egyedül lehetséges az olimpiai eszme felelevenítésével és az újkori sportmozgalom megteremtésével. Nem a meztelenség kultusza, nem a ritmikus gimnasztika és a tánc, hanem a küzdő sportok a testkultúrának azok a területei, amelyek átvehetők az antik világ kultúrájából nemcsak formailag, hanem tartalmilag is.

Láttuk, hogy a magyar sportmozgalom szellemi előharcosai, gróf Eszterházy Miksa és az ő kezdeményezése nyomán Molnár Lajos sportíró, az angol sportkultúrának hazánkba való átültetésén fáradoztak. Eszterházy Miksa rengeteg időt és pénzt áldozott és ha fáradozásai akkor még nem is termettek gyümölcsöt, 1875-ben a Magyar Atlétikai Club megalakítása jórészen mégis Eszterházy Miksa és Molnár Lajos élőlőszóval és írott betűvel folytatott propagandájának volt eredménye. Számtalan újságcikk, majd Molnár Lajos két könyve az atlétikáról hatalmas munkát végzett a sportmozgalom megteremtésében és az ó-görög klasszikus sportkultúra felelevenítésében.

Hasonló jelenséggel találkozunk a modern sportmozgalom egyetemes történetében báró Coubertin tevékenységénél. Nincs és talán nem is volt még olyan társadalmi mozgalom, melynél akkora szerepe lett volna a gondolatát sugárzás hatalmának, mint az ókori

olimpiai játékok felelevenítésénél. *Coubertin* maga megírja az «*Olimpiai emlékek*» című munkájában, hogy mennyit küzdött és fáradozott egy kis csoport élén, amíg az eszme valósággá vált.

Hosszú évek fáradozását látjuk, amíg 1896-ban az első athéni modern olimpiász megszületik. Mennyi gáncs, mennyi gúny, mennyi félreértés kísérte *Coubertin* próbálkozását. Jóakarattal telve sem tudták felfogni, megérteni gondolatát és megjelentetni az elfelejtett görög világot, az antik lényeket és formát.

1892—93. év eltelt anélkül — mondja *Coubertin* —, hogy a gondolat komoly talajra talált volna. A «művelt» emberek kedvenc tréfálgatása volt az a tudakozódás is, hogy az asszonyokat beengedik-e a nézők közé s ha igen, akkor, mint az ókor bizonyos időszakában, az általános mezítelenség kötelező lesz-e?

Végre 1894 június havában összeül a párizsi Sorbonne-on a kongresszus, melynek hivatása dönteni afölött, hogy felújítsák-e az antik világ olimpiai játékeit? *Coubertin* egy angol és egy amerikai munkatársával tíz hónapon át dolgozott a kongresszus tervezetén. Az elnökségre Périer francia külügyminisztert kérték fel, aki azt először elfogadta, később meggondolta a dolgot és visszautasította. *Coubertin*nek az az érzése, hogy kalandba bonyolódott, melynek közvetlen sikeréről távolról sem érzi magát megnyugtatva. Ügy látja, hogy az eszme híveinek száma lassan maroknyi közönyösre csökkent. Podbielskinek, a porosz miniszternek kétszer is ír, kérve őt a részvételre, de választ egyik levelére sem kap. Cupertus, a belga vezér erőteljesen visszautasítja a részvételi felszólítást azzal az indokolással, hogy a torna és sport ellentétes dolgok és hogy ő harcol a sport ellen, mert az összeférhetetlen elveivel.

Ilyen auspiciumok mellett ült össze a kongresszus, amely mégis nem remélt sikerhez vezetett. Courcel akadémikus értekezése és az «Apolloni himnusz» ez alkalommal először előadott szent harmóniája a nagyszámú megjelenteket megfelelő hangulatba ringatta, «mintha az antik világ szabályos ritmusa csillogott volna keresztül a távoli korokon».

És megszületett az első modern olimpiász. Egyetlen ember törhetetlen akaratából, nagy tudásából, lelkesedéséből, tetterejéből. Nem akarjuk ezzel azt mondani, hogy *Coubertin* nagyszerű agitációja teremtette meg a modern sportmozgalmat a maga egészében. Az olimpiai játékok felelevenítése nélkül is bizonyára megszületett és elterjedt volna a sportmozgalom. De nem ilyen mértékben és nem ilyen világos célkitűzéssel és irányelvekkel.

A társadalmi dinamika elve érvényesült itt. A múlt felújult és hatalmas erővel lendítette előre a sportfejlődést. Az újkori olimpiai versenyek nagy sikere és elterjedése igazolni látszik azt a szociológiai felfogást, hogy a ma gyermeke többféle megelőzőleg történt társadalmi haladás eredője. Ha nem állott volna a neo-humanisták előtt a már teljesen felfedett görög kultúrhistória,

semmiképpen sem lett volna ilyen gyors és eredményes a sportmozgalom megindítására való törekvés. Kész minta állott előttük, amelyet csak le kellett másolni. Ez a kép a múltból önmagában is jelentékenyen hatott és dinamikai erőt szolgáltatott a továbbfejlődéshez.

Nem szabad lebecsülni azonban az egyéni kezdeményezés dinamikai jelentőségét sem. Az egyén — amint *Palante*<sup>1</sup> mondja — az eszmeerők törvényénél fogva képes megvalósítani fokozatosan maga körül valamely eszményét. A társadalmi rendben csak úgy, mint a lélektani rendben az egyén nem a külső mechanizmusnak egyszerű visszfénye. Ő maga is módosító energiája és bizonyos esetekben irányítója ennek a mechanizmusnak. Ilyen eset volt az újkori olimpiai játékok megteremtése.

Látjuk tehát, hogy az utánzás, az élményátvitel és a gondolatát sugárzás minden vonalon megindította ennek a szellemi mozgalomnak a kifejlődését. A szétterjedés a geometriai haladvány arányában történik; egy ember soknak adja át és minden felvevő sok más felvevőnek. Ha az utánzásnak, az élményátvitelnek és a gondolatkisugárzásnak akadályai nem volnának, az így megindított sportmozgalom gyorsan és akadálytalanul elterjedt volna a társadalmi tudatban, mint a tóba dobott kő nyomán támadt hullámgyűrű. A sportmozgalom elterjedt volna az egész világon. Változtatlanul és olyan formában, amint első apostolai elképzelték és hirdették. A társadalmi tudatban kialakult és megszilárdult volna a sport egyöntetű, változatlan fogalma.

A társadalmi tudat azonban nem valamely megkövült és változatlan fogalom, hanem állandóan váltakozó, fluktuáló folyamat, amely különböző erők eredője. Ezek az erők főleg két csoportba oszthatók, és pedig az asszimiláló és a differenciáló erők csoportjába. Az eddig ismertetett társadalmi tudatot alkotó erők az utánzás, az élményátvitel és a gondolatkisugárzás az asszimiláló erőket képezik. Ezeknek hatása és eredménye az egyesítés, az uniformálás. A divat, a szokások, az egyenlő élmények és gondolkozás az embereket bizonyos mértékben egyformává gyúrnak. Különféleségeket szüntetnek meg, korlátokat rombolnak le. Ha ezeknek az erőknek más erők nem állnának útjában, az egész világ csupa egyforma, külsőleg és belsőleg egy kaptafára készült emberekből állana.

Az asszimiláló erőknek azonban útjában áll egy, azzal ellentétes társadalmi erő: az ellenkezés és az azt követő differenciálódás társadalmi jelensége. Mielőtt ezen erők hatását a sportmozgalom evolúciójában kifejtenők, szólni fogunk még előbb a már kibontakozott társadalmi tudat természetéből folyó és annak eredményeként fellépő jelenségről: a sport szervezkedéséről.

<sup>1</sup> G. Palante: «A szociológia vázlata».



## 7. A sport szervezkedése.

Mihelyt a sport befészkelte magát a társadalmi tudatba, megindult a szervezkedés az egész vonalon. Eredetileg nem volt semmi racionális a mozgalomban. Láttuk, hogy egyrészt a testtudat felbredése, másrészt a kapitalista gazdasági rendszer által elnyomott individuum érvényesülési vágya jutott benne kifejezésre.

Egészben véve az emberek futni, ugrani, úszni, korcsolyázni kezdtek minden racionális jelentőség nélkül, egyszerűen azért, mert ezt kívánta a test felszabadulása és az individuum elnyomottsága. A sport azonban nem maradhatott meg sokáig ebben az irracionális állapotban.

Társadalmi rendszerünk már sokkal fejlettebb volt ebben az időben, semmint hogy egy új mozgalom szervezetlenül maradhatott volna, különösen ha annyi dinamikai erő volt benne, mint a sportban. A múlt század közepén a társadalmi szervezkedés, az egyesületek rendszere már minden művelt államban ki volt fejlődve és így részben nálunk is. Ezen a téren is érvényesült az a szociológiai elv, hogy minden társadalmi jelenség már meglévőből fejlődik és vezethető le. A sport szervezkedésének nagy támasza volt az, hogy ebben a korban az általános társadalmi szervezkedés ismert életforma volt már.

Eleinte csak úgy egyenkint futkároztak, ugráltak és úsztak az emberek, de amikor a sport kezdett a társadalmi tudatban megerősödni és mind több-több ember figyelme fordult a sportolás felé, mind többen kezdtek futni, ugrani stb., az emberek rájöttek, hogy össze kell állni többeknek, valami közösséget kell alkotni, szövetkezni kell, mert társaságban mindez jobban, eredményesebben fog menni. Ezeknek az első szervezkedési gondolatoknak kétségtelenül pszichológiai oka is volt, és pedig az, hogy az ember ösztönösen társas lény, a társaságot ösztönösen keresi, hogy *az öröm, amit a sport nyújt, társaságban fokozottabb öröm*. A fő ok azonban mégis gazdasági volt.

Mihelyt a mozgalom szétterjedt a társadalmi tudatban, akarássá vált, amelyet cselekvés követett. Az emberi lélek megmásíthatlan törvénye, hogy célokat tűz ki maga elé, meghatározott célokra törekszik. Semmisem maradhat az ember gondolatkörében anélkül, hogy alá ne rendelné "célkitűzéseinek. így a sport is rövid idő alatt célszerű jelenséggé tűnik fel az emberi gondolatvilágban. Nem elégszik meg azzal, hogy eredeti irracionális állapotban szolgálja az embert. Egy-kettőre a tökéletesedés, az eredmények javítása, az eszközök finomodása, alkalmasabbá tételének szükségessége jelentkezik e téren is.

Az emberek rövidesen rájöttek, hogy bizonyos sportágakat intenzíven, tréningyszerűen csak úgy fejleszhetnek tovább, ha gazdasági szempontból egyesülnek, mert a *tréning* költségeit töb-

ben, együttesen jobban elviselhetik, Maga a tréning már megkívánta többek összműködését. A sportember azért nem tudott magányosan trenírozni, mert nem látta a saját hibáit. Természetesen felvetődik a kérdés, hogy a tréning fogalma egyáltalában mikor és hogyan alakult ki? Mikor tértek el a sportolók a természetes sportörömtől, attól, amit sportnyelven «naturalizmusnak» neveznek. Mi szükség volt a rendszeres tréningre?

A tréning fogalma együtt született meg a sport szervezkedésével. Szorosan összefügg vele. Talán még meg sem történt az eltolódás a sport professzionálódása felé, amikor a tréning fogalma már megszületett. Valóban a tréning még nem jelent hivatásszerű gyakorlást. Egyszerűen folyik a sport természetéből. A sport mélyebb, igazi értelemben szellemi tevékenység. Küzdelem, amelynek eszköze a testi ügyesség felfokozása. A sportnak ez a lényege nyilván mindjárt a mozgalom elején megnyilvánulhatott, mert hiszen amikor a folyóban szabadon úszkáltunk, a mezőn métáztunk, ugráltunk, futkároztunk, már akkor is arra törekedtünk lényegében, hogy a másikat legyőzzük. Minél többen vettek részt a test felszabadulásának örömében, annál inkább kezdett kidomborodni az a felismerés, hogy aki többet és észszerűbben gyakorol, annak jobb az eredményei, jobban és könnyebben tud győzni.

Ehhez hozzájárult ismét a külföld utánzása is. Angliában már rendszeres tréningek folytak akkor, amikor nálunk még naturalizmus uralkodott. Erre hoztak Angliából trénereket, hogy rendszeresítsék nálunk is a sporttudást. 1894-ben jelenik meg nálunk az első angol atlétikai tréner John Cash személyében, meghonosítva nálunk a szöges cipőt. De ezt megelőzőleg a vívást is idegen oktatók terjesztik nálunk Biasini, Clair, Chapon stb. személyében.

Az oktató alkalmazása, akár idegen, akár magyar volt, már jelentős pénzbe került. Ezt egyes emberek nehezebben tudták előteremteni, mint az egyesületek. Kézenfekvő volt, hogy egyesületekbe kell tömörülni, mert úgy az oktatás költségei könnyebben viselhetők.

Így a tréning természete már azért is megkívánta a szervezkedést, mert az együttműködés eredményesebb volt és amellet az oktató alkalmazása is könnyebben ment.

Egyes sportágak — továbbá — csak társaságban üzhetők. Az atlétika még elképzelhető magányosan is, bár igen primitív módon, de pl. a futballt már csak társaságban lehet üzni. Ugyanígy a vívást. Az evezés szintén erősen társassport. Egész sereg sportág van ma már, melynek lényege éppen az összműködés. Ezek természetesen magukban hordják már a szervezkedés feltételét is.

Egyelőre azonban volt valami, ami még inkább szükségessé tette a szervezkedést. És ez a *felszerelés*. Vannak sportágak, melyek nem tudtak volna kifejlődni semmiképen egyesületbe való tömő-

rülés nélkül, mert a felszerelés olyan nagy összegbe kerül, hogy egyesek nem engedhették volna meg maguknak annak beszerzését. Ilyen sportág elsősorban az evezés. A mai tökéletes és finom versenyhajók annyi pénzbe kerülnek és olyan szakszerű kezelést igényebiek, hogy még a csónakmester sem nélkülözhető valamirevaló evezősklubban. Hogy ehhez szükség volt szervezkedésre, azt bővebben nem kell magyarázni.

De menjünk vissza még messzebbre, a mozgalom keletkezésére hazánkban. Nálunk az első sportintézmény, a Pesti Vívó Intézet 1825-ben létesült. Tehát a vívósport volt az, amely először összehozta az embereket. Bár az akkori vívás, amint fentebb már kifejtettük, még nem volt a mai értelemben vett sportolás, a szervezkedés magját mégis magában hordozta. A vívásnál is elsőrendű szerepet játszik a *felszerelés*. Talán ez volt az egyik oka, hogy az első sportegyesület megalakult. A víváshoz vívódressz, sisak, kard, kesztyű, cipő stb. kell, amely teljes felszerelést nem lehet az embernek magával hordani, azt valahol «tartani» kell. Ha tehát nem otthonunkban gyakoroltuk a vívást (ezt még akkor sem sokan tehették meg), a felszerelést a vívónak magával kellett volna cipelnie minden esetben. Talán ez volt az egyik és első oka annak, hogy megalakult a vívóintézet, mert az lehetővé tette, hogy a felszerelést ne kelljen hordozni egyik helyről a másikra. Emellett közrejátszott az is, hogy éppen a vívósportban kaptuk az első külföldi oktatókat, akiknek a személye köré alakultak ki tulajdonképpen az első sportegyletek.

A másik a torna volt. 1863-ban alakult meg a Pesti Torna Egylet. A tornára még inkább áll, amit fentebb mondtunk. A felszerelés kényszerítőleg hatott az egyesületek megalakítására. A modern élet haladásával mindinkább lehetetlenné vált, hogy a nagyvárosi ember a lakásán tornafelszereléseket tartson.

A korcsolyázás jégpályához van kötve. 1896-ban alakul meg a Pesti Korcsolyázó Egylet. Még inkább szükséges a szervezkedés a később kifejlődött jégportoknál, mint pl. a jégközi, amely tipikusan társas sport. Újabban a műjég bevezetése egyenesen lehetetlenné tette, hogy valaki egymagában ilyen feltételek között korcsolyázhassék.

Az úszás és az atlétika, továbbá általában a gyepsportok, mélyek kevesebb felszerelést és apparátust igényelnek, később tömörítették az embereket egyesületekbe. A MAG és vele a modern atlétika csak 1875-ben alakul meg nálunk, tehát jóval később, mint a vívó-, torna- és céllövő egyesületek. Természetesen a szervezkedés ezeknél is bekövetkezett, sőt e legegyszerűbb gyepsportok egyike, a futball vitte a legmesszebbre a szervezkedést, de ennek már egyéb okai is voltak.

A további szervezkedés alapját ismét az okszerű tréning követelményében kell keresnünk. Lassankint a tréning tudományá

kezd kialakulni. Szisztémákat alkotnak, elveket állítanak fel. Mindez szükségessé kezd válni, mert a sport mindegyre jobban követeli a teljesítőképesség felfokozását. Ez a felfokozás pedig egyet jelent a szervezkedéssel, mert mindez csak egyesületekbe való tömörülés útján lehetséges.

A sportoktatás kezd a tudományokkal összekapcsolódni, bizonyos tudományágakat segédtudományul felhasználni. Legelőször az orvosi tudománnyal keres kapcsolatot, mert az orvosok nemcsak azt állapítják meg, hogy bizonyos sportágak hogyan hatnak az egészségre, hanem azt is, hogy egyénenkint a sportemberek teljesítőképessége meddig fokozható az egészség kockáztatásának veszélye nélkül. Egyszóval nemcsak tisztán orvosi szempontból, hanem a *fiziológia* szempontjából is.

Lassan kialakul a sportorvosi tudomány, megszületik a «sportorvos» fogalma. A sportorvos már olyan funkciót végez a sportéletben, amely fejlett egyesületi életet tételez fel. Ezen a téren nagyjelentőségű a sport megszervezése, amit rövidesen felismernek, ha nem is vizsnek keresztül a gyakorlatban minden irányban.

Kisebb a jelentősége — Risse<sup>1</sup> szerint — a mozgalom racionalizálásában a *pszichológia* bevonulásának. Risse szerint a fiziológiával befejeződik a tréning racionalizálása és a pszichológia már a határon túl van. Nézetünk szerint Risse ezen állítása teljesen téves. Ő maga megállapítja, hogy: «Minden verseny kimenetelében rendkívül sok pszichológiai momentum játszik közre. Két ember közül, egyenlő fizikumbeli feltételek mellett az fog mindig győzni, amelyiknek erősebb az akarata. A sportoktató érzésére van bízva, hogy tréning közben a tanítvány lelki kvalitásaira hasson, de ez a tevékenység még se jelent alapot a további racionalizálásra, mert tisztán az érzelmvilágra van felépítve. Az érzelem pedig, mint át nem vehető lelkifolyamat, hordozójával megszűnik». (Risse.)

Amióta Risse ezen felfogása napvilágot látott, a német testnevelés lényeges haladást tett a sportpszichológia területén. Testnevelési főiskolájukon alapos tanulmányokat végeznek az egyes tanulók hajlam- és tehetség-kutatása szempontjából. Bár az eddigi eredmények még meglehetősen labilis alapon állanak, a tudomány kétségtelenül jelentős eredményeket fog a szomatológiai testnevelési lélektan területén is produkálni. Ami pedig az akarat nevelését illeti, e téren amint második tanulmányunkban részletesen kifejtettük, a rendszeres pedagógia egyáltalán nem elképzelhetetlen és azok az érzelmek, melyeken az akarat felépül, valóban átvihetők, sőt tartósan átvihetők, amint ez az élet más vonatkozásában állandóan meg is történik. Így tehát a tréning racionalizálása a pszichológia terén is keresztülvihető.

Láttuk tehát, hogy a gazdasági szükségszerűség, továbbá a

<sup>1</sup> Risse: «Sociologie des Sports».

tréning természete és a felszerelés helyhezkööttsége megkövetelte hogy a sportolók egyesületbe tömörüljenek. Mihelyt az egyesületek kezdtek megalakulni, azonnal megszületett a *sportbürokrácia*. Az egyesületnek elnökre, több alelnökre és rengeteg egyéb funkcionáriusra volt szüksége, helyesebben nem annyira az egyesületnek, mint maguknak az embereknek.

Rövidesen egész sereg olyan ember akadt, aki maga nem űzött aktív sportot, de szívesen vállalkozott arra, hogy az egyesület adminisztratív munkáját elvégezze. Az egyesület vezetésére pedig olyanok vállalkoztak, akik részben mint kiérdemesült sportemberek, részben mint mecénások szerepeltek. Az előbbieket szaktudásukat bocsátják az egyesület rendelkezésére, az utóbbiak anyagi téren hoznak áldozatokat, ritkán sportszeretből, gyakrabban egyéb társadalmi jelentőségű mellékcéllal. Talán, hogy nevük szerepeljen, vagy pedig politikai vagy ehhez hasonló hátsó gondolatokkal.

Ahogy az egyesület nagyobbodik, az adminisztratív munka is szaporodik. Emelni kell a funkcionáriusok számát, egyesekről a teher átmegy az egyesület nagyobb létszámú szerveire, ezzel a felelősség megoszlik, de csökken az ambíció is, mert kevesebb a babér. Ezek az emberek — mondja Risse —, akik nem az aktív sport, hanem az adminisztráció révén veszik ki részüket a sportéletből, ritkán értik meg a sporteszmét s többnyire nem idealisták, akik propagandát csinálnak, hanem társadalmi összeköttetéseket keresnek, vagy pedig «szerepet akarnak játszani».

Ha az egyesület már annyira megnőtt, hogy adminisztrációja egyes embereknek egész munkaidejét igénybe veszi, akkor már fizetett alkalmazottat is fel kell venni. A tagsági díjak mindinkább kevésnek bizonyulnak. A felszerelés, a pályafenntartás, a trénerfizetés, az adminisztráció költségei mind arra késztetik az egyesületet, hogy versenyeket rendezzen, melyeken beléptidíjakat szedhet. Valószínű, hogy a sport szervezkedése önmagában véve is feltartóztathatlanul elvezetett volna a beléptidíjas nagy versenyekhez. Siettetten természetesen ezt a folyamatot az üzletember bevonulása a sportba. A versenyeken tiszteletdíjakat kellett adni, melyek először jelentéktelen értékűek voltak, inkább csak szimbólum jelentőségével bírtak. Később mind értékesebb díjakat adnak, melynek fedezéséhez szintén szükség van a közönség beléptidíjára.

A nyilvános verseny mind nagyobb szerepet kezd játszani a sportegyesületek életében. Bajnokságot már csak nagy egyesületek tudnak rendezni, nagyobb városokban, sok költséggel. A nagyobb versenyek, melyeket először a helyi egyesületek rendeznek, már szükségessé teszik, hogy *versenyszabályok* létesüljenek, melyeknek mindenki és minden egyesület aláveti magát. Ezek a szabályok először csak a szokásjog jellegével bírnak és csak szájról-szájra, mint hagyomány maradnak fenn. Később a szabályokat írásba foglalják. Nincs az a nemzetközi jog, amely magának annyira

érvényt tudott volna szerezni és amely nemzetközileg oly általános elismerésre és követésre talált volna, mint pl. a futball, tenisz, a vívószabály.

A sportszabályoknak a társadalmi tudatban való elterjedése és megerősödése tipikus szociális jelenség. Ezrek, sőt milliók veszik át a szabályokat és vetik alá önként magukat a versenykonvencióknak. Az ember kollektív életformája hatalmasan kidomborodik e téren a sportban. Ez a valódi kollektivitás, szemben a Giese-féle nézőkollektivitással, mert ez nemcsak a szenzációkban és ösztönfeloldásban egyesíti a legkülönbözőbb osztályhoz tartozó tömegeket, hanem az önfegyelem gyakorlásában is, aminek nagy etikai jelentősége van.

De hogy a szabályok mindenkire nézve kötelezőek legyenek, szükséges volt olyan szervnek a megalakítása is, amely fölötté áll az egyesületeknek. Így alakulnak meg a *szövetségek* sportágak szerint, melyek irányítják az egyesületek életét és felügyeletet gyakorolnak fölöttük. A szövetségek azután lassankint a belföldi sportélet mindenhatóivá lesznek. Náluk nélkül semmi sem történhet. Nem lehet versenyt rendezni hozzájárulásuk nélkül, örködnék a versenyszabályok betartása felett, fegyelmi jogot gyakorolnak nemcsak az egyesületek, hanem az egyes sportemberek fölött is.

Aztán jönnek a nemzetközi versenyek. Ezeknek lebonyolítása is megkívánt valami olyan szervet, amely fölötté áll minden egyes nemzet szövetségének. Így jöttek létre a *nemzetközi szövetségek*, melyek most már végső fokon gyakorolják nemzetközi vonatkozásokban ugyanazon funkciókat, melyeket belföldön az egyes szövetségek.

Lassankint a sportbürokrácia olyan szövevénye alakul ki, mely behálózza az egész világ sporttársadalmát. Valóságos kis állam ez minisztereivel, szolgabíráival és rendőreivel. E nélkül a bürokrácia nélkül ma már a sport el sem képzelhető. Ha egy napon valami okból az egész bürokratikus hivatali rendszer letenné a tollat, megállna a sportélet, teljes anarchia lenne és visszaesne 80 évvel a sportfejlődés: újra kellene kezdeni az egészet!

## **8. A sportágak osztálykiegyenlítő szerepe.**

Az eddigi vizsgálatainkban arra igyekeztünk rámutatni, hogy a sportmozgalom általában hogyan keletkezett a biológiai és gazdasági okok lendítő erejének hatása alatt, hogyan fejlődött tovább az utánzás, az élményátvitel és a gondolatát sugárzás segítségével, végül hogyan racionalizálódott általában az egész társadalomban. Ezek az általános elvek azonban bizonyos módosulásokon mentek keresztül a fejlődés folyamán, mert az egyöntetű fejlődésnek kész és kialakult társadalmi tények útját állták és ezeken a társadalmi

tényeken, mint sziklaszilárd akadályokon, részint megakadt a fejlődés, részint módosult és újabb irányt vett fel.

Ilyen megdönthetetlen tény, mellyel a sportmozgalom szemben találta magát, korunk társadalmi osztályainak és rétegeinek fennállása. Ezek az osztályok, rétegek bizonyos külső milióket képeznek, melyek befolyást gyakoroltak a sportágak fejlődésére főleg azért, hogy bizonyos sportágak csak bizonyos társadalmi rétegek körében terjedtek el, aszerint, hogy a sportág természete mennyiben felelt meg az illető társadalmi osztály szokásainak, erkölcsének és vagyoni viszonyainak. Viszont az általános sportmozgalom visszahatott a társadalmi milióra olyképen, hogy hatalmas szociális erejénél fogva közelebb hozta a társadalmi rétegeket egymáshoz és így bizonyos társadalmi kiegyenlítődést okozott egyes osztályok és rétegek között.

A sportágak kialakulásának kronologikus sorrendje körülbelül mutatja azt is, hogy az első sportágak milyen társadalmi osztályokban fejlődtek ki. A sportot, amint már fentebb kimutattuk, túlnyomó részben arisztokráciánk ültette át külföldről hazánkba. A legelső sportág a *vívás* volt, amely német és francia földről származott át hozzánk és eredetileg nem is indult sportnak, hanem inkább párbajképzésre szolgáló eszköznek. Valóban, a múlt század közepe táján nem is volt még a mai értelemben vett sportág a vívás. Először a nemes ifjak vívtak csak, később megalakították ugyan a polgári ifjak vívó egyesületét is, de a vívást végeredményben mégis csak azok űzték, akik egyszersmind párbajoztak is.

A külföldről importált mesterek, Friedrich Ferenc, Clair Ignác és mások, majd az ötvenes évek után Keresztessy József megeremelték ugyan a magyar kardiskolát, de a versenyvívás, a verseny-sport az ő idejünkben teljesen ismeretlen fogalom volt. A különböző vívótermek egymástól elzárkóztak és így a vívóknak nem volt alkalmuk, hogy egymással mérkőzzenek, még kevésbé, hogy nyilvános versenyre kiálljanak. (Gerentsér.)<sup>1</sup>

Természetesen e sportág fejlődésének is alapfeltétele volt a szélesebb társadalmi rétegek között való elterjedés. Addig, amíg csak az előkelő társadalmi osztályokban űzték, csak félig volt sportnak tekinthető. Igazi fejlődésnek akkor indult, amikor a polgári elemek tömegesen kezdtek bevonulni a sportágba. Ezek a polgári elemek, melyek nem voltak a párbajra beállítva, sportot akartak űzni és egyszerre megváltoztatták a vívás képét. A vívás messze elhagyta a párbaj eszközszerűségének szűk korlátait. Mindinkább öncélú formákat ölt.

Mégis csak szűk társadalmi keretek között mozog. Népszerűsége inkább papíron van meg. Az emberek ezrei lelkesednek

<sup>1</sup> Gerentsér: «A magyar kardvívás első a világon». A magyar sport pantheonja.

a vívóbajnokokért anélkül, hogy valaha egyetlen vívóversenyt láttak volna. Ha megnézik, némi csodálkozással állapítják meg, hogy a szabályok túlkomplikáltak és az akciók oly villámgyorsak, hogy csak egész közéről lehet figyelemmel kísérni azokat. A népszerűsége mégis mindegyre nő. Kezdi már megkülönböztetni a párbaj hőseit a verseny vívóktól. A vívásnak azonban még sokáig ártani fog az a szélhámoskodásig menő állóvagiasság, amely a párbajon keresztül akar lovaggá ütni olyanokat, akiknek takargatni-valójuk van.

A másik sportág, amelyben nagy szerepe van a társadalmi miliónek: a *tenisz*. A teniszre még ma is azt mondhatjuk, hogy csak egyik formájában sport, a másik formájában társas érintkezés, esetleg valami olyan zsúfféle. Férjhezmenési alkalom leányok, udvarlási forma ifjú gavallérok részére. Sokáig csak az utóbbi formában volt ismeretes hazánkban. Emlékezetes, hogy még három évtizeddel ezelőtt divat volt a korzón végigsétálni teniszütővel. A tenisztudás mellékes volt. Tipikusan előkelősködés volt a tenisz. A legfelsőbb társadalmi osztályok divatja, amit szívesen utánoztak alulról. Kisvárosokban még ma is kifutók nélkül építik a tenispályákat és a korzón gyakran lehet látni ütővel a kezükben büszkén fel- és alásétáló ifjú embereket. Itt az ütő demonstrálja azt a mérhetetlen irt, ami ezeket az ifjakat az alsóbb társadalmi osztályoktól elválasztja. Mindez természetesen még nem sport.

Talán éppen azért nem tudott és nem tud nálunk ez a sportág gyökeret verni. A vidéki arisztokrata- és dzsentriosztály sportja volt évtizedeken keresztül és a polgári osztály csak parvenűségből utánozta, természetesen még rosszabbul, mint ahogy a felsőbb osztályok üzték. Az alsóbb néprétegek szemében pedig gyűlöletessé vált a tenisz, mert állandóan érezte, hogy itt valami olyasvalamiről van szó, ami az ő alacsonyabb társadalmi osztályminőségét erősen hangsúlyozza.

1884-ben alakul meg a Budapesti Lawn-Tennisz Egylet, melynek akkor legjobb játékosai között Zichy, Andrássy, Eszterházy, Széchenyi nevekkal találkozunk. Sőt az első magyar bajnok is egy grófnő volt. Az 1894-ben Balatonfüreden lezajlott «Magyar Országos Teniszbajnokságot» Pálffy Lincsi grófnő nyerte meg. Érthető, hogy nem tartották komoly sportnak. Ezzel a felfogással találkozunk gyakran napjainkban is. Molnár Lajos, az első magyar sportíró, inkább mulatságnak, mint sportnak minősítette a teniszt. Elterjedésének akadálya volt az is, hogy nem látszott *elég* férfiasnak és inkább nőknek és gyermekeknek való játékot láttak benne. Emellett természetesen a sportág drágasága is akadályozta népszerűsödését. Mindezek a körülmények olyan társadalmi miliónek tekintendők, melyek komoly akadályát képezték annak, hogy a tenisz nálunk sporttá fejlődjék.

Az az átalakulás, mely a felfelé utánzás folytán Angliában



és Franciaországban a múlt század közepén már végbement, nálunk csak most van kialakulóban.

A vívás és tenisz két jó példája annak, hogy a társadalmi milió milyen befolyással van a sportágak fejlődésére. Az erősen arisztokratikus hajlam, az exkluzivitás erős szikla, melyen megtörik a sportmozgalom minden további fejlődése. A magyar főurak nagy érdeme, hogy átlántálták a sportot külföldről hazánkba. Ott azonban, ahol a sport erősen ragaszkodott a felsőbb társadalmi osztályhoz, ott nem tudott fejlődni. A kardvívásba hamar bevonultak a plebejusok és hatalmas lendületet adtak a fejlődésnek. A teniszben a plebejusok bevonulása jóval később történt és itt az előkelő tradíciók sokkal jobban megcsontosodtak, mint a vívásnál. Ezért nehezebb a fejlődés megindulása.

Mindazonáltal éppen ezen kettős természeténél fogva a tenisz igen nagy szociális jelentőséggel bír. Mindenekelőtt ez volt az első sportág, melyet a nők versenyszerűleg űztek. A nő sportbéli felszabadításában jelentős szerepe volt. Mindkét nem állandó részvétele a társas érintkezést erősen fejlesztette. Ez az egyetlen sportág, ahol «vegyes párost» versenyszerűen lehet játszani. Az érintkezés finomodása, az együttműködés, a kollektív életforma jelentékeny módon fejlődött a tenisz által.

Az *evezősport* bizonyos mértékben éppen a tenisz ellentéte. Nem azért, mert demokratikusabb vagy olcsóbb. A versenyevezés éppen olyan exkluzív vagy még exkluzívabb, mint a tenisz. Szociális szempontból az a nagy különbség van a kettő között, hogy a versenyevezés csaknem kizárólag férfisport. Nem is olyan régen az evezősegletekben a nők csak a hét egy vagy két napján jelenhettek meg, hogy társadalmi szükségleteiknek hódolhassanak. Ebből a szempontból az evezésben van valami aszkétikus. A versenyevezősök fogadalmat tesznek, hogy hat hónapon keresztül a tréning-szabályokat betartják és ennek megfelelő életmódot folytatnak.

A versenyevezés ezért csak klubon belül képzelhető el. A költségek nagysága is nélkülözhetetlenné teszi ezt, de ezenfelül főleg a tréning természete. Hangsúlyoznunk kell a sportág nagy szociális súlyát, amennyiben a klubhoz tartozandóságot óriási jelentőségre emeli. Viszont a teniszhez képest exkluzív, a társas érintkezés nőikkel vagy idegen klubbeliekkel ritkább, a társadalmi élet jelentéktelenebb és így szociális szempontból az osztálykülönbségek megszüntetésében nem játszik akkora szerepet, mint a többi sportágak.

A klub keretén belül erősen fokozza a kollektív érzést, az összetartozás és egymásrautaltság tudatát. Kisebb a bajnokkultusz, kevesebb a primadonna, a dicsőség megoszlik és inkább a klubra hárul, mint az egyesekre. A feminintermészetű krekrendszert itt jóformán teljesen hiányzik. Ezért felbecsülhetetlenül nagy szociális jelentősége van a versenyevezésnek. Igazi férfias sport, amely százszázalékos férfiakat nevel.

Újabban a szabadevezősök jelentékenyen elszaporodtak nálunk. Ennek nagy sportbéli jelentőségét nem lehet tagadni. Bár a szabadevezősök nincsenek klubokba szervezve és így az eve'zössportban oly nagyjelentőségű klubfegyelmet nem ismerik, kétségtelen jelei mutatkoznak itt is már a szervezkedésnek és valószínű, hogy idővel a «vadak» tábora is az egyesülés és sportfegyelem valamelyes útjára fog térni.

Vívás, tenisz és evezés három olyan sportág, amely demokratizálódás esetén sem lehet teljesen tömegsporttá. Egyszerűen azért, mert hiányzik ennek anyagi lehetősége. Mindazonáltal ma már népszerű mind a három és feltehetőleg népszerűsége csak nőni fog idővel.

A legnépszerűbb sport hazánkban köztudomásúlag a *football*. Elterjedésének indoka elsősorban gazdasági: úgyszólván semmibe sem kerül. Szabad térség, egy labda és esetleg két letűzött pózna, ami a kaput jelzi, az összes felszerelése. Elterjedésének gyorsaságára jellemző, hogy az első labdát valószínűleg 1895-ben hozta hazánkba Perry angol tréner és ma már többen üzik ezt a sportágat, mint a többi összes sportokat együttvéve. A krónika szerint a következő évben Löwenrosen Károly, a népszerű «Charly», rendelt egy valódi futballabdát Angliából, de a 11 forintnyi vámot nem tudta kifizetni. Érdekes, hogy a labdát a gépgyári munkások váltották ki közadakozásból és ők is voltak tényleg az első magyar futballjátékosok. Az első mérkőzést bekecsben és szeges csizmában tartották meg s annak során többen lábtörést szenvedtek. (Gerhard.)<sup>1</sup>

Az előkelő társadalmi osztályok természetesen sokáig távol tartották magukat ettől a sporttól, mert nem volt benne semmi drága, semmi feltűnő és amellet meglehetősen durva is volt. Nem volt divat futballozni, erősen elítélték az iskolában is és sok helyen találkozunk ma is még azzal a felfogással, amely a diákokat a futballtól, mint durva sporttól vissza akarja tartani.

Ez esetben látszólag nem az alulról felfelé utánzás vitte előre a sportág kifejlődését. Rövidesen azonban intelligens vezetőkre tesz szert a futball is. A következő évben megalakul a BTC futballcsapata, amely, Stobbéval az élén, csupa intelligens emberből áll. A tanárok között rövidesen több is akad, aki a sportág propagálója lesz. Yolland Artúr, Ottó József, Collaud Ferenc és mások az ifjúság körében terjesztik, oktatják a sportágat és így ismét az alulról felfelé utánzás érvényesül.

A gyors elterjedésnek természetesen kitűnő eszköze volt az olcsóság mellett a nagy áttekinthetőség, amelyet a versenypálya nyújt. Mint a gyepsportok általában, a futball különösen nagy mezőnyben játszódik le, messziről is jól kivehetően, tisztán látható

<sup>1</sup> Gerhard: «A magyar sport pantheonja».

és versenyszabályai egyszerűek, mindenki által könnyen érthetők. Ezek voltak tehát a futball gyors elterjedésének szociális okai. Ezen feltételek nélkül egyetlen sportág sem számíthat nagy népszerűsége.

A futball után talán az *úszás és a vízipóló* rendelkeznek mindazokkal a feltételekkel, melyek a gyors elterjedést lehetővé teszik, bár a futballal egyik sportág sem versenyezhet e téren. A vízisporthoz víz kell csupán s miután hazánk abban a szerencsés helyzetben van, hogy bőségesen el vagyunk látva vízzel, megvolt a feltétele a vízisportok gyors elterjedésének. A társadalmi osztályok vegyesen vesznek részt ebben a sportágban, mert nem drága, de mégsem kimondottan munkássport. A társadalmi asszimiláció terén elsőrendű jelentőséggel bír ez a sportág is.

Fokozza szociális jelentőségét, hogy a nők is bevonultak ebbe a sportba. Vízipólózóink elsők a világon és reprezentáns csapatunk a legkülönbözőbb társadalmi rétegekből alakult ki.

Az *atlétika* importálása — amint már láttuk — Angliából történt hazánkba. Az úttörők Molnár és Eszterházy voltak. Magyarország volt az első, amely az atlétikát Angliából átvette.

Eleinte teljesen arisztokratikus, exkluzív sportnak indult. A MAC volt a hordozója és ma is jórészen a MAC gárdája adja a legkiválóbb atlétákat. A háború előtt ugyan a MAC még megkívánta a diplomát, vagy legalább az érettségit a tagfelvételhez, de ma már eltekint ettől. Semmisen akadályozhatta meg az atlétika gyors népszerűsödését, mert csaknem ugyanazok a feltételek forogtak fenn itt is, mint a futballnál. Ma már a legkülönbözőbb társadalmi osztályok is résztvesznek az atlétikában.

A *boxolás* eredete Magyarországon Széchenyi István gróf és Wesselényi Miklós báró nevéhez fűződik, több mint egy évszázaddal ezelőtt. Az első boxversenyt 1875-ben a MAC rendezte Eszterházy Miksa kívánságára és a versenyen a felsőbb társadalmi osztály vesz részt. A box gyorsan terjed lefelé. Kiváló propagálóra talált dr. Tatics Péterben. Ma már a legnépszerűbb sport a futball után olyan értelemben, hogy versenyzőit jórészt az Angyalföld szállítja és azok túlnyomórészen a munkásosztály tagjai közül kerülnek ki. Pompás szociális eszköz a társadalmi osztálykülönbségek megszüntetésében. Az «előkelőek» ugyan csak inkább, mint nézők vesznek részt benne, de úgy általában a vezetés és irányítás az intelligencia kezében van. Az érintkezés és az asszimiláció állandó folyamat ebben a sportágban, ami fokozza szociális jelentőségét.

A klasszikus *birkózósport* hazánkban mindig elsőrendű színtere volt az osztálykülönbségek kiegyenlítésének. Bíró és orvos, iparos és munkás együtt találhatók ebben a sportágban. Olcsó sport, mely éppen ezen oknál fogva a boxoláshoz hasonlóan lehetővé tette az összes társadalmi osztályok részvételét. Divat soha sem volt és nem tartozott a sikkhez sem a boxolás, sem a birkózás. De a sport

szeretete, a kölcsönös megbecsülés és megértés, mely minden komoly sportág üzésének elengedhetetlen feltétele, megismertette és megszerettette egymással a hivatalnokot és az iparost, a főurat és a polgárt.

Az elmondottakból néhány elvet szűrhetünk le a sportmozgalom kifejlődése tekintetében. Mindenekelőtt az úgynevezett «előkelő» társadalmi osztályok szociális jelentőségű sportot ritkán üznek. Ezek lovas- és autósportra vetik magukat, vagy valami olyan sportot üznek, pl. golfot, lovaspólót, melyek nálunk alig ismertek. Ezek a sportágak ritkák és drágák maradnak, éppen ezért nem szolgálnak a társadalmi asszimiláció alapjául. Ezeknek a társadalmi rétegeknek a sport nem annyira sport, mint előkelő életforma. Nem szeretnek küzdeni, izzadni és magukat felizgatni. A sportot is csak addig a fokig üzik, amíg ilyesmire nincs szükség. Csatlakozik hozzájuk egy parvenüréteg, mely őket mindenben utánozza. De ezeket a felsőbb rétegek valójában nem fogadják be sohasem és sportbarátság, sportszolidaritás közöttük éppen a fentemlíttetek folytán létre nem jöhet és asszimiláció ki nem fejlődhetik.

A vívás, tenisz, evezés és hasonló félig exkluzív sportok részben népszerűsödnek, terjednek minden irányban. A munkásosztály azonban ezekben a sportokban kevésbé vesz részt. Ezek inkább a felsőbb és a polgári rétegek kiegyenlítését szolgálják, bár kivételesen itt is előfordulnak olyan kiváló munkásversenyzők, akiket nagy sporttehetségüknél fogva bevesznek az egyesületekbe.

A futball, boxolás, birkózás és részben a vízisportok már bevonják a munkáselemeket is és így szociális szempontból a legjelentősebb sportágak. Bár a felsőbb osztályok ezekben nem vesznek részt, de — és ez a fontosabb — a polgári elemek itt keverednek a munkáselemekkel.

Ezeknek a sportágaknak szociális jelentőségét fokozza az a körülmény, hogy a munkásrétegeket elvonja az osztályharcot szolgáló és a sportot csak eszköznek tekintő sportirányzatoktól. Ezekről már bővebben szoltunk a «Nézőközönség pszichológiája» című tanulmányunkban. Igen fontos, hogy a munkások a sport útján közelebbi érintkezésbe juthatnak a polgári elemekkel; sportbarátság fejlődhet ki közöttük. Ez az érintkezés alkalmas sok félreértés, gyűlölködés megszüntetésére. Ha a munkás valamelyik polgári klubban sikereket ér el, azonnal elfelejtik vele szemben a munkásosztályba való tartozását és csak a sportembert látják benne. Pozícióra tesz szert az egyesületben, tekintélye lesz, jól érzi ott magát, mert hízeleg neki a polgári elemek megbecsülése. Viszont a polgári társadalom ifjai is megismerik közelebbről a munkáselemeket és meggyőződnek róla, hogy nem a társadalmi osztálykülönbőség, hanem az egyéniség teszi az embert és hogy senkit sem társadalmi hovatartozása alapján, hanem egyéni képességei és jelleme szerint kell értékelni és megbírálalni.

A népszerű sportok, mint a futball, box és birkózás, sok munkásifjat kiemelnek az osztályellenes agitáció légköréből és ezzel hatalmas szociális missziót teljesítenek.

Vizsgáljuk meg most már, hogy melyek azok a lelkifolyamatok, amelyek a sportmozgalom fejlődésével osztálykülönbségek megszüntetésére alkalmasak? A szolidaritás szellemének három alapvető tényezője van: az érzelmi, a gondolati és az akarati kölcsönösség. A sportszolidaritás is lényegében ezeken alapszik. A sportnak hatalmas érzelmi és gondolati kisugárzása van. Láttuk fentebb, hogy az élményátvitel rendkívül intenzív azoknál a sportembereknél, akik ugyanazt a sportágat űzik.

Aki megszerette a sportot, az valósággal együttérez valamely szép akció láttán a sportolóval. A képzetasszociáció révén feltámad benne a versenyzőéhez hasonló érzés. A győzelmet átérzi és együtt élvezi a küzdővel. Valamely sikeres akció láttán majdnem ugyanazokat a fizikai és pszichikai feloldásokat éli át, mint az aktív sportoló. Innen van, hogy sokszor már csak a nézés is sokat jelent a tanulás szempontjából és minden sportágban rendkívül megbecsülik azokat a sportembereket, akik «tisztán» és szépen dolgoznak, mert a tehetséges sportolókra már ennek a látása is kedvezően hat. Sokszor tudattalanul is utánozzák a szép stílust, ami önmagában is az élményátvitelen alapszik. Ezek az élményátvitelen közös érzelmi- és gondolatvilágot teremtenek a sportbajtársak között. Bizonyos szimpátia keletkezik az ugyanazon sportágat űzők között. (Ez legtöbbször nem vonatkozik a rivalizáló bajnokokra.) Megértik egymás örömet és bánatát a siker vagy sikertelenség felett.

Az együttézés és gondolkozás aztán együttakarássá válik. A klub érdeke mindjobban beleszövődik a sportember lelkivilágába. A legtöbb sportágban az egyén és a klub sikere szoros kapcsolatba kerül. A klubtársak az egyéni sportágakban is igyekeznek elősegíteni sportbajtársaikat, mert így kívánja a közös érdek, tehát az egyéni érdek is. Az akarások aztán cselekvésekké válnak és minden jó sportember igyekszik klubjának minél többet használni, klubját minél hívebben szolgálni.

*A sport társadalmi jelentősége éppen ebben a szolidáris szellemben rejlik, mely a sportszeretben képes feloldódni és megsemmisíteni a legerősebb társadalmi különbségeket, össze tud hozni, barátokká tud tenni embereket, akik egymásról előítélettel teljes képet hordoztak lelkük mélyén, s akiket egymástól elválasztott a téves képzetek áthághatatlanak látszó szakadéka. A sport olyan hatalmas vonzóerőt képvisel ezen a téren, hogy a múltban talán egyetlen társadalmi mozgalom sem tudott akkora eredményt elérni.*

### 9. A sportmozgalom válsága.

Kimutattuk, hogy a sportfejlődés bizonyos asszimilációs folyamatokat idéz elő a különböző társadalmi osztályok és rétegek között. Ugyanakkor azonban a sport keretén belül újabb osztályok és rétegek keletkeznek, amely folyamat nem más, mint szociológiai értelemben vett differenciálódás. Az utánzás, élményátvitel, gondolatát sugárzás és az ezek nyomán kialakuló társadalmi sporttudab asszimilációs törekvése megtörik a társadalmi ellenkezés törvényén.

Alighogy a sporttudatban a szolidaritás szelleme kialakult, a sport maga szülte meg az ellenkezés szellemét a sporton belül. Kialakult a bajnokok és a tömegsportot űzők két rétege.

Lassan új társadalmi réteg alakul, amely már másnak érzi magát, különbnek, elhivatottabbnak, mint azok, akik csak passzióból sportolnak és csak közepes, relatív eredményeket érnek el. Ezek a bajnokok még nem professzionisták hivatalosan, bár a sportot kezdik ténylegesen élethivatásnak tekinteni.

A bajnok és nembajnok a sporton belül differenciálódik. Tündöklő fényben, elérhetetlen magasságban a bajnok nyomasztó hatást gyakorol arra, aki csupán kedvtelésből akar sportot űzni. A további differenciálódás az elsőosztályú, aztán a második- stb. osztályú bajnokok között már jelentéktelenebb. *A lényeg itt abban az individuális érvényesülési formában van, amely oly erős átalakítást végez a bajnok személyében, hogy ő tényleg másnak, sőt más társadalmi réteghez tartozónak érzi magát, mint a többi sportoló.* Érzi, hogy neki a sport egyebet jelent, mint a többieknek, ha nem is közvetlen kenyérkeresetet.

Ez a rétegeképződés aztán valóságos osztálydifferenciálódássá változik az amatőrsport és a profisport elkülönülésével kapcsolatban.

Itt még mélyrehatóbb a differenciálódás, mert ezáltal nemcsak új társadalmi réteg alakul, nevezetesen a professzionisták osztálya, hanem maga a sport is két részre szakad: amatőr és professzionista sportra. Más helyen kifejtettük az alapvető különbséget, mely e kétfajta sportolást egymástól etikai, szociális és kulturális szempontból elválasztja. Ez a differenciálódás olymértű, hogy a professzionistasport voltaképpen valódi értelemben vett sportnak nem is tekinthető.

A belső differenciálódást, mely élesen elhatárolta a bajnoksportot az öncélú sporttól, nyomon követte az a hatás, hogy kifejlődött bizonyos pszeudósport, mely ma erősebben él a tudatban, mint a valódi. A sport nézőélménnyé, álsporttá, külsőséges mázában lefolyó heroikus élménnyé, szenzációkeressé vált. *Ennek az lett az eredménye, hogy a szellemi rétegek hátat fordítottak a sportnak.*

Újabb differenciálódással állunk szemben. A sportember típusával szemben kialakult a «szellem emberének» típusa. A szellemi réteg a dolog természete szerint attól az időponttól kezdve,

amikor a sportbajnokok tündöklése háttérbe kezdte szorítani az írók a tudósok, a művészek népszerűségét, tudattalanul is bizonyos ellen-szenvet érzett a sporttal szemben. Eleinte csak megvetést mutatott a sportmozgalom iránt és nem akart tudomást venni arról. De később, amikor azt látta, hogy a nagy tömegek érdeklődése mind intenzívebben fordul a sportteljesítmények felé és a szellemi teljesítmények iránti érdeklődés mindjobban háttérbe szorul, a «szellem embere» detronizálva érezte magát.

Évtizedeken, sőt évszázadokon keresztül ahhoz volt szoktatva a szellemi réteg, hogy vezetője, irányítója legyen a társadalmi érdeklődés alakulásának. A szellemi önkényuralom valóságos orgiát ült társadalmunk fölött és bizonyos zsarnoki hajlamokra tett szert az idők folyamán. Nem csoda, hogy a szellemi rétegek tetszését az új jövővény megnyerni nem tudta.

Mindazonáltal a kezdet kezdetén a propagálás az ő apostoli tevékenységük volt. A sportmozgalmat mindenütt a szellemi rétegek kezdeményezték, mért hiszen, amint láttuk, a terjeszkedés külföldről belföldre és felülről lefelé történt. Ennek megfelelő volt az elgondolás is. Molnár Lajos és Eszterházy Miksa valami olyan sporttevékenységet képzeltek el, amely nemesíti a magyar faj testét és jellemét.

Ezzel szeriben mit lát ma a sportban a szellem embere? — kérdi *Frank Thiess*<sup>1</sup> Úgy képzele nyilván el, ahogy az arénákban lefolyik és ahogy a sportsajtó annak eredményeit leközi. Rekordmániát és ízléstelen bajnokkultuszt lát benne csupán, mert ez a mai sportnak külső megnyilvánulása. Ha társaságban bajnokkal találkozik, úgy érzi, hogy a bajnok ereszkedik le hozzá és hogy a krekk minden szellemi inferioritása mellett nagyobb tiszteletnek örvend, mint ő. Egyre-másra érzi és tapasztalja, hogy hivatalban, állások betöltésénél elébe rakják a bajnokot, holott ő nagyobb szorgalommal, tudással és tehetséggel látná el a kérdéses funkciókat. A rádióban, a moziban, az újságokban túlnyomó részben a bajnokok nevével és képével találkozunk és ha gyanútlanul kezébe vesz egy újságcikket, azt veszi észre, hogy valamelyik sportnagyság silány fejtegetéseit olvassa. Nem csoda, hogy ha a szellemi réteg itt élesen szembe kerül a sporttal.

A sport elprofesszionálódása, amely egyrészt kitermelte a tömjénezett bajnokokat, másrészt az aktív sportemberből nézőt csinált, már azért is magában hordja a sportgondolat megsemmisítését és kultúrshivatásának teljes megszűnését, mert maga ellen fordítja a szellemi rétegek túlnyomó többségét. *Márpedig kétségtelen az, hogy minden kultúrának csak a szellemi rétegek lehetnek letéteményesei és valamely kultúrágondolatot csak szellemi rétegek tudnak kitermelni és elérevinni. A kultúra mégis csak a szellemi élet kikris-*

<sup>1</sup> Frank Thiess: «Die Geistigen und der Sport».

*tályosodása és a sport kulturális hivatásának csak úgy tehet eleget, ha szellemi talajban igyekszik gyökeret verni.*

A sport mai állapota természetesen nem tekinthető normálisnak. De ha igazat adunk *Durkheimnek*,<sup>1</sup> a nem normális társadalmi jelenségek is szükségesek. A szélsőséges kilengések rendszeresen reakcióval járnak, a reakciók azonban újabb akciók szülői. A sport eltolódása azt a reakciót idézte elő, hogy a szellemi rétegek elfordultak a sportideáltól és ez a folyamat szerintünk csak erősödni fog, amilyen arányban diadalmaskodik a néző- és bajnoksport. A reakciót azonban akció fogja követni, amikor az az ifjúság, amely már részese a versenysport gyümölcseiben, vezetőszerepre érik. Ki fog alakulni egy új szellemi réteg, amely már nem fogja magában hordani a klasszikus-humanisztikus műveltségű «szellememberének» gyűlöletét a sporttal szemben. Akkorára a sport patológikus eltolódása eléri a krízist. A túlzás meg fogja szülni a maga ellenhatását. Az emberek ki fognak ábrándulni a rekordhajszából és a bajnokimádásból, amely nem lehet örök, mert örökké csak az igazi értékek tartanak. A sportból le fogják nyirbálni a túlnövéseket, az igazi értékek pedig meg fognak maradni.

Nincs ok azt hinnünk, hogy a sport le fog teljesen zúllni a római arénák nivójára. Az amatőrsport erősen terjed, a tömegek napról-napra jobban érzik a szükségességét. A professzionista- és félamatőrbajnokok rétege még mindig aránytalanul csekély az öncélú aktív sportolók számához képest, amely réteg pedig a római sportban ismeretlen fogalom volt. Az aktív sportolók számának növekedése biztosítani fogja a mozgalom egészséges irányba terelődését. Addig sincs azonban kizárva a befolyásolás lehetősége.

### **10. A befolyásolás lehetősége. Az állami beavatkozás.**

Durkheim szerint valamely társadalmi fejlődési irány helye vagy helytelen voltának kimutatása tulaj donképpen nem a szociológia feladata. Szerinte a szociológia a társadalmi jelenségek leírásával, magyarázásával foglalkozik. Valamely jelenség hasznos vagy káros voltának megállapítása még nem magyarázata a jelenségnek.

A magunk részéről nem küszöbölhetjük ki a teleológiai elemet. Az embert mindig célok irányítják, vezetik tudatosan vagy féltudatosan. Ez alól semmiféle tudomány sem vonhatja ki magát. A célok jelentkezése az emberi gondolatvilágban megváltoztathatatlan tényezőt képez. Célkitűzés nélkül az emberi elme minden funkciója bábeli zűrzavarnak tűnnék fel.

Szerintünk a szociológia vagy társadalmi lélektan sem képzelhető el minden teleológiai vonatkozás nélkül. Végső célja minden

<sup>1</sup> E. Durkheim: «A szociológia módszere».



társadalmi jelenség boncolásának, társadalmi törvényszerűségek kutatásának csak a befolyásolás lehet, miként a lélektan végső célja sem egyszerűen a jelenségek lerajzolása, hanem ezen keresztül a nevelés és a befolyásolás.

A sportmozgalom keletkezésének, fejlődésének megrajzolását azért tettük tanulmány tárgyává, hogy kimutassuk: mennyire eltért a mozgalom eredeti céljától, hogy a fejlődés nem volt egészséges a szellemi rétegek távolmaradása folytán, hogy a ma kulmináló néző- és bajnoksport nem szolgálja már azt, ami a sport kulturális céljának tekinthető. A mozgalom keletkezésének, kifejlődésének és krízisének megrajolásánál természetesen objektivitásra törekedtünk és nem igyekeztünk a cél érdekében tényeket más színben beállítani vagy elferdíteni. A végső konklúziót azonban nem le kell vonnunk, mert különben céltalannak tűnének fel az egész munka.

A befolyásolás lehetősége adva van. Láttuk, hogy a kezdeményezők, az apostolok a lendítőerőben nagy szerepet játszottak, láttuk, hogy Coubertin báró propagandája hatalmas jelentőségre tett szert a mozgalom elterjedésében. A szellemi befolyásolás útja nyitva van a jövőre nézve is.

Az első faktor, melytől a sport regenerálódását várhatjuk, *a társadalmi vezetők rétege*. A vezetők sokáig optikai csalódásban szenvedtek. Délibábok kergették, feltéve, hogy jóhiszeműek voltak és nem csak ugródeszkának használták a sportot. A tömegsport érdekeit készek voltak odadobni a bajnoki és az olimpiai eredményekért. A bajnoksport jelentőségét általában túlozták. Különösen az olimpiai játékok eredményeit.

Objektív mértékkel mérve el kell ismernünk az újkori olimpiai játékok nagy jelentőségét egyrészt azért, mert a sikerek itthon hatalmas lendületet adnak a sportélet fejlődésének, másrészt, mert külföldön propagálják a magyar kultúrát és így nemzeti érdeket szolgálnak. Egyik jelentőségét sem szabad azonban túlozni, különösen a vezetőknek nem.

Nem szabad a köztudatba bevinni, hogy az egész sportéletünk legfőbb célja az olimpiai verseny. Nem szabad a sportéletet egyedül és főleg a négyévenként megismétlődő Olimpiára beállítani. Ennek a tudatnak a terjesztése, ez a sportbeállítás nagy reakciót szülhet.

Tisztában kell lennünk azzal, hogy az olimpiai győzelem igen sok tekintetben a véletlentől és a szerencsétől is függ. Számolni kell minden esetben azzal, hogy az idegek felmondhatják a szolgálatot, vagy a fizikumban történik valami hiba. Az idegek trenírozása csak igen szűk korlátok között történhetik. A tisztán pszichikai behatások ellen bizonyos mértékben lehet ugyan védekezni és a lámpaláz leküzdését erős akarattal, nagy fegyellemmel és hosszas gyakorlással bizonyos mértékben el lehet érni. A fiziológiai hatások

ellen a védekezés már lényegesen nehezebb. Elég egy kis emésztési zavar, egy álmatlan éjszaka és az idegek máris menthetetlenül felmondhatják a szolgálatot. Csonttörés, rándulás vagy betegség mind olyan véletlenek, melyek emberi számítással ki nem küszöbölhetők. Ha most ehhez hozzászámítjuk, hogy valaki négy évig készül egy napra, egy órára vagy néhány percre, arra az időre, amíg olimpiai működése tart és mindez csak négyévenként egyszer ismétlődik meg, megállapítható, hogy itt a szerencsének és a balsorsnak olyan összjátékával állunk szemben, amelyet nemzeti sportkultúra bázisává, tengelyévé tenni nem szabad.

Bizonyos, hogy az elért pontszámok nagysága fejlett sportkultúrára vall, de az is kétségtelen, hogy valamely alacsonyabb pontszámmal végzett nemzetnek sportkultúrája adott esetben magasabb és fejlettebb lehet, de esetleg kisebb szerencsével dolgoztak versenyzői. Végeredményben a szerencse elfordulhat tőlünk és előállhat az a helyzet, hogy a következő olimpiai játékok valamelyikén gyengébb lesz versenyzőink eredménye. A közvélemény mai beállítottsága mellett ebben a sport bukását fogja látni. *A sport nem állhat és pusztulhat az olimpiai eredményekkel, mert a sportnak nem célja, csak legfeljebb fokmérője, bár eléggé irreális fokmérője az Olimpia.*

Ami pedig a nemzetközi propaganda értékét illeti, ebben is túlzást látunk bizonyos mértékben. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a nemzetek koncertjében minden nemzet kizárólag az iránt a sportág iránt érdeklődik, melyet saját fiai leginkább üznek. Míg minket leginkább a kardvívás és vízipóló érdekel, addig más nemzetek fiait más sportágak érdekelnek. Ennek megfelelően *minden nemzet sporttudósítói azt a sportágot közlik feltűnően és nagy betűkkel, amelyben versenyzőik otthon vannak és győznek. A többit hátul és kis betűkkel.* Amikor a losangelesi Olimpiát megelőzően New-Yorkban mérkőztek úszóink, a vízipólóban fölényesen győztek, a stafétában erősen vesztek. A magyar lapok ökölnyi betűkkel, a címben feltüntetve hozták a vízipólóeredményt, a stafétavereséget apró betűkkel, eldugva, a közlemény végén csak néhány szóval. Természetesen a kép fordítva jelentkezett New-Yorkban. Ott elől és nagy betűkkel szerepelt a stafétaeredmény és a végén apró betűkkel a vízipóló. Egész sereg sportág szerepel az olimpiai játékokon, melyet a hazai lapok alig említenek, mert részben nem ismerjük őket, részben nem érdekelnek minket. Vájjon azok a sportágak, melyekkel mi olyan nagyon büszkélkedünk, nem játszanak-e hasonló szerepet más országokban?

A vezetőknek nem szabad e téren a fantáziának magukat átengedniük. Nem szabad délibábokat kergetni. *A társadalmi vezetők hivatása a tömegsport kell hogy legyen.*

A további eszköze a befolyásolásnak *a sajtó.* Nemcsak erejénél fogva, mely a publicitásában rejlik, hanem azért is, mert a sport-

sajtó képviselői jórésben a múlt versenyzőiből kerülnek ki, s így hivatva vannak a sportfejlődés irányítására.

Nem rajtuk múlik, hogy ezt csak részben valósítják meg. A sajtó természete — amint Dékány mondja — az anonimitás. A cikkek névtelenül jelennek meg, mert nem az illető cikkíró véleményét fejezik ki, hanem egy kollektív véleményt. A sajtó a közönség véleménye óhajt lenni és így a közönség nézetéhez, igényeihez, ízléséhez simul. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha az újságíró felhagy minden ellenkezéssel, lemond egyéniségéről és mások előre megsejtett véleményéhez idomul. A sajtó így aztán elsősorban közvéleménykifejező és csak másodsorban közvéleményalkotó orgánium.

A sajtó kollektív alárendeltségének természetzerű következménye, hogy híven tükrözi vissza a sportfejlődés eltolódását, minden visszasságát. A mai sport, mely nézőközönségből és bajnokokból áll, tökéletesen visszatükröződik a sajtóban, minden szenzációhajhászával és alacsony ösztönfeloldási kísérleteivel. Mindaz, amire a «Nézőközönség pszichológiájában», mint sportszempontról kultúr-ellenesre rámutattunk, kényszerülve, nolens-volens erőteljesen domborodik ki a sportsajtóban is.

Nem térhetünk ki az elől, hogy ennek káros hatására rá ne mutassunk. A bajnokkultusz nagy árnyoldalait már több helyen kimutattuk. Nemcsak a sportnak árt, hanem a személyt is tönkre teszi. Nemcsak mint versenyzőt, hanem mint embert is. A legveszedelmesebb az a tendencia, amely egyes bajnokokat kiemelve, azokat állandóan napirenden tartva, arcképüket állandóan hozza és ökölnyi betűkkel hirdeti előre győzelmüket. Nem egy sportkarriert tett a sajtó ezen az úton tönkre.

Szerencsére a mi sportújságíróink nemcsak újságírók, hanem írók is egy személyben. Mindaz, amit itt a sajtóról elmondottunk, nem áll a sportújságíróinkra. Legalább is százszázalékra nem. Magyarországon az újságírás és az irodalom egyébként nincs olyan mértékben elválasztva, mint a külföldön.

*Az irodalom* alapvonása viszont az ellenkezés. Szemben a sajtóval személyes jellegű. Nem a közvéleményt akarja kifejezni, nem anonim, hanem individuális, egy embernek a véleménye, ami nem jelenti azt, hogy ne lehetne hasonló gondolkozású közönsége. Amíg az újságírás inkább centripetális, addig az irodalom centrifugális természetű. A magyar újságíró tehát a fentiek folytán kétféle hivatást tölt be. Kényszerből írja azt, amivel kifejezi a közvéleményt, szívéből írja azt, amit sportszeretete diktál.

A gazdasági viszonyok itt is döntő szerepet játszanak. A sportirodalom fejlődését erősen akadályozza a szegénység és sok elhivatott sportember, kinek tehetsége van az íráshoz, kenyérkeresetből kénytelen az irodalom helyett az újságírással megelégedni. Ilyen körülmények között a sportirodalom fejlődése lassan halad előre.

Sajtó és irodalom kölcsönhatásában erős lendületet nyer a

jövő sportjának helyes irányban való befolyásolása. Az újságíróban éleszené az író, aki szembe mer szállni a közvéleménnyel, ha szükségesnek látja. Az író közelebb hozná a közönséghez és a gyakorlati kérdésekhez.

A befolyásolás egyik legfontosabb tényezője a *testnevelés*. A jövő sportjának útját elsősorban a testnevelő tanárok vannak hivatva egyengetni. A Testnevelési Főiskola a jövő ifjúság nevelésében lassankint vezető szerephez jut, mert mindinkább felismerik azt az igazságot, hogy a testi neveléssel párhuzamosan lehet a jellemet a leghatékonyabban formálni. Tekintettel a testnevelés jövőbeli fontosságára, könyvünk utolsó tanulmányában a testnevelési lélektan kérdéseivel foglalkozunk.

Utoljára hagytuk a legfontosabbat, az *állami beavatkozás kérdését*. A szociológusok kedvenc vitaanyaga az állami beavatkozás helyes vagy helytelen volta és azzal kapcsolatban csaknem kivétel nélkül arra az álláspontra helyezkednek, hogy az állami beavatkozást a lehető legkisebb mértékre kell szorítani. Az állam — mondják —, mint óriásszervezet, lassú mozgású és nehézkes; hivatalos formák között működik, és az írott szabályok megmerevítik egész ténykedését. Anélkül, hogy ehhez a vitához hozzá akarnánk szólni, külföldi példák alapján tárgyilagosan megállapíthatjuk, hogy *az állami beavatkozás a sportélet egészséges és helyes útját megszabhatja, és hatalmas lendületet adhat a tömegsport fejlődésének*.

Németország és Olaszország felismerték azt az igazságot, hogy a testnevelés a nemzetnevelés legjelentősebb eszköze, nemcsak azért, mert a nemzet egyedeinek egészsége és ereje a nemzet számára honvédelmi szempontból döntő fontosságú, hanem azért is, mert a testnevelés és a sport a legalkalmasabb terület a fanatikus nemzeti szellem ápolására. Ezért a sport és testnevelés irányítása állami feladat kell hogy legyen.

A magyar állam is felismerte a beavatkozás helyességét és nemzetnevelő fontosságát. Ennél fogva 1941. évben rátért az állami beavatkozás útjára a sport és testnevelés területén. Az 5520—1941. M. E. sz. rendelet kimondotta, hogy az ifjúság honvédelmi nevelését és a testnevelést egységesen kell vezetni és irányítani. Az egységes vezetést és irányítást az *I. H. T. Országos Vezetőjére* ruházta. Az Országos Vezető az ifjúság honvédelmi nevelését a *Leventék Országos Parancsnoka*, a testnevelést és a sportot pedig a *Társadalmi Sport és a Testnevelés Vezetője* útján irányítja. A társadalmi sport, valamint a sportszövetségek és sportegyesületek ügyeinek intézése céljából a rendelet új állami intézményt létesített a régi Testnevelési Tanács helyébe: az *Országos Sport Központot*, melynek szervezetét a 180,000—1941. V. K. M. sz. rendelet szabályozza. A rendelet szerint a szervezet élén az *O. S. K. Vezetője áll*.

A sport és testnevelés így állami ügyé és állami feladattá vált. Ezzel a sportmozgalom elérte tetőpontját és mint társadalmi

mozgalom megvalósította lényegében összes céljait. Tanulmányunkban végigvezettük az olvasót a sportmozgalom őskorától kezdve a mozgalom erősödésének és fejlődésének különböző korszakán. Rámutattunk azokra az akadályokra és ellenállásokra, amelyekbe a mozgalom fejlődése a társadalmi elfogultság és sokszor a maradiság folytán beleütközött. A mozgalom dinamikai ereje azonban olyan nagy volt, hogy ezeket az akadályokat néhány évtized alatt romba döntötte, túljutott a fejlődés csúcspontján, sőt bizonyos tekintetben tévútra került, megkerülve azokat az utakat, melyek a sportcélok helyes és szükséges megvalósításához vezetnek. Ezen erők kiegyensúlyozásának tényezőjeként jelentkezett az állami beavatkozás.

Az állami beavatkozásra való áttérésnél nem követtük sem a német, sem az olasz rendszert, hanem teljesen új, a magyar viszonyoknak megfelelő eredeti rendszert alkottunk. Erős központi vezetés és felügyelet mellett megmaradt a szövetségek működési területe, sőt hatáskörük kiterjesztésével a szövetségek quasi hatósági jelleget nyertek. A szövetségi elnökök nagyobb hatalmat gyakorolnak, mint a múltban, hogy elképzeléseiket tényleg megvalósíthassák és erejüket ne legyenek kénytelenek kicsinyes személyi vitákra pazarolni. Megmaradt nagyrészen az egyesületek autonómiája is. *A rendelet alkotóit általában az a helyes elgondolás vezette, hogy a magyar sportéletet továbbra is az egyesületek és szövetségek működésére kell építeni, mert a magyar sport a társadalmi szervezkedésből indult ki és az egyesületek nemes versengéséből nőtt nagyra.*

Az O. S. K. főfeladatát abban látjuk, hogy az országos sportélet terén a helyes irányú fejlődést, ha kell hatalmi szóval is biztosítsa; útját állja a sportélet tévelygéseinek és a fejlődést nem a nézősport, hanem a tömegsport szemszögéből irányítsa. Meg vagyunk győződve arról, hogy a magyar sportélet hivatalos vezetői e téren mérföldes léptekkel fogják előre vinni a magyar sportkultúrát, és pedig olyan célutdatosan és olyan határozottsággal, amelyet csak az állami beavatkozás tesz lehetővé.

# **HATODIK TANULMÁNY**

**A LÉLEKTAN HIVATÁSA A TESTNEVELÉSBEN.**

## VI.

### A lélektan hivatása a testnevelésben.

Az ÉLET sokszor megcáfolja a «tökéletes testben szép lélek» igazságát. Úgy látszik, mintha a sport ellenségeinek volna igazuk és hogy a görögök csak túlzó sportrajongásból, de kellő alap nélkül állították fel a «kalokagathia» oltárát.

Az axióma és az élet tényeinek ezen ellentmondása azonban csak látszólagos és onnan származik, hogy nem értelmezzük helyesen a «kalokagathiát». Naiv és elfogadhatatlan magyarázat volna azt hinni, hogy az ó-görögök meggyőződése szerint elég volt a szép lélek, mint karakterbeli tulajdonság eléréséhez az, ha valaki sporttal edzette testét. Ellenkezően. Amint fentebb láttuk, az egész ó-görög sporttörténelem tele van adatokkal, melyek kétséget kizárólag bizonyítják, hogy az ó-görög sport a testen keresztül tulaj donképen a lélek kultusza volt.

Az egykori költők és filozófusok versenyleírásaiban többször szerepelt a lelki nagyság kiemelése, mint a testierő és ügyesség dicsérete. Az ó-görögök sportszemlélete mindig a lelkiből, a szellemiből indult ki, sohasem a testiségből. (Giese.)

A «kalokagathia» jelentőségét tehát sokkal mélyebben kell keresnünk. Élő nyelvre fordítva talán így lehetne kifejezni: *a sportban megedzett test alkalmas talaj a jellem nevelésére*. E mellett másik jelentősége az, hogy *a test edzésével párhuzamosan lehet leghatásosabban az akaratot nevelni, a jellemet formálni*.

A test és lélek ezen szoros, elválaszthatatlan összefüggését az újkorban a németek értették meg a legjobban. Legalább is erre vall az a ténykedésük, hogy berlini testnevelési főiskolájukon pszichológiai laboratóriumot állítottak fel a testgyakorlás lelki viszonylatainak tanulmányozása céljából. Ennek a laboratóriumnak vezetője, Hans Sippel tollából származik a «Körper-Geist-Seele» című munka, alcíme «Grundlage einer Psychologie der Leibesübungen», mely alapos tudományos felkészültséggel, sok eredetiséggel és intuícióval próbál választ adni arra a kérdésre, hogy a testgyakorlás milyen viszonyban áll a gyermek és ifjú életében a szellem és a lélek fejlődésével?

Sippel testgyakorlási lélektana a modern lélektan útjait járja. Nem foglalkozik a lelki élet atomokra bontásával, a lelki jelenségeknek fizikai mintára való elemzésével, hanem úgynevezett leiró,

differentiális lélektant ad, melynek módszere a lelki élet jelenségeinek deskripciója megfigyelés és «beleélés» útján. A gyermek és az ifjú ösztönéletének megfigyelése lélektanának alapja. Ebből vezeti le a testgyakorlás és a sport lelki rugóit. Gyermekpszichológiája William Stern, Groos, s főleg az amerikai Carr és Scott műveire van felépítve, de egészen újszerű az a beállítása, hogy a gyermek mozgása és játéka tulajdonképpen testgyakorlás, amely a veleszületett ösztönök, mint lelki jelenségek levezetésére és feloldására szolgál. *A testi jelenségek a lelki jelenségekkel organikus egységet alkotnak, egymástól el nem választhatók.* Ez Sippel modern «kalokagathiája».

Sippel munkája pompás kifejezője annak az iránynak, amely a német közvéleményben mindegyre hatalmasabb erővel követeli a «Gesamterziehung»-ot, az egyenlő és együttes testi és lelki nevelést. Miután a könyv magyar nyelven még nem jelent meg, azt hisszük, hogy ismertetésével szolgálatot teszünk a magyar testnevelésnek.

### 1. Sippel testgyakorlási lélektana.

A gondolatmenetek és a képzetasszociációk a lelki életben nem véletlenül és iránytalanul folynak le, hanem lefolyásuk bizonyos meghatározott irányban történik. A lelki élet ilyen vezérfonalai az ösztönök. Ösztönök alatt az egyén olyan veleszületett élettörekvéseit értjük, amelyek külső hatás alatt váltódnak ki, de amelyeket végeredményben az egyén lelkében létrehozni, megteremteni nem lehet. Ezek az ösztönök lehetnek tudatosak, de tudattalanok is maradhatnak és emellett esetleg éppen olyan erővel hatnak, mintha tudatosak volnának.

Az ösztönérők leírása szempontjából négy korszakot különböztetünk meg a gyermek, illetve ifjú fejlődésében:

1. A csecsemőkor, amely addig tart, amíg a gyermek az egyenesj árust megtanulja és rendszerint az első év végével záródik.

2. A koragyermekkor, amely egy tőihat vagy hét évig tart.

3. A későgyermekkor, amely héttől-tizenkét vagy tizennégy évig tart.

4. Az érés kora. Ez a fontos kor a leányoknál korábban kezdődik, mint az ifjagnál. Fiziológiai értelemben azonban csak húsz év után fejeződik be mindkét nemre nézve.

*A csecsemő* pszichológiai megfigyelésének lehetősége a születés pillanatával már megkezdődik. Az újszülött hasonlít ahhoz a felnőttökhöz, aki mély álomból ébred. Ez az ébredés heteken át tart. Mind hosszabb és hosszabb ébrenléti időközök szakítják meg ezt az álombeli állapotot. Az ébredés mozgásokban mutatkozik, ami maga az élet.

Az ébredést magát spontán mozgásnak kell tekintenünk. A nyújtózkodás, a hirtelen megmerevedés, a rugdalózás, a karral való tapicskolás belső ösztönök kifejezései; ez az első testgyakor\*-



lás. Belső szükséglet váltja ki ezt és az életérzés fokozását jelenti.

A kapalózás, rugdalózás, tapicskolás amellet, hogy az életérzelem felfokozását jelenti és így élményt képvisel a csecsemőre nézve, még mélyebb értelemmel is bír a jövő szempontjából: az izmok, inak, idegek működésbe lépnek, a csontok fejlődnek. A használat ezeknek az organizmusoknak a fejlesztője.

A gyermek ezen spontán mozgása kezdete, alapja minden testgyakorlásnak. Számtalanszor megismétli, bármennyire sikertelen is, amíg megtanulja fejét felemelni, kétlábon megállni és végül járni. Számtalanszor visszaesik a fejecské, de újra felemeli, számtalanszor elesik, de újra próbál a lábán állni, mert kedvtelés és öröm kíséri ezeket a próbálkozásokat. A kedv és öröm dokumentálja ezeknek a mozgásoknak testgyakorlási jellegét.

A *koragyermekség* időszaka akkor kezdődik, amikor a gyermek két lábon az első önálló lépést megteszi. Ez az első lépés lelkileg ránézve annyit jelent, hogy társaslénné lett. Jelenti az izolált függőségből való felszabadulást, jelenti a korlátlan lehetőségekbe és az önállóságba vezető utat. A gyermek járási kísérleteit állandó cselekvési kedv kíséri. Természetesen a gyermek lelkében ezek a mozgások cél és értelem nélküliek: öncélúak. A gyermek nem tud arról, hogy ezek a funkciók az inak, izmok és izomszalagok szempontjából határozott életcél követnek. A gyermek babrál saját kezével, az ujjacskáival és ebből a primitív kezdetből alakul ki később a gyermek játéka, amely nem más, mint testgyakorlás.

Mérlegelve a játék jelentőségét, utalunk az ösztönnek arra a tendenciájára, hogy a szükséglettől a kielégüléshez vezessen. A játék feloldja ezt az ösztönt olyképen, hogy a kielégülés a lelki egyensúlyt helyreállítja. Azok az ösztönök, amelyeknek nincs lefolyása, pszichikai gátlásokat szülnek, valami olyasmit, amit a pszichoanalízis «kiszorításoknak» nevez. A játék tehát feloldást eredményez, ami az egyén szempontjából a lelki egyensúly alapfeltétele.

Mihelyt a gyermek megoldotta azt a problémát, hogy egyenesen a cél felé tud menni és a járás ránézve már nem feladat, azonnal új feladatokat tűz maga elé. Nemsokára észrevevesszük, hogy a gyermek már nem megy, hanem szalad. Ha ebből a korból valamely gyermeket magunk elé képzelünk, úgy áll előttünk, mint akinek állandóan kifogyott a lélekzete s ha kérdezzük, hogy mit csinál, vállát húzva mondja: egy kicsit szaladtam. A 3—4 éves gyermeknek a legnagyobb örömet az okozza, ha a szobában fel- és alászaladgálhat. A gyorsaság fokozódása a gyermeknek hihetetlen élvezetet okoz. Az anyjával, majd az apjával lovacskát játszik, később a nagyobb gyermekek a kisebbet középre véve gyakorolják a futást addig, amíg mindannyian kifogy a lélekzete.

A gyermek állandóan keresi a módot és az alkalmat, hogy teljesítményét fokozza. Kisebb magaslatról való lecsúszkálás csodálatos

mámort okoz a gyermeknek: behunyja a szemét és úgy élvezi annak örömét.

A vágy, hogy erőfölöslegétől megszabaduljon, arra készíti, hogy alkalmat keressen erejének kipróbálására. Ilyen kísérlet az ugrás, ami valami kozmikus tulajdonságot hord magában, valami bizonytalan vágyat, hogy egy pillanatra a föld nehézségi törvényét legyőzzük. Természetesen a gyermek erről mit sem tud. Ugrás és repülés ugyanarra a lelki eredőre vezethető vissza. Nem valami külső kényszer hajtja a gyermeket az ugrásra, hanem valami homályos érzés: ezt meg kell tennem! És alkalmat keres, amely folytán ezt az újabb mozgásformát gyakorolhatja. A legnagyobb pedagógiai biztonsággal találja meg az új lehetőségeket, úgyhogy akárhány testnevelő tanár tanulhatna tőle.

Hogy az első ugrás magasugrás vagy távolugrás lesz-e, az tisztán a véletlentől, a körülményektől függ. Belső erők hajtják ösztönszerűen azokra a testmozgásokra, amelyek ránézve célravezetők. Minden testgyakorlási módszernek ez kellene, hogy a vezérfonala legyen: egyszerű, célszerű és mindig új.

A gyermek először a pólyában kezével, ujjával játszott: önmagával játszott. Azután újfajta játék kezdődik, egy új világba való bepillantás. A gyermek megteszi az első önálló lépést anyjától valamelyik bútor felé. Majd az anya kitarja karját és hívogatja a gyermeket vissza. Miközben a gyermek megteszi ezt a második lépést, visszalépve az anya karjai közé, megszűnik egyes lényé lenni és társaslénnyé válik. Nem magával játszik, hanem egy másik lénnel.

Ebből fejlődnek ki aztán a különböző játékok a papával, a mamával, majd a szomszéd gyermekekkel. Ezeknél a játékoknál nem az a lényeges, hogy a gyermek függ az apától vagy a bácsitól, akinek a térdén lovagol, hanem lényege, magja az, hogy a játék körébe a másikat is cselekvőleg bevonja, nem mint szükséges segítő-társat, hanem mint egyenértékű játszópajtást.

A belső gyámoltalanság és ügyetlenség készíti a gyermeket először a tömegben való játékokra. Ez a játék még nem egyéb, mint pusztán együttcselekvés a többiekkel. Itt nincs még különbség a játszótársak között. Szociális értelemben a különbség szempontjai akkor érvényesülnek először, amikor a játszótársak között az erőviszony megváltozik.

A játék fejlődése tovább halad. A játszópajtások játékbeli állása különböző lesz. Most már nem egymás mellett játszanak, mint korábban, hanem most már tényleg egymással játszanak. Az egymás mellett való játék tulajdonképpen csak kibővített önmagával való játszás volt, míg az egymással való játéknál a gyermek nemcsak a tömeg tagjának érzi magát, hanem önállóságra törekszik. Ekkor éri át először azt az élményt, hogy ellentétben áll másokkal.

Az utolsó etapja a játéknak az, amikor a szociális differenciálódás már kifejezésre jut abban a jelenségben, hogy a gyermekek

egymás ellen kezdenek játszani. A két csoportra való osztlás a gyermek lelke mélyén tudattalanul, de felismerhetőleg az ellentétek pillanatát és az ellenségeskedés lehetőségét tárja fel. A küzdő játékok a korai gyermekség vége felé mind nagyobb jelentőséget nyernek és ezzel új periódus kezdődik a gyermek életében.

A korai gyermekkorban a nevelőnek az a feladata, hogy elgítse ki a gyermek mozgásbeli éhségét és hogy minél több mozgásbeli lehetőséget nyújtson a legkülönbözőbb játékformákban. A csendbenülés ebben a korban a gyermek részére rendkívüli veszélyt rejt magában az élethelehetőségek kifejlődése tekintetében, nemcsak testi, hanem szellemi és lelki szempontból is.

A játék ebben az időben teljesen igénybe veszi a gyermeket. A játék pillanatában elfordul a külső világ dolgaitól és azokat idegeknek és érthetetleneknek látja. Gyakran válaszol a szülők valamely parancsára azzal: «nem, nekem most játszanom kell». És ez nem mindig engedetlenség a gyermek részéről, mert gyakran ellenállhatatlan impulzus hajtja őt a játékokra. Annyira odaadja magát, hogy azt sem szereti, ha a felnőttek a játékában segíteni akarnak. A játékban a testi, lelki és szellemi élmények egymásra találnak nála és megnyilvánulásukban felismerhető egység van. A gyermek néha valóságos extázisban, mámorban éli át mozgásbeli játékait: a szaladást, az ugrálást, a kiabálást, mint vágódó erejének teljesülését. Minél kiadósabban adja oda magát a gyermek a játéknak, annál sokoldalúbb annak hatása, annál tökéletesebb a mozgásbeli ösztönök kielégítése és a feszültségek feloldása, melyeket az elnyomott ösztönök teremthetnek meg nála. Szent legyen a gyermek játéka, mert a gyermekkor játékában teremti meg az ember önmagát!

A gyermek fejlődésének harmadik fejezetét: a *későgyermek-kort*, a küzdő játékok, az egymás ellen való játék vezeti be. A semleges egymás melletti és egymással való játék emellett mint valami álombeli játék tűnik fel. A küzdő játékokkal kezdődik a szem felvillanása. Mintha a lélek a legmélyebb zugában is ébredezni kezdene és kutató pillantásait vetné a világba. Nem hirtelen és nem egyszerre jön ez, mint valami teljesen idegen jelenség, hanem fokozatosan fejlődik ki. Már az ugrásban benne van a küzdelem lényege, mert amint a nyelv kifejezi, a gyermek átugrik az akadályon, legyőzi az akadályt. Így az első ugrásával tulajdonképpen már átéli a gyermek a küzdő ösztön és akarat legfinomabb izgalmait.

Ebben a korban a gyermekek tényleg indiánosdit játszanak, vagy rablót és pandúrt, vagy németekre és franciákra oszlanak és úgy küzdenek egymással. A kis leányok is résztvesznek ebben a küzdő játékban azzal a különbséggel, hogy a kis lány inkább tündért vagy királylányt játszik, akit elrabolnak, a fiúk viszont inkább indiánok vagy rablók akarnak lenni. Így jön létre a csoportjáték, amelyben a gyermekek arra törekszenek, hogy egymást legyőzve egymás fölé kerekedjenek.

Hogy milyen erős ez az ösztön a gyermekben, a legjobban bizonyítja az a tény, hogy nagyon sok idő kell ahhoz, amíg a gyermek megtanulja tiszteletben tartani a játékszabályokat. A gyermek sokáig nem akar meghajolni a szabályok előtt és semmikép sem akar belenyugodni abba, hogy esetenként legyőzött legyen. A játék eldőlte után a legyőzöttek mindig megkísérlik, hogy a küzdelmet eldöntetlenné tegyék. Ha ez másként nem megy, parázs verekedést rendeznek, hogy ezáltal egyensúlyozzák s eldöntetlenné tegyék a szabályos játékban történt vereségüket. Az ilyen jelenség nem írható mindig a gyermek neveltségének rovására. A gyermek alkata ebben a korban erősen a harci ösztönök uralma alatt áll, amely elsősorban a testiekben éli ki magát. Csak fokozatosan, később lép a nyers testi erő helyébe a játékszabályok fogalma. Sokáig tart azonban, amíg a nevelés ezen a téren gyümölcsöket hoz.

A harcjáték nem más, mint győzni akarás. Ez a győzni akarás már csirájában a fogásban, a markolásban benne van. A tárgynak a megfogása azt a törekvést tartalmazza, hogy hatalmunkat a tárgyra kiterjesszük. Karunknak a kinyújtása ennek a hatalomnak a kiterjesztését jelenti. Még további hatalmi akarás a dobás. A dobás a távolba akarásunk megnyilatkozása.

A gyermek labdázik az anyjával és eleinte kölcsönösen dobják egymásnak a labdát oda és vissza. Ez egyszerű mozgásjáték. Egy szép napon azonban a gyermek egész másképp dobja a labdát anyjához. Kezét magasabbra emeli, a szeme felvillan: nem az anyjának dobja a labdát, hanem találni akarja az anyját. És az anya hagyja, hogy a gyermek találja, a gyermek pedig hallatlan élvezettel és gyönyörrel újból és újból kezdi a játékot.

Később a gyermek különféle harcias labdajátékot játszik, amelyekben a cél már nyilván az, hogy a másikat találja, sőt minél erősebben találja. A gyermeki nyersség gonosz ünnepeket ül ezekben a játékokban, a dobások mind hevesebbek lesznek és az izgalom mind magasabbra száll. A gyermek nemcsak a szellemi győzelmet akarja, hanem valósággal testileg a földre akarja teríteni ellenfelét. Ez a játék már nem semleges mozgásjáték, nem is szabad, hogy az legyen, hanem alkalom ösztönök kielégítésére. Az ütés és a lökés a harc kifejező mozgásai és ebben a korban a gyermek harcol és küzd minden ellen. A gyermek alkalmat keres, hogy kitombolja minden hatalmi vágyát, amelyhez egyébként a valóságban hiányzik az ereje. Az ilyen hatalmi mámorban igyekszik elfelejteni azt a megalázást, amelyet az élet az ő kicsiny és gyámoltalan voltánál fogva állandóan éreztet vele.

Ez a harci düh ebben az időben nemcsak az élő, hanem az élettelen tárgyakkal szemben is megnyilvánul, amelyeken a gyermek szívesen rúg vagy üt egyet. Ugyanilyen lelki rugókra vezethető vissza a vadászjáték, ami abban áll, hogy a gyermek követ dobál a bicikli vagy az autó után. Hasonlóképp a mászás vágya, felmászni

a fára, a lámpavasra, telefonpóznára, arra a vágyra vezethető vissza, hogy mások fölé kerekedjünk. Ez a mászási ösztön egyébként azonos azzal, ami a felnőtteknél a turisztikában megnyilvánul.

A testnevelés szempontjából ebben a korban az legyen az irányadó elv, hogy a gyermek nem elégszik meg merő testi játékkal, hanem olyan játékot keres, amely alkalmat ad neki arra, hogy értelmét és szellemét foglalkoztassa. Valamit szellemileg is produkálni akar a játékban. Ezért a sablonos testgyakorlatok semmit sem nyújtanak a gyermeknek. Merev és halott, természetellenes tornagyakorlatok a gyermek szemében sohasem érnek annyit, mint egy pózna, amire fel lehet mászni. Ebben a korban az legyen az alapelve minden testgyakorlásnak, hogy a gyakorlatok nemcsak a testi erőnek, hanem a lelki törekvéseknek is megfeleljenek. Ujat és változatosat kell a gyermeknek nyújtani, mert a sablonos gyakorlatok nemcsak a mozgást merevítik, hanem a lelki életet is lefékezik.

A testgyakorlás útján is lehet szellemi dolgokat elsajátítani, sőt mély szellemi dolgokat, mert a testgyakorlás élményeket közvetít és igazán csak úgy lehet tanulni, ha átélünk valamit.

A koragyermekségnél a mozgásformáknak ismertető jele az az ösztömgnyilvánulás, hogy erejét használhassa azért, hogy megtanuljon azon uralkodni. Ezzel szemben a későgyermekkor ismertető jegye az az ösztön, hogy erejét használhassa azért, hogy átélhesse. A koragyermekkor mozgásai lelkileg tapogatózásnak tekinthetők, míg a későgyermekkor mozgásai lelkileg akarásokká fejlődnek. A gyermek át akarja élni erejét és ezt csak a győzelemben élheti át. Így aztán a harcjátékaiban találja meg a legnagyobb életörömét és jövőjében való hitét: a bátorságot és az önbizalmat.

A szabályozott harcjáték az az eszköz, amelyben a gyermekből feltörni vágyó őserők helyes irányba terelését és egyszersmind az ösztönök természetes feloldását látjuk. Nem hisszük, hogy a harcjátékokkal esetleg olyan ösztönöket nevelnénk nagyra, melyek később társadalomellenes jelenségekre vezetnének és a társadalmi rendet veszélyeztetnék. Ellenkezőleg, azt hisszük, hogy ezeket az ösztönöket a harcjátékokban feloldjuk és ártalmatlanná tesszük. Épúgy feloldjuk a harcjátékokban az uralomvágy ösztöneit is. Feloldjuk a feszültségeket és kifejlesztjük az erőket. Így üzünk valódi értelemben vett testgyakorlást, amely nemcsak testfejlesztés, hanem lélekformálás is.

*Az éres* korát valami véghetetlen és megnevezhetetlen vágyódás jellemzi. Vágyódás ki a jelen pillanatából, ki a magától értetődőből. Az ifjú visszautasítja a szülő és a nevelő eszményképét. Elhárítja magától a felnőtt tekintélyét, amit azelőtt minden kényszer nélkül elismert. Érzékeny minden tanári jószándékkal szemben, gúny mosollyal fogadja a barátságos tanácsot vagy jókívánságot. Hevesen vágyik arra, hogy mihamarabb felnőtt legyen, de más, mint azok, akik körülveszik.

Erőszakkal akar magának érvényt szerezni és csatakiáltása most ez: érvényesülni minden áron. Nem ismeri még azt a bölcseséget, hogy semmiféle gyümölcs sem érik meg idő előtt.

És fellángol a harc, amely céltalanságában és tapasztalatlanságában egy sereg ostobasághoz vezet. Az érés kora ilyenformán gonosz időszak, a kielégítetlen vágyak, a hallatlan feszültségek ideje, feszültségeké, melyek feloldás után kiáltanak.

A felnőttek nem hajlandók viselkedését megérteni, ő azonban ki akarja ezt kényszeríteni. Így lesz az ifjúkor a túlhajtások ideje. Túlfokozott teljesítményekkel próbálja az ifjú, hogy magának elismerést szerezzen és tekintélyt teremtsen. Duzzadó testi fejlődése és ereje jelentékeny fizikai teljesítményekre készíteti. Ezekben a görcsös teljesítményekben valami aszkétaszzerűség van: szenvednem kell, hogy kieroszakoljak valamit. Ekkor kezdődnek a szigorú testedzések: a keveset alvás, az önként éhezés, mert az ifjú meg akarja mutatni, hogy el tudja viselni a fájdalmat és nevetni tud a véren. Ez vezet gyakran a polgári osztály gyermekeinél a párba-jokhoz, a munkás és a falusi népnél a bicskázásokhoz, a késeléshez.

Az ifjú azonban érzi homályosan, hogy mindez még nem elég. Kell még valami ahhoz, hogy az élet teljessé legyen. Féktelen vágyat érez, hogy kijusson a szorosból, az iskolai, a tanári, a szülői kényszerből, így találja meg lassan az utat a sporthoz: a boxhoz, a birkózáshoz, a futballhoz stb., hogy kitombolhassa és felszabadíthassa vágyódó ösztöneit.

A csendes ifjú sem tartozik a ritkaságok közé. Testileg többnyire gyöngé, finom testalkatú. A brutális erejük elöl kitér és nem szereti azt a hangnemet, amely a versenyeret uralni szokta. Éppen az ilyennek tenne jót egy kis izomerő! A durva erőgyakorlatokat természetesen nem fogja soha megszeretni, de esetleg ritmikus, lendületes gyakorlatokhoz kedve támadhat. A szépséget szereti, nem az erőt. Nagy hiba ezeket, mint gyámoltalanokat a tornaórán félreállítani. A testgyakorlás ezeknél erős lelki törekvéseik kifejezésül szolgálhat. Meg kell mutatni nekik a testgyakorlás szépségeit és lelki kapcsolatait.

Az ifjúban lassanként újabb húrok rezdülnek meg, melyek újabb vonatkozásokhoz vezetnek: a nő kezd észrevétlenül tért hódítani életében. Az ifjú érzi, hogy a testi erő a nő előtt értékkel bírhat. Ez nagy lendületet ad neki s gyakran látjuk, hogy sport- és torna-versenyeken ifjak olyan eredményeket érnek el, amelyről sohasem álmodoztak. Magyarázat: «ő» ott ül a nézők között.

A testgyakorlás tehát az érés korában levő ember erős vágyainak kifejezőmódja. A testgyakorlás az embernek, de különösen a fiatal embernek a beszéde. Nyelve annak a vágyódásnak, mely a kereső lélek mélységeiből teljesezés után kiált. Az igazi testgyakorlás nem valami mesterséges találmány, nem valami orvosság, amit az emberre előírás és szigorú formák szerint rákényszerítenek, hanem

velünk született lelki szükséglet. A test és a lélek az élmény egységében találja meg a felszabadulást, a feloldást és a formálódást.

Visszapillantva a fentebb mondottakra, a fejlődést azzal körvonalaztuk, hogy megneveztük azokat az ösztönöket, amelyek a gyermeket különböző időszakokban jellemzik. Csecsemőkorban a gyermek alapösztöne a mozgási ösztön. A koragyermekkorban az ösztön arra irányul, hogy növekvő erejét állandó mozgás útján kifejlessze és az új mozgási formát, az egyenesjárást tökélyre vigye. A későgyermekkor a harci ösztönt hozza magával, mely a harcjátékokban mélységes élménnyé válik. Végül az éres kora az ifjú ember vágyakozását jelenti az érvényesülés, a beteljesülés után. Maga a mozgás hétéves kortól 15 éves korig alig különbözik, a különbség éppen a lelki törekvések irányának változásában rejlik.

A fejlődés, amely ellenkező irányban halad, mint ahogy a szülők és nevelők elképzelték, mélységes megalázást jelent úgy a szülőre, mint a nevelőre. A nevelő minden bölcsességének elejét és végét jelenti ez, mert világosan mutatja:

semmiféle nevelés sem teremthet tetszésszerinti céloknak megfelelő új erőket és

semmiféle nevelés sem nyomhatja el a természetadta erőket a növendék belső boldogságának ártalma nélkül.

A nevelés egyes egyedül a meglevő erőket használhatja fel célja elérésére. Ennélfogva az előnyös erőket növelni kell a tanítvány lelkében, viszont a nevelés céljával ellenkező erőket organikus módon más utakra kell terelni, hajlítani. A nevelő nem tagadhatja meg a tényleg meglevő erőket és nem istápolhat olyanokat, amelyek teljesen hiányoznak.

Minden nevelés egyetemes, össznevelés, tehát testi és lelki nevelés legyen. E mellett különböző legyen minden korban a gyermek fejlődési foka szerint; nem felnőtté kell a gyermeket nevelni — amint sokan hiszik — hanem azzá, amivé saját korában lehet.

Ehhez képest a testnevelés célja az, hogy a gyermekben élő természetes erőket, cselekvési és mozgási ösztönöket kifejlessze. Minél jobban megfelel a mozgási alkalom a gyermek mozgási szükségletének, annál jobb lesz az eredmény nemcsak testileg, hanem lelkileg is. Az igazi testnevelés nemcsak testfejlesztés, hanem szellem- és lélekformálás is.

A nevelés az emberben levő összes lehetőségeket ki kell, hogy fejlessze. Teljesen téves az a felfogás, amely azt hiszi, hogy az egyik vagy másik oldal elhanyagolásával a tehetséget valamely irányban fokozni lehet. A legnagyobb tévedés az, hogy a test fejlesztésének elhanyagolásával valami állandó magasabb szellemi képességet tudunk fejleszteni. Elhanyagolt erők nem lehetnek más erők fokozói, hanem előbb-utóbb gátlói lesznek. Ez a végső oka annak, hogy miért követeljük az együttes és harmonikus testi és lelki nevelést.

Ehhez azonban nem elég a gyermekszeretet, hanem magyarázó és megértő pszichológiára van szükség, amely lemegy egészen az őserők forrásaihoz, hogy azokat életrekeltsse és megtermékenyítse a jövő ember érdekében.

## 2. Testnevelési lélektanvázlat.

Tanulmányunk első részében ismertetett Sippel-féle testgyakorlási lélektan mélységes erővel, meggyőző érvekkel tárja fel előttünk, hogy a gyermek és ifjú testneveléséhez avatatlan kézzel nyúlni nem szabad. A gyermekből feltörő ősi ösztönöknek, mint lelki folyamatoknak ismerete kell, hogy minden nevelés, tehát a testnevelés alapja is legyen.

Ámde Sippel lélektana nem testnevelési lélektan, nem is akar az lenni, hanem csak a testgyakorlás nagyszerű lélektani deskripciója. Alap, és pedig kitűnő alap, amelyre a testnevelés lélektanát fel lehet építeni. Ahhoz azonban, hogy a testnevelési tanár a Sippel által lerakott alapokra fel tudjon építeni rendszeres testgyakorlási lélektant és pedagógiát, még további lélektani ismeretekre is szüksége van.

A gyermek és ifjúkor különböző játékainak lélektani rugóit ismernie kell, ez azonban még nem elég. Ismernie kell azokat a módszereket és eszközöket is, melyeknek segítségével a gyermekkor ösztönös harcjátékait át lehet vezetni az ifjú rendszeres és öntudatos sportjába. Ez az áthidalás a testnevelési tanár legnagyobb feladatai közé tartozik.

A féktelen ösztönös játék helyébe a szabályozott játékot kell fokozatosan bevezetni, az ösztönök uralma helyébe az önfegyelmet kell érvényre juttatni. Ehhez a nagy lélekformáláshoz az egyszerű emberismeret elégtelen.

Emellett a testnevelési tanárnak van egy másik, igen fontos hivatása is. Az ifjút rá kell szoktatni a testgyakorlásra, elő kell készíteni, rá kell nevelni a jövőendő élet sportjára, melyet felnőtt korban, egész életén át folytatni fog. A különböző lelki típusú embereknek különböző sportágak felelnek meg és ezt már az érés. korában fel kell a testnevelőnek ismernie, hogy az ifjút lelki konstrukciójának megfelelő sportágra szoktassa, mert különben sem az érés, sem az érettség korában nem fog a sportban örömet vagy élvezetet találni.

A testnevelési lélektan *feladatát* tehát az alábbiakban foglalhatjuk össze:

1. A gyermek és az ifjú testi fejlődésével kapcsolatos lelki fejlődésének vizsgálata, különösen az akarat-, illetve jellemfejlesztés lehetőségének felkutatásával. A fejlődés befolyásolása a pszichotechnika segítségével, (Tulaj donképeni testnevelési lélektan.)

2. A gyermek és az ifjú felnőttkori sportja szempontjából



az egyes sportágak lelki természetének leírása, sportoló típusok felállítása azon célból, hogy az ifjú lelki kvalitása szerint megfelelő sportágra kiválasztassék. A jövő sportjának előkészítése. (Sportlélektan.)

A testnevelési lélektan *módszerét* pedig az alábbiakban jelölhetjük meg:

1. Az összes lelki folyamatok ismertetése, figyelemmel arra, hogy miként nyilvánulnak meg a gyermekkor játékaiban, a serdülő és a felnőtt ember sportjában, részletes leírásával annak, hogy az egyes lelki folyamatok miben különböznek az egyes korszakokban.

2. Típusok felállítása az egyes korszakok, továbbá minden korszak játék-, illetve sportágai szerint. A pszichotechnikai eszközök leírása, melyek segítségével a gyermeket ösztönös játékából át lehet vezetni az öntudatos, fegyelmezett, akaratnevelő sportba, figyelemmel arra, hogy az ösztönök feloldása a gyermekkorban lelki szükséglet.

Nem foglalkozhatunk itt annak részletes kimutatásával, hogy az összes lelki folyamatok milyen szerepet játszanak úgy a gyermek játékában, mint a felnőtt sportjában. Minden testgyakorlásban többé-kevésbé szerepet játszanak az érzetek, a képzetek, a szemlélet, az emlékezet, a képzelet, a figyelem, a gondolkodás, az érzelmek és végül az akarat.

Az alábbiakban az egyes lelki folyamatok szerepét tanulmányunk vázlatjellegénél fogva inkább csak érintjük, s főleg arra fogunk rámutatni, hogy a gyermek játékának és a felnőtt sportjának áthidalásánál a testnevelőnek milyen lelki szempontokat kell figyelembe venni.

### **a) Az érzetek.**

Az érzet tisztasága, világossága, ereje nemcsak az inger minőségétől, hanem az érzékszervek felfogóképességétől is függ. A csecsemő játéka arra irányul, hogy erősítse látását, hallását, tapintását, erő-, helyzet- és mozgásérzeteit. Az érzetek fejlődésének legnagyobb szerepe tehát a csecsemő játékában van.

A kora- és későgyermekkor játékaiban az érzékszervek edzése folytán az érzetek részben erősödnek, tisztulnak, részben tompulnak, pl. a nyomás-, hő- és fájdalomérzékenység csökken. A gyermek harcösztönétől vezetve legyőzi természetes bőrérzékenységét. Nagy lendülettel veti bele magát a harcba, mely testi fájdalmat, sőt gyakran kisebb sérüléseket, karcólást, horzsolást okoz a bőrön.

Mindezek az apró kellemetlenségek — mondja Lagrange<sup>1</sup> — inkább a játék javára, mint terhére írhatók. Az erkölcsi nevelés jelentékeny tényezői. A gyermeki érzékenység ezen első próbái

<sup>1</sup> DT. Lagrange Ferdinand: «A gyermek és ifjú testgyakorlásának egészségтана».

— a bőrérzékenység leküzdése — később alapját képezik egy igen fontos karakterbeli tulajdonság, a bátorság kifejlődésének.

Carl Diem<sup>1</sup> szerint a testgyakorlás fokozza az érzékszervek alkalmazkodási képességét. A gyermek labdajátéka tökéletesíti a látást, s ez teszi lehetővé, hogy a gyermek a messziről repülő labdát nagy biztonsággal elfogja, holott a gyakorlatlan felnőtt többnyire melléje fog.

A felnőtt sportja is állandóan fejleszti az érzékszerveket s ennek jelentősége nem csekély, mert — amint Diem mondja — az érzékszervek edzett volta hozzátartozik az «egész ember» fogalmához: élénkké teszi a mozgást, biztossá a fellépést.

Az érzeteknek jelentős szerepe van pl. a vívásnál, ahol a finom, vékony penge útját kell figyelemmel kísérni; a céllövésnél, amely a látási érzetek sportja. Az evezésnél a vezérevezős finom hallásával az evezőcsapások legkisebb szabálytalanságát azonnal észreveszi. A síelő a sítalp alatti talaj változásairól kifinomodott érzékeivel azonnal tudomást szerez stb.

A testnevelőnek az érzékszervek erősítése szempontjából a különböző korok áthidalásánál kevés szerepe van, mert a nevelést itt elvégzik maguk a különböző játékok, illetve sportágak. Fontos, hogy a testnevelő ne féltse a késő gyermekkorbeliakat attól, hogy egymásnak játék közben néha kisebb, veszélytelen fájdalmat okozzanak. Addig, amíg a gyermek eltűri, csak használ neki. Kitűnő bevezetés ez a későbbi kor akaratneveléséhez.

Másrészt alkalom adandó a gyermeknek, hogy minél változatosabb játékkal az összes érzékszerveit edzhesse, erősíthesse. Ebből a szempontból a testnevelési lélektanak ismertetni kell azt, hogy az összes játék- és sportágak hogyan és milyen mértékben erősítik az érzékszervek felfogóképességét s ezáltal az érzetek tisztaságát és világosságát.<sup>2</sup>

### b) *Képzet- és szemlélettípusok.*

A testnevelési lélektan egyik jelentős feladata a képzet- és szemlélettípusok ismertetése. A legfontosabb képzettípusok, a hallási (acusticus), a látási (visualis) és a mozgási (motorius) típusok ismerete nélkül a testnevelési tanár nem állapíthatja meg, hogy tanítványai milyen mértékben és minő testgyakorlási, illetve sportágat űzhetnek?

Már a későgyermekkor játékaik alapján meg lehet állapítani,

<sup>1</sup> Carl Diem: «Persönlichkeit und Körpererziehung».

<sup>2</sup> A berlini testnevelési főiskolán felállított pszichológiai laboratóriumnak öt főosztálya van: 1. az érzetek; 2. a képzet, figyelem, emlékezet; 3. az érzelmek; 4. az akarat; 5. a teljesítőképeség (erő, ügyesség, gyorsaság) mérésére és megfigyelésére. Számtalan modern technikai eszköz áll a tanárok rendelkezésére.

hogy a gyermek a három típus közül melyikhez tartozik. Ennek a három legfontosabb alapképzettípusnak figyelembevételével kell a gyermeket játékból a céltudatos sportolásba átvezetni.

Ehhez képest a testnevelési lélektannak fel kell kutatnia, hogy melyik testgyakorlási ág milyen képzettypust fejleszt.

A sportolás főleg a motorius jelleget fejleszti és aki kevésbé motorius típus, abból nem lesz versenyző, legfeljebb egészségi testgyakorló. Ezért ellenőrzendő, hogy a tanítvány motorius készségekkel, diszpozíciókkal születésénél fogva rendelkezik-e?

Vannak sportágak, amelyek mind a három irányban kifejlesztik a képességeket. A korbattáns sportok többnyire ilyenek. A főszóly mégis minden sportnál a motorius típuson van.

### **c) Az emlékezet mechanikája.**

Az emlékezet szempontjából a differenciális testnevelési lélektan hivatása azoknak a speciális emlékezeti típusoknak a felfedése, melyek a testgyakorlás terén előfordulnak.

Az emlékezet szerepe a testgyakorlásban főleg az úgynevezett mechanikus emlékezetre szorítkozik. A mechanikus emlékezet, mint az izmok beidegzésen alapuló munkája, minden sporttechnika alapját képezi. De az élet minden vonatkozásában sokkal nagyobb jelentősége van, mint ahogy általában képzelik.

A gyermek játékában a mechanikus emlékezet spontán fejlődik. A gyermek ösztönszerűen, minden tervszerűség nélkül ismétli számtalanszor ugyanazt a mozgási műveletet mindaddig, amíg az könnyen és hibátlanul nem megy. A gyermeki ösztön a legkitűnőbb tréner.

Az érés korában az ösztönös, játékszerű gyakorlásról kezdünk áttérni a rendszeres tréningre. Az áthidalás a módszeres «bevésés» megkezdésével történik. Itt már gyakorolni kell az ismétléseket akkor is, ha nem okoz mindig örömet.

A testnevelési lélektan feladata itt annak a felkutatása, hogy a «bevésés»-nek milyen szerepe van az egyes sportágaknál és hogy a bevésés tekintetében milyen sportoló típusok állíthatók fel. Melyik típus milyen sportág bevésésére alkalmas? Lehet, hogy valakiből kitűnő evezős lesz, mert az egyenletes mozgás bevésésére alkalmas mechanikus emlékezete van. Mások inkább arra alkalmasak, hogy sokirányú és sokütemű mozgást tudnak idegzetükbe bevésni. Ezekből jó boxolók, esetleg teniszezők, vívók lehetnek. A szelekció ebből a szempontból nemcsak azért fontos, mert csak ifjúkorban lehet valamely sportág beidegzését hatályosan kezdeni és a férfikorban rendszerint már késő, hanem azért is, hogy az ifjú idejében ráeszméljen arra, hogy milyen irányú mozgásbevéséshez van hajlama s kedvrontó kísérletezésekbe ne bocsátkozzék.

A játékról a sportra való áttérésnél a judiciózus emlékezet

kibontakozása jelenti az áthidalást. A felnőtt sportjában a judiciózus emlékezetnek jelentékeny szerepe van, különösen a kombatáns sportoknál, ahol a taktikai fogások, az ellenakciók emlékezetbe való «felidézésének döntő fontosságát elvitatni nem lehet.

#### d) *A képzelet szerepe.*

A képzelet játszhat-e szerepet a játéokban és a sportban, s ha igen, milyen szerepe van?

A gyermek játékában alapvető fontossága van a fantáziának. A képzelet színössé és elevenné teszi a gyermek játékát és ez adja részben magyarázatát annak az örömmnek, megelégedettségnek, boldogságnak, ami a gyermek játékát kíséri.

A sportra való áttérés a fantázia leépítését jelenti. «L'âge des illusions est passé.» A gyermekes fantázia típusból sohasem lehet jó sportember, mert a sport bizonyos mértékben matematikai természetű és nem tűri a fantázia csapongását. Ennél az áthidalásnál a testnevelési tanár jelentős eredményeket érhet el a tanítványnak a reális életre való előkészítésében.

A gyermeki fantázia helyét később — ritka esetben — az intuitív képzelet foglalja el, melynek szerény mértékben szerepe lehet a sportban. Az intuitív sportoló típusok fejlesztik az egyes sportágakat, mert fantáziájukkal bizonyos eredeti, egyéni vonásokat visznek bele az általuk üzött sportágakba s nemcsak szolgálailag másolnak le másokat.

#### e) *A figyelem.*

A figyelem a testnevelés szempontjából a legértékesebb és legfontosabb lelki folyamatok közé tartozik. A figyelem leírásával egy lépéssel közelebb jutunk a sportbéli lelki kvalitások csúcspontjához: az akaraterőhöz, mert az önkéntes figyelem tulaj donképen már tiszta akarati aktus.

A gyermek játékát még csak az úgynevezett önkéntelen figyelemmel kíséri, amely kizárólag a külső indítékok szerint alakul. Ez a figyelem minden belső szabályozás nélkül ugrál egyik tárgyról a másikra s a vak véletlentől, a külső világ változásaitól függ.

Ezzel szemben a sportoló ifjú már önkéntes figyelmi típus, hatalmában tudja figyelmet tartani s akarata szerint tudja meg-r határozott tárgyra koncentrálni.

Nem szükséges külön rámutatni arra, hogy az életben minden komoly és eredményes tevékenység feltételezi az önkéntes figyelmet. E nélkül semmiféle hivatást az életben betölteni nem lehet. A testnevelőre tehát az önkéntes figyelem fejlesztése szempontjából nagyjelentőségű hivatás vár.

A testgyakorlás és a sport minden ága fejleszti az önkéntes

(akarati) figyelmet. A testnevelési lélektan feladata e téren annak felkutatása, hogy az összes testgyakorlási ágak milyen irányban és milyen mértékben fejlesztik az önkéntes figyelmet. Pl. az evezésnél, a futballnál, a vízipólónál az összmunkára is, a boxolásnál főleg az akciók és ellenakciók lehetőségére kell önkéntesen irányítani a figyelmet.

A gyermeknél természetesen még mindez hiányzik és a játéka önkénytelen figyelmi ténykedés. A testnevelő feladata, hogy fokozatosan áthidalja önkénytelen, a játékosztón által irányított figyelmét a sportember önkéntes, akarati, sőt kényszerű figyelmi készségébe. Az áthidalás csak nagyon lassú és fokozatos lehet. A figyelmet túlterhelő sportágak a gyermek kedvét szeghetik, emellett túlterhelhetik agyát. Ne felejtjük Lagrange intelmét, hogy aki a testgyakorlásban túlságos figyelmet fejt ki, elsápad, kimerül és elcsigázott voltában hasonlít ahhoz, aki az agyát túlerőltette. Az érés korában tehát még igen mérsékelten adagolandó az a kényszerű figyelem, amely a kombattáns sportok üzésének elengedhetetlen feltétele. A testnevelési lélektan hivatása, hogy ennek az adagolásnak kvalitatív és kvantitatív mértékét megszabja, módszerét felállítsa.

További kutatási terület az intenzív és disztributív figyelmi típusok felállítása a testgyakorlás terén abból a szempontból, hogy melyik gyermek milyen sportágra lesz alkalmas. Az intenzív figyelmi típus, amint első tanulmányunkban ismertettük, csak valamely meghatározott irányban tudja figyelmét koncentrálni, a disztributív figyelmi típus tárgyköre terjedelmesebb, könnyen megy át egyik tárgyról a másikra és alkalmas több benyomás összefoglalására. A sportoló típus inkább disztributív. A kombattáns sportok (box, vívás, birkózás, tenisz stb.) megkívánják a figyelem megosztottságát és így disztributív figyelmi típust fejlesztenek. Egyéb sportágak, mint pl. evezés, atlétika stb. inkább a figyelemnek kisebb térre való koncentrállását kívánják meg s így intenzív figyelmi típust fejlesztenek.

A figyelem állhatatossága is nagyjelentőségű a sportban. Az állhatatos figyelmi típus hosszú ideig egyforma erősséggel tudja figyelmét egy tárgyra koncentrálni, míg az állhatatlan típus figyelem gyorsan alábbhagy, csökken és kimerül. A gyermek játékában még állhatatlan figyelmi típust képvisel, mert csak ösztönösen és addig figyelme játékában az ellenfelet, amíg kedvtelése hajtja, éppen azért gyorsan kimerül és alábbhagy figyelem. Az ifjú sportjában már az állhatatos figyelem lép előtérbe, mert a kombattáns sportok állhatatos figyelmet fejlesztenek. A kombattáns sport küzdelmeiben a figyelem csökkenése a vereséget vonja maga után, mert az ellenfél ezt azonnal sikeresen kihasználhatja. Éppen ezért a constans figyelmi típusokból lesznek az eredményes kombattáns versenyzők, míg a labilis figyelmi típus nem alkalmas a versenysportra.

Végül a testnevelési lélektan hivatása felfedni azokat a kü-

lönbségeket, amelyek a figyelem szempontjából az egyes típusok között abban a tekintetben észlelhetők, hogy sportoló lesz-e az ifjúból vagy sem? A külső benyomásokra irányuló, úgynevezett érzéki figyelmi típus inkább alkalmas a sportolásra, mint a gondolatok tartalmára és összefüggésére irányuló, úgynevezett értelmi figyelmi típus. Ez utóbbiak inkább egészségi sportolók lesznek.

### **f) A gondolkozás és ítélet.**

A gondolkozás és ítélet szerepe a testgyakorlásban fontosabb, mint a közfelfogás tartja, bár kétségtelen, hogy az összes lelki folyamatok között ennek van a testgyakorlásban a legkevésbé jelentékeny szerepe. A szellemi munka és a testgyakorlás között a különbség e tekintetben talán úgy jellemezhető, hogy a sportoló éleselméjű, míg a szellemi munkával foglalkozó ember mélyelméjű típust képvisel.

Azt hisszük, túlzás nélkül megállapítható, hogy a gyermek harci játékában már szerepel a gondolkozás és az ítéleterő. Természetesen még igen kezdetleges mértékben. Amikor a gyermekek két csapatra oszolva egymás ellen háborút viselnek, kétségtelen, hogy kis terveket kovácsolnak egymás legyőzésére. Ezekből az apró és primitív taktikázásokból fejlődik ki később a versenysport rendszeres küzdelembeli tervszerűsége, elmét élesítő fogása, trükkje és minden ravaszsága. Ez utóbbi, már tagadhatatlanul gondolkozás és ítéletben\* funkció, mert az ellenfél kiismerését tételezi fel.

A testnevelési lélektan hivatása e téren az egyes játék- és sportágak felderítése abból a szempontból, hogy milyen gondolkozás! és ítéleti tevékenységet igényelnek és hogy mennyiben és mi által élesítik az elmét?

A gondolkozás szempontjából két másik alaptípust is ismer a lélektan: a teremtő és utánzó típust. A sportember természetesen inkább utánzó, mint teremtő gondolkozást képvisel. Bizonyos szerény mértékben azonban, éppen úgy, mint a képzeletnél, koncedálni lehet a sport terén is a produktív gondolkozást. Ezek a sport teremtő szellemei, akik eredeti sportstílusokat teremtenek, esetleg új játékokat vagy sportágakat fedeznek fel.

### **g) Az érzelmek, mint az akarat pillérei.**

Az érzelmek rendkívül fontos szerepet játszanak a testnevelési lélektanban, mert az akarat, mint a sport terén kulmináló lelki folyamat, legközvetlenebbül az érzelmekre van felépítve. Értelmünk mellett főleg érzelmeink irányítják akaratunkat és az igazán nagy akaraterőkifejtésekhez csak az érzelmek adhatják meg a dinamikai erőt. Ezért nagyon fontos, hogy a testnevelő tisztában legyen azzal, hogy minő érzelmek növelhetik helyes irányban az

akaratot és melyek azok, amelyek az akaratő kifejlődését gátolják.

Az érzelmek a gyermek játékában szabadon csaponganak. Ezt a szabad csapongást, amint Sippel fejtegetéseiben láttuk gátolni nem szabad, mert minden ilyen elfojtás bénítja a gyermeki lélek kibontakozását. Ezért nem szabad erőszakolni azt sem, hogy a gyermek föltétlenül betartsa a játékszabályt.

Az érzelmeknek ezt a szabad csapongását az érés korában kell áthidalni az érzelmek fegyelmeztségének világába. A «Kampftrieb» átalakul fegyelmezett győzniakarássá, amely azonban már ismeri a lehetőség korlátait.

A gyermek játékában az indulat és a hangulat uralkodik. Valósággal rabja minden szeszélynek vagy hirtelen kitörő érzelmeknek, amely azonban éppen olyan gyorsan el is múlik, mint amilyen hirtelen támadt. Csak lassan fejlődik értelme odáig, hogy a hangulat csapongásának, az indulat féktelen árjának káros voltát belássá.

A testnevelési lélektan hivatása a gyermek és ifjú indulat- és hangulattípusainak leírása sportágak szerint. Annak jellemzése, hogy a hangulat és indulatok féktelen hatalma miért teszi lehetetlenné a sporteredményeket és hogy ennek folytán miként neveli a józanságot a testgyakorlás minden ága?

Az érés korában a gyermek féktelen játékkedve és mámore fokozatosan csökken. A teljesülés, a tökéletesedés, a halhatatlanság utáni vágyakozás lép a helyébe. Ennek a vágyakozásnak helyes érzelmi irányt adni elsődrendű testnevelési feladat. («Drei Grundtriebe leben im Menschen die sich nacheinander entfalten: zuerst der Trieb zu leben, später der Trieb, über sich hinaus zu leben, der dritte Trieb ist weiter zu leben: Das ist seine Ewigkeitssehnsucht.» Sippel.)

Az örökkévalóság, a halhatatlanság utáni vágy minden ifjú lelkében ott él, jóllehet, a mai kor cinikus máza erősen takarja. Az otromba nyegleség gyakran tudattalan ösztönöket és vágyakat takar. Ezek között van a halhatatlanság utáni sóvárgás is, mint örök emberi vágy, amely minden időkben előre vitte az embert. Ezt a vágyat kell a testnevelőnek kihámoznia az ifjú lelke mélyéből. A sport fokozatos bevezetésével ennek a vágyakozásnak komoly és értékes tartalom adható az úgynevezett erkölcsi érzelmek, de különösen a nemzeti érzés ápolásával. A küzdő sportok bevezetése az érés korában pompás alkalom a dicsőségszomj, a becsvágy helyes irányba való terelésére és levezetésére. Mert a sportolás nemcsak az önbizalom megalapozására alkalmas, hanem matematikai természeténél fogva kitűnő eszköz arra is, hogy az ifjú lelkében az önkritika segítségével életrekeltsse a szerénységet.

Becsvágy mellett az esztétikai érzelmek is segítségül hívhatók, hogy pótolják a késő gyermekkor játékmámorát és harci kedvét. Az esztétikai érzelmek istápolása nemcsak abban nyilvánul meg,

hogy felhívjuk a serdülő ifjú figyelmét a sportban előforduló mozgásbeli szépségekre, hanem arra is, hogy a sportoló viselkedése, magatartása és modora (különösen legyőzetés esetén) ellentétben állhat vagy kongruálhat esztétikai szempontokkal.

A rendszeres sportra való áttérésnél meg kell kezdeni azoknak a káros érzelmeknek a gyomlálását, melyek nemcsak a sportban, hanem az élet minden vonatkozásában gátolják a komoly előhaladást és a siker végső kivívását. Ilyen érzelmek egyrészt az önbizalom túlhajtásaiból fakadó aktív érzelmek, mint pl. felfokozott külső hiúság, gőg, elbizakodottság stb.; másrészt az önbizalom letéréséből származó passzív érzelmek, mint pl. gyávaság, kishitűség, túlzott én-érzékenység, féltékenység, irigység stb.

A testnevelési lélektan feladata ezeknek a kilengő és a normálistól gyakran elhajló érzelmi típusoknak felkutatása testnevelési és sportágak szerint. A testnevelési tanárnak a középfokú oktatás ideje alatt még több módja és alkalma van ezen érzelmek megfigyelésére, mint a szellemi tárgyak oktatóinak, mert a sportolás gyorsabban és intenzívebben váltja ki az érzelmeket. A testnevelőnek tehát elsőrendű alkalma nyílik itt a jellemnevelésre az önbizalom erősítése vagy szükség esetén annak letompítása és általában az összes érzelmek helyes irányba való terelése által.

### **h) Az akarat ereje.**

Végül eljutottunk a sportbéli lelki folyamatok csúcspontjára: az akarathoz. A gyakorlati élet minden rendszeres tevékenységében feltalálhatók az összes lelki folyamatok, természetesen úgy kvalitatíve, mint kvantitatíve különböző mértékben. A tevékenység természete szerint hol az egyik, hol a másik lelki folyamat van túlsúlyban. Minden tevékenység célja szerint más és más lelki folyamatra van beállítva. így pl. a művész lelki tevékenysége a teremtő képzeletre, a tudós a logikai gondolkozásra, a gépkocsivezető lelki folyamata a disztributív figyelemre van beállítva, mert ezek a lelki folyamatok játsszák a legfontosabb szerepet hivatása gyakorlásában.

Sporttevékenység közben a lélek az akarat megfeszítésére, az akaraterő fokozására van beállítva. Itt az összes lelki folyamatok az akaratban kulminálnak. Szemlélet, képzet, emlékezet, figyelem, érzelmek stb. mind csak az akaraterő szemszögéből mérendők és jönnek számításba. A figyelem megfeszítése sporttevékenység közben — amint fentebb láttuk — tisztára akarati aktus, úgyszintén a villámgyors és éles gondolkozás sem más, mint erős akaratral keresztül vitt lelki ténykedés. Az érzelmek az akarat erősítését szolgálják. Ezeknek a lelki folyamatoknak változó hullámai mind egyetlen nagy hullámba csapnak össze a végcél előtt: az akarat hullámába.



A testnevelési lélektant tehát ebben az irányban kell felépíteni. A testnevelő szemében az összes lelki folyamatok csak lépcsőt képezhetnek az akarat neveléséhez. Ez a főszezpont. Minden lelki folyamatot az akarat szemüvegén keresztül kell megfigyelni és megmagyarázni. A sportlélektan az akarat lélektana!

A testnevelési lélektannak ezért behatóan tárgyalnia kell az akarat és az akaraterő lényegét. Ismertetnie kell az összes akarati megnyilvánulási formákat; az erélyes és erélytelen, kitartó és ernyedő, statikus és dinamikus, szokásos és folyton újratörő akarat típusokat. Fel kell tárnia, hogy melyik sportág milyen akarati típusokat nevel s hogy melyik típusnak melyik sportág felel meg legjobban az akaratfejlesztés szempontjából?

Ismertetnie kell az akaratfejlesztő és akaratgátló okokat, mert ezek harcából születik az akarat. Az akaratfejlesztő okok felidézésének a módját, mert ezeknek a túlsúlya és döntő sokasága jelenti az akarat erejét, ami végeredményben magát a jellemet képezi.

Az akarat igazi ereje csak a férfikorban nyilvánul meg a maga teljességében. Az akaraterő tipikus férfitulajdonság! A gyermek akarata még egészen gyöngé tapogatózás. A harci játékok kora hozza magával az akarat első kibontakozását. A késő gyermekkor ifjának győzni akarása azonban még nem igazi akaraterő, hanem tulaj donképen csak ösztönös impulzus.

Az akarat első erőmegnyilvánulása éppen az ösztönök leküzdésében jelentkezik. A belső ösztönök zabolátlan lendítő ereje nagy akaratot szülhet ugyan, de ez még nem kitartó, fegyvelmezett akarat, hanem inkább csak szalmaláng. Amíg csak ösztöneink sugallatának engedve akarunk, addig nem vagyunk urai akaratunknak. Az akaraterő kibontakozásának kezdetet az a folyamat jelzi, amely értelmünk kritikájának segítségével ösztöneink sugallatának legyőzésére vezet.

A serdülő ifjút kivezetni az ösztönök uralmából, úrrá tenni helyében az akarat erejét, ez a legmagasabb nevelési feladat. A játékból a sportba való átvezetés erre a legkitűnőbb alkalom. Egyszersmind a testnevelő legnehezebb feladata is. Az ösztönök túlkorai elnyomása a gyermeknél lelki konfliktushoz vezethet. Viszont ha idejében meg nem történik, az ösztönök elhatalmasodása veszélyt jelenthet az egyénre és rajta keresztül a társadalomra nézve.

A testnevelő hivatása megtalálni az időpontot és a módot erre az áthidalásra, anélkül, hogy lelki defektusokat okozna a gyermeki lélekben. Ezért a testnevelési lélektannak ismertetnie kell a testgyakorlással kapcsolatosan előforduló tudatalatti lelki folyamatokat, a tudatalatti gátlások fogalmát. A tudatalatti komplexumok lényegét, azok kihámozásának módjait.

Azt hisszük, hogy a fentiekben vázlatosan rámutattunk arra, hogy a testnevelési lélektanok milyen óriási kiaknázatlan területei vannak.

A testen keresztül a jellem, illetve akarat-erő nevelése, továbbá a jövő generáció sportirányának meghatározása, mint a testnevelés két magasabb célkitűzése nem valósítható meg a lélektan ezen ismeretlen területeinek rendszeres és tudományos felkutatása nélkül.

Emellett szükség van valamelyes etikai alapra is, amely a lelki nevelés irányát megadja a testnevelésben. Ha nincs egységes sportetikai világnézet, sem az alap lerakása, sem az életben való továbbsportolás nem lehet ingadozás, elhajlás, sőt ferde irányban való teljes eltérés nélkül. A ma sportja rengeteg olyan elferdülést mutat, amely ellenkezik a sport ideális öncélúságával.

Mindaddig, amíg a versenysport magasabb célokat nem ismer — mondja Dyroff<sup>1</sup> — a versenyzőt csak megrontja, ténútra vezeti. Mindaddig, amíg a nagy tömegek a sport lényegét csak a szenzációban, csak a «crack-ek» tündöklésében keresik, addig a sport minden népszerűsége dacára a dekadencia lejtőjén jár. A testnevelési tanárra vár az a feladat, hogy a jövő generáció sportjának etikai alapot adjon. Meg kell hallanunk, meg kell szívlelnünk a németek vészkiáltását: «Mehr Geist in den Sport!» Több szellemi tartalmat kell a sportba vinnünk, mert ha nem tudjuk magasabb célkitűzések szolgálatába állítani, el fog pusztulni összes szenzációival és primadonnáival, de sajnos, minden értékével is.

Sokan azt vallják, hogy a jellem- és akaratfejlesztést rá kell bízni a szellemi tárgyak oktatóira és a testnevelési tanár maradjon meg a test nevelése mellett. Ezek figyelmen kívül hagyják, hogy a szellemi munkával kapcsolatos akaratnevelés erősen egyoldalú.

Kétségtelen, hogy az «agy bebútorozása» sem nélkülözhető nevelési rendszerünkben, de az élet sem a latin, sem a többi tárgyak betanulását nem honorálja annyira, mint a küzdeni tudást, az önbizalmat, a gondolkodás gyors és éles működését, az önmagát minden helyzetben feltaláló elmeélet, a kitartó, nem lankadó figyelmet s végül a szívós, sokoldalú akarat-erőt. Ezek a tulajdonságok pedig a leghatásosabban a testneveléssel kapcsolatosan fejleszthetők. Viszont a «tisztajeles» könyvmolyokra igen gyakran rácáfol az élet.

4

A jövő testnevelési tanára legyen tetőtől-talpig acélember, de emellett avatott kézzel kell játszania a gyermeki lélek összes húrjain. Az ifjú lelke nyitott könyv kell, hogy a testnevelő előtt legyen. Főlöszleges a testnevelési tanárokat akrobatákká nevelni, mert hisz nem is ez a fontos. Lényeges, hogy a testnevelési tanár odáig jusson minden sportágban, hogy annak lelki effektusait

<sup>1</sup> Dr. A. Dyroff: tDie Vergeistigung des Sports».

átélje, hogy minden testgyakorlási ág élménnyé váljék benne. Enélkül megérteni sem tudná! Viszont bajnokok a testnevelők nem lehetnek, mert bajnoki tökélyre legfeljebb egyetlen sportágit lehet fejleszteni. A testi ügyesség, az acélozottság felfokozása elegendő és emellett időnek és helynek kell maradnia az egészségtan és a lélektan kultiválására, mert a testnevelési tudománynak ez a két legfontosabb segédtudománya. A bicepszgyártást pedig egészen el lehet hagyni, mert amint Mosso, Lagrange és más megdönthetetlen tekintélyek évtizedek óta bizonyítják, az izmok egyoldalú duzzadása önmagában még egészséget sem jelent.

*Ha igaz, hogy a testi jelenségek a lelki jelenségekkel organikus egységet alkotnak, akkor igaz az is, hogy a testnevelést a lélekneveléstől elválasztani nem lehet.* A «kalokagathiának» ilyen értelemben vett felfogása a «tisztajeles» típust is közelebb hozná a sporthoz, mert a legjobb tanulók ezután a sportban szellemi téren is találnának értékes vonatkozásokat. A testnevelőt pedig nemcsak kiemelné a mai némely elmaradott felfogás szerint még mindig másodrendű helyzetéből, hanem egyenesen fölébe helyezné minden más pedagógusnak.

### **3. A sportszellem lényege a magyar testnevelés szempontjából.**

Testkultúra: önmagában véve paradox kifejezés. A testnek nem lehet kultúrája! Mindaz, ami a kultúra szót fedi, csak a lélekben, a szellemben gyökerezhet. Minden kultúra kikristályosodott szellemi életet jelent s valami lassan, fokozatosan mélyülő folyammederhez hasonlítható, melyet az érzelmek és gondolatok hullámai hosszú időn át alakítottak és formáltak ki. Miféle összefüggésben állhat mindez a testtel?

A testkultúra minden vonatkozása mégis a legszorosabb kapcsolatban áll a szellemi kultúrával: egységet képez, melynek széttagolása a valóságos élettel összhangban nem álló, merő ideológia. *Nincs külön testi és külön szellemi kultúra, mert a testkultúra megnyilvánulásait ezer és ezer széttéphetetlen szál köti össze a lélek kultuszával. Ezek között a szálak között is az a legerősebb, amelyet sportszellemben szoktak nevezni.*

Annak a testnevelőnek, aki az eljövendő sportgeneráció felnevelésére hivatva érzi magát, tisztában kell lennie azzal, hogy mi ennek a sportszellemben a lényege, ha egyáltalán kultúrmissziót akar teljesíteni és nem akar megelégedni azzal a mechanikus tudománnyal, mit általában sporttechnikának nevezünk. Minden testnevelőnek tudnia kell azt, hogy a sport csak akkor és annyiban jelenthet kultúrát, amikor és amennyiben a szokások, az erkölcsök és a világszemlélet tekintetében szellemi területre bocsátja gyökereit és szellemi talajon izmosodik terebélyes fává.

A sportszellem lényegének kutatásánál el kell határolnunk a sportszellemet a játékszellemtől és a művészszellemtől, mert ezzel a kettővel azt gyakran összetévesztik.

Kétségtelen — amint már fentebb is említettük —, hogy a küzdősportok játékeredetűek, szemben a tornával és a gimnasztikával, melyek mesterségesen kitalált dolgok. Ezért viseli a legtöbb sportág a játék nevet (pl. futball-, tenisz- stb. játék, maga a sport szó is eredetileg játékot jelentett). A sport azonban ősi játékjellegétől lényegesen eltért, differenciálódott és racionalizálódott, úgyhogy ma már a kultúra külön ágának tekinthető.

Ha el akarjuk a játékot a sporttól határolni, legegyszerűbb, ha megvizsgáljuk, hogy a játékelméletek mennyiben alkalmazhatók a sportra.

Az első a *Spencer-féle* játékelmélet, amelyről már szoltunk, a játékot bizonyos energiafeleslegből vezeti le. De az energiafölöslegelmélet a játékosztön lényegét sem magyarázza meg és — amint *Komis* kifejti — nyilván ellenkezik a tényekkel, mert a gyermek akkor is játszik, ha fáradt vagy beteg, tehát nem lehet erőfölöslege. A sportra még kevésbé alkalmazható az erőfölöslegelmélet, mert a testi munkával foglalkozók százezrei ma már bevonultak a sportba és a mozgalom a testi munkások között is jelentős mértékben elterjedt.

A másik játékelmélet a *Groos-féle* úgynevezett biológiai elmélet. E szerint minden élő lénynak szüksége van arra, hogy kicsiny és fejletlen korában játék útján fejlessze készségeit. Minél fejletlenebb valamely élőlény, annál több készséget hoz magával a világra, például a rovar alig hogy a világra jön, azonnal tökéletesen repül, mászik stb. Az emlősállatok, mint fejlettebb állatfaj, már kevesebb kész képességet hoznak magukkal. Ezért az emlősállat kicsinyei hosszú időn keresztül játszadoznak, hogy fokozatosan elsajátítsák azokat a képességeket, amelyekre az életben szükségük van. Az ember a legkevesebb kész képességet hozza magával, a kisgyermek a leggyámoltalanabb az összes kicsinyek között. Ezért van szüksége arra, hogy éveken keresztül játszadozva megtanulja mindazt, amire később szüksége lehet. A játék tehát a jövő komoly élettevékenység tudattalan előgyakorlata: előkészület a komoly életre a szunnyadó készségek ösztönszerű gyakorlásával és mint ilyen, az egyén fejlődésének nélkülözhetetlen tényezője.

Vizsgáljuk most meg azt a kérdést, hogy a felnőtt sportja mennyiben felel meg ennek a biológiai játékelméletnek. Mindenekelőtt a felnőtt sportja nem ösztönszerű és tudattalan, mint a gyermek játéka, hanem valami tudatos célkitűzést valósít meg. Ez az egyik alapvető különbség a szorosabb értelemben vett játék és a sport között. A továbbiakban sem alkalmazható a játék ezen biológiai elmélete a felnőtt sportjára azért, mert a felnőttben már ki vannak fejlődve mindazok a biológiai készségek, melyek a gyermek játékát nélkü-

lözhetetlenné teszik. A felnőttnek nem azért van szüksége a sportra, hogy ezáltal megtanulja a mindennapi életben szükséges járást' futást stb., vagy hogy látási és hallási érzékeit fejlessze. A felnőtt a sporttal inkább konzerválni akarja már kifejlett biológiai készségeit, főleg egészségét. Ez az egyedüli célkitűzés azonban semmilyenképpen sem magyarázza meg mindazt, amit ma a sport fogalma alatt össze szoktak foglalni. Biológiai szempontból a felnőttnek elegendő volna az, ha naponta egy rövid félórán keresztül valamelyes higiénikus szisztéma szerint testgyakorlást végezne. A sportnak azonban számtalan más megnyilvánulási formája is van, melyek messze eltávolodnak ettől az egyszerű egészségi célkitűzéstől; fejlődésében annyira differenciálódott és racionalizálódott, hogy puszta biológiai eszköznek ma már egyáltalában nem tekinthető.

A harmadik játékelmélet a katharizisteória, melynek *Sippel* könyve is pompás kifejezője s mely a gyermek játékának legfőbb magyarázatát abban látja, hogy gyermekkorban szükség van az ösztönök bizonyos feloldására és levezetésére. Sokan ebben keresik a sportolás és a versenyzés szellemének lényegét is. Ez a felfogás azonban szintén téves. Bizonyos mértékben a sport is szolgálja az ösztönök feloldását és levezetését, különösen a nézőközönség szempontjából. Ennek azonban, amint negyedik tanulmányunkban kifejtettük, inkább kultúrellenes, mint kulturális jelentőséget kell tulajdonítanunk. Maga a versenysport ösztönfeloldásnak nem tekinthető, amint azt első tanulmányunkban részletesen kifejtettük.

Végül némelyek szerint a játékosztön alapja a *gyönyör*. Tény az, hogy a játék a gyermeknek mindig csak örömet, sőt maximális élvezetet jelent. A játékosztönt a gyermekben a gyönyör, mint biológiai eszköz, állandóan ébren tartja és nincsenek nála más motívumok, melyek ezzel a gyönyörérzelemmel összeütközésbe kerülnének. A gyermek játékát valami állandó, felfokozott élvezet jellemzi. Ezért a gyermek sportja csak játék lehet úgy biológiai, mint pszichológiai szempontból.

Viszont a felnőtt sportját már nem jellemzi ez a felfokozott és állandó gyönyör, mert a valódi sport megköveteli a rendszert, a tréningjellegét, a határozott célkitűzést és az akarat felfokozását. Ezek a lelkifolyamatok nem mindig járnak örömmel, élvezettel, egyszóval eufórikus érzelmekkel.

Mindazonáltal vitathatatlan, hogy a sportra bizonyos élvezet és örömkeresés hajtja az embereket. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a sporttevékenység ezt az örömet és élvezetet a felnőttnek oly mértékben és arányban nyújtaná, mint a játék a gyermeknek. A sportnak az élvezet és a gyönyör nem lényege. Az örömkeresés nincs meg a sportban nagyobb mértékben, mint általában azokban a tevékenységekben, melyeknek célja a hivatásszerű funkció felváltása és annak egyoldalúságában rejlő hiányérzet pótlása.

Az *angol sportot* gyakran azért állítják mint ideált oda, mert az angolok leginkább megőrizték a sport eredeti jellegét: a szórakozást és örömkeresést. Véleményünk szerint meddő kísérletezés az angolok sportjának szolgai lemásolása. A sport nemzetenként differenciálódott a nemzetek körülményei és karakterbeli tulajdonságai szerint. Kétségtelenül helyes az a törekvés, amely minél több örömkeresést igyekszik a sportba belevinni, de ez nálunk csak jelentéktelen mértékben lesz megvalósítható. Az angolszász népek természeti és gazdasági viszonyai egészen mások, mint a mi viszonyaink. Független, gazdag nép fiai az élet minden vonatkozásába több derűt és örömet vihetnek bele, mint valamely elnyomott kis ország gazdasági válsággal küzdő fiai. De észak népeinek temperamentuma is egészen más, mint közép és dél fiaié; az előbbieket természetes adottsága lehetővé teszi az állandóan egyforma és derűs kedélyt, míg ezzel szemben nálunk talán intenzívebb az öröm, de viharzóbb a szenvedély és a fájdalom. Ezt pedig nem tudjuk elvonatkoztatni az élet semmiféle megnyilvánulásától és így a sporttól sem.

Egyébként az angol sportszellem lényegét igen gyakran összetévesztik annak megnyilvánulási formáival. Nehéz volna elhinni azt, hogy az igazi, vérbeli angol sportembernek a sport nem jelent mást, mint gyönyört és szórakozást és sohasem okoz csalódást vagy keserűséget. A sport lényege a küzdelem és a küzdelemben az egyik fél győzni, a másik veszteni szokott. A vereség senkinek sem okozhat örömet és nem téveszthet meg bennünket a vesztes angol versenyző derűs arca, amint mosolyogva gratulál ellenfelének. Ez a külső megnyilvánulási forma évszázados sportnevelés eredménye és követendő példa a mi testnevelésünk részére. De önmagában nem jelenti azt, hogy a mosolygó arc mindig harmonikus lelkifolyamatokat takar. Ellenkezőleg! Inkább azt jelenti, hogy az angolok a testnevelésben messzebb eljutottak, mint a kontinens népei: külsőleg is uralkodni tudnak a sport által felkavart kedélyhullámszökevényeken.

Azt is jelenti ez a mosoly kétségtelenül, hogy az angolszász nép a sportot mindig csak másodlagos dolognak tekinti és a sportnevelés ott sohasem téveszti szem elől azt, hogy a sport nem hivatás, tehát az életben sohasem lehet a legfontosabb. Ez a kérdés már azonban ismét a faji temperamentum függvénye. Nálunk, akik szangvinikusabbak vagyunk, mint az angolok és amit csinálunk, azt rendszeresen maradék nélkül, szívvel-lélekkel csináljuk, ez az irányzat nehezebben valósítható meg. Az angol inkább tud játszva küzdeni és játszva eredményeket elérni, mert temperamentuma és fizikai adottsága lényegesen más, mint a miénk. A magyar versenyző, ha játszva akar győzni, rendszeresen veszít.

Hangsúlyoznunk kell tehát, hogy az angol sportszellemben a játékszerűség és az örömkeresés, mint külső megnyilvánulási forma,

több évtizedes nevelés eredménye. Ami pedig az angol sport belső lényegében játékosabb és örömmel teljesebb, az főleg az angol-szász nép faji sajátosságából vezethető le és így részünkről utánozhatatlan.

A sport tehát, bár rokon a játékkal és bár bizonyos mértékben eredete a játékszellemben vezethető vissza, végeredményben mégsem azonosítható teljesen a játékkal, mert a felnőtt szempontjából annál sokkal fontosabb kulturális tényező. Kétségtelenül a felnőttek is szüksége van a játékra, a szórakozásra és az öröme, de a sport keletkezését és kifejlődését, múltját, jelenét és jövőjét tekintve, sokkal több nekünk, mint egyszerű szórakozás és örömkeresés. A sportot nem lehet összehasonlítani a kártyával, a dominóval vagy a yo-yóval! *Ha a sport az emberi fejlődés szempontjából csak ennyit jelentene, ha a sportban érvényesülő szellemet azonosítani lehetne a kártyában, dominóban vagy yo-yóban kifejezésre jutó játékszellemmel, kulturális jelentősége legalább is vitatható volna.*

A sportot gyakran összetévesztik a művészettel nemcsak a közkeletű nyelvjárásban, hanem néha szakmunkákban is. Ebbe a hibába esett bele Coubertin is, amidőn «Sportpedagógia»-jában azt mondja: «A sport művészetté fokozódhat a tökéletesség azon foka szerint, amelyre kultiválója szert tesz».

Ha a különböző lelkifolyamatokat vizsgáljuk, melyek a sportversenyző és a művész pszichéjében végbemennek, azt látjuk, hogy ezen lelkifolyamatok tekintetében a versenyző és a művész csaknem az ellenkező csúcstípusokat képviselik. A legnagyobb különbség kettőjük között abban van, hogy a művész munkájában a gondolkodáson és emlékezeten felül a képzeletnek is döntő szerepe van, míg a sportversenyzőnél a fantázia nem játszik szerepet, sőt egyenesen tilos lelki terület. A művészi génusz alapsajátága, az alkotóképesség sine qua nonja, éppen a képzelet, mely a gondolkodás és emlékezés segítségével a lélekben felmerült képzeteket kombinálja és ezzel a kombinációval újabb eredeti képzeteket teremt.

***Míg a művész pszichéjében az alkotóképzelet a legértékesebb lelki-folyamat és a táncos is csak akkor tekinthető igazán művésznek, ha fantáziája segítségével meg tudja találni megérzéseinek és meglátásainak mozgásbeli kifejezőmódjait, addig a sportversenyző lelkében az akarat képezi a legértékesebb elemet.*** A művész a képzeteket, az érzeteket, a gondolatokat azért gyűjti, hogy mindez az alkotó fantázia kifejezőmódjának anyagául szolgáljon. A művésznél az összes lelkifolyamatok a teremtőképzeletben kulminálnak. A sportversenyzőnél viszont képzetek, gondolatok, érzelmek mind csak akarati motívumok és arra szolgálnak, hogy az akaratot fokozzák, növeljék.

Minél nagyobb valamely művész alkotó zsenialitása, a tudatos akarat annál kevesebb szerepet játszik a fantáziakép megszületésében. Az ihlet, az inspiráció isteni adomány, gyakran teljesen váratlanul jelentkezik, de az akarat felfokozásával ki nem erőszakolható.

Viszont a versenyző nagy eredményeit csak az akarat szüntelen feszülő és végletekig felfokozott erejével érheti el. Enélkül a technika és testierő meddő marad.

A sportszellem és művészszellem tehát lélektanilag vertikálisan ellentétes fejlődést mutat. A két szélső póluson áll művésznél az alkotóképzelet, versenyzőnél az akaraterő. Az előbbinek az összes ténykedése érzelmek és gondolatok kifejezésére irányul, megnyilvánulási formája tehát a kifejezőmód, az utóbbinál az érzelmek és gondolatok és ezek által alátámasztott akarat egyáltalában nem arra irányulnak, hogy a sportversenyző azokat átértesse vagy megértesse a nézőközönséggel, hanem teljesen öncélúak, magáért a sportért és a sporteredményért vannak.

Gyakorlati szempontból ez az elhatárolás a testnevelőre azért fontos, mert nincs értelme és jelentősége a művészi szellemű sportnevelésnek. A sportnak nem alapja a fantázia és nem tárgya a kifejezőmód.<sup>1</sup> Abban a pillanatban, amikor a versenyző a közönségnek mozgásbeli szépségével vagy technikájának fitogtatásával tetszeni akar, a biztos vereség veszélyének teszi ki magát, mert a tetszeni vágyás a küzdelemtől elvonja figyelmét. Ha pedig a fantáziának engedni át magát, lehet, hogy valami esztétikai stílust fog alkotni, de a küzdelemben mindig alul marad. Gyakorlati példák mutatják, hogy a művészhajlamú, művészszellemű sportemberek sohasem tudtak olyan sporteredményeket elérni, amilyent egyébként stílusbeli készségük folytán megérdemelték volna. Így aztán többnyire a meghasonlott ember sorsára jutnak, mert tehetségük tudatában igazságtalannak tartják, hogy győzni általában nem tudnak és mint száműzött királyfik járnak közöttünk, szívükbe zárva egy csalódott ember minden keserűségét.

Ha a sportszellem nem azonosítható sem a játék, sem a művészet szellemével, miben nyilvánul tehát és mi a lényege? A definícióknak nem vagyunk híve. Lehetőleg kerültük tanulmányainkban, mert minden definíció alapvető hibában szenved: sok szóval akar egy szót kifejezni és végeredményben csak szavakat ad anélkül, hogy a dolgokat leírna.

Hogy mi a sportszellem, azt nem lehet egy mondatban kifejezni. Tulaj donképen összes tanulmányainkban egyebet sem tettünk, mint kerestük a sport mélyebb, kulturális értelemben vett szellemét. A játékszellem kétségtelenül benne van a sportban, legalább is csirájában, de nem lényege a sportszellemnek. A művészszellem **pedig egyenesen ellentéte annak. A sportszellem lényegét mi valahol ott látjuk az akaraterő evolúciójában.**

<sup>1</sup> Mindez nem jelenti azt, hogy az esztétikai elemnek a sportban semmi szerepe sincs. Több helyen utaltunk a sportesztétika propagáló és népszerűsítő jelentőségére. De a sportemberek egész más szépséget találnak a sportban, mint a művészek. Sportszempontból rendszeren az a szép, ami eredményes is. Így az esztétikai szellem a sportnevelés tengelyévé nem tehető.



*A sportban az akarat szelleme nemcsak azt jelenti, hogy az eredményt akarjuk, hanem jelenti a fegyelmet, a figyelem koncentrációját, az önuralmat, a tettekrekesztséget, a dicsőség Utáni vágyat, az önbizalmat és egyszersmind a szerénységet is stb. Ahhoz, hogy az ellenfelet sohase nézzük le, de magunkban kellő önbizalmat is érezzünk; ahhoz, hogy mindig gavallérosan viselkedjünk, akár nyerünk, akár veszünk; ahhoz, hogy a szabályokat szigorúan betartsuk és végül sok más, a sportban kifejezésre jutó erkölcsi megnyilvánuláshoz mind akarat és nagyon sok akarterő szükséges.*

Amikor Payot «Az akarat nevelése» című könyve több mint félszázaddal ezelőtt a francia könyvpiacon megjelent, a francia közönség azt kérdezte ismert szellemes cinizmusával: «Mit csináljunk azzal a rengeteg akarterővel?» Franciaország mai sorsa lesújtó választ adott erre a cinikus kérdésre. De a francia sors árnyékát előrevetette már a 30-as évek francia sportjának külső és belső képe is. *A francia sport* nem ismert mást, csak egyéniségeket, akik szinte egymástól különállva járták a nemzetközi versenyeket és túltengő individualizmusokban csak az egyéni érvényesülést keresték. Ezzel a sportiránnyal vertikálisan ellenkező fejlődést mutatott a német sport.

*A német sport* megszületésének és fejlődésének útja visszavezethető az 1840-es évek tornájára. A német torna egészen különleges nemzeti kultúrából fakadt és speciális nemzeti jellege volt. Sokan tévesen ítélték meg, mert csak a porosz «drillt»-t látták benne és csak a feltétlen parancsolás és engedelmesség szellemét vélték benne érvényesülni. Ezzel szemben az igazság az, hogy a német torna ősi formájában egyesítette a fegyelem és a szabadság gondolatát. A tornateremben csak akkor sportoltak az ifjak, ha az időjárás erre kényszerítette őket. Egyébként kivonultak a szabadba és ott a szabad természet öln az erdőben, a mezőkön, a réteken gyakorolták a tornát, hogy egyrészt a fegyelmezett meneteléshez és testgyakorláshoz szokjanak, másrészt pedig gyönyörködhesseken hazájuk természeti szépségében és ezzel a hazaszeretetet minél mélyebben oltsák a lélekbe. így lettek a német tornaegyesületek a német lelkierő és a német hazafiság nevelésének önálló bástyái.

Amikor a mai értelemben vett sportmozgalom egész Európában elterjedt, Németországban is megkezdtek a tornáról a küzdősportokra való áttérést. A német tudományos sportirodalom már az első világháború előtt bevilágított a küzdősportok akaratnevelő természetébe. Az első világháború után pedig ennek az irodalomnak összes számottevő tényezői Diem, Risse, Giese, Thiess és a többiek mind a «Willenserziehung»-ban, mint nemzetnevelésben látják a sport kulturális lényegét.

Nekünk magyaroknak talán még nagyobb szükségünk van az akaratnevelésre, mint a németeknek. *Nevelési rendszerünköl főleg a biztos jellépésre, a kockázat és felelősség vállalására és a minden*

*körülmények közötti bizalomra való nevelés hiányzik. Ezt a sportban szerzett akaratereővel pótolhatjuk.*

A sport nekünk magyaroknak többet kell, hogy jelentsen, mint bármely más nemzetnek. Meg kell ragadnunk a sportban rejlő hatalmas akaratfejlesztő erőket, és fel kell használnunk azokat az egyéni-nemzeti nevelés szempontjából. A magyar sportkultúrának gerincét az akarat nevelésre legalkalmasabb küzdősportágak teszik. Nem kell bizonyíthatnunk azt, hogy a vívás, a birkózás, az ökölvívás, a tenisz, a vízipóló és a futball azok a sportágak, amelyek a magyar temperamentumnak és a magyarság turáni-keletbalti faji összetételének legjobban megfelelnek. Ez lenne testnevelésünk különlegesen magyar területe.

***Az egyesek sportban kifejlődő akaratereje azonban csak akkor szolgálhatja a társadalom és a nemzet célját, ha magasabb etikai célkitűzés ezeket az egyéni akaratereőket összefűzi és egybefoglalja. A nemzeti eszme örökértékű, ami nem jelenti azt, hogy belső tartalma ne volna változásoknak alávetve. Úgy látszik, hogy a korszellem európaszerte átalakulóban van. Az új, kialakulóban levő világnézet kollektívebb, mint a régi volt és lényege abban áll, hogy az egyéniség fejlődése mindig alá van rendelve a nemzeti közösség fejlődésének. A testnevelő akkor végez tehát igazi nevelőmunkát, ha az egyesek sportban kifejlődő akaraterejét beállítja a nemzeti célok és erőkifejtések szolgálatába. Az ifjúság sportszemléletének tengelyévé kell tenni azt a felfogást, hogy minden sporteredmény és az azzal járó akaratfejlődés nemcsak az egyén érvényesülését célozza, hanem főleg a nemzeti összesség érdekét szolgálja.***

A magyar sportban az első világháborút követő időszak általános sportfelfogásának hatása alatt a szélsőséges individualizmus jelei mutatkoztak, ha nem is olyan túlzott mértékben, mint a francia sportban. Bizonyos materialista világszemlélet hatalmasodott el sportéletünk felett, ami gyakran visszatükröződött a külső életformákban is. Ez a sportszellem merőben idegen volt a magyar földön és távol állt a magyar ifjúság alapkarakterétől. A sport ezen tévelygő korszakában kigúnyolták azt, aki sportidealizmust hirdetett és nem osztozott azok felfogásában, akik a sportot csak ugródeszkának tekintették a társadalmi érvényesülés terén. A jó «elhelyezkedés», jelszavát gyakran hangoztatták olyanok is, akiknek példaképen kellett volna az ifjúság előtt állniok. Némelyek nyíltan, sőt sajtóban hirdették, hogy jobb állást, vagy jobb fizetést igényelnek a társadalomtól, mert szerintük nemzetközi eredményekkel hálára kötelezték a nemzetet.

A magyar testnevelés ezekkel a minden erkölcsi értéket tagadó irányzatokkal szemben az új, egészségesebb sportszellemben keresse etikai alapját. Nem arról van szó, hogy szolgálilag lemásoljuk más nemzetek sportját. Ez éppen annyira lehetetlen, mintahogy nem lehet semmiféle kultúrát változatlanul idegen

talajba átültetni. De meg lehet érteni és át lehet érezni azt a sport-szellemet, amelynek térhódítása szoros kapcsolatban áll az egész európai közszellem átalakulásával. Ebből az újonnan kialakuló, a réginél jobb és szociálisabb európai közszellemből a magyar testnevelés is átveheti és megvalósíthatja a következő nevelési elveket:

*1. A magyar ifjú ne azért versenyezzen, hogy a saját társadalmi érvényesülését elősegítse, hanem azért, hogy hazája sportkulturáját szolgálja;*

*2. a magyar ifjú nemzetközi eredményeit sohase tekintse saját eredményeinek, hanem a magyar sportkultúra eredményének; ne várjon hálát nemzetétől, hanem legyen hálás nemzetének, mely eredményeit lehetővé tette.*

Egyszóval a jövő testnevelőjének feladata lesz: *Az ifjúság egyéni érvényesülésének vágyát összhangba hozni a nemzeti közösségbe való elmerülés vágyával és alárendelni a magasabb nemzeti szempontoknak.* Ez esetben a testnevelés nemcsak testi-szellemi egyéni nevelés lesz, hanem az igazi, nemesebb értelemben vett nemzetnevelés is.

## SPORTIRODALOM.

(A sport szellemi vonatkozásaival foglalkozó forrásmunkák.)

- Benarg W.:* Der Sport als Individual- und Socialerscheinung.  
*Coubertin P.:* Sportpedagógia.  
*Diem C:* Sport ist Kampf.  
*Diem C:* Persönlichkeit und Körpererziehung.  
*Dyroff A.:* Die Vergeistigung des Sports.  
*Gerhard L.:* A magyar sport pantheonja.  
*Giese F.:* Geist im Sport.  
*Giese F.:* Psychotechnik der Körpererziehung.  
*Graeser W.:* Körpersinn.  
*Lagrange F.:* A gyermek és ifjú testgyakorlásának egészségtana.  
*Landmann H.:* Heroenkult.  
*Lockington W. J.:* Durch Körperbildung zur Geisteskraft.  
*Loisel E.:* Les bases psychologiques de l'éducation physique.  
*Meisl W.:* Der Sport am Scheidewege.  
*Mező F.:* Az olimpiai játékok története. (Az amszterdami szellemi olimpiászon első díjat nyert munka.)  
*Mező F.:* A magyar sport múltja és jelene.  
*Mező F.:* Molnár Lajos sportíró élete és művei.  
*Misángyi O.:* Az újkori atlétika története.  
*Misángyi O.:* Nemzeti önismeret és testnevelés.  
*Pap M.:* Utazás a bajnokság körül.  
*Perlaky L.:* Korunk sportörülete.  
*Risse H.:* Sociologie des Sports.  
*Sasaki Kichisaburo:* Djudo.  
*Schulte R. W.:* Die Psychologie der Leibesübungen.  
*Shvoy L.:* Testnevelés a lélek szolgálatában.  
*Sippel H.:* Körper — Geist — Seele.  
*Sippel H.:* Der Turnunterricht und die geistige Arbeit des Schulkindes.  
*Steinitzer H.:* Sport und Kultur.  
*Thiess F.:* Die Befreiung des Körpers.  
*Thiess F.:* Die Geistigen und der Sport. (Erziehung zur Freiheit.)

# TARTALOM.

	Oldal
<i>Előszó</i> .....	3
ELSŐ TANULMÁNY.	
<i>A sportgyakorlati pszichológiája</i> .....	7
1. Milyen gyakorlati eredményeket várhatunk a sportpszichológiától? .....	7
2. A sportpszichológiai megismerés módszerei.....	8
3. Hogyan lehet a sportpszichológia segítségével javítani a sporteredményeket?.....	11
4. Eredmények fokozása az értelem nevelése útján.....	12
5. Eredmények fokozása az akarat nevelése útján .....	17
6. Az emberanyag kiválasztása.....	19
7. A sportélmény pszichológiai leírása. Testélmény-e a sportélmény?.....	21
8. Kiválasztás a tipizálás segítségével.....	25
MÁSODIK TANULMÁNY.	
<i>Az akarat erő kifejlődése a versenysportban</i> .....	37
1. Mi az akarat?.....	38
2. Mi az akarat erő?.....	44
3. Van-e fejlődés az akarat világában? .....	47
4. Egyenesvonalú fejlődés a fizikai gátlások leküzdésével .....	51
5. Egyenesvonalú fejlődés a pszichikai gátlások leküzdésével .....	55
6. Gátlásos fejlődés, tudatalatti gátlások, lelki konfliktusok, hisztéria .....	62
7. Akaratfejlődés a különböző sportágakban .....	68
HARMADIK TANULMÁNY.	
<i>A sport filozófiája</i> .....	81
1. Az egészségi sport filozófiája.....	82
2. A versenysport filozófiája .....	85
3. A tiszta amatőrség etikája .....	89
4. Tiszta amatőr, álamatőr, professzionista, oktató .....	91
5. Az ógörög sportszellem .....	102
6. A japán sportszellem.....	112
NEGYEDIK TANULMÁNY.	
<i>A nézőközönség pszichológiája</i> .....	121
1. Giese három irányú sportszemlélete.....	123
a) Esztétikai irány .....	123

	Oldal
<b>b)</b> Heroikus irány .....	125
<b>e)</b> Kollektív irány.....	127
2. A néző szerepe a sportkultúrában .....	131
a) ösztönfeloldás és szenzációhajhászás.....	132
b) Politika a sportban.....	136
c) A néző amatőrelleses tendenciája .....	140

#### ÖTÖDIK TANULMÁNY.

<i>A sportmozgalom társadalmi lélektana.....</i>	153
1. A mozgalom keletkezésének biológiai okai.....	155
2. A gazdasági környezet, mint a mozgalom kiváltója .....	161
3. A társadalmi tudat szerepe.....	166
4. Az utánzás.....	168
5. Az élményátvitel.....	170
6. A gondolatátsugárzás .....	172
7. A sport szervezkedése .....	177
8. A sport osztálykiegyenlítő szerepe.....	182
9. A sportmozgalom válsága .....	190
10. A befolyásolás lehetősége, az állami beavatkozás .....	192

#### HATODIK TANULMÁNY.

<i>A lélektan szerepe a testnevelésben.....</i>	201
1. Sippel testgyakorlási lélektana.....	202
2. Testnevelési lélektanvázlat .....	210
a) Érzetek.....	211
b) Képzet és szemlélettípusok .....	212
c) Az emlékezet mechanikája.....	213
d) A képzelet szerepe.....	214
e) A figyelem.....	214
f) A gondolkodás és ítélet.....	216
g) Az érzelmek, mint az akarat pillérei.....	216
h) Az akarat ereje.....	218
3. A sport szellem lényege a magyar testnevelés szempontjából	221
<b>Forrásmunkák .....</b>	<b>230</b>